

11—12 april

Debatter m. m.

Tisdagen den 11 april

	Sid.
Svar på fråga av herr Ståhl ang. omständigheterna i frågan om uppehållstillstånd för den spanske flyktingen Isaac Garcia Alvarez	5
Svar på interpellation av herr Grebäck ang. direktiven för vattenvårdskommittén	10
Interpellationer av:	
herr Nilsson i Gävle ang. tillskapande av ytterligare sysselsättningsmöjligheter i Hälsingland	18
herr Senander ang. skjutövningar från Ravlunda skjutfält	19
herr Börjesson i Falköping ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter	20

Onsdagen den 12 april fm.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga	24
Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel	70
Utgifter under riksstatens femte huvudtitel:	
Socialattachéer	73
Socialstyrelsen: Avlöningar	78
Mödrahjälp	80
Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem	89
Allmänna barnbidrag	89
Bidrag till driften av barnstugor	94
Bidrag till utbildning av förskollärare	96
Ferieresor för barn	97
Ferieresor för husmödrar	98
Bidrag till driften av semesterhem	99
Stipendier för underlättande av husmoderssemester	100

	Sid.
Onsdagen den 12 april em.	
Utgifter under riksstatens femte huvudtitel (Forts.):	
Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar	101
Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning	105
Arbetsmarknadsstyrelsen: Avlöningar	112
Den offentliga arbetsförmedlingen och sjömanshusen: Avlöningar . .	114
Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder	115
Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade	121
Bidrag till vissa omskolningskurser m. m., tillika svar på interpellation av fröken Elmén ang. yrkesutbildningen för vuxna	124
Byggnadsforskning	130
Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken	131
Kyrkoskatten för den som icke tillhör svenska kyrkan	132
Värdering av varulager vid beskattningen	135
Reformering av avskrivningsreglerna i fråga om byggnad, som ingår i rörelse, m. m.	154
Utvidgning av skattebefrielsen för invalidfordon	156
Utredning rörande arvs- och gåvobeskattningen	156
Ändringar i förordningen om arvsskatt och gåvoskatt	158
Avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar	162
Befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning, m. m.	166
Uppräkning av civilrättsliga underhållsbidrag, tillika svar på interpellation av fröken Elmén ang. höjning av vissa underhållsbidrag	169
Anslag ur kyrkofonden m. m.	170

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 12 april fm.

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 18, rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga	24
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. utgifter under fjärde huvudtiteln (försvarsdepartementet)	70
— nr 43, ang. anslag å kapitalbudgeten (försvarsdepartementet)	73
— nr 5, ang. utgifter under femte huvudtiteln (socialdepartementet)	73

Sid.

Onsdagen den 12 april em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 5, ang. utgifter under femte huvudtiteln, avseende socialdepartementet (Forts.).....	101
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 13, ang. kyrkoskatten för den som icke tillhör svenska kyrkan.....	132
— nr 20, ang. värdering av varulager vid beskattningen.....	135
— nr 29, ang. viss reformering av avskrivningsreglerna i fråga om byggnad, som ingår i rörelse, m. m.....	154
— nr 31, om viss utvidgning av skattebefrielsen för invalidfordon....	156
— nr 32, om utredning rörande arvs- och gåvobeskattningen.....	156
— nr 33, rörande vissa ändringar i förordningen om arvsskatt och gåvoskatt.....	158
— nr 38, om avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar.....	162
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 21, om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning, m. m.....	166
— nr 23, om upphävande av licenstvånget för hagelbössor.....	169
— nr 24, om uppräknig av civilrättsliga underhållsbidrag.....	169
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 10, om skydd mot flyghavre.....	170
— nr 11, ang. vissa anslag ur kyrkofonden m. m.....	170
— nr 12, om ändring i bestämmelserna angående folkbokföring av patienter i familjevård.....	172
— nr 13, om ändrade folkbokföringsregler vid inflyttning i pensionärs- hem i kommunal regi.....	172

Tisdagen den 11 april

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 5 innevarande april.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg.

Linköping den 8 april 1961

Härmed intygas på begäran, att riksdagsmannen Sven Persson, född 1911, adress Väderstad, på grund av ögonsjukdom är fullständigt arbetsförmögen fr. o. m. den 10 april och tills vidare.

Ögonkliniken som ovan.

Herbert Wolff
överläkare

Herr Persson i Appuna beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 10 innevarande april tills vidare.

§ 3

Svar på fråga ang. omständigheterna i frågan om uppehållstillstånd för den spanske flyktingen Isaac Garcia Alvarez

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Ståhl, har frågat mig om jag snarast vill »lämna kammaren en redogörelse för omständigheterna i frågan om uppehållstillstånd för den spanske flyktingen Isaac Garcia Alvarez».

Till svar vill jag meddela följande.

Den 3 december 1960 förklarade utlänningsnämnden att nämnden ej hade någon erinran mot att Garcia Alvarez förpassades ur landet. Samma dag fat-

tade utlänningskommissionen beslut om förpassning.

Den 21 januari 1961 prövade utlänningsnämnden ånyo ärendet och vidhöll att Garcia Alvarez borde förpassas, och den 31 i samma månad förklarade utlänningskommissionen att förpassningsbeslutet borde kvarstå.

Den 10 februari 1961 medgav Kungl. Maj:t att med verkställandet av förpassningsbeslutet finge anstå tills vidare intill den 1 april 1961, och den 7 april 1961 beslöt Kungl. Maj:t att med verkställigheten finge ytterligare anstå tills vidare intill den 1 oktober 1961.

Att utöver vad jag sålunda anfört lämna av herr Ståhl begärd redogörelse för omständigheterna i förevarande fall skulle möta betänkligheter såväl på grund av stadgandet i § 90 regeringsformen som med hänsyn till den sekretess varmed flyktingärenden är omgärdade.

Vidare anförde:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag ber att få framföra det sedvanliga tacket till inrikesministern för svaret på denna fråga. Jag tackar också för att det verkligen har kommit så snart som gärna var att begära.

Jag tror också att jag vågar tillägga att jag ger uttryck för en ganska allmän stämning här i landet om jag säger, att den handläggning av ärendet, som på inrikesministerns föredragning skedde i senaste konselj, har väckt mycket stor tillfredsställelse.

Men därutöver vill jag säga, herr talman, att svaret naturligtvis är i knapphändigaste laget för att ge underlag för

Svar på fråga ang. omständigheterna i frågan om uppehållstillstånd för den spanske flyktingen Isaac Garcia Alvarez

en bedömning, som allmänheten måste anse det rimligt att man skall kunna göra rörande principerna för vår asyl- och utlänningspolitik.

Inrikesministern gömmer sig som man kunde förutse bakom den famösa § 90 regeringsformen, som ju är en olycka i svensk författning och som man får hoppas snarast möjligt skall komma under revision. Med den kan man ju stoppa varje uttalande i denna kammare. Talmannen har rätt att praktiskt taget klubba en talare vad han än säger när han diskuterar tillämpningen av t. ex. flyktingpolitiken och asylrätten. Därför är det inte heller möjligt för mig att här uttala någon mening i det hänseendet.

Men så långt kan man väl gå att man uttalar sin förvåning, när det kungöres i tidningarna att utlänningskommissionen och utlänningsnämnden — som det står här i svaret, som jag fick för ett ögonblick sedan — »ej hade någon erinran mot att Garcia Alvarez förpassades ur landet», utan att någonting av skäl härför angavs eller preciserades. När vidare vederbörande kvarhålls av polisen utöver den tid han rimligen skall kunna hållas i förvar, så ökas ens förvåning. När det slutligen framkommer sådana omständigheter som detta att vederbörande varit under ett halvår anställd ombord på svenskt fartyg — han har, enligt uppgifter jag inhämtat från Sjöfolksförbundet, t. o. m. vecka 21 betalat sina avgifter till svensk fackförening och betalat skatt till svenska staten — ställer man sig ännu mera undrande till att ingen motivering har angivits för att han icke skulle få stanna i landet.

Jag skall nöja mig med dessa påminnelser och med att uttala min energiska önskan att § 90 snarast ändras dithän, att det blir möjligt att i Sveriges riksdag diskutera tillämpningen av asylrätten och den allmänna utlänningspolitik som bedrives i landet.

Jag skall härtill foga, herr talman, att sådana förhållandena nu är ute i världen, är det absolut nödvändigt att vi upprätthåller den stolta svenska traditionen att liberalt och frikostigt tillämpa asylrätten här i landet, helst med så stor offentlighet att man i de fall, då man har en känsla av att här görs avsteg från den liberala tolkningen, också får veta de motiv som föranlett myndigheterna till sådana avsteg.

Härmed har jag fått freda mitt samvete och samtidigt uttala ett tack till inrikesministern för det raska svaret.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag har så långt som det är möjligt svarat på den fråga som herr Ståhl har ställt. Om sedan herr Ståhl är litet ledsen över dess knapphändighet, har detta samband med att han i så fall har frågat fel. Om detta behöver vi dock i och för sig inte tvista.

Herr Ståhl ville resonera litet om de allmänna principerna för vår utlänningspolitik, våra bedömningar i fråga om asylrätten och tillämpningen av den gällande lagstiftningen. Med talmannens tillstånd skall jag redovisa någon av dessa principer och också gå in på frågan om hur vi har tillämpat principerna och till vilka resultat detta har lett.

Jag vill redan från början säga att vi enligt min bedömning för en i jämförelse med de flesta andra länder mycket liberal politik i detta avseende. De grundläggande bestämmelserna om asyl och politiskt flyktingskap återfinns i utlänningslagens 2 §: »Politisk flykting skall ej utan synnerliga skäl vägras fristad i riket, då han är i behov därav. Såsom politisk flykting anses i denna lag utlänning som i sitt hemland löper risk att bli utsatt för politisk förföljelse. Med politisk förföljelse förstås att någon på grund av sin härstamning, till-

Svar på fråga ang. omständigheterna i frågan om uppehållstillstånd för den spanske flyktingen Isaac Garcia Alvarez

hörighet till viss samhällsgrupp, religiösa eller politiska uppfattning eller eljest på grund av politiska förhållanden utsättes för förföljelse, som riktar sig mot hans liv eller frihet eller eljest är av svår beskaffenhet, . . . » Dessa bestämmelser är i och för sig inte märkliga. De ansluter sig i stort sett till 1951 års Genèvekonvention angående flyktingars rättsställning och de ger som synes ett väl utbyggt rättsskydd för politiska flyktingar i vårt land.

Beträffande tillämpningen av dessa asylregler stadgar lagen att varje utlänning, som åberopar politiskt flyktingskap, skall få sitt ärende prövat av den centrala utlänningsmyndigheten. Här har vi ett system som går längre än i praktiskt taget alla andra länder. Förutom denna utlänningsmyndighet, utlänningskommissionen, har vi även ett organ som kallas utlänningsnämnden. Utlänningskommissionen är förresten inte enbart sammansatt av tjänstemän, utan där finns även företrädare för riksdagen liksom för det offentliga livet över huvud taget. Där sitter en riksdagsman, en landshövding, vidare professor Holmbäck, som ju är mycket god kännare av dessa frågor, företrädare för de polisiära och militära myndigheterna liksom för utrikesdepartementet.

Utlänningsnämnden tillskapades 1937 som ett speciellt organ för att behandla ärenden, vilka eventuellt skulle föras fram till Kungl. Maj:t. Utlänningskommissionen tillkom senare, men man bestämde sig då för att behålla utlänningsnämnden för att stärka rättsskyddet. Utlänningsnämnden skall kopplas in på alla ärenden, där förpassning av någon utlänning, som inte har rätt att vistas i vårt land, kan komma i fråga. Om utlänningsnämnden är enig, står sig dess beslut i ett sådant ärende. Skulle någon i utlänningsnämnden reservera sig, kan vederbörande utlänning under åberopande av denna reservation be-

gära att få ärendet prövat av Kungl. Maj:t. Det är denna funktion vi har gett utlänningsnämnden att fylla.

Vi har då den uppfattningen — vilken jag tycker är helt riktig — att om ett ärende är prövat av både utlänningsnämnden och utlänningskommissionen och om båda dessa instanser är eniga, måste det vara något alldeles exceptionellt, som skall ha förevarit, för att man här skulle gå i någon annan riktning än vad vederbörande instanser kommit till. Jag förmenar alltså att rätts säkerheten, när dessa instanser har haft ärendena under sin behandling är tillfredsställande garanterad. Det finns dock även en möjlighet för en utlänning, vilkens ärende har behandlats av utlänningskommissionen och utlänningsnämnden och dessa har varit eniga, att få en »nådeprövning» av sin fråga genom att vända sig direkt till Kungl. Maj:t.

Om jag sedan, utöver denna redogörelse för behandlingen av dessa ärenden, något går in på frågan om tillämpningen av vår lagstiftning och prövningen av de enskilda fallen, visar det sig att det många gånger är mycket svårt att fastställa dels den politiska verksamhet, som vederbörande utlänning påstått utgöra ett hot mot honom, dels också arten och graden av den förföljelse som kunnat hota honom i hans hemland. Naturligtvis har man här att ta hänsyn till vad vederbörande själv åberopar. Det är hans egen subjektiva bedömning och uppfattning om vad det skulle innebära för honom, om han skulle återvända. Å andra sidan blir självfallet också här en bedömning med utgångspunkt från vår kännedom om den politiska situationen i flyktingens hemland. I allmänhet har kommissionen tvingats godtaga vederbörande flyktings påståenden om politiskt flyktingskap, vare sig den avgivna berättelsen förefaller helt trovärdig eller inte. Där man inte anser sig kunna utesluta möj-

Svar på fråga ang. omständigheterna i frågan om uppehållstillstånd för den spanske flyktingen Isaac Garcia Alvarez

ligheten till repressalier eller till en hårdför behandling, där friar man alltså hellre än man faller. Jag vågar påstå att det har varit den allmänna regeln vid tillämpningen från våra myndigheters sida. I allmänhet uppställer kommissionen vid sin tillämpning av asylregeln betydligt mildare krav på förföljelseernas intensitet än vad som förutsattes i utlänningslagens 2 §. Detta kan man också få en uppfattning om, när man ser på vår utlänningspolitik under åren efter kriget. Då kom till vårt land ett stort antal flyktingar, och jag skall nämna några siffror, som jag tycker hör hemma i sammanhanget.

Under tiden 1945—1960 kom illegalt till vårt land cirka 11 000 flyktingar samt på legal väg 2 000 anhöriga till dessa. Under åren 1950—1960 har det kollektivt överförts 10 586 flyktingar till Sverige, i huvudsak från läger i Tyskland, Italien, Österrike, Jugoslavien och Grekland.

Ser vi sedan på statistiken över antalet gällande uppehållstillstånd för utlänningar, så finner vi att vi i januari 1946 hade ungefär 45 000 utlänningar med sådant tillstånd. Den 1 januari 1961 hade vi 48 000. Vi skall också ha klart för oss att en stor del av de flyktingar som kom hit vid mitten av 1940-talet och åren därefter nu har blivit svenska medborgare.

Under 1950-talet — eller i varje fall från 1953 fram till 1960 — har mellan 8 000 och 11 000 utlänningar varje år erhållit svenskt medborgarskap. Detta bevisar väl att vi har fört en generös politik på detta område. Vi vägrar ingen att komma hit, vi godtar flyktingarna såsom kvalificerad arbetskraft, vi ger dem arbete och uppehållstillstånd och de får även möjlighet att bli svenska medborgare. Detta sammanhänger delvis med att vi har en god arbetsmarknad och därför utan svårighet kan inlemma dem med vårt folk.

Denna politik medför dock att vi

med flyktingarna också får in en del element, som inte kan komma in på arbetsmarknaden och själva svara för sitt uppehälle. Därför måste vi ta på oss en belastning i fråga om socialvårdskostnader för många av dessa utlänningar. Jag har siffrorna härför från 1956, 1957 och 1958, och det kan vara av värde att nämna dem här.

År 1956 låg våra kostnader för socialhjälp för utlänningar vid 3,8 miljoner kronor. Följande år var summan uppe i 4,1 miljoner, och 1958 steg den till 4,6 miljoner kronor. Under åren därefter har kostnaderna stigit ytterligare och låg för det senaste året i närheten av 6 miljoner kronor. Detta är de samhälleliga utgifterna, d. v. s. statens och kommunernas kostnader. Men dessutom satsar en hel rad frivilliga hjälporgan mycket pengar för att hjälpa flyktingarna till rätta.

Självklart har vi då och då anledning att se över vår utlänningspolitik. Inte minst kommer sådana frågor som viseringsangelägenheter, passkontroll och liknande upp i olika sammanhang. Önskemål har framställts om att vi skall ansluta oss till Europakonventionens mera moderata regler för visering m. m. Den saken har också diskuterats i Nordiska rådet ett par år. Vi hade också frågan uppe under hand vid Nordiska rådets sammankomst i februari i år och var då ense om att ta upp den igen.

Men vi har en nordisk passunion, som riksdagen fattade beslut om 1957, och den utgör ett hinder för anslutning till Europakonventionen. Enligt unionen kräves nämligen pass som legitimationshandling.

Men nu har alltså fråga uppkommit huruvida det är möjligt att ändra den nordiska överenskommelsen så att anslutning blir möjlig, och där kommer vi in på det alldeles speciella problemet att Finland icke tillhör Europarådet. Vi har emellertid tagit upp detta spörsmål vid ett nordiskt möte, som hölls

Svar på fråga ang. omständigheterna i frågan om uppehållstillstånd för den spanske flyktingen Isaac Garcia Alvarez

här i Stockholm i går. Det var inte för-
anlett av de senaste händelserna på
detta område, utan sammanträdesdag
fastställdes vid Nordiska rådets möte.
I går enades man om att föreslå rege-
ringarna att tillsätta en internordisk ex-
pertgrupp för att undersöka hela detta
frågekomplex. Uppmärksamheten är
alltså riktad på problemet.

Vi är angelägna om att underlätta res-
or mellan länderna, så långt detta över
huvud taget är möjligt, men vi kan inte
bortse från att brottslingar, spioner och
andra icke önskvärda element kan kom-
ma in i vårt land, och det har vi själv-
fallet intresse av att förhindra. Frågan
är där hur långt bevakningen skall
sträcka sig och vilka organ som skall
ha dessa bevakningsuppgifter om hand.

Men vi bör visa så stor generositet
som möjligt. När herr Ståhl här uttry-
cker önskemål om att vi skall föra en
liberal utlänningspolitik och tillämpa
asylrättens regler liberalt, så har jag
med denna redovisning velat säga att vi
för en generös utlänningspolitik. Vi till-
lämpar asylrättens regler generöst och
liberalt.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag skulle tro att hela
kammaren håller inrikesministern räk-
ning för den här sista, utförligare re-
dovisningen för både principer och
praxis i den utlänningspolitik som
förts under de senaste åren. Det är nu
ganska många år sedan vi diskuterade
flyktingfrågor här i kammaren. Det ha-
de vi större anledning att göra under
kriget än efteråt.

Man säger sig vara överens om att
Sverige i varje fall fört en generös ut-
länningspolitik. Jag vill inte på något
sätt antyda att inrikesministern gjort
någonting annat även om det är ange-
läget att man inte bör hemfalla åt känslan
att vi har varit särskilt frikostiga
eller utövat någon speciell välgören-
het. Det är ju uppenbart för oss alla

att de många tusen flyktingar, som var
här under kriget och som är kvar, har
betytt ofantligt mycket för vårt närings-
liv och vår hushållning. De siffror som
inrikesministern nämnde rörande so-
cialhjälp, som utgått till utlänningar,
torde väl ändå representera en ringa
bråkdel av den nytta, de produktiva
värden, som flyktingarna har tillfört
oss. Jag vill för att undvika missför-
stånd betona att jag är tacksam för
att inrikesministern lämnat denna re-
dogörelse. Redan det var en behållning
av att frågan ställdes.

Men det aktuella fallet kom nu inte
på något sätt i ytterligare belysning.
Jag vill nog göra en liten ripost, när
inrikesministern liksom lugnande talar
om den utmärkta sammansättning som
utlänningskommissionen och även ut-
länningsnämnden har. Jag har all res-
pekt för dessa högt förtjänta ledamö-
ter. Men i en demokrati, som är något
så när levande, skall man inte bara ha
förtroende för aldrig så högt uppsatta
män, utan där skall var och en bilda
sig en uppfattning om att allt sköts
riktigt, och det är det saken gäller i
detta fall.

Då måste man också med en nyans
av oro, herr talman, fråga sig hur det
hade gått om inte advokaten Arthur
Ekström i Vänersborg hade slagit larm
om den här mannen. Denne hade av allt
att döma varit förpassad ur landet, ty
utlänningskommissionen och utlän-
ningsnämnden ville det. Därutöver var
han transporterad ut till flygfältet och
skulle sättas ombord på flygplanet, när
planetns förare sade ifrån, att en så mot-
spänstig och motvillig passagerare vå-
gade han inte ta ombord. Det var då
advokaten i Vänersborg slog larm. Det-
ta visar, att ännu i denna stund behöver
de allra bästa myndigheter med de allra
bästa ledamöter ha en liten advokat sit-
tande ute i landet, som ser efter hur de
sköter sitt fögderi. Det är detta som
varit bakgrunden när denna fråga förts

Svar på interpellation ang. direktiven för vattenvårdskommittén

fram här i kammaren, ty den angår i allra högsta grad Sveriges riksdag.

Jag vill till sist beträffande den lilla passus i herr inrikesministerns andra anförande, där han sade att jag hade frågat fel, svara att jag verkligen nogastuderat den här paragrafen och de övriga formuleringarna. Jag hade jurister till hjälp med att formulera frågan för att över huvud taget kunna kryssa mig fram till inrikesministern. Nu vill jag säga till inrikesministerns och departementets heder, att de ingalunda var så formella som flera av de jurister jag tillfrågade.

Men nog är det ändå dags att vi ser till att denna § 90 får en ändring, så att vi mera öppet kan komma till tals om även sådana här frågor i kammaren. Ämnet är inte känsligare än att man här skulle kunna fråga om och få reda på vilka motiv den och den myndigheten hade för det och det handlings-sättet. Det innebär icke att man kritiserar myndigheten i fråga. Det som grundlagen en gång velat förhindra var nämligen att riksdagsmän skulle kasta sig över underordnade myndigheter, som här inte hade möjlighet att komma till tals. Nu existerar detta skydd, men därtill lägger man denna tolkning, att man inte får diskutera eller ens tala om myndigheternas motiv. Det är detta som på något sätt behöver bli ändrat, ty annars hindras både insyn och öppen debatt i mycket betydelsefulla delar av svensk förvaltning, delar som avser — liksom i detta fall — att värna om människovärde och bistå människor, som råkat i olycka och därför behöver skydd.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Jag skulle vilja göra ett enda tillägg och säga, att utlänningsnämnden inrättades just för att utgöra ett språkrör för den allmänna uppfattningen i svårbedömda och av den allmänna opinionen uppmärksammade

fall, som ofta förekommer. Om herr Ståhl vill ha en ändring på det, får herr Ståhl försöka få det i annan ordning.

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Om herr inrikesministern hade lyssnat till vad jag sade, hade han inte kunnat få den uppfattning som han nu gav uttryck åt. Jag har inte begärt någon ändring därvidlag. Vad jag begärde att vi så småningom skulle överväga en ändring av — jag skall uttrycka mig försiktigt — det var denna § 90, som hindrar riksdagen från en legitim debatt i högst livsviktiga ämnen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. direktiven för vattenvårdskommittén

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZEN**, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Grebäck frågat mig om vattenvårdskommittén enligt sina direktiv är oförhindrad att taga upp organisationsfrågor och samordningsfrågor på vattenvårdens område, så att riksdagen snarast möjligt kan emotse förslag till en rationell och planmässig lösning av alla de problem, som sammanhänger med vattenvården samt, i annat fall, om jag ämnar vidga kommitténs direktiv eller vidtaga andra åtgärder för en effektiv lösning på dessa viktiga problem.

Frågan om samordning av vattenvårdsproblemens lösning berördes här i kammaren senast den 10 maj 1960, då jag i ett interpellationssvar var inne på vattenfrågorna som rikspröblem. Bl. a. framhöll jag då att vattenvårds-kommittén i sitt första betänkande (SOU 1955: 6) ingående undersökt möjligheterna att få till stånd en enhetligare organisation på vattenvårdens område. Detta betänkande föranledde som

Svar på interpellation ang. direktiven för vattenvårdskommittén

bekant tvenne propositioner. Den ena avsåg sådana ändringar i vattenlagen, att den pågående förstöringen av våra vattendrag genom avfall och kloakutsläpp skulle hejdas. Den andra syftade till att motverka den administrativa splittring, som då kunde sägas vidlåda organisationen av vattentillsynen. Medan den förra propositionen bifölls av riksdagen och föranledde omedelbar lagändring, som gäller fr. o. m. 1957, erhöll på föranledande av statsutskottet förslaget om samordning av vattentillsynen icke riksdagens godkännande. Utskottet förordade i stället att den bestående organisationsformen tills vidare i stort sett skulle bibehållas men förutsatte att till 1958 års riksdag skulle komma en proposition med förslag om effektivisering av denna organisation.

I januari 1958 fick vattenvårdskommittén i vidgade direktiv uppdrag att skyndsamt verkställa den översyn av vissa frågor rörande vattenvårdens organisation som riksdagens ställningstagande gjorde nödvändig. Redan den 1 mars samma år framlade kommittén sitt förslag i ett delbetänkande, och den härpå grundade propositionen avläts till riksdagen den 28 i samma månad (nr 133). Efter hemställan av jordbruksutskottet bifölls propositionen, och den nuvarande vattenvårdsorganisationen är utformad i enlighet härmed. Sålunda har statens vatteninspektion fått en självständigare ställning med en egen administrativ styrelse, vattenvårdsnämnden. Denna som innefattar representanter för olika berörda centrala myndigheter, nämligen medicinalstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och fiskeristyrelsen samt dessutom representanter för kommunerna, industrien och jordbruket, skall enligt sin instruktion även vara ett samordnande organ på vattenvårdens område.

Enligt 1958 års riksdagsbeslut förut-sattes att möjligheterna att på erfarenhetens väg finna en lösning av den svårbemästrade frågan om en ytterliga-

re samordning av vattenvårdsorganisationen skulle prövas. I detta syfte har under de senaste två åren försöksvis prövats en handläggning och ärendegång av vattenvårdsärendena, som bl. a. tar sikte på att bättre än tidigare utnyttja de administrativa resurserna och sakkunskapen hos länsmyndigheterna. Denna försöksverksamhet synes i stort sett ha givit positiva resultat. Det är sålunda välgrundat att antaga att nämnden, på samma sätt som hittills skett under dess korta verksamhetstid, även i fortsättningen skall förmedla en ökad och resultatgivande kontakt mellan de olika, från varandra vitt skilda myndigheter och organ som sysslar med hithörande problem. Samtidigt är vattenvårdskommittén i livlig verksamhet. Dess tredje betänkande avgavs den 6 december förra året (SOU 1960:38) och innefattar förslag till nytt skydd för vattentäkt, rörande såväl grundvattnet som ytvatten. Även i detta förslag har de organisatoriska spörsmålen beaktats. Remissbehandlingen av betänkandet, vidtagen genom justitiedepartementets försorg, beräknas inom kort vara avslutad. Enligt sin plan för utredningsarbetets bedrivande avser kommittén att senare framlägga förslag angående möjligheterna att bilda sammanslutningar för vården av särskilda vattendrag eller vattenområden. Även frågor om forskning inom vatten vården och tillsyn över radioaktiv vattenförorening kan väntas bli behandlade i kommitténs nästa betänkande.

Herr Grebäck har i sin interpellation berört ett flertal olika spörsmål inom vattenvårdens och vattenförsörjningens område. Samlade problem av denna art är det den s. k. Emåutredningens uppgift att på längre sikt närmare studera. Rörande de frågor som sammanhänger med beräkning av båtnadsvärdet vid torrläggning har utredning begärts av 1957 års riksdag (rskr. 200). I sitt av riksdagen godkända utlåtande förordade emellertid tredje lagutskottet (1957:

Svar på interpellation ang. direktiven för vattenvårdskommittén

16) bl. a., att den nya utredningen skulle antingen avvakta resultatet av 1954 års fastighetsbildningskommittés arbete eller arbeta i nära samråd med denna kommitté. Vilken av dessa vägar som lämpligen bör väljas överväges för närvarande inom regeringen.

Vad angår de speciella förhållandena i Mälaren och Stockholmstrakten kan sägas att det genom åtgärder som är gemensamma för Mälaren och Stockholms stad kan skapas erforderliga kontrollmöjligheter. Stockholms stad har för övrigt för sina vatten- och avloppsproblem en 10-årsplan, som vattendomstolen beräknas taga ställning till under innevarande år. I avvaktan på ytterligare erfarenheter av föreliggande lagstiftning synes sålunda anledning för Kungl. Maj:t inte föreligga att nu överväga några nya initiativ beträffande utvecklingen i denna del.

Jag vill betona att den organisation vi har i dag på vattenvårdens område icke är slutgiltig. Det är den heller inte avsedd att vara. Tvärtom är det meningen att erfarenheterna skall utvisa om andra effektivitetshöjande ändringar skall göras än de som sist antogs av riksdagen 1958. Det förtjänar också att upprepas vad som åtskilliga gånger framhållits i dessa sammanhang: frågan i vilken omfattning och takt vattenvården kan förbättras är en samhällsekonomisk avvägningsfråga som helt enkelt inte kan på en gång få sin slutliga lösning.

Sammanfattningsvis kan jag upprepa ungefär vad jag sade i det förutnämnda interpellationssvaret, nämligen att åtgärder på lagstiftningens område redan vidtagits eller är under förberedande, att en tillfredsställande administrativ organisation är under utveckling på erfarenhetens väg, att de personella och materiella resurser som står till förfogande ökat väsentligt under senare år samt att man noga följer utvecklingen, inte minst när det gäller de organisatoriska frågorna.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Grebäck's interpellation.

Vidare anförde:

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation.

Av statsrådets svar framgår att det på sista tiden skett en hel del på vattenvårdens område och då särskilt på utredningsplanet, men verkningarna härav har tyvärr ännu inte hunnit bli särskilt märkbara ute på fältet. Kontentan av statsrådets svar blir ändå, att det fortfarande fattas en effektiv samordning, om samhället inom överskådlig tid skall kunna bemästra alla de svårösta problem, som sammanhänger med en rationell lösning av vattenvårdsfrågorna i vårt land.

Statsrådet säger vidare i sitt svar, att frågan om i vilken takt och omfattning vattenvården kan förbättras är en samhällsekonomisk avvägningsfråga, som helt enkelt inte på en gång kan få sin slutliga lösning. Det är det väl heller ingen som väntat sig. Men vi måste bestämma oss för i vilken takt det skall ske.

Vattenvårdskommittén har bedrivit sitt arbete sedan 1953 och har helt säkert presterat ett gott och uthålligt arbete. Även efter organiserandet av statens vatteninspektion med de vidgade befogenheter som tilldelats vatteninspektionen kan emellertid, som statsrådet också påpekat, organisationen på vattenvårdens område inte betraktas som slutgiltigt löst.

Jag kan däremot inte riktigt dela statsrådets uppfattning, att en tillfredsställande administrativ organisation är under utveckling på erfarenhetens väg. Tvärtom är enligt min mening de erfarenheter, som vi har att bygga på, föråldrade och inte längre ändamåls-

Svar på interpellation ang. direktiven för vattenvårdskommittén

enliga. Vi måste angripa vattenvårdsproblemet från helt nya utgångspunkter och tillägna oss en ny syn på hela problemet. Så är t. ex. det sätt, på vilket beräkningen av båtnadsvärdet vid torrläggning sker, liksom också bestämmelserna om hur underhållsskyldigheten av våra vattendrag skall fördelas helt otidsenliga och behöver skyndsamt utredas. Den utredning, som 1957 års riksdag begärde, behöver snarast möjligt effektueras. Att det skall vara nödvändigt att först avvakta det resultat, som 1954 års fastighetsbildningskommitté kan komma till, för att man skall kunna ta itu med att utreda dessa brännande och viktiga frågor, kan jag inte förstå.

Statsrådet framhåller vidare, att de personella resurser som står till förfogande ökat väsentligt under senare år. Är det verkligen så? Föreligger inte snarare en markant brist på folk, som har en tillfredsställande utbildning inom hithörande områden? Utbildningen av lantbruksingenjörer har så gott som avstannat, de studenter som vid lantbrukshögskolan studerar hydroteknik är få till antalet, och erfarenheterna i kommunerna är väl att de personer, som projekterar vatten- och avloppsnetten där, ofta är bristfälligt utbildade härför. När det gäller att utbilda folk för handläggning av frågor inom vattenvårdens område tror jag att det tvärtom är hög tid, att det tas verkliga krafttag, ty annars kommer vi att stå utan tillräckligt kvalificerat folk, även om vi genomför en aldrig så fin organisation på papperet.

Jag skulle vilja föreslå att man parallellt med Emåutredningen valde ut ett vattensystem i Mellansverige, gärna ett vid vilket det ligger en hel del stora industrier och tätorter men även bördig jordbruksbygd, och läte ett forskarlag av unga vetenskapare, ingenjörer och agronomer studera alla de förhållanden, som berör vattenvården inom detta vattensystem. Men detta borde ske

snarast möjligt och på kortast tänkbara tid. Jag är övertygad om att en sådan investering ur samhällets synpunkt snart skulle betala sig.

Trots allt hyser jag en viss optimism, att det skall gå att komma till rätta med detta utomordentligt viktiga problem, då jag vet med vilket stort intresse statsrådet Netzen omfattar dessa frågor. Krafttag behöver emellertid tas och det snarast möjligt, om inte spillvattnet bokstavligt talat skall stiga oss över huvudet.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Grebäck och jag är överens på en väsentlig punkt, nämligen att vi inte nått fram till en slutgiltig, acceptabel lösning av frågan om samordningsproblemen. Jag har emellertid i interpellationssvaret tillåtit mig framhålla, att jag är ganska bestämt övertygad om att även om vi hade de ekonomiska resurserna så ligger inte någon fullt acceptabel lösning av denna fråga färdig att ta på en hylla. Jag tror också att vi är förpliktade att fortsätta på den erfarenhetens väg, på vilken vi hittills ändå, herr Grebäck, har nått en del resultat, som det vore orättvist att undervärdera.

Jag har understrukit att jag inte tror att denna fråga kan lösas på en gång, och herr Grebäck säger att det har heller ingen begärt. Men herr Grebäck vill inte att vi skall använda lika föråldrade metoder som hittills. Om de metoderna är föråldrade, rider tiden snabbare än vad man mestadels föreställer sig. Det var 1958 års riksdag som sist tog ståndpunkt i denna fråga. På de två år, som förflutit därefter, har naturligtvis en hel del hänt även på detta område, men att det skulle ha hänt så mycket att man kan säga, att de metoder, varom riksdagen enade sig 1958, i dag skulle vara föråldrade ställer jag mig en aning tveksam till.

Herr Grebäck erinrar om vad vatten-

Svar på interpellation ang. direktiven för vattenvårdskommittén

vårdskommittén gjort och vill inte nedvärdera dess arbete. Jag delar hans uppfattning på den punkten. Vattenvårdskommittén tillsattes 1953, men i klarhetens intresse vill jag påpeka, att det inte var fråga om ett uppdrag som skulle vara avslutat, så snart ett betänkande avlämnats. Det har tvärtom befunnits nödvändigt att göra kommittén mer eller mindre permanent på grund av den serie problem som uppstått på detta område. Kommittén har redan avgivit tre betänkanden, som omfattar såväl sakfrågorna som de organisatoriska problemen. Därutöver har den i takt med tidens krav nu även frågan om förening genom radioaktivt avfall uppe till behandling.

Som gammal ledamot av kommittén skulle jag ändå i rättvisans namn gärna vilja redovisa några siffror. Om jag inte minns fel fick vårt land först 1936 det första reningsverket för kommunalt och industriellt avloppsvatten, trots att åtskilliga problem på detta område redan tidigare uppstått. När vattenvårdskommittén tillsattes — vilket delvis berodde på en stark opinion i samband med den bekanta paratyfusedemien, som — inte helt riktigt — antogs bero på vattenföreningarna — hade vi inom den mest koncentrerade tätbebyggelsen här i landet högst 25 reningsverk. Så pass kort tid därefter som 1956—1960 hade kommunerna hunnit engagera sig och sina ekonomiska resurser i nära 350 reningsverk.

Med all respekt för de utan tvekan stora och i många fall överväldigande problem som finns på detta område — här är jag överens med herr Grebäck — bör man väl ändå inte nedvärdera de resultat som dessa siffror tyder på. Jag tror att varje ansvarsmedveten kommunalman — både inom den egna kommunen och i de större sammanhangen — hänför just frågorna om reningsverk och behandling av avloppsvatten till dem som bör ha prioritet.

Jag skulle också vilja ta upp herr

Grebäcks resonemang, huruvida vi, särskilt när det gällde lantbruksingenjörsorganisationen, har tillräckliga personella resurser.

Jag har inte tänkt att i detta sammanhang ta upp den utomordentligt vidlyftiga frågan om lantbruksingenjörsorganisationens roll, när det gäller torrläggning, dikning och andra liknande företag speciellt med tanke på jordbruksnäringens behov. Jag fattade herr Grebäcks resonemang på den punkten som om han åsyftade att det skulle ha skett en generell avmönstring. I verkligheten har praktiskt taget varje kommun i landet skaffat sig ökade personella resurser på just detta område. På länsplanet har distriktsingenjörsorganisationen i betydande grad kunnat aktiveras för dessa uppgifter, och även vatteninspektionen har onekligen kunnat tillföras ökade personella och materiella resurser. Jag är överens med herr Grebäck om att resurserna ännu inte är tillräckliga, men med hänsyn till de erfarenheter vi vunnit tror jag att det varit välbetänkt att inte forcera den sidan av utvecklingen.

Herr Grebäck tog också upp frågan om vi skulle engagera oss för en parallellutredning till den pågående Emåutredningen. För denna parallellutredning skulle man utse ett vattendrag någonstans i Mellansverige, där man skulle låta en grupp vetenskapsmän och andra experter försöka få en överblick av dessa problem. Men, herr Grebäck, det är ju ändå så att Emåutredningen har tillsatts för att arbeta med just den uppgiften. Att just Emån valdes berodde dels på opinionsyttringar här i riksdagen och dels på att Emån i hela sin sträckning är ett utomordentligt representativt vattensystem, där kommunala och industriella avloppstillflöden, industriella anläggningar, vattenkraftsutnyttjande, torrlägningsföretag, översvämningsproblem, fiskeproblem o. s. v. tillsammans ingår som beståndsdelar i problematiken. Den utredningen är så

Svar på interpellation ang. direktiven för vattenvårdskommittén

till vida utrustad med utomordentliga fullmakter som den hittills inte hindrats att till sig knyta experter just av den kategori som herr Grebäck efterlyst. Jag tror att det skulle vara en överloppsgärning att tillsätta ytterligare en utredning, när det redan finns en utredning, vilken i allt väsentligt har just de uppgifter, som herr Grebäck talat om och som även jag och många med mig anser vara utomordentligt viktiga när det gäller att bemästra vattenvårdsproblemen i stort.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Om man reser från Stockholm åt Uppsala eller Norrtälje grips man av förtvivlan, när man ser hur avloppsvattnet från samhällena släpps ut i närmaste avloppsdike. Vartenda stationssamhälle vid järnvägen upp till Uppsala är fyllt av kloakdiken.

Det verkar som om vi inte skulle ha den samordnande kraft som behövs för att vi snabbt skall kunna komma till rätta med dessa problem. Genom t. ex. Knivsta stationssamhälle går en bäck, i vilken det mynnar kloakledningar. I dessa släpps det ut kloakvatten, som sedan går vidare ut över Upplands-slätten.

Hur det förhåller sig med underhållsskyldigheten beträffande dessa diken tycks ingen människa veta. Det sköts på ett godtyckligt sätt. Markägarna längre ner får klara underhållet av dessa diken så gott de kan. På grund av dessa utsläpp sker igenslamningen mycket snabbare, och underhållskostnaderna blir naturligtvis orimligt höga för dessa markägare. Vi måste söka åstadkomma en annan fördelning av skyldigheten att underhålla våra vattendrag.

Jag skulle vidare vilja framhålla att båtnadsberäkningarna i samband med vattenregleringsföretagen tar orimligt lång tid. I Olandsån tog det 30 år, innan man blev klar med den förrättningen. Det har tagit flera lantbruksingenjörers hela verksamma tid att klara av ett enda

vattendrag. Detta är orimligt, och man måste åstadkomma en enklare och snabbare handläggning av dessa problem. Vi kommer ingen vart med detta, förän vi lyckats samordna ansträngningarna att lösa alla de problem som berör dessa frågor.

Statsrådet Netzen säger vidare att det inte är så illa ställt när det gäller de personella frågorna och utbildningen. Jag vill påstå att vi nästan helt saknar en lämplig utbildning på vattenvårdens område. Jag tror knappast heller att utbildningen såsom lantbruksingenjör längre är tidsenlig, utan menar att det över huvud taget behövs en annan form av utbildning för att tillgodose behovet av personal som är hemmastadd med vattenvårdens problem. Jag undrar om man inte skulle kunna bättre utnyttja den hydrotekniska institutionen vid lantbrukshögskolan för att få till stånd en utbildning som på ett bättre sätt är anpassad efter förhållandena.

De tjänstemän som ute i landet handlägger dessa frågor har ju ofta inte heller någon speciell utbildning för att handlägga avlopps- och vattenreningsfrågor. Följden är att avloppsnäten ofta inte är riktigt dimensionerade. Man får vara glad om nätets avvägning är sådan, att avloppsvattnet rinner åt rätt håll — det finns exempel på att ledningarna lagts i felaktig riktning. Vad som sker med avloppsvattnet när det från reningsverken släpps vidare ut i sjöar och åar, det vet vi också mycket litet om.

Jag tror att tiden hastar och att man framför allt bör snarast söka åstadkomma en lämplig organisationsform på vattenvårdens område. Det behövs inte en mängd grundliga utredningar härför, utan det gäller att åstadkomma en sådan organisation att vi kan komma till rätta med förhållandena. Sedan får forskare och vetenskapsmän undan för undan följa upp problemen.

Det är inte något tvivel om att direktiven för Emåutredningen är förträff-

Svar på interpellation ang. direktiven för vattenvårdskommittén

liga, men jag skulle gärna vilja ha ett forskarlag i arbete här i Mellansverige. Jag tror att närheten till lantbrukshögskolan, tekniska högskolan o. s. v. skulle innebära en stor fördel. Speciellt om yngre forskare med frisk och ofördärvad syn på problemen kunde engageras för detta arbete, så skulle ett snabbare resultat kunna uppnås.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN:

Herr talman! Jag har naturligtvis inte någon anledning att ifrågasätta herr Grebäcks vittnesgillhet när han drar fram skräckexempel från sin hemtrakt. Men jag tycker att bilden bör kompletteras genom att man erinrar om att det under de senaste åren har kunnat genomföras ett stort antal lyckade företag — det tror jag att många här kan omvittna från sina hemkommuner.

För min del vågar jag inte utan vidare påstå att teknikerutbildningen på vattenvårdens område skulle vara eftersatt här i landet och att man vid tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers i Göteborg eller vid lantbrukshögskolan inte skulle på detta område följa med utvecklingen inom forskning och undervisning på samma sätt som sker inom andra områden.

Det är ju här fråga om en mycket kort erfarenhetsperiod. Den nuvarande utvecklingen på vattenvårdens område började vid industrialismens genombrott för ungefär hundra år sedan och har kulminerat så sent som i dessa dagar. Vi har trots oss vara så väl utrustade med vattendrag att vi utan vidare skulle kunna använda dem som billiga transportmedel för avfall och kloakutsläpp, industriellt avlopp o. s. v. Samtidigt har vattenförbrukningen ökat enormt under bara en mansålder. Från 80 liter per person och dygn har den stigit till 300, 400 och 500 liter. Det är först då som man har kommit underfund med att frågan om vattenvården också rymmer problemet om att hålla

vattenförsörjningen intakt. För många har detta varit en hastigt och nyligen gjord upptäckt, för andra är det fråga om en länge känd sanning.

Trots alla misslyckanden och allt vad som hänt under hundra år av industrialisering och bebyggelsekoncentration i vårt land, så har det gjorts en hel del på vattenvårdens område under den tid som gått sedan Skara reningsverk byggdes år 1936 och det år 1953 hade tillkommit det blygsamma antalet av 25 reningsverk. Men herr Grebäck menar att det viktigaste är vad som händer i våra vattendrag. Jag har samma uppfattning, men såvitt jag kan bedöma finns det inte något annat vattenområde än Emån i Kalmar län där problemen är så renodlade och där man möter alla problem på en gång.

När herr Grebäck vidare säger att forskarlaget borde ha anknytning till lantbrukshögskolan i Ultuna så vill jag erinra om att ordföranden i Emåutredningen visserligen numera är professor emeritus vid denna högskola men ändå borde kunna svara för att denna anknytning är tillfredsställande. Chefen för lantbruksingenjörsorganisationen inom lantbruksstyrelsen är också en av experterna inom utredningen. Jag skall emellertid inte fortsätta med uppräknings av ledamöternas kvalifikationer. Jag vågar påstå att man i varje fall är i stånd att begripa att problemen är så mångsidiga som herr Grebäck här ville framställa dem.

Herr Grebäck förde i förbifarten på tal frågan om kostnader och båtnad i samband med torrlägningsföretag. Som ett exempel tog han torrlägningsen av Olandsån, där det först efter 30 års utredning hade hänt någonting. Men herr Grebäck är säkerligen bättre än de flesta underkunnig om att detta långa dröjsmål också har berott på vederbörande delägars absoluta motvilja mot att ena sig om de åtgärder som i detta fall behövdes. Jag skulle kunna åberopa åtskilliga andra fall, där det har gått

Svar på interpellation ang. direktiven för vattenvårdskommittén

helt annorlunda till. Samtidigt kommer in i bilden hela frågan om hur utgifterna för dessa torrlägningsföretag skall bestridas, alltså vilka delar som det allmänna, respektive delägarna skall svara för. Jag hoppas att Emåutredningen skall kunna lämna besked även på den punkten, så att man bättre kan bedöma relationerna mellan kostnaderna och båtnad.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 115, med förslag till lag om statsmonopol på tillverkning av tobaksvaror, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåge förordningen om tobaksskatt, till bevillningsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Härefter föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 119, med förslag till förordning om förfarandet i anmärkningsmål, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 123, angående förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 125, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frigivning, och

nr 126, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 mars 1936 (nr 56) om socialregister; samt

till utrikesutskottet propositionen nr 127, angående godkännande av konventionen angående Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) m. m.

§ 6

Föredrogos var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionerna nr 695—704;

till konstitutionsutskottet motionen nr 705;

till jordbruksutskottet motionerna nr 706 och 707;

till statsutskottet motionerna nr 708—716; samt

till bevillningsutskottet motionerna nr 717—720.

Vid härefter skedd föredragning av en av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.* avgiven motion, nr 721, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 94, angående ett system för permanent skörde-skadeskydd, m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåge fråga om jordbrukskonto, till bevillningsutskottet och i övrigt till jordbruksutskottet.

Vidare föredrogos var efter annan följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 722; samt

till jordbruksutskottet motionerna nr 723—724.

Vid nu skedd föredragning av en av herr *Hæggbloom* *m. fl.* avgiven motion, nr 725, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 94, angående ett system för permanent skörde-skadeskydd, m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåge punkten 1 i hemställan, till bevillningsutskottet och i övrigt till jordbruksutskottet.

Slutligen föredrogos var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionen nr 726; samt

till bevillningsutskottet motionerna nr 727—736.

Interpellation ang. tillskapande av ytterligare sysselsättningsmöjligheter i Hälsingland

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 4, 5 och 43, bevillningsutskottets betänkanden nr 1, 13, 20, 29, 31—33 och 38, första lagutskottets utlåtanden nr 21, 23 och 24, andra lagutskottets utlåtande nr 18, tredje lagutskottets utlåtanden nr 10—13, jordbruksutskottets utlåtanden nr 1, 6, 7, 11, 12 och 14—17 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 13—17.

§ 8

Herr **TALMANNEN** yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista dels andra lagutskottets utlåtande nr 18 uppföres främst, dels statsutskottets utlåtande nr 43 uppföres närmast efter statsutskottets utlåtande nr 4, dels bevillningsutskottets betänkande nr 1 uppföres närmast efter jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Denna hemställan bifölls.

§ 9

Föredrogs den av herr *Nordgren* vid kammarens nästföregående sammanträda gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående nyttiggörande av beslagtagna tobaksvaror.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs den av herr *Palm* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående tull- och skattefriheten på öresundsåtarna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Föredrogs den av herr *Gustavsson* i Alvesta vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående skatteavdrag för resor med egen bil till och från arbetsplatsen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Föredrogs den av herr *Helén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående beslutat utsläpp av avfallsslam i havet utanför Sandhamn.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 13

Interpellation ang. tillskapande av ytterligare sysselsättningsmöjligheter i Hälsingland

Ordet lämnades på begäran till

Herr **NILSSON** i Gävle (k), som yttrade:

Herr talman! De senaste åren kännetecknas av stora befolkningsomflyttningar inom vårt land, och en tydlig dragning av industrien till södra och västra Sverige har kunnat iakttagas. Detta har skapat många och svåra problem, dels för de expanderande orterna i fråga om arbetskraft och dels för de områden från vilka folkströmmen går.

Om hela Norrland kan betecknas som ett område, där befolkningsavflyttningen är särskilt stark, torde man emellertid kunna säga att landskapet Hälsingland på de senaste årtiondena drabbats hårdast. Sålunda meddelar kapten Uno

Interpellation ang. skjutövningar från Ravlunda skjutfält

Hammarström i Norrländsk Tidskrift att Hälsingland på två årtionden minskat sin befolkningssiffran med ca 13 000 personer. En uppseendeväckande stark avflyttning. Av de orter inom landskapet som drabbats av denna avflyttning kan nämnas Järvsö, som minskat sin befolkningssiffran de senaste 10 åren med inte mindre än 15 %. Under samma tidrymd har Delsbo minskat med 13,8 %, Gnarp med 13,3 % och Los med 12,8 %. Sedan år 1949 har Ljusdalsområdet ett utflyttningsöverskott på inte mindre än 3 781 personer. Enbart under 1960 avflyttade ca 500 personer från området.

Denna befolkningsavflyttning skapar många svårlösta problem för kommunerna och den kvarvarande befolkningen. Vikande skatteunderlag samtidigt med ökade kommunala utgifter medför i sin tur ytterligare utflyttningar.

För min del betraktar jag denna befolkningsuttunnning i Hälsingland såväl som i hela Norrland som helt onaturlig. Den skapar inte bara lokala problem, som enskilda kommuner inte själva mäktar bära, utan bidrar också till en snedvridning av hela det svenska näringslivets lokalisering. Man kan enligt min mening inte stillatigande tillåta ett stort landskap att avfolkas på här nämnt sätt. Medborgarnas krav på tryvsel och trygghet må även gälla Hälsinglands befolkning.

Det synes mig därför vara befogat att regeringen tar upp dessa problem till särskild granskning och genom statliga initiativ griper in på de områden där det privata näringslivet och bolagsintressena inte vill eller kan ta nödig hänsyn till ortsbefolkningens intressen och utkomstmöjligheter.

Med det anförda får jag hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande fråga:

Har regeringen, på grundval av de senaste siffrorna rörande befolkningsutflyttningen från Norrland och då spe-

ciellt den starka avflyttningen från landskapet Hälsingland, för avsikt att vidtaga några åtgärder i syfte att skapa ökad sysselsättning, exempelvis genom statliga industrier?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Interpellation ang. skjutövningar från Ravlunda skjutfält

Ordet lämnades på begäran till

Herr SENANDER (k), som yttrade:

Herr talman! Fredagen den 7 april i år utsattes fyra fiskare från Kivik för synnerligen allvarliga risker under skjutövningar från Ravlunda skjutfält. Enligt fiskarnas uppgifter slog en projektil ned bara 2 meter framför stäven på deras fiskebåt, Sin 28 Trion, en annan passerade nära aktern och en tredje hamnade 15 meter från midskepp. Fiskarna vände omedelbart för att komma ur det farliga grannskapet.

Det lär finnas en överenskommelse att skjutningarna skall inställas när fiskebåtar passerar. Att så inte skedde i detta fall tyder på brister i övervakningen vid skjutövningarna. God sikt rådde vid tillfället. Fiskebåtens kapten uppger att det är fjärde gången i år som fiskebåtar och deras besättningar varit i fara under skjutövningar från Ravlunda. Han har vidare uppgivit att fiskare tidigare vänt sig till försvarsministern med en vädjan att ett mera tillfredsställande avtal skall komma till stånd, så att fiskarna kan passera genom området utan risk. Av uttalanden från militärt håll att döma finns inget avtal, åtminstone inte i skriftlig form.

Riskerna för de yrkesutövande fiskarna är uppenbarligen mycket stora. Detta sakförhållande bekräftar riktigheten av de invändningar som restes bl. a. av det parti jag tillhör mot anläggande av ett militärt skjutfält på Ravlunda. Det måste därför vara en angelägenhet av första ordningen att

Interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

skjutövningarna på Ravlunda bedrivs med allt möjligt hänsynstagande till människoliv och materiel.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande interpellation:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga i syfte att förhindra ett återuppreparande av skjutövningar från Ravlunda av sådant slag som uppenbart sätter människoliv i fara?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Under den senaste tiden har förekommit uppgifter om att patienter på vissa vårdhem och anstalter skulle ha utsatts för en mindre lämplig behandling. Vissa av uppgifterna anger att det olämpliga förfarandet skulle ha förekommit under avsevärd tid. I vissa fall har sådana omständigheter blottats att det ansetts tillrådligt att påkalla ingripande av polismyndighet för utredning.

Vad som förevarit har självfallet väckt undran och oro hos allmänheten. Speciellt gäller detta anhöriga till sådana som undergår vård på institutioner av ifrågavarande eller jämförbar art. Det inträffade får givetvis inte leda till slutsatsen att förhållandena är likartade på alla anstalter för vård av handikappade av de slag som är i fråga. Men även om man får hoppas, att de mindre goda företeelserna och behandlingsmetoderna är av begränsad omfattning, är det lika angeläget att vården genomgående blir god och lämplig. Det-

ta är angeläget främst ur patienternas synpunkt men också för deras anhöriga och närstående.

De närmare orsakerna till missförhållandena är ännu inte helt klarlagda. I några fall har det angetts att viss personal inte har tillräcklig utbildning för de uppgifter som anförtrots dem. I andra fall har framhållits att ifrågavarande befattningshavare haft erforderlig utbildning för de uppgifter som anförtrots dem. I vissa fall har angivits att ifrågavarande befattningshavare haft erforderlig utbildning men ändå varit olämplig för sin uppgift. Dessa omständigheter torde inte närmare kunna klarläggas utan mera ingående utredning. Det kan dock ifrågasättas om inte inspektionsmyndigheten borde ha sådana möjligheter i sin verksamhet att den på lämpligt sätt kan ha uppsikt över den anställda personalens kompetens och lämplighet.

Mot bakgrunden av att det uppgivits, att vissa av missförhållandena varit rådande under avsevärd tid, får det emellertid ifrågasättas om den inspektionsrätt som tillsynsmyndigheten har är tillräcklig och om inspektionsrätten tillvaratagits på det sätt som i och för sig är möjligt. Det förefaller som om ett effektivare inspektionsförfarande skulle ha medfört att missförhållandena inte kunnat pågå en så lång tid.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

Är statsrådet villig lämna en redogörelse för hur och i vilken omfattning inspektionsmyndigheten under senare år genomfört inspektioner vid de vårdhem och anstalter, där missförhållanden nu ådagalagts?

Anser statsrådet att de nuvarande möjligheterna att utöva inspektion vid anstalter av ifrågavarande slag är tillräckliga?

Om det senare inte är fallet — avser

Interpellation ang. inspektionen av vissa vårdhem och anstalter

statsrådet vidtaga åtgärder i syfte att förbättra inspektionsverksamheten?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1961/62 till allmänna kultur- och bildningsändamål samt kyrkliga ändamål jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion om åtgärder för att säkerställa rätten till skadestånd, och

nr 26, i anledning av väckt motion om åstadkommande av penningvärdesäkrade trafiklivräntor;

andra lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner om ökning av högsta tillåtna bredd å motorfordon; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av motioner angående upphävande av 31 § lagen om allmänna vägar,

nr 15, i anledning av motioner angående bildande av vägsamfällighet i vissa fall,

nr 16, i anledning av motioner angående byggande av anslutningsväg vid omläggning av allmän väg, m. m.,

nr 17, i anledning av motion angående placeringen av bensinstationer, och

nr 18, i anledning av motioner om nya ersättningsbestämmelser vid ändring av kraftledning i samband med vägomläggning.

§ 17

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1961/62 till övnings- och yrkesläroarbildning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medelsanvisning till ombyggnad och reparation av operahuset i Stockholm; och

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående underskott å statens järnvägars fond för budgetåret 1961/62;

från tredje lagutskottet:

nr 136, i anledning av väckt motion angående ändrad lydelse av 23 § jaktlagen;

från jordbruksutskottet:

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1961/62 jämte i ämnet väckta motioner; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 144, i anledning av väckta motioner om taxenedsättningar för busstrafiken.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 145, i anledning av väckta motioner om viss ändring av nöjesskatten för biografföreställningar, m. m.; och

från bankoutskottet:

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.

§ 18

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 111, angående vissa avtal med Göteborgs stad berörande Göteborgs universitet,

nr 121, angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter m. m. inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 122, med förslag till förordning om tillverkning av sprit och vin, m. m.,

nr 124, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1960 och 1961 vid dess tolfte ordinarie möte fattade beslut,

nr 128, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.,

nr 129, med förslag om återföring av vissa enligt lagen om allmän sjukförsäkring m. m. fonderade medel,

nr 130, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648),

nr 131, angående avgiftsfrihet vid inbetalning till eget postgirokonto,

nr 132, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse,

nr 133, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon, och

nr 138, angående Sveriges anslutning till en konvention för upprättande av en europeisk organisation för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen.

Dessa propositioner bordlades.

§ 19

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 45, med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m., motionerna:

nr 737, av herr *Brandt* i Sätila *m. fl.*,

nr 738, av herrar *Antby* och *Jönsson* i Ingemarsgården,

nr 739, av fröken *Wetterström m. fl.*,
nr 740, av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.*,

nr 741, av herr *Ståhl m. fl.*,

nr 742, av herr *Ståhl m. fl.*,

nr 743, av herr *Boo*,

nr 744, av herr *Andersson* i Knäred *m. fl.*, samt

nr 745, av herr *Andersson* i Knäred *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 70, med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m., motionen nr 746, av herr *Andersson* i Linköping *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 76, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m., motionerna:

nr 747, av herrar *Elmwall* och *Svensson* i Vä,

nr 748, av herrar *Wahrendorff* och *Elmwall*, samt

nr 749, av herrar *Wahrendorff* och *Elmwall*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 83, angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa högskolor, motionen nr 750, av herr *von Friesen m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 86, med förslag angående effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet, motionen nr 751, av herr *Bohman m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 93, angående ombildning av statens reproduktionsanstalt till aktiebo-

lag, m. m., motionen nr 752, av herr *Bohman m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 98, angående bidrag till viss busstrafik m. m., motionerna:

nr 753, av herr *Hamrin* i Kalmar m. fl.,

nr 754, av herr *Hamrin* i Kalmar m. fl., och

nr 755, av herr *Hedin m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 109, angående ny organisation av krigsmaktens högsta ledning, motionerna:

nr 756, av herr *Wachtmeister*,
nr 757, av herrar *Wedén* och *Hedin*,
nr 758, av herrar *Jansson* i Benestad
och *Elmwall*, samt
nr 759, av herr *Hammar*.

Dessa motioner bordlades.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.09.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 12 april

Kl. 10.00

§ 1

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 111, angående vissa avtal med Göteborgs stad berörande Göteborgs universitet, och

nr 121, angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter m. m. inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

till bevillningsutskottet propositionen nr 122, med förslag till förordning om tillverkning av sprit och vin, m. m.;

till utrikesutskottet propositionen nr 124, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1960 och 1961 vid dess tolfte ordinarie möte fattade beslut;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 128, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering

m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.,

nr 129, med förslag om återföring av vissa enligt lagen om allmän sjukförsäkring m. m. fonderade medel, och

nr 130, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648);

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 131, angående avgiftsfrihet vid inbetalning till eget postgirokonton, och

nr 132, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse;

till behandling av lagutskott propositionen nr 133, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon; samt

till utrikesutskottet propositionen nr 138, angående Sveriges anslutning till en konvention för upprättande av en europeisk organisation för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

§ 2

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionerna nr 737—741;

till statsutskottet motionen nr 742; samt

till behandling av lagutskott motionerna nr 743 och 744.

Vid härefter skedd föredragning av en av herr *Andersson* i Knäred m. fl. avgiven motion, nr 745, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 45, med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåge inrättande av viss befattning hos riksförsäkringsverket, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogs var efter annan följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 746;

till jordbruksutskottet motionerna nr 747—749;

till statsutskottet motionerna nr 750 och 751;

till jordbruksutskottet motionen nr 752;

till bevillningsutskottet motionen nr 753; samt

till statsutskottet motionerna nr 754—759.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 46 och 47, första lagutskottets utlåtanden nr 25 och 26, andra lagutskottets utlåtande nr 36 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 14—18.

§ 4

Föredrogs den av herr *Nilsson* i Gävle vid kammarens nästföregående sam-

manträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående tillskapande av ytterligare sysselsättningsmöjligheter i Hälsingland.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av herr *Senander* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående skjutövningar från Ravlunda skjutfält.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs den av herr *Börjesson* i Falköping vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående inspektionen av vissa vårdhem och anstalter.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 27 januari 1961 dagtecknad proposition, nr 39, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga

Härigenom förordnas, att beträffande utbildningstiden för vissa värnpliktiga skall gälla följande avvikelse från bestämmelserna i 27 § 1 mom. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Repetitionsövning, som under tiden den 1 juli 1961—den 30 juni 1962 påbörjas av värnpliktig tilldelad armén eller kustartilleriet, skall hava en längd av tjugofem dagar. För sålunda tilldelad värnpliktig, som fullgjort under angiven tid påbörjad repetitionsövning, skall den sammanlagda tjänstgöringstiden minskas med fem dagar.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna nr 558 i första kammaren av herr *Ewertlöf m. fl.* och nr 661 i andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* samt

motionen nr 662 i andra kammaren av herr *Wedén.*

I *motionerna I: 558 och II: 661* hade hemställts att riksdagen icke måtte bifalla propositionen.

I *motionen II: 662* hade hemställts »att riksdagen, i syfte att stärka enigheten om upprätthållandet av ett starkt svenskt försvar och tilltron de demokratiska partierna emellan i detta avseende och med accepterande under betoning av den provisoriska försökskaraktären av Kungl. Maj:ts förslag beträffande förkortningen av repetitionsövningarna under budgetåret 1961/62, som sin mening tillkännager, att något avsteg från den inom 1960 års försvarsutredning träffade uppgörelsen härigenom icke åsyftas, varför Kungl. Maj:t bör förelägga riksdagen de förslag som erfordras för att den av försvarsutred-

ningen avsedda ramen för försvarsutgifterna under budgetåren 1961/62 och 1962/63 skall komma att till fullo tillgodoses».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 558 och II: 661, måtte bifalla förevarande proposition, nr 39;

B. att motionen II: 662 i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av herr *Virgin* och fröken *Wetterström*, vilka ansett, att utskottet under A bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 558 och II: 661, måtte avslå förevarande proposition, nr 39;

II. av herr *Lundberg*, vilken ansett att utskottet under B bort hemställa, att motionen II: 662 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställda föredragits meddelade herr talmannen att överläggningen i detta ärende finge omfatta även punkten 1 i statsutskottets utlåtande nr 4 men att eventuella yrkanden beträffande den av statsutskottet behandlade frågan dock skulle framställas först sedan nämnda punkt av utskottets utlåtande föredragits.

Härefter anförde:

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Den kombination av andra lagutskottets utlåtande nr 18 och första punkten av statsutskottets utlåtande nr 4, som herr talmannen just berört, beror ju på att detta ärende är av ganska ovanlig natur. Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 39 gäller en tillfällig avvikelse från värnpliktslagen. Kostnadsfrågan, som står i nära sammanhang med detta spörsmål, behandlas i statsutskottets utlåtande nr 4. Det är därför glädjande att det har varit möjligt att få till stånd den praktiska

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

anordningen att de båda ärendena kan behandlas i ett sammanhang.

Vad saken här gäller är en av Kungl. Maj:t föreslagen avkortning av repetitionsövningarna med fem dagar och en därav föranledd minskning av ramen för försvarets kostnader med 5 miljoner kronor. Man bör i detta sammanhang komma ihåg att repetitionsövningarna i sin nuvarande form tillkom på grundval av erfarenheterna under andra världskriget. Deras syfte är bl. a. att möjliggöra organisering av de militära förband som i händelse av krig skall komma att fungera, att ge befäl och trupp i dessa förband tillfälle att träda i kontakt med varandra och att möjliggöra övningar även i krigsorganiserade högre förband. Under andra världskriget fick man en påtaglig erfarenhet av att det var svårt för de krigsorganiserade förbanden att arbeta, när de inte hade fått sådana övningar. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till de egendomliga erfarenheter som man gjorde under fälttjänstövningen på hösten 1940, då svenska armén för första gången på utomordentligt länge fick öva med tross. Man fann då att besvärigheterna vid förflyttningar var betydligt större än man i allmänhet hade väntat sig.

Det är å andra sidan ovedersägligt att dessa repetitionsövningar med övningar i högre förband har medfört påtagliga svårigheter och att de erfarenheter som man hittills haft av repetitionsövningarna inte i allo varit tillfredsställande. Det har i många fall blivit en tillämpning av den gamla militära satsen: mer än halva sitt liv väntar soldaten förgäves. Repetitionsövningarna har inte ur den enskilde värnpliktiges synpunkt kunnat utnyttjas hundraprocentigt på det sätt man skulle ha önskat. Det kan inte förnekas att en omläggning i vissa avseenden av repetitionsövningarna skulle vara motiverad av den anledningen. Jag vill också gärna understryka statskontorets uttalande

i ett remissyttrande som citeras i propositionen nr 39, sid. 6. Där understryker statskontoret vikten av att möjligheterna att ur besparingssynpunkt begränsa den värnpliktiges utbildningstid blir väl tillvaratagna, utan att därför kravet på god värnpliktsutbildning eftersätts.

Detta är icke en fråga om vilken de militära myndigheterna är omedvetna. Tvärtom har man från deras sida yrkat att saken närmare skall undersökas. Det alternativ som man från de militära myndigheternas sida främst tänkt sig är, att man visserligen skall ha kortare repetitionsövningar men också tätare sådana, så att man skall kunna få dels kanske bättre sammanhållning i förbanden genom att de träffas oftare, dels också större möjligheter att utnyttja nya militära erfarenheter.

Det är möjligt att man också skulle kunna tänka sig en viss förkortning totalt av den tid som används till repetitionsövningar, om i andra hänseenden en motsvarande förstärkning av den militära organisationen vidtages, t. ex. genom att man får bättre tillgång på väl utbildad befäl och över huvud taget en starkare befälsorganisation än den vi nu har. Men sådana åtgärder — vare sig det är fråga om tätare repetitionsövningar i stället för kortare eller en förbättring av exempelvis den militära befälsorganisationen — kräver otvivelaktigt förberedelser, och det är inte möjligt med tanke på förhållandena att redan nästa år få fram de förbättringar, som i sådant sammanhang erfordras. Av den anledningen finner jag det för min del svårt att biträda det yrkande, som ställts i motion nr 662 av herr Wedén och som går ut på att man visserligen skall godtaga förkortningen av repetitionsövningarna men att man skall begära, att Kungl. Maj:t vidtar åtgärder för att man skall kunna anslå motsvarande belopp till förstärkningar av annat slag. När vi frågade representanterna för de militära myndigheterna,

om det var möjligt att på den vägen genomföra förslaget utan någon sänkning av försvarseffekten, svarade de att det nu var för sent och att de erforderliga förberedelserna för detta ändamål inte skulle hinna vidtagas.

Över huvud taget är yttrandena från de militära myndigheterna i denna fråga fullkomligt entydiga. Ingen militär myndighet anser, att den av Kungl. Maj:t föreslagna förändringen kan genomföras utan att försvarseffekten minskas. I det sammanhanget vill jag gärna hänvisa till och läsa in i protokollet något av vad överbefälhavaren sagt i ett yttrande av den 17 januari, tillkommet sedan denna förkortning av repetitionsövningarna bebådats i statsverkspropositionen men innan proposition nr 39 avlämnats. Detta överbefälhavarens yttrande är nämnt i proposition nr 39 på sid. 6, men det är inte refererat. I propositionen får man inte alls veta, vad överbefälhavaren har sagt. Jag tror emellertid att det är angeläget, att kammarens ledamöter får kännedom härom, liksom också att det i kammarens protokoll finns en erinran om vad de militära myndigheterna sagt i detta sammanhang. Jag ber att få citera slutavsnitten i överbefälhavarens uttalande den 14 januari.

»Förutsättningen för att en mindre förkortning av den enskilda repetitionsövningen skall kunna genomföras utan effektsänkning, är bl. a. att krigsförbanden inkallas oftare än förut. Detta förhållande framhålls även i 1960 års försvarskommittés betänkande (sid. 48).

1959 års besparingsutrednings förslag rörande reducering av repetitionsövningarnas längd är grundat på den förutsättningen, att de avkortade övningarna kan genomföras med högre effekt än nu. Högre effekt skulle enligt utredningen bl. a. erhållas genom en omläggning av grundutbildningens inpassning, så att repetitionsövningarna kan genomföras i uppehållet mellan två ål-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

dersklassers utbildning. Härigenom blir det möjligt tilldela krigsförbanden mera instruktörer och utbildningsanordningar än nu. Detta har förbisetts i Kungl. Maj:ts förslag angående försök med förkortade repetitionsövningar budgetåret 1961/62. Under försöken kommer utbildningsbetingelserna att bli desamma som nu.

Det finns intet sammanhang mellan de nu anförda uttalandena från chefen för armén, 1959 års besparingsutredning, 1960 års försvarskommitté å ena sidan och propositionens förslag å andra sidan. En försöksverksamhet i form av en reducering av repetitionsövningarnas längd för samtliga personalkategorier i krigsförbanden utan kompensation, t. ex. genom förlängd utbildning för befäl och övrig nyckelpersonal, förbättrade utbildningsbetingelser eller ökat antal repetitionsövningar fyller intet ändamål. Det är därför oklart vad försöksverksamheten i praktiken syftar till.

Konsekvensen av den föreslagna avkortningen av repetitionsövningarnas längd kan endast bli en allvarlig sänkning av armétridskrafternas och kustartilleriets operativa användbarhet. Mot bakgrund av de tidigare inställda repetitionsövningarna framstår denna konsekvens än allvarligare. Förband, som skulle inkallats till repetitionsövning 1956/57, har icke deltagit i någon sådan övning sedan 1950/51, vilket innebär att ungefär en sjättedel av arméns och kustartilleriets krigsförband f. n. icke kan användas för stridsuppgifter omedelbart efter mobilisering.

Kungl. Maj:ts förslag har tillkommit utan att de militära myndigheterna, som har ansvaret för förbandens stridsvärde, i tid blivit orienterade och haft tillfälle att framlägga sina synpunkter. Om en ytterligare nedskärning av krigsmaktens totala kostnadsram — utöver av 1960 års försvarskommitté föreslagen — av statsfinansiella skäl anses vara nödvändig, anser jag det vara en upp-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

gift för överbefälhavaren att utreda och föreslå var eventuella besparingar bör göras, så att effektminskningen inom hela krigsmakten blir så liten som möjligt.

Försvarsgrensheferna har tagit del av denna skrivelse och ansluter sig till densamma.»

Detta är alltså de militära myndigheternas ståndpunkt till det förslag Kungl. Maj:t lagt fram.

Man bör även komma ihåg, att vad det här rör sig om i första hand är en fråga om militär utbildning. Jag skulle vilja ställa följande spörsmål: Tänker sig någon att man t. ex. skall korta av den civila skoltiden — antingen i grundskolan eller i de högre skolorna — därför att utbildningstiden inte hundra procentigt kan utnyttjas? Vi vet alla att det finns ganska mycken dödtid också i vanliga skolor, men ingen tänker sig att för den skull skära ned den obligatoriska skoltiden. Eller för att se frågan ur en annan synvinkel: i propositionen har åberopats tillstyrkande — eller i varje fall icke negativa — yttranden av skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning, de enda hörda myndigheter som ställt sig positiva till förslaget. Hur skulle Kungl. Maj:t och statsutskottets majoritet väntas reagera, om en avkortning av skoltiden tillstyrktes av överbefälhavaren men avstyrktes av skolöverstyrelsen? Det är inte troligt att man i det sammanhanget skulle vara lika villig att följa en icke sakkunnig myndighet som man har varit i detta fall.

Särskilt dråpligt är ett uttalande på sid. 7 i propositionen: »Om det icke visar sig möjligt att under den kortare tiden hinna med det program som tillämpas under en 30-dagarsperiod bör vidare de ur militär synpunkt minst angelägna momenten komma i sista hand.» Detta är självklarheter av ett slag som det är förvånansvärt att överhuvud taget återfinna i en kungl. proposition. Men samtidigt bör man kom-

ma ihåg att det inte alltid är så lätt att ta bort vilka moment som helst och vid en plötslig omorganisation bibehålla vad som befunnits vara det viktigaste. Ingen tvivlar väl på att de militära myndigheterna kommer att försöka göra det, men om de lyckas därmed är en helt annan fråga.

Det säges också att det skall röra sig om ett försök och inte om ett slutligt ståndpunktstagande. Eftersom statsrådet är här närvarande skulle jag vilja fråga beträffande två saker. Först vill jag fråga: Om de militära myndigheterna skulle reagera negativt till försöksresultaten, om de militära myndigheterna lika enhälligt och entydigt som de gjort beträffande det nu framställda förslaget skulle säga att det hela inte är bra, är statsrådet då beredd att föreslå att man efter försökets genomförande återgår till den tidigare ordningen, oberoende av vad skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och andra civila myndigheter har för uppfattning om saken? Min andra fråga är: Om det nu bara gäller att göra ett försök, varför skall detta behöva omfatta en hel årskontingent? Skulle inte försöket ha kunnat utföras exempelvis endast inom ett militärområde, medan verksamheten i övrigt finge fortgå som hittills?

Det är emellertid, herr talman, inte bara innehållet i propositionen som inger bekymmer, utan också förfarings sättet. Detta är kanske i och för sig ännu besynnerligare.

Den utredning, för vilken försöket skall tjäna till ledning, skall företas av en ledamot av första kammaren, herr Holmqvist. Han fick utredningsuppdraget den 14 oktober 1960. Från en källa, vars tillförlitlighet jag inte har anledning ifrågasätta — men statsrådet får naturligtvis korrigeras mig om uppgiften skulle vara felaktig — har med absolut bestämdhet uppgivits att regeringen i sak tog ställning till frågan om en avkortning av repetitionsövning-

arna den 13 oktober, alltså dagen innan utredningen tillsattes. Detta är anmärkningsvärt av två skäl. Först och främst brukar man alltid, när det pågår en utredning, säga att man skall avvakta utredningens resultat innan man vidtar några förändringar — hur ofta har inte kammarens ledamöter fått höra detta argument! Vidare borde man väl när det gäller försök, som skall tjäna till ledning för en utredning, ha kunnat tänka sig att låta utredningen själv taga initiativ till de försök som utredningen anser vara nödvändiga. Så har inte skett i detta fall. I direktiven för utredningen säges över huvud taget inte ett ord om att försök av detta slag skall företas.

Den andra anmärkningsvärda omständigheten är att vid den tidpunkt, då regeringen skulle ha tagit ställning till frågan, arbetade försvarskommittén, som bl. a. hade att yttra sig om besparingsutredningens förslag beträffande nedskärning av repetitionsövningarna. Försvarskommittén nådde först den 1 november, alltså mer än två veckor senare, preliminär enighet i fråga om grunderna för försvarskostnaderna, och kommitténs betänkande avlämnades den 14 december. Kommittén fick ta del av direktiven för herr Holmqvists utredning och har i sitt betänkande yttrat sig om dessa direktiv. Men kommittén underrättades icke om att regeringen hade för avsikt att företa s. k. försök med nedskärning av repetitionsövningarna.

Konsekvensen är att försvarskommittén i detta sammanhang förts bakom ljuset. Jag skall inte komma med några beskyllningar, och jag skall därför inte yttra mig om, huruvida detta har skett med avsikt eller till följd av ett olycksfall i arbetet, men ett faktum är att kommittén blev förd bakom ljuset. Kommittén hade inte en aning om vad regeringen tänkte beträffande denna sak, när kommittén tog ställning till frågan om försvars-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga
kostnaderna och därmed sammanhängande spörsmål.

Jag måste säga att detta är någonting relativt allvarligt. Naturligtvis tycker jag alltid illa om att bli lurad, men under normala omständigheter skulle statsrådet kanske kunna säga att jag fick skylla mig själv, om jag var så enfaldig att jag lät lura mig. Men vi har inte vant oss vid att räkna med att man under överläggningar i försvarsfrågan håller på att försöka lura varandra eller gör sig skyldig till förfaranden av den typ det här gäller. Jag hoppas att det inte var fråga om ett avsiktligt försök att lura försvarskommittén, men förfaranden av detta slag är i varje fall ägnade att för framtiden rubba förtroendet och därmed försvåra strävandena att bibehålla enigheten i försvarsfrågan.

Kommitténs yttranden, till vilka Kungl. Maj:t och statsutskottet har uttalat sin principiella anslutning, berör i icke ringa del denna fråga. Kommittén har faktiskt tagit ställning på annat sätt än statsrådet här gjort. När försvarskommittén yttrade sig om de Älmebyska besparingsförslagen sade den på sid. 50 i sitt betänkande:

»I den mån det visar sig att besparingsförslagen efter ytterligare prövning kan genomföras utan menliga återverkningar på försvarseffekten, är de nettobesparingar som därvid kan uppkomma dock av sådan natur att de enligt vad försvarskommittén tidigare anfört bör medföra motsvarande nedskärning av gällande kostnadsram.»

När kommittén tog ställning till herr Holmqvists utredningsuppdrag anförde den på sid. 48 i betänkandet: »Kommittén, som tagit del av de för den sakkunnige meddelade direktiven, finner det angeläget, att utredningsarbetet påbörjas snarast och fullföljes utan tidsutdräkt. Kommittén utgår därvid från att utredningsmannen även skall ha att pröva huruvida inte — med hänsyn till

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

den snabba militärtekniska utvecklingen — en övergång till fler men kortare repetitionsövningar skulle, inom oförändrad kostnadsram, ge en större försvareffekt än det nuvarande systemet.»

Kommittén gjorde också vissa uttalanden angående besparing av denna typ och nämnde bl. a. på sid. 40 rationaliseringar som skulle avse »förändringar i stabs-, förvaltnings- eller utbildningsorganisationen, innebärande exempelvis sammanförande av enheter eller uppdelning av en enhet». Att en åtgärd som enligt de militära myndigheternas uppfattning innebär en klar minskning av försvareffekten skulle falla inom ramen för vad försvarskommittén här ansett sig kunna tillstyrka är för mig fullständigt omöjligt att förstå. Jag kan därför inte annat än säga att Kungl. Maj:t på denna punkt klart har avvikit från försvarskommitténs ståndpunkt. Självfallet har Kungl. Maj:t rätt att göra det, men då skall det också redovisas att det här är fråga om en tydlig avvikelse. Kungl. Maj:t har ju biträtt försvarskommitténs förslag och den uppgörelse som därefter träffades — med undantag för denna fråga.

Det förslag som Kungl. Maj:t framställer i propositionen nr 39 framstår därför som ett sakligt ogenomtänkt hastverk, och det är tillkommet i en ytterst säregen ordning. På denna grund vill jag hemställa till kammaren att avvisa Kungl. Maj:ts förslag. Jag yrkar därför beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 18 bifall till reservationen nr I. av herr Virgin och fröken Wetterström. Under förutsättning att kammaren bifaller detta yrkande kommer jag sedan att yrka bifall till de reservationer som herr Svärd m. fl. har framlagt under punkterna 1, 29, 35, 61 och 136 i statsutskottets utlåtande nr 4.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Redan i remissdebatten hade jag tillfälle att uttala min person-

liga förvåning över det tillvägagångssätt som regeringen har funnit lämpligt att använda gentemot försvarskommittén beträffande avkortningen av repetitionsövningarnas längd. Jag påpekade då — och det har sedan understrukits av samtliga representanter för högern, centerpartiet och folkpartiet i statsutskottet — att regeringen hade haft två hela månader på sig att underrätta försvarskommittén om sina avsikter beträffande avkortningen av repetitionsövningarna. Jag ser detta mest som en fråga om antingen en önskan till fortsatt samarbete och demokratisk sammanhållning kring försvaret eller en önskan att genom underbud ena gången och kanske överbud den andra ställa en träffad försvarsuppgörelse mer eller mindre åt sidan.

Emellertid har jag inte velat överdriva denna sak. Jag har ansett det nödvändigt med det särskilda yttrande i betänkandet som påtalar det egendommiga tillvägagångssättet, men jag har å andra sidan inte velat betrakta detta som ett grundskott mot de fortsatta försöken till demokratisk samverkan i försvaret.

Jag vill emellertid i anslutning till den kritik som herr Heckscher här framfört — och som jag självfallet inte delar i alla avseenden — framhålla, att under de rätt många försvarsberedningar som jag har haft tillfälle att delta i har det icke någon gång förekommit ett tillvägagångssätt av denna typ. Därför är vad som här har skett onekligen ganska anmärkningsvärt. Jag tror att även försvarsministern nu är medveten om att inleder vi ett system där regeringen ena gången bjuder under med 5 miljoner kronor, och vi godtar detta som ett led i den överenskommelse om försvaret som brukar träffas, måste vi rimligtvis nästa gång godta att ett annat parti bjuder under med 10 miljoner kronor och ett tredje en tredje gång kanske med 50 miljoner kronor. Var går gränsen? Jag vet att man inte får

vara alltför småaktig i detta fall; en viss marginal skall naturligtvis finnas, i synnerhet för enskilda motionärer. Men det är skillnad på en regering som sitter med initiativet och som har sina representanter sittande i försvarsutredningen under två hela månader, och en enskild motionär, som omöjligen på samma sätt kan vara å jour med vad som händer i en utredning.

Nu är det klart att man kan driva den uppfattning om repövningarna som herr Heckscher här ger till känna och göra det med så mycket större skäl som förslaget från regeringens sida icke har varit utsänt på remiss och icke har underställts de militära myndigheterna. I den mån besparingsutredningens motsvarande förslag remitterades måste konstateras att det fick ett mycket dåligt mottagande. Några tillstyrkanden finns, som herr Heckscher konstaterat, över huvud taget inte. Det kan då synas halsbrytande att med den ståndpunkt jag har intagit trots detta gå med på ett försök med kortare övningstid under ett år för att se vart detta kan leda. Detta ställningstagande har olika förklaringsgrunder.

Den första är att vi nu har fått en utredning som direkt har till uppgift att syssla med utbildningsfrågorna och som därför har möjlighet att anställa försök under det år som ligger framför oss. Vi kan då omöjligen negligera detta tillfälle. Finns det möjlighet att spara 5 miljoner kronor, så skall detta belopp sparas. Det ligger i allas vårt gemensamma intresse, jag tar för givet även i högerns. Vi måste hålla möjligheterna öppna att dessa försök slår väl ut, men vi kan inte nu, det vill jag här betona, uttala — såsom andra lagutskottet gör i sin motivering — att försvarseffekten inte *bör* påverkas av en dylik försöksvis genomförd förkortning av repetitionsövningarnas längd. Vi vet i denna stund inte hur försvarseffekten kommer att påverkas genom denna förkortning — det är ju just detta som skall klar-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga
läggas under det år av försök som ligger framför oss.

Den andra anledningen till att vi — jag tror jag kan tala på folkpartiets vägnar — har anslutit oss till detta förslag, låt vara på flera håll efter betydande tvekan, är att det ligger i linje med våra mångåriga strävanden att trots påfrestningar försöka upprätthålla enighet kring försvaret. Vi godtar nu det snedsteg, eller avsteg, från vad som tidigare har tillämpats, som försvarsministern och regeringen denna gång har gjort, därför att vi anser att den avvikelserna inte är av sådan räckvidd att den bör få föranleda en stor batalj mellan regeringspartiet och de övriga partierna. Vi har velat ta hänsyn till de vinster som hittills varit förenade och torde komma att förbli förenade med enigheten kring försvarsfrågan.

Detta är våra två huvudmotiv. Men jag betonar, herr talman, att vårt ställningstagande förutsätter att en prövning under det kommande året genomföres utan förutfattade meningar och att man icke lånar sig till tanken att vi härmed en gång för alla har beslutat en förkortning av repetitionsövningarnas längd. Vi måste få pröva oss fram. Jag skulle tro att den metod för repetitionsövningarna, som herr Heckscher här har refererat och som de militära myndigheterna nu vill införa, ger bättre resultat än både den hittillsvarande metoden och den som förekommer vid förkortade repetitionsövningar av den typ vi hittills har haft.

Jag ber med detta, herr talman, få yrka bifall till *klämman* i andra lagutskottets utlåtande.

Därutöver skulle jag vilja säga några ord om försvarsuppgörelsen som sådan, eftersom den har blivit föremål för en ganska livlig offentlig debatt.

Det märkliga med årets försvarsuppgörelse var, att den föranlett inte kritik av att försvarskostnaderna är för höga utan att det riktats kritik mot att vi i år under det mycket ovissa utrikes-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

politiska läget framlagt förslag om vissa nedskärningar. De omfattar ju sammanlagt 85 miljoner kronor på en kostnadsram för utgifterna under två år på 6 miljarder kronor. Man kan inte påstå att beloppet i och för sig är härresande stort. Förslagen till nedskärningar avsåg också en sänkning under motsvarande tvåårsperiod av uppräkningsprocenten för de tekniska utvecklingskostnaderna från 2 $\frac{1}{2}$ till 2.

De som har riktat kritik mot denna relativt försiktiga prutning har anfört det argumentet, att försvarsfrågan har diskuterats enbart ur partipolitiskt insmickrande synpunkter. Man har gjort gällande att vi här i riksdagen inte törs tala om hurudan situationen är, utan inskränker oss till att säga vad som för en folkopinion anses passande. Å andra sidan har i första rummet vi som haft att ta befattning med försvarsfrågorna men även hela riksdagen som sådan anklagats för att slentrianmässigt fasthålla vid onödigt höga kostnader och vid ett försvar, vars dyrhet inte kan motiveras.

Jag vågar säga, inte minst efter den visserligen snabba men ändå relativt grundliga genomgång som gjordes av 1960 års försvarskommitté, att båda dessa huvudinvändningar saknar grund. Försvarsorganisationen måste ju vara anpassad efter den målsättning som det svenska försvaret har och som det utgår ifrån, icke genom försvarsministerns nya formulering som på något sätt har blivit ändrad. Jag anknyter därvidlag till ett interpellationssvar som försvarsministern tidigare i år har lämnat på en fråga av herr Heckscher.

Frågan om det finns utrymme för några besparingar är i och för sig inte egendomlig, eftersom även försvaret måste passas in i den budgetram som står hela den statliga verksamheten till buds. Ser man efter i detalj hurudan kostnadsutvecklingen har varit, måste man medge att fördyringen är avsevärd och att det finns anledning att fråga om

det inte på några håll finns möjligheter att göra besparingar.

Jag vill även tillägga, att när man i 1958 års beslut fixerade tilläggsprocenten till 2,5, då var det ingen som kunde förutse om detta var ett matematiskt absolut riktigt tal. Det var en approximativ beräkning som man bestämde sig för att tillämpa tills vidare. På militärt håll är erfarenheterna av den tekniska utvecklingen den, att siffran är för låg. Den är lägre än vad som motsvaras av den faktiska kostnadsfördyringen.

Hur kan då försvarsberedningen stanna för en tvåårsperiod med denna sänkta procentsiffra? Vi har resonerat så, att man denna tid måste praktiskt pröva vad man kan få in i ett tvåprocentigt tillägg. När man anmärker på att tiden för den nya uppgörelsen endast är två år och att vi behöver snarast en tioårig planering vill jag svara följande: Det måste vara riktigt att begränsa tidsramen när vi samtidigt gör en ändring av tilläggsprocenten. De eventuella skadeverkningar som kan komma att inställa sig blir då begränsade till denna tvååriga försöksperiod. Ingen som bär ansvar för detta beslut har väl blundat för att utrikesläget är allvarligare än på mycket länge. Å andra sidan är det ju inte enbart det utrikespolitiska läget som är bestämmande för våra försvarskostnader. Vår militärtekniska utveckling spelar därvidlag en sådan roll, att man inte kan bortse från den.

Försvarskommittén har uttryckligen betonat, att vi när det gäller militärteknik står vid ett vägskäl. Vi frågar oss — kanske framför allt med tanke på luftförsvaret — åt vilket håll utvecklingen i fortsättningen kommer att gå. Ingen kan i denna stund ge ett säkert svar, även om man naturligtvis kan göra antaganden som är mer eller mindre plausibla. För att dra säkra slutsatser som kan läggas till grund för konkreta förslag när det gäller frågan om materielanskaffning och därav följande kostnader behöver man ytterligare

forskning och närmare överväganden. Det faktum att den militärtekniska utvecklingen nu befinner sig vid ett vägskäl gör, att vi ansett det möjligt att föreslå denna tvååriga övergångstid. Under den tiden måste vi försöka komma till klarhet om i vilken riktning utvecklingen i fortsättningen kommer att gå.

Det finns några grupper här i riksdagen som under årens lopp motionerat om och talat för ett försvar av helt annan typ än det vi för närvarande har. Vårt nuvarande försvar har ju till uppgift att avhålla från angrepp mot vårt land och, i varje fall under en första relativt kort period, med egna krafter förstås avvisa ett sådant angrepp, om det trots allt skulle göras. De som velat göra avsevärda besparingar inom försvaret har som konsekvens av denna tankegång — mer eller mindre grundligt genomtänkt — talat för någon typ av partisanförsvar. I detta sammanhang vill jag då säga till dessa förslagsställare: Detta innebär att man inriktar försvaret på en helt annan målsättning än den vi för närvarande har. Ett partisanförsvar skulle aldrig kunna avskräcka från ett angrepp mot oss, vilket däremot är neutralitetsförsvarets uppgift.

Sveriges neutralitet i krig förutsätter betydande resurser för att kunna hålla angripare på avstånd, resurser för att i första hand trygga freden och i andra hand avvisa ett angrepp. Ett partisanförsvar, som man här vid olika tillfällen rekommenderat, innebär fortsatt strid i av fientliga styrkor ockuperat land. Ett sådant försvar innebär att man helt enkelt räknar med fientlig invasion och ockupation. Därefter skulle man föra ett krig av annan typ — snarlikt det som under andra världskriget fördes i Norge, Danmark och andra ockuperade länder.

Man måste göra klart för sig skillnaden i typ av försvar för dessa olika uppgifter. Jag har funnit det angeläget för den fortsatta försvarsdiskussionen att i

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga
någon mån klargöra denna skillnad. Partisanförsvaret har naturligtvis också diskuterats inom försvarsutredningen. Jag vill dock säga, herr talman, att med den målsättning som det svenska försvaret nu har — att i enlighet med vår proklamerade alliansfrihet avvärja angrepp under ett krig — är denna typ av försvar inte möjlig. Den skulle icke uppfylla de krav man måste ställa på vårt försvar. Den komme nämligen icke att uppfylla de krav man måste ställa på ett neutralitetsförsvar.

Vi befinner oss alltså i en tid av ganska avgörande betydelse för det svenska försvarets kommande utveckling. Detta förklarar varför försvarskommittén för sin del har ansett sig böra ge något större utrymme åt marinens utveckling under de närmaste åren än som tidigare var tänkt. Det är ett resultat av den tekniska utvecklingen, och man måste säga att särskilt robotförsvaret visar tendenser till en sådan utveckling att marinen och inte minst flottan skall kunna bli av en annan betydelse i försvaret än man kanske under de senaste åren har räknat med.

Som en kommentar till försvarskommitténs arbete skulle jag också vilja säga, att samarbetet där i stort sett var mycket bra. Jag vill använda detta tillfälle för att konstatera att de många rykten som gick på olika håll, att det ena eller andra partiet skulle ha givit klara underbud, var något överdrivna. Särskilt uppgifterna om att centerpartiet inom försvarskommittén skulle ha drivit något slags underbudssport är oriktiga. Rättvisan kräver att man även från annat håll än centerpartiets konstaterar detta. I den mån det lämnades underhud — om man kan kalla det underbud lämnar jag därhän — inom kommittén så var det inte från det hållet. Jag understryker att jag här berör vad som hände inom kommittén.

Herr talman! Att försvarspropositionen liksom försvarskommitténs betänkande har fått den utformning, som fö-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

religger, beror på att vi, som jag här betonat, står vid ett vägskäl beträffande den militärtekniska utvecklingen. Jag är angelägen att säga, att detta ingalunda innebär att vi skulle kunna släppa den långtidsplanering, som vi numera har och som såvitt jag förstår är ett livsvillkor för att de pengar vi satsar på vårt försvar skall komma till effektiv användning. Jag tar för givet att försvarsministern på den punkten har samma uppfattning, och jag hoppas att årets avsteg från försvarskommitténs kostnadsram icke skall betyda början till att man ger efter beträffande den förutsättning som långtidsplaneringen innebär.

Det vore också värdefullt att här från försvarsministerns mun få en bekräftelse på vad han säger i propositionen, nämligen att avkortningen av repetitionsövningarna är ett ettårigt försöksprovisorium för att vi skall få tillfälle att se hur det verkar. Jag skulle även gärna vilja ha en förklaring från honom, att han vill gå med på försöksverksamhet med den typ av repetitionsövningar som föreslagits från militärt håll.

Jag vet inte i vad mån det inom partierna finns intresse för den hittillsvarande typen av försvarskommittéer, som ju inte varit utredningar i egentlig mening utan parlamentariska medlingskommissioner eller hur man nu skall uttrycka det. Men om man möjligen på olika håll nu tappat intresset för detta, skulle jag vilja ifrågasätta huruvida man inte då borde ta upp den tanke, som herr Hjalmarson och jag för åtskilliga år sedan framförde i denna kammare, nämligen att ersätta försvarskommittéerna med ett parlamentariskt försvarsråd, som mera permanent kunde följa verksamheten inom försvaret.

Dessa frågor lämnar jag för dagen öppna. Vad som är angeläget — och jag tror att jag därvidlag talar för hela folkpartiet — det är att vi skall kunna behålla den enighet kring försvaret,

som vi hittills har haft och som obestridligen har betytt ofantligt mycket inåt, för försvaret självt, och kanske framför allt utåt, runt om i hela världen, som medel för att inge respekt för vår alliansfria utrikespolitik. Man kan konstatera, att den svenska alliansfriheten tillvunnit sig ökad respekt och stärkt förtroende genom sammanhållningen kring försvaret. Det framstår för mig som tydligt och klart, att denna sammanhållning därför är ett värde som vi bör bevara, och jag vill uttala den förhoppningen att försvarsministern i sin mån vill medverka därtill.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Den enda punkt i det problemkomplex vi nu diskuterar, där delade meningar föreligger, är punkten om repetitionsövningarna. Det är kanske i och för sig inte någon särskilt stor fråga, men när jag här ändå vill säga några ord om den, så beror det på att jag tyckt mig finna att det kring den frågan råder en del stämningar och finns en del tendenser, som kan vara av allvarlig karaktär. Därför vill jag säga några ord om den saken, även om det betyder att perspektivet måste vidgas något i ett par avseenden.

I själva sakfrågan ber jag att få göra ett par påpekanden och rikta en fråga till försvarsministern. Det är givetvis av mycket stor vikt att repetitionsövningarna bedrivs med all önskvärd effektivitet. Detta är viktigt för de medborgare som personligen beröres av övningarna, och det är också ett samhälls-ekonomiskt intresse att den totala utbildningstiden inte är för lång. Självklart är det även för försvaret ett stort intresse att dess funktionsduglighet blir så god som möjligt. Och det är — vilket jag starkt vill understryka — inte minst viktigt för medborgarnas förtroende för försvaret att tiden under repetitionsövningarna tillvaratages väl. Det är inte nyttigt för detta förtroende, om många som varit med om dessa öv-

ningar kan på sakliga grunder göra gällande att de inte drives på ett för de avsedda resultaten ändamålsenligt sätt.

Många av kammarens ledamöter känner säkert min inställning i dessa frågor så väl, att jag inte närmare behöver utveckla att jag hyser mycket stor förståelse för den militära ledningen, när den fäster så stor vikt vid att repetitionsövningarna får fortsätta i åtminstone sin nuvarande totala omfattning, även om de delas upp på flera kortare perioder eller liknande. Jag vill erinra om att när repetitionsövningarna för några år sedan praktiskt taget inställdes helt under ett år, så var det en mycket allvarligare åtgärd med hänsyn till försvarets effekt än den fråga vi nu diskuterar. Jag betraktade den åtgärden som förhastad och förestavad av vad jag skulle vilja kalla politiska skäl i sämre mening. Politiska skäl är i allmänhet visst inte av sämre kvalitet. Tvärtom. Men i det fallet tror jag det är riktigt att kalla dem så.

När det gäller frågan om hur övningstiden utnyttjas, så anser jag en undersökning motiverad. De vittnesbörd jag hört även från kunniga och omdömesgilla och gentemot försvaret inte alls negativt inställda talar för detta.

Jag vill emellertid tillägga — och det är den andra synpunkten — att om det visar sig att brister här föreligger, så är det inte därför säkert att bristernas orsak kan sökas inom den nuvarande organisationens ram eller beror på att tiden är för rundligt tillmätt. De kan också bero på att tillgången på instruktörer och befäl är för knapp. I så fall kan bristerna rimligen inte botas genom att tiden för repetitionsövningarna skäres ned.

Jag kommer nu till min fråga till försvarsministern, och den är föranledd av att försvarsministern framhållit att hans förslag om en nedskärning till 25 dagar är att betrakta som ett försök. Min fråga är då denna: Om det nu skulle visa sig att rationaliserings-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga
vinster är möjliga på detta område, så att samma utbildningseffekt som den nuvarande kan uppnås på något kortare tid — vilket ingalunda är säkert — så återstår i alla fall spørsmålet huruvida dessa rationaliseringsvinster skall användas för en förkortning av utbildningstiden eller för en förbättring av det nuvarande utbildningsresultatet.

Jag bortser inte från frågan om en differentiering av utbildningstiden, men jag tycker att den principiella synpunkten här bör vara alldeles klar, och det kan inte vara svårt för försvarsministern att uppfatta frågans karaktär. Jag anser för min del att detta spørsmål tills vidare skall stå öppet och jag frågar i sammanhanget, om försvarsministern delar denna min uppfattning.

För det andra frågar jag försvarsministern om han är villig att hänskjuta spørsmålet, huruvida rationaliseringen skall tillvaratas för en förkortning av utbildningstiden eller för en förbättring av utbildningsresultatet — sedan den nu pågående speciella utbildningsutredningen slutförts — till en kommande försvarsutredning, som säkerligen blir nödvändig och som måste få till uppgift att behandla försvarets uppbyggnad i hela dess vidd.

Det synes mig nämligen absurt att tänka sig att träffa avgöranden om utbildningstidens längd för olika kategorier av värnpliktiga utan att ha avvägt och övervägt dessa problem tillsammans med och samtidigt med hela raden av andra i och för sig lika viktiga försvarsfrågor. Det skulle med andra ord vara skönt, om vi kunde få ett klart besked om att en kommande försvarsutredning inte skall bli lika illa behandlad när det gäller väsentliga utbildningsfrågor som den utredning, vilken avslutade sitt arbete i december förra året.

Jag hoppas att försvarsministern vill lämna ett sådant besked.

Jag kommer sedan till det sätt rege-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

ringen använt för att förbereda och framlägga förslaget. Detta har redan så pass utförligt karakteriserats av både herr Heckscher och herr Ståhl, att jag endast vill tillägga ett par synpunkter av något annorlunda karaktär.

Det är svårt att föreställa sig att någon omdömesgill bedömare skulle vilja göra gällande att världsläget förbättrats under de senaste 12—18 månaderna. Tvärtom är det nog många som har en känsla av att läget på sistone försämrats ganska oroväckande. Men det kanske mest oroväckande, herr talman, är att både vi politiker och den allmänna opinionen i många länder nu blivit så vana vid ett konstant spänningsläge i världspolitiken, så vana vid de existerande motsättningarna, att själva denna vana kommer oss att betrakta läget — eller en ytterligare försämring av det — som mindre allvarliga ting än de i själva verket är.

På annat sätt kan det knappast förklaras, att det t. ex. här i Sverige endast med stora svårigheter och många krusiduller gått att nå en ny fyrparti-uppgörelse om försvaret. Inte mindre märkligt är, att när den uppgörelsen kommit till stånd — vilket jag hälsar med tillfredsställelse — och när den nu inkluderat att målsättningen för försvaret skall bibehållas och den långsiktiga planeringen för att uppfylla denna målsättning får fortgå, så betraktas detta på sina håll — jag vill inte alls säga från försvarsministerns sida — snarast som en ädelmodig eftergift och inte som den nödvändighet det ändå är i ett världsläge av den karaktär som är dagens. Samtidigt innebär anslagsbehandlingen — det skall vi komma ihåg — för de båda närmaste budgetåren inte oväsentliga svårigheter att verkligen upprätthålla försvarets målsättning.

Vi har anledning vara tillfredsställda om inte det förlopp, som jag här antytt, väcker en viss undran även hos uppmärksamma iakttagare utomlands.

Men jag tror faktiskt att det gör det. Låt mig erinra om att för 10—12 år sedan fanns det tyvärr en utpräglad tvekan inom stormaktslägren och inte minst i Förenta staterna, huruvida Sverige verkligen var berett till beslutsamt och kraftfullt försvar i händelse av ett anfall. Jag tror det är riktigt att säga, att sedan dess har våra förhållandevis stora försvarsanstängningar tjänstgjort som det bästa medlet för att undanröja sådana föreställningar. Därmed har dessa ansträngningar också utgjort ett av de allra bästa medlen att i så starkt växande utsträckning som glädjande nog varit fallet få den svenska utrikespolitiken respekterad inom stormaktslägren och omfattad med stigande förståelse och förtroende.

Jag har nämnt detta och sätter det i en måhända något långsökt relation till den mindre fråga som vi nu diskuterar, därför att jag tror att det förhållande jag sist nämnde är en tillgång, som vi sannerligen inte inom något demokratiskt parti bör kasta bort för förhoppningen att kunna nå en eller annan liten taktisk fördel på det inrikespolitiska planet. Det mest märkliga i samband med den fråga som nu diskuteras är emellertid att regeringen uppenbarligen inte kunnat motstå en sådan frestelse. Det kan inte vara lämpligt att en ansvarig regering använder en sådan metod som regeringen har gjort — den har ju utförligt karakteriserats i debatten — om man verkligen vill bibehålla respekten för och tilltron till allvaret i den svenska föresatsen att upprätthålla en alliansfri politik för att ta till vara möjligheterna till neutralitet under krig. En sådan politik kräver som ett väsentligt fundament ett försvar av tillräcklig styrka.

Regeringens handlingssätt har både inom landet och utom landet tolkats på ett oförmånligt sätt. Jag vill inte överdriva betydelsen därav. Jag tror visst, att om man vill så kan verkningarna av sådana intryck i det följande mot-

verkas och neutraliseras. Men om nonchalansen — för att nu använda det ordet — i regeringens metod skulle på något sätt kunna betraktas såsom ett varsel om försvarsfrågornas behandling i fortsättningen, då står det illa till. Ty, herr talman, detta är mindre än någonsin ett ögonblick då en svensk regering, som känner ansvaret för sin uppgift, kan fyra av startskottet för någon slags tävlan i försvarsolust.

Det som för mig ter sig inte minst oroande i försvarsfrågornas nuvarande läge är den tydligt förnimbara otåligheten över att dessa frågor fortfarande existerar med det allvar och med den ekonomiska storleksordning som är fallet. Mot bakgrunden av den kraftiga ökningen av försvarskostnaderna i kronor räknat som inträffat kan det ju sägas, att det i och för sig inte finns någon anledning till förvåning häröver. Men vi kan inte drömma oss bort från världsläget. Det borde vara en uppgift att på detta område förklara och motivera, särskilt från regeringens sida, vad läget kräver i stället för att tillämpa en handläggning som jag är rädd för underblåser otåligheten och olusten när det gäller försvaret.

Jag har med tillfredsställelse konstaterat att försvarsministern och hans statssekreterare ibland är ute och håller rätt bra tal om försvaret just för att förklara och motivera. Men ord tjänar inte så mycket till, om man samtidigt *handlar* på ett sådant sätt att man uppmuntrar både ärliga pacifister med de mest respektabla motiv och politiska spekulanter i försvarsolust med de minst respektabla motiv till ökad aktivitet. Förändringarna i stämningläget och den svajning i försvarsviljan, som opinionsundersökningarna tycks mig peka på, tecknar en så allvarlig bild att regeringen sannerligen har anledning att pröva sina metoder.

När jag nu sade några ord om försvarsministerns tal i försvarsfrågor erinrade jag mig — och jag skall sluta

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

med det — att försvarsministern för någon tid sedan var nere i Sörmland och talade mera allmänt om politik. Han sade då, att om något stort skall ske här i landet, så skall det vara socialdemokratien som skall genomföra det. Det tycker jag är ett stolt valspråk, en maxim som varje parti säkerligen vill göra till sin. Men om försvarsministern prövar sig själv och frågar sig, hur han på sitt eget ansvarsområde har levt upp till det valspråket, så är jag rädd att hans svar, om han gör en ärlig prövning, inte kan bli tillfredsställande. Den erfarenhet jag har fått — och jag tvekar inte att säga det här, eftersom det är ting som jag intresserar mig mycket för och känner djupt för — är följande när det gäller försvarsministerns och regeringens handläggning av försvarsfrågorna i ett speciellt avseende, som är intressant och tyvärr talande. Då man vill ha ett besvärligt beslut fattat — t. ex. om en avsevärd höjning av försvarsutgifterna, som man betraktar såsom nödvändig men som man också räknar med kan leda till impopulära konsekvensbeslut, eller när man vill ha igenom beslut om ett nytt skjutfält, som kanske många medborgare anser helst bör ligga på någon fjälltopp i nordligaste Lappland, om det ens skall ligga där — så vill försvarsministern och regeringen ingalunda handla ensamma. Då är försvarsministern och regeringen mycket angelägna om att få allt stödet kan få — det kan t. o. m. hända att det kommer en underhandsförfrågan, om man inom oppositionspartierna kan vara med om det eller det.

Men — och det är den saken vi nu har ett exempel på — om det gäller en liten ynka fördel i det partipolitiska småkriget är regeringen och försvarsministern tydligen inte lika angelägna om något sällskap. Då handlar man i ett slutet rum utan kommunikation med en sittande försvarsutredning. Då går man förbi riksdagsgrupperna och deras förtroenderåd, som ändå blivit vana

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

vid en viss metodik i samband med försvarsuppgörelser. Då vill regeringen vara fullständigt ensam. I det ena fallet — det första jag tecknade — kan oppositionen ur regeringens synpunkt vara värd sin vikt i guld, i det andra är den uppenbarligen inte mycket värd.

Jag är rädd för, herr talman, att det som här inträffat kan vara inledningen till en förtroendekris i förhållandet mellan partierna i försvarsfrågorna. Jag har därför velat göra ett, låt vara bristfälligt försök att finna en utväg att återställa förtroendet för vanlig renhårighet partierna emellan i dessa frågor. Det har skett genom motionen nr II: 662. Den innebär att regeringen får sin vilja fram när det gäller detta försök i fråga om repetitionsövningarna. Men den innebär också att man honorerar försvarsutredningens resultat och den därinom träffade uppgörelsen fullt ut och inte begagnar den ena eller andra reservutgången för att komma ifrån det, samtidigt som medel ges för att mildra den effekt i reducerande riktning som även ett sådant här försök får på försvarets funktionsduglighet. Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen nr II: 662.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Den för mig alldeles obegripliga beskrivning som här givits av vad som skett i denna fråga skall jag ta upp till ett klarläggande.

Som kammarens ledamöter hört genom dessa anföranden, har frågan om repetitionsövningarnas anordnande, längd och innehåll varit under diskussion ganska länge. Dessa frågor har aktualiserats på olika sätt. Bland annat har det inom arméledningen — armén har de flesta värnpliktiga för utbildning — pågått utredningar i flera år. Arméledningen har tänkt sig den omläggning, som herr Heckscher här talade om, d. v. s. fler, möjligen kortare övningar. Vidare har man tänkt sig en

bättre och även längre utbildning för befäl. Man har också räknat med att de värnpliktiga, som handhar tekniskt komplicerad materiel inom nya vapensystem, behöver en längre utbildning än andra. Denna arméledningens utredning har vi naturligtvis studerat mycket noga inom försvarsdepartementet.

Vidare har vi haft en besparingsutredning i arbete, och den arbetar fortfarande. Den tillkom delvis på riksdagens beställning. Försvarets besparingsutredning kom i somras med sitt första betänkande, som sysslade bland annat med utbildningstidens längd. Utredningen föreslog i sak att första tjänstgöringen för värnpliktiga skulle nedgå med en hel månad. Man föreslog vidare att repetitionsövningstidens längd, som nu är 30 dagar, skulle nedgå med 5 dagar. Eventuellt skulle den sista repetitionsövningen minskas med 15 dagar.

Detta är de förslag som framkommit.

Vidare har vi under innevarande år haft en försöksverksamhet med förkortning av repetitionsövningarna. För värnpliktiga, som tillhör vissa stationära förband inom armén och kustartilleriet, har man i denna försöksverksamhet minskat repetitionsövningstidens längd från 30 dagar till 20 dagar.

Denna försöksverksamhet, som pågått under hela budgetåret, avbryts nu, sedan utredningsmannen, riksdagsman Holmqvist, under vårövningarna fått tillfälle att studera resultatet.

Vi har vidare upphört att till tjänstgöring inkalla sådana värnpliktiga, som skall göra handräckningstjänst och som är fyllda 35 år. Endast de av dessa värnpliktiga som är krigsplacerade i handräckningstjänst blir inkallade.

I juni månad i fjol sade jag offentligt i ett tal, att det var min avsikt att låta utreda hela detta problemkomplex. Jag meddelade samtidigt, att utredningen inte kunde tillsättas förrän den Almbyska utredningen hade framlagt sitt förslag, eftersom denna utredning hade meddelat att den avsåg att komma med

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

förslag i fråga om repetitionsövningarnas anordnande. Förslaget kom på sommaren, och först efter valet i fjol togs dessa frågor upp i regeringen.

Vad regeringen kom fram till vid sin behandling av dessa frågor i oktober månad har blivit känt genom denna diskussion. Vi beslöt att tillsätta den utredning, som jag hade aviserat, och vi beslöt dessutom att föreslå riksdagen, att besparingsutredningens förslag om en förkortning av övningstiden med 5 dagar under nästa år skulle få prövas över hela fältet.

Jag vet inte om kammarens ledamöter läst besparingsutredningens förslag. Det är ingen parlamentarisk utredning. Vi tog inte med några riksdagsmän denna gång, utan vi tog tre av landets allra främsta experter på organisations- och förvaltningsområdet, både det privata och det statliga: överdirektör Älmeby, bankdirektör Engfors och LOKassören Gösta Eriksson. Det är svårt att hitta mera framstående experter på det civila förvaltnings- och organisationsområdet. Däremot var de inte särskilt insatta i den militära verksamheten, och det var därför vi tog dem. Vi ville ha tre experter på det civila förvaltningsområdet för att se, vad sådana experter kunde ha för uppfattning om den verksamhet som bedrivs inom försvaret.

När denna utredning kom fram till ståndpunkter, som naturligtvis de militära myndigheterna alldeles enhälligt bestred, så var det ändå omöjligt för mig att nonchalera hela det förslag som besparingsutredningen framlade. Jag fick regeringen med på att begränsa förslaget om att repetitionsövningarna skulle minskas med fem dagar till att gälla endast en försöksverksamhet under ett år.

När regeringen fattade detta beslut arbetade 1960 års försvarskommitté. Det är där kritiken sätts in: vi talade inte om detta för försvarskommittén. När beslutet om denna försöksverk-

samhet fattades i oktober hade i varje fall inte jag eller någon annan i regeringen klart för oss att konsekvensen skulle bli en besparing. Att det skulle bli en omfördelning inom den kostnadsram som enligt de budgetprinciper som gäller för detta budgetår är fastspikad visste jag, men att det skulle bli en besparing på 5 miljoner kronor av försvarskostnaderna kunde vi inte veta i början av oktober.

Jag kände väl till att det inom försvarskommittén fanns planer på en sådan uppmjukning av dessa budgetbestämmelser att vissa rationaliseringar, som tillkom på statsmakternas initiativ, skulle kunna medföra besparingar i den totala kostnadsramen. Detta hade vi ju diskuterat länge inom den socialdemokratiska gruppen. Det var ett gammalt önskemål. Men de som satt med i försvarskommittén vet ju hur osäkert det ända till de sista minuterna var om det skulle kunna gå att nå enighet på denna punkt.

Därför går framför allt herr Wedéns anförande helt vid sidan om verkligheten. Detta var icke något försök att bjuda under de andra partierna eller att politiskt-taktiskt utnyttja denna fråga. Skulle vi ha velat utnyttja frågan politiskt så skulle vi ju ha kunnat aktualisera den en månad tidigare, när vi befann oss i en valrörelse. Det gjorde vi inte. Det var först när kommitténs betänkande, som kom i november, var klart, som vi insåg att denna s. k. rationalisering av utbildningsverksamheten, även om den bara bedrevs på försök, kunde möjliggöra en besparing, vilken ingen förnekar i dag. Då är hela detta bråk, som uppstått om huruvida regeringen verkligen hade politiska avsikter när den på detta sätt i en detaljfråga gav stöd åt de Älmebyska utredningsförslagen, onödigt.

Jag tycker nog att man överdriver saken högst väsentligt när man talar om våra försök att gå vid sidan om försvarskommittén. Ansvaret för att

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

försvarskommittén inte blev underrättad faller helt på mig. Jag kan inte tänka mig att kommitténs ärade ledamöter, med herr talmannen i spetsen för medlemmarna från det socialdemokratiska partiet, kände till innehållet i regeringsbeslutet. Jag medger att jag aldrig hade någon tanke på att meddela försvarskommittén detta. Jag betraktade det som en fortsättning på den försöksverksamhet som hade påbörjats samt ett fullföljande av de utredningar som jag hade planerat sedan år tillbaka. Frågan har för mig varit aktuell mycket länge. Hade jag varit medveten om att ledamöterna skulle ta så illa vid sig, vilket jag aldrig föreställde mig, så hade jag mycket väl kunnat meddela kommittén vad som förestod. Det gjorde jag inte. Försvarskommittén hade ju till sin huvuduppgift — tyvärr med mycket kort tid till sitt förfogande — att bestämma en kostnadsram och dra upp riktlinjer i stort för försvaret. Jag betraktade inte denna fråga som något som på något avgörande sätt berörde vare sig kostnadsramen eller riktlinjerna för försvarsverksamheten.

När det sedan gäller själva sakfrågan vill jag bara säga att om riksdagen i dag fattar beslut om försöksverksamheten så är det ju meningen att den tillsatta utredningen och de militära myndigheterna skall följa verksamheten.

Jag har betonat att det är en fråga om en tidsbegränsad försöksverksamhet. Man har ställt frågan: Om försöksverksamheten nu slår ut på det sättet att de militära myndigheterna kommer att behålla samma inställning, d. v. s. liksom tidigare bestämt avstyrker — jag är medveten om att jag inte har de militära myndigheterna med mig — hur kommer det då att bli?

På det kan jag svara att denna försöksverksamhet kommer att följas av de militära myndigheterna och av utredningsmannen med de experter som

han har till sitt förfogande. Sedan vi har fått höra båda dessa sidors bedömning får vi ta ställning, och för mig personligen är saken alldeles given. Skulle det visa sig att man denna väg icke kan uppehålla en effektiv utbildning, så är min ställning fullständigt klar. Ingen behöver upplysa eller påminna mig om vad repetitionsövningarna betyder för det svenska försvaret. Men, lägg märke till att denna försöksverksamhet kommer att få betydelse — och det är avsikten med den — för bedömning av möjligheterna att gå den väg som arméledningen har aktualiserat, nämligen att införa kortare och i varje fall flera repetitionsövningar. Det får betydelse vid bedömningen av arméledningens tankar i detta fall. Enligt min mening kan man också få fram en bedömning — jag tror eller i varje fall hoppas att det också är utredningsmannens mening — när det gäller frågan om differentieringen av utbildningstiden för olika grupper värnpliktiga inom försvaret. Herr Wedén frågade om jag vore inställd på att man skulle använda en eventuell vinst genom effektiviserad utbildning till att förkorta repetitionsövningarna eller om man skulle använda denna fördel till att förbättra utbildningen. Jag vill hänvisa herr Wedén till att den pågående utredningen också behandlar dessa frågor, och jag vill faktiskt här inte binda mig för någon bestämd ståndpunkt.

Vad däremot gäller herr Wedéns andra fråga om huruvida detta problemkomplex skall hänskjutas till den kommande försvarsutredningen kan jag svara ja. Detta är ju avsikten med våra försök. Vi hoppas att den Holmqvistska utredningen i sina huvuddrag skall bli så klar att den i sitt stora sammanhang kan underställas den försvarskommitté jag tidigare här i år har sagt bör tillsättas någon gång i slutet av året.

Ja, hur allvarlig den oenighet, som kommit till uttryck här, verkligen är

vet jag inte. Det verkar på mig som om intensiteten i vissa angrepp och uttalanden närmast tyder på att man ifrån den borgerliga oppositionens sida har tröttnat på det samarbete vi har i försvarsfrågan. Så har jag i varje fall fattat herr Wedéns anförande. Om man inte hade gjort det, skulle man åtminstone något ordentligare ha satt sig in i de åtgärder jag vidtagit under det senaste året. Men den oenighet som kommit till uttryck i denna fråga får inte gärna fördunkla det faktum att vi just nu samtidigt med behandlingen av andra lagutskottets utlåtande behandlar ett i övrigt enhälligt statsutskottsutlåtande i försvarsfrågan, där man för två budgetår tillstyrker väldiga anslag för det svenska försvaret.

Liksom fallet var 1958 är det ju nu fråga om en kompromiss mellan de fyra demokratiska partierna. Då gällde kompromissen riktlinjer för försvaret under tre budgetår. Vi befinner oss nu i det sista av dessa budgetår. Nu gäller överenskommelsen de närmaste två budgetåren. Här vill jag gärna uttrycka min uppskattning av det arbete som utfördes av 1960 års försvarsutredning och som jag hoppas nu resulterar i ett praktiskt taget enhälligt riksdagsbeslut. Det innebär nämligen att de riktlinjer för vår försvarsorganisations utformning, som uppdrogs och fastställdes 1958, under ytterligare två år kan fullföljas. Det är en anpassning till den nya krigstekniken som pågår, och den pågår i minst den takt som förutsattes vid 1958 års riksdag. Det betyder att vi efter hand får ett försvar som kvantitativt sett visserligen är mindre än det nuvarande men absolut bättre och modernare kvalitativt sett. Denna modernisering går för närvarande mycket snabbt. Vi i Sverige har ju valt att gå alliansfrihetens och neutralitetens väg. Den uppgiften är svår, eftersom vi därmed också har valt att helt av egen kraft vidmakthålla ett försvar, tjänligt för uppgiften att trygga denna kurs,

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

ett försvar som kan ge oss ökade möjligheter att stå utanför eventuella krig i vår omvärld. Utan fasthet och kontinuitet i våra försvarsförberedelser skulle vi alldeles i onödan göra denna uppgift väsentligt svårare för att inte säga omöjlig.

Det beslut som nu förestår tillgodoser så långt jag kan se detta behov av fasthet och kontinuitet inom vårt försvar till gagn för vår fredsbevarande neutralitetspolitik. Jag hoppas, att enigheten i försvarsfrågan, som är en nationell tillgång av mycket stor betydelse, skall leva vidare trots vad som förekommit här.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas också, i likhet med statsrådet, att det skall vara möjligt att »trots vad som har förekommit» åter komma tillbaka till enighet i försvarsfrågan.

Jag vill gärna göra klart för kammarens ledamöter, och även för statsrådet, att den s. k. uppgörelse som vi träffade i försvarskommittén och den enighet som vi där skapat, i varje fall för mig och andra ledamöter som tillhör samma riktning som jag, innebär en mycket stor oppoffring. Vi gav efter på mycket av det, som vi egentligen ansåg vara nödvändigt, för att få enighet om försvaret.

Efter att ha gjort denna sorts eftergift för att uppnå enighet är det oneligen litet säreget, att det vunna resultatet naggas i kanten, utan att man ens blir underrättad om vad som skall förekomma. Att man då blir litet indignerad, herr talman, är inte något tecken på att man tröttnat på samarbetet, utan en undran om den andra parten kanske har tröttnat på detta samarbete. Man undrar om den andra parten inte vill ha något samarbete längre. Jag hoppas att så inte är förhållandet. Men förfaringsättet i detta sammanhang är ägnat att inge vissa bekymmer, fastän jag

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

gärna skall erkänna, att jag inte har använt så världshistoriska perspektiv härvidlag som herrar Ståhl och Wedén. Jag har å andra sidan dragit de praktiska konsekvenserna av min argumentation i fråga om det föreliggande förslaget. Det är kanske så, att argumentationens häftighet får uppväga frånvaron av praktiska konsekvenser.

För att återkomma till vad statsrådet här har sagt så är jag inte alls på det klara med att försvarskommitténs uttalande ger regeringen stöd för att betrakta det här som ett besparingsförslag. I försvarskommitténs betänkande står, och jag har citerat det förut: »I den mån det visar sig att besparingsförslagen efter ytterligare prövning kan genomföras utan menliga återverkningar på försvarseffekten, är de nettobesparingar som därvid kan uppkomma dock av sådan natur att de enligt vad försvarskommittén tidigare anfört bör medföra motsvarande nedskärning av gällande kostnadsram.» Jag kan nämna, att citatet återfinns på sid. 50 i betänkandet, om statsrådet har svårt att finna det.

Förutsättningen för att man skall kunna få begagna det här är alltså, att det efter vidare prövning visar sig att det kan ske utan menliga återverkningar på försvarseffekten. De militära myndigheterna har bestämt sagt ifrån att denna åtgärd enligt deras mening har menliga verkningar på försvarseffekten.

Statsrådets uttalande om den Älmebyska utredningen var sensationellt. Han sade att han valt dessa utredningsmän, därför att de inte var några experter på det militära området; därför skulle man i en rent militär utbildningsfråga tro mer på dem än på den samlade militära expertisen. Jag återkommer till min liknelse i fråga om skolöverstyrelsen och hoppas, att överbefälhavaren och arméchefen i framtiden skall bli de avgörande remissmyndigheterna i fråga om avkortning av skol-

tiden. Vi får se vad som kommer att hända i det sammanhanget.

Varför underrättades inte försvarskommittén? Ja, statsrådet har med stor aplomb tagit ansvaret för detta. Det gläder mig att statsrådet har tagit det ansvaret, ty det är otvivelaktigt ett ansvar. Jag hoppas i det längsta, att det var fråga om något oavsiktligt, men nog är det ändå märkligt att man inte tog in denna sak i direktiven för den Holmqvistska utredningen. Man hade bestämt att den utredningen skulle grunda sig på dessa försök. Men i de direktiv för utredningen, som var tillgängliga för försvarskommittén, nämndes inte ett ord om att man hade för avsikt att föreslå riksdagen en försöksverksamhet av denna typ. Statsrådet tänkte inte på att försvarskommittén kunde vara intresserad av denna sak. Statsrådet kunde inte tänka sig att kommittén, när den skulle uttala sig om konsekvenserna på budgetområdet av en eventuell nedskärning, skulle kunna vara intresserad av vad regeringen ämnade göra i det avseendet. Det är onekligen litet märkligt.

Med stor skicklighet undvek statsrådet min fråga om vad han skulle göra, därest det fortfarande fanns en enhällig militär opinion mot detta. Låt mig ställa ytterligare en fråga, eftersom statsrådet inte är bunden av tidsbegränsning när det gäller att svara. Om den Holmqvistska utredningen inte är klar nästa år, hur blir det då? Återgår man då till den gamla ordningen? Försöket är ju gjort, så ur den synpunkten behövs det inte något nytt försök.

Herr statsrådet sade i förbigående, att det var omöjligt för honom att helt och hållet nonchalera den Älmebyska utredningen. Han måste kasta ett fläskben åt den besparingsopinion som den enligt statsrådets egen mening sakkunniga besparingsutredningen gav uttryck åt. Denna opinion kunde statsrådet inte nonchalera. Det vore bättre, om statsrådet sade rent ut, att det var av dessa

skäl, icke av några andra, som detta förslag blivit framlagt.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministerns försök till förklaring här påminner mig om den klassiska repliken till Charles Lindley: Inga förklaringar, Charlie, för det blir bara sämre. Vad vi nu har fått klarlagt är nämligen, att de som hölls utanför underrättelse om regeringens i början av oktober fattade beslut var inte bara försvarskommittén som sådan och de militära myndigheterna utan även de socialdemokratiska ledamöterna i försvarskommittén. Att innesluta ett ställningstagande så vattentätt som här har skett ter sig rätt märkligt. Därtill kommer att försvarsministern säger, att han absolut inte hade några politiska biavsikter, vilket här har tillvitats honom, dock icke av mig. Jag godtar naturligtvis den förklaringen, när statsrådet ger den, men jag konstaterar, att det är verkligen roligt att höra, att det finns ett socialdemokratiskt statsråd, som är till den grad politiskt oskyldigt, som tydligen försvarsministern.

Försvarsministern sade vidare, att vi skulle ha tröttnat på denna typ av uppgörelser. Jag hänvisar till vad jag sade i mitt förra anförande. Jag sade där, att anledningen till att vi avstod från att ställa några yrkanden var vår månhet om att samarbetet kring försvaret skall kunna fortsätta. Jag tror att vi kan räkna oss till dem som mindre än de flesta utsatt detta samarbete för påfrestningar. Det har nämligen för oss varit en hjärtesak att det skall kunna fortsätta. Jag anser att detta samarbete både utåt och inåt är så viktigt att inte några politiska partier får tröttna på det, utan att man får uppbjuda alla ansträngningar, inte minst från statsrådets sida, för att upprätthålla det.

Jag skulle vara mycket tillfredsställd, om den starka kritik som framförts både i det särskilda yttrandet och från

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

en allvarlig tankeställare om att man, ifall man är mån om detta samarbete, inte får handskas med det hur som helst utan måste tänka sig för. Jag kan inte underlåta att uttala min förvåning över att statsrådet säger, att han, när detta förslag framfördes, icke förutsåg, att det skulle medföra några nämnvärda kostnadsbesparingar, i varje fall inte en så stor besparing som 5 miljoner kronor. Detta hade varit ytterligare ett skäl för att låta myndigheter och försvarskommitté se på saken. Då skulle nog experterna kunnat ge upplysning om vad det skulle betyda i kostnadshänseende. Jag vet för mycket om departementet för att tro att inte departementschefen med hjälp av sina skickliga tjänstemän ganska lätt skulle ha kunnat skaffa sig kännedom om den saken.

Jag vill inte fortsätta denna process, därför att det fortsatta samarbetet förts in i sammanhanget och kanske kan sättas på spel, om man driver saken för långt. Min och hela folkpartiets månhet om fortsatt samarbete är så stor, att vi inte vill driva denna relativt underordnade sak till en stor process. Men jag har velat bidra till att ge försvarsministern en tankeställare att så här gör man inte. I stället bör man hålla olika parter underrättade om sina avsikter precis som man gör inom en försvarskommitté, där man är angelägen om att få alla förslag ställda under diskussion. Jag hoppas att detta är ett enastående fall som inte skall upprepas.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara först i förbigående säga till herr Heckscher, att jag i varje fall inte känner mig träffad av hans lilla elakhet om bristande samband mellan häftighet i ord och beredskap att ta konsekvenser och dra slutsatser av orden.

Till försvarsministern vill jag säga att jag inte alls anser att han skall nonchalera de civila experternas omdö-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

me. Jag tror det kan vara riktigt att låta nya friska ögon se på sådana här frågor. Men vad jag ville framhålla var, att försvarsministern hade nonchalerat försvarsutredningen. Han hade nonchalerat den metodik för förhandlingar i försvarsfrågan som tidigare tillämpats när det gällt riksdagsgrupperna. Utan tvivel hade han också nonchalerat den militära sakkunskapens uppfattning till den grad att han, såvitt jag förstår, inte ens i tid underrättat denna om det beslut han ämnade fatta.

Vidare tycker jag nog att försvarsministern drev bevisningen för vad herr Ståhl kallade hans politiska oskyldighet väl långt. Jag skulle i det sammanhanget kunna litet travestera en replik som en gång fälldes i underhuset. Jag har inte gjort gällande att detta var något stort taktiskt trumfess, utan jag talade om »en liten ynka fördel». Men en gång sades följande i underhuset, vilket också kan sägas till försvarsministern i detta sammanhang: »Vad jag är irriterad över är inte, att han haft en trumfhacka i rockärmen, utan att han påstår att det är en högre försyn som stuckit dit den och inte hans egen uppfinningsrikedom.»

Jag frågade försvarsministern dels om frågan stod öppen om huruvida rationaliseringsmöjligheter skulle användas för en förkortning av utbildningen eller för en förbättring av utbildningens resultat och dels om utbildningsfrågorna skulle övervägas i samband med övriga försvarsfrågor. På båda de frågorna svarade försvarsministern ja, och jag tackar honom för det.

När det gäller samarbetet i försvarsfrågan tror jag ingen kan misstaga sig på min varma önskan att upprätthålla ett samarbete mellan de demokratiska partierna. Men vad jag — låt vara på ett litet häftigt sätt, det medger jag gärna, ehuru jag anser det motiverat av omständigheterna — velat säga till försvarsministern är, att ett samarbete måste byggas på en fullständig uppriktig-

het från båda sidor, om det skall vara hållbart.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag är rädd för att mycket av denna diskussion bottnar i det faktum, att man inom vissa delar av oppositionen tror, att allt som regeringen sysslar med — även i fackdepartementen — är politisk taktik och att vi, när vi behandlar fackfrågor, endast har politiska, taktiska problemställningar i tankarna. Därvid tar emellertid herr Wedén och andra fullkomligt miste.

När vi fullföljde påbörjad försöksverksamhet — som pågår även detta budgetår och som är tidsbegränsad till ett budgetår — och planerade fortsättningen, såg den kanske något annorlunda ut än den sedan blev. Detta berodde emellertid på att besparingsutredningen under tiden kom med sina förslag, som vi var tvungna att pröva. Jag tror att herr Heckscher skall akta sig för att rida för mycket på att jag sagt, att dess medlemmar i första hand är experter på det civila livets områden och inte känner till så mycket om försvaret. Det kan ibland vara en fördel att få sådana framstående experter att granska olika sidor av försvarsverksamheten. Vi har ju ändå möjligheten, herr Heckscher, att sedan få del av de militära myndigheternas synpunkter.

När jag inte till alla delar kunnat följa de militära myndigheternas syn på denna fråga, är det därför att jag, ehuru jag inte alls är någon militär, dock som civilist har ganska stor erfarenhet av repetitionsövningarna. Dessutom har jag kontakt med praktiskt taget hela den del av svenska folket som är inkallad. Vad som något förskräcker mig är, att under den försöksverksamhet vi haft — detta visar för övrigt hur farligt det är att röra i dessa frågor — har jag från alla håll i landet och från alla kategorier av medbor-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

gare som är inkallade fått påpekanden och upplysningar om hur man lätt skulle vinna tid genom olika slags åtgärder. Herr Heckscher och jag vet hur svårt det är att lägga upp repetitionsövningarna så, att de får ett riktigt innehåll. Där har den militära ledningen — inte minst arméledningen — för varje år lyckats allt bättre. Bristen på befäl gör emellertid att övningarna inte är fullödiga. Detta är man också fullständigt på det klara med. Fortfarande är dock kritiken mot dessa repetitionsövningar från olika håll sådan, att det enligt min mening vore fullständigt ansvarslöst av departementschefen, om han inte inför besparingsutredningens betänkande hade låtit i praktiken — inte vid skrivbordet — pröva uppslaget, om man kan spara fem dagar.

Jag har inte haft några som helst politiska avsikter. Jag måste förbehålla mig att få taga upp sådana här frågor även om det sitter försvarsutredningar. Departementschefen måste ha initiativrätt i sådana sammanhang. Det är omöjligt att ta ansvaret för och leda utvecklingen inom det väldiga område som försvaret utgör, om man inte som departementschef får göra sådana här ingrepp, när man anser det lämpligt. Jag får naturligtvis lägga fram mina förslag för riksdagen, men jag har då inplacerat dem i rätt sammanhang i förhållande till övriga pågående utredningar, försöksverksamhet och omläggningar.

Den ekonomiska sidan av saken aktualiserades gnom det utredningsresultat som herrar Heckscher och Ståhl m. fl. medverkat till. Herr Heckscher läste upp sid. 50 i detta betänkande. Jag ber honom också att läsa sid. 40. Där talas om utbildningsverksamheten. Detta ord trodde jag aldrig skulle komma med i den överenskommelse som träffades. Det gjorde att vi plötsligt fick klart för oss i budgetarbetet, att här kunde en besparing på 5 miljoner kronor göras. Annars hade meningen varit, att

den besparing på 5 à 6 miljoner kronor, som försöksverksamheten i och för sig innebär, skulle skjutits över till någon annan del av försvarets verksamhet. Genom detta betänkandes utformning blev det klart, att det skulle gå att minska ramen med 5 miljoner, och jag är glad över att det inte på den punkten, trots vad herr Heckscher sade, råder någon större oenighet. Om vi under det kommande budgetåret genom annan rationaliseringsverksamhet kan göra besparingar — inte av betydelse, ty det tror jag inte är möjligt, men dock besparingar — så är det väl ändå meningen att försvarskostnaderna enligt de principer, som står uttryckta på sid. 40 och 50, skall minskas. Det har ju samtliga partiets representanter inom kommittén blivit eniga om. På den socialdemokratiska sidan har man betraktat detta som en stor vinst.

Herr Heckscher fortsätter att fråga om vad som sker efter denna ettårsperiod. Jag har sagt att det rör sig om en ettårig försöksverksamhet. Skulle resultatet av denna visa sig vara mycket fördelaktigt, så att det kan påverka repetitionsövningarnas längd i framtiden, skall vi självfallet komma tillbaka med förslag till reformer. Praktiskt sett hoppas jag för min del, att utredningsmannen skall bli klar med sin bedömning i så god tid, att försvarskommittén, som skall tillsättas i slutet av året, skall ha möjligheter att pröva den praktiska uppläggningsen av frågan. Mer vågar jag inte säga på den punkten.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Den sista tidtabellen skall jag inte gå in på. Regeringen måste väl ändå göra sin proposition utan att ta hänsyn till vad den nya försvarskommittén säger i sammanhanget, så prövningen blir kanske litet säregen.

Det är riktigt, herr talman, att om vi kan göra besparingar skall de få slå igenom; därom var försvarskommittén enig, och det är ju alldeles klart. Men

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

förutsättningen är då, att det blir en besparing som innebär att man genom bättre metod får ut samma försvarseffekt. Statsrådet hänvisar till s. 40 i utredningsbetänkandet. Jag har bara av hänsyn till kammarens protokoll inte förut läst upp vad där står, men jag skall gärna göra det: »Försvarskommittén anser, att i princip bör gälla dels att kostnadsramen skall minskas om krigsmakten åvilande fredsuppgifter bortfaller eller till följd av rationaliseringar som genomförts på statsmaktarnas initiativ kan lösas på billigare sätt — — —. »Motsvarande ökning av kostnadsramen skall ske, om krigsmaktens uppgifter ökar, sägs det vidare. Sedan står det: »I fråga om rationaliseringsåtgärder avser försvarskommittén främst förändringar i stabs-, förvaltnings- eller utbildningsorganisationen, innebärande exempelvis sammanförande av enheter eller uppdelning av en enhet.»

Det är alldeles klart att det också här är fråga om sådant, som innebär en förändring med bibehållen effekt, och det är det som saken gäller. I frågan om huruvida man når bibehållen effekt om man gör denna förändring har de militära myndigheterna en mycket bestämd uppfattning. När statsrådet här åberopar 1959 års besparingsutredning vill jag påminna honom om vad överbefälhavaren påpekar i sitt yttrande av den 14 januari, nämligen att de förutsättningar som utredningen räknade med inte är uppfyllda vid tillämpning av regeringens nuvarande förslag.

Beträffande frågan om civila och militära experter är det visst bra att civila också får se på detta spörsmål, men experter är de bara om de vet mer om saken än vad andra gör. När det gäller själva utbildningseffekten, herr talman, är den militära expertisens ord trots allt av rätt väsentlig betydelse.

Till slut vill jag påpeka, att både den

militära expertisen och i all blygsamhet jag själv i det anförande jag började debatten med har sagt ifrån, att vi tror att man bör genomföra förändringar av repetitionsövningarnas organisation. Vi tror inte att de är bra som de är, men vi tror inte heller att det är rimligt och riktigt att plötsligt, utan någon annan ändring, genomföra en nedskärning med fem dagar. Då får man en minskning av effekten, som skulle ha kunnat undvikas, om man hade avvaktat den planläggning som den Holmqvistiska utredningen möjligen kan tänkas föra fram till.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Herr Heckscher yrkade bifall till den av högerrepresentanterna i andra lagutskottet avgivna reservationen, vilket alltså innebär att han yrkade avslag på utskottets hemställan. Detta ger mig anledning att med några ord beröra, hur andra lagutskottet har sett på detta ärende. Jag kan inskränka mig till att hålla ett mycket kort anförande efter den debatt som förekommit.

Andra lagutskottet har haft att granska förslaget till »förordning med provisoriska bestämmelser angående utbildningstiden för vissa värnpliktiga», vilket förslag är knutet till Kungl. Maj:ts proposition om en nedprutning av tiden för repetitionsövningarna med fem dagar. Det är emellertid klart att andra lagutskottet, innan det tagit ståndpunkt till lagtextens utformning, också har bildat sig en uppfattning om förslagets sakliga innehåll. Utskottet har beaktat, att Kungl. Maj:t har tillkallat en särskild sakkunnig, som skall söka åstadkomma vissa rationaliseringar och eventuella besparingar inom försvaret och bl. a. pröva frågan om differentierad utbildning. Vid sina överväganden skall utredningsmannen undersöka om inte tiden för repetitionsövningarna kan förkortas. För att — som det heter — ge utredningsman-

nen underlag för hans bedömanden har det ansetts nödvändigt, att han och hans medarbetare får tillfälle att så att säga på fältet studera vad som kan uppnås i fråga om utbildning under en kortare övningstid. De fem dagarna kan — det framgår av propositionen — komma att inskränkas till tre effektiva övningsdagar, om de fem dagarna, som prutas bort, förlägges så att i dem kommer att ingå en lördag och en söndag.

Genom andra rationaliseringar torde utbildningen kunna effektiviseras, och man kan enligt utskottets uppfattning troligen komma fram till en i stort sett lika effektiv utbildning som tidigare. Det kan hända att utskottet på denna punkt är något kategoriskt i sitt uttalande, eftersom det just är effektiviteten, som själva försöket skall utvärdera.

Det framgår tydligt av förslaget — och det har framhållits här inte minst av försvarsministern men även av andra talare — att detta är ett försök, som inskränker sig till ett budgetår. Jag tycker för min del att frågans karaktär av försök inte kan understrykas på bättre sätt än vad som skett därigenom att man inte föreslår en ändring i värnpliktslagen utan lägger fram ett förslag till en provisorisk lag, som skall gälla under ett enda budgetår.

Inom andra lagutskottet har vi ansett det angeläget att man gör ett försök av det slag det här gäller, eftersom det även inom försvaret behöver göras rationaliseringar i besparande syfte, låt vara att det nu rör sig om en mycket begränsad åtgärd. Den besparing som kan uppnås är enligt vår mening mycket obetydlig. Det är fråga om 5 miljoner kronor i en försvarsbudget som omfattar drygt 3 000 miljoner. Detta utgör, såsom framhålles i högerreservationen inom statsutskottet, mindre än två tiondels procent av hela kostnadsramen eller uttryckt på annat sätt: det gäller inte fullt två promille av de sammanlagda försvarskostnaderna.

Jag kan inte heller finna annat än att

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

det är riktigt vad försvarsministern nyss sade om att det ligger inom Kungl. Maj:ts befogenheter och uppgifter att sätta i gång rationaliseringsundersökningar av detta slag. Riksdagen har ju också i olika sammanhang gjort det uttalandet, att de möjligheter till rationaliseringar och besparingar, som kan finnas inom försvaret, bör tillvaratas. Jag vill tillägga, att vi inom andra lagutskottet inte har känt oss stötta i kanten av det förhållandet, att försvarsministern gått förbi försvarskommittén. Jag kan förstå att de som inom statsutskottets första avdelning sysslar med försvarets angelägenheter, ser anorlunda på saken, kanske inte minst på grund av det förflutna och de överenskommelser som har skett. Vi i andra lagutskottet som inte har något dylikt förflutet — jag tror inte att någon av utskottets ledamöter är ledamot av försvarskommittén — har inte kunnat inse att det här rör sig om någon särskilt stor sak. Givetvis hade det varit lämpligt att försvarsministern tagit kontakt med försvarskommittén, innan förslaget lades fram, men å andra sidan är det som sagt fråga om en åtgärd som ligger inom Kungl. Maj:ts befogenheter.

Det hela har alltså för oss inom andra lagutskottet tett sig som en åtgärd av begränsad räckvidd, såsom ett försök i studiesyfte för att bereda utredningsmannen underlag för vissa bedömningar. Enligt vår mening understrykes klart anordningens provisoriska karaktär därigenom, att det inte framlägges något förslag till ändring av värnpliktslagens bestämmelser beträffande tjänstgöringstiden utan endast ett förslag till en särskild författning, som är avsedd att gälla enbart budgetåret den 1 juli 1961—den 30 juni 1962.

Det har anmärkts på att andra lagutskottet sagt, att enligt utskottets mening bör inte försvareffekten försämrans genom den föreslagna förkortningen av repetitionsövningarna. Det är

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

möjligt att denna formulering, såsom jag tidigare framhöll, är något kategorisk. När det framställs anmärkningar mot formuleringen, kan jag emellertid inte underlåta att erinra om den lika kategoriska formulering, som återfinnes i reservationen och några av motionerna och som innebär ett klart konstaterande av att försvarseffekten skulle bli sämre genom en sådan förkortning. Man vet väl ingenting om den saken heller, förrän försöket har gjorts. På grund av att förslaget har försökskaraktär och på grund av att det syftar till att åstadkomma rationaliseringar och besparingar har vi inom andra lagutskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag sådant det framläggs i proposition nr 39.

Jag ber herr talman med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Inför det läge vi nu har ute i världen talar man ibland på internationellt forum, inom Förenta Nationerna, om nedrustning som den enda vägen fram till freden och fredens bevarande för människorna i framtiden. Man ställer sålunda denna möjlighet i perspektivet i internationella sammanhang. De som har yttrat sig här i dag har däremot talat som om ständigt ökade rustningar vore ett evighetsperspektiv. Det är därför angeläget att det sägs någonting om vad som rör sig i tiden och de problem som människorna brottas med i det tillstånd som mänskligheten av i dag har manövrerat sig in i.

Jag kan instämma med vad herr Heckscher menar, då han erinrar om en gammal vits som är byggd på lång erfarenhet om väntetiderna för de värnpliktiga under tjänstgöringstiden. Den saken var aktuell när jag under första världskriget gjorde min värnpliktstjänstgöring och den är aktuell i dag — efter vad värnpliktiga som legat ute på repetitionsövningar de senaste åren har berättat för mig. Det

händer att de måste ligga vid en mosskant hela dygn och stirra ut över en mosse för att möta någonting som de vet inte existerar annat än i de obefintliga spökenas värld. Att de värnpliktiga i frost och kyla, som tränger igenom kläderna och som ibland fryser händerna, skall kunna inbilla sig att de befinner sig i en annan sorts värld än de verkligen gör, är alldeles otänkbart.

De värnpliktiga får många gånger ligga och vänta på sådant som de vet ingenting är under längre tid än de använder för att sätta sig in i bruket av de nya vapnen som har utvecklats sedan de senast var i militärtjänst. Jag har exempel även på detta.

Det är därför en liten ljuspunkt i de förslag som här framlägges, att det föreslås en nedskärning av repetitionsövningarna med 5 dagar. Egentligen är det, som den senaste talaren här erinrar om, inte fråga om mer än två eller tre effektiva dagar.

Det är intressant att se vad man kan spara på att avstå från dessa övningsdagar. Att man kan komma till samma effektivitet genom övningar under den kortare tiden om man i stället har mindre väntetider, är jag nu alldeles övertygad om, och det skall jag inte närmare gå in på att motivera. Genom att dessa två eller tre dagar slopas sparas inte bara de 5 miljoner kronor som det är fråga om under denna punkt utan avsevärda belopp också under andra punkter. Om ni läser punkterna nr 1, 29, 35, 61 och 136, så kan vi räkna samman en total besparing på 10 600 000 kronor. Härtill får man lägga värdet av den produktionsökning som blir följden av att människorna får vara kvar några dagar mera i produktivt arbete. Även detta betyder åtskilliga miljoner kronor, som bör beaktas i detta sammanhang, även om den besparingen inte kommer till synes på fjärde huvudtiteln.

Tyvärre måste man trots detta kon-

statera en mycket stor ökning av försvarskostnaderna jämfört med föregående år. Läger man samman kostnaderna för försvarsväsendet, om man räknar med kostnaderna för civilt försvar, för vissa pensioner och andra utgifter som faktiskt är förorsakade av försvarsväsendet, så kommer man säkert upp i ett belopp som går upp till 3,5 miljarder kronor. Man kan ju då tycka att det är ett mycket blygsamt förslag vi kommit med i vår motion där vi föreslagit, att man nu till en början borde skära ned kostnaderna med 200 miljoner kronor.

3 500 miljoner kronor, det är mer än halva inkomstskatten. När man talar om skatterna i detta sammanhang borde man sannerligen inte glömma bort hur stor del av skatten som försvarskostnaderna tar. Är det ändå inte märkvärdigt tyst på den borgerliga fronten när det blir tal om militärkostnaderna och skatterna? När det gäller socialfrågor är man annars mycket mån om att framhålla hur dyrt allting är, hur nödvändigt det är att spara och hur viktigt det är att just nu få till stånd en sänkning av skatterna. Man skall då inte glömma bort skatterna när det blir tal om militärutgifterna. Det är därför vi har väckt motionen om en prutning med 200 miljoner kronor.

Som vi vet byggde 1958 års försvarsbeslut på en partiledaröverenskommelse med en giltighet av tre år. Om inte riksdagen skall sättas ur spel är det ju nödvändigt att riksdagen behandlar denna fråga nu när treårsperioden är utgången. De anföranden, som hållits av herr Heckscher, herr Ståhl och herr Wedén, vittnar sannerligen om hur utvecklingen skulle te sig om herr Ståhls tänkta försvarsråd skulle bli verklighet — ett försvarsråd sammansatt av representanter från de olika partierna och influerat av militärt tänkande. Vad skulle detta betyda i framtiden för riksdagen och för människorna utanför riksdagen?

Jag är helt övertygad om att den upp-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

fattning som kommit till synes i statsutskottets utlåtande nr 4 och hos försvarsutredningen ingalunda delas av majoriteten av Sveriges folk. Majoriteten av Sveriges folk anser att vi skall spara på försvarsutgifterna. Det finns hundratusentals ynglingar i värnpliktsåldern som kan vittna om det slöseri som pågår inom det militära den dag som i dag är — även om det möjligtvis blivit något bättre. Det är dock som om man inte skulle kunna komma bort från det militära slöseriet. Man kan se på förhållandena under det senaste världskriget och de upprörande saker som då ägde rum på olika områden. Man skulle kunna peka på saker som står som monument över missförhållanden under en mycket svår tid, missförhållanden åstadkomna av militär sakkunskap.

När nu tiden är inne för att pröva denna sak på nytt är det inte bara försvarsutredningen och utskottet som bör vara bestämmande. Man bör även ta hänsyn till de synpunkter man kan ha ute i landet. Det är därför vi har begärt en ny utredning, som skall försöka komma fram till lägre kostnader och föreslå en för vårt land lämpligare försvarsorganisation.

De 200 miljoner kronorna, som vi anser att man skulle kunna pruta ned försvarsutgifterna med, skulle inte betyda så mycket i det militära sammanhanget. Denna siffra utgör en så liten procent av det stora beloppet på över 3 miljarder kronor. Det skulle dock betyda åtskilligt att ha dessa 200 miljoner till hands på andra områden, där mycket stora behov föreligger. Många gånger måste vi säga nej till viktiga förslag som kommer på riksdagens bord, därför att — som man säger — det ekonomiska läget inte tillåter att man genomför den eller den reformen. Jag förvånar mig över att de, som har ögonen öppna för hur många människor har det i vårt land, inte inser det slöseri som återspeglas i reservationerna till statsutskot-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

tets utlåtande från bl. a. högerhåll. Vi vet, att vi den dag som i dag är har många i vårt land som lider nöd. I varje stad och i varje tätbebyggt samhälle i vårt land finns handikappade människor, som har det svårt, sjuka som inte kan få vård eller arbete. Det finns de som har invalidiserats och blivit sjuka i militärtjänst och inte har en inkomst eller ersättning på vilken de kan leva människovärdigt. Det är bl. a. dem man bör tänka på när man beslutar hur mycket som skall offras i det ena eller andra fallet.

Egentligen vill jag påstå att det inte är vapen som människorna i vår tid behöver, det är livsmedel och medicin som de behöver. Vi har visserligen en viss överproduktion av livsmedel i vårt land, men det finns sjuka som behöver medicin och som inte får den hjälp de skall ha. Jag tänker emellertid framför allt på förhållandena ute i världen. Vi är alla medvetna om att hälften av människorna aldrig får äta sig mätta. Ingen bestrider väl att det är rustningar och krig som gör världen så här fattig. Det sägs att man inte skall ge stenar i stället för bröd — det accepteras som en kristlig sats. Jag vill påstå att vapen i stället för bröd är värre än stenar.

Jag såg för någon dag sedan en beräkning från Amerika, enligt vilken länderna sammanlagt ger omkring 1½ miljard kronor per dag till militära rustningar. Med dessa medel skulle vi kunna lösa alla de elementära problem som orsakar det materiella nödtillståndet i världen av i dag. Alla människor skulle få en god bostad — *alla* människor. Alla människor skulle få äta sig mätta, alla svåra epidemiska sjukdomar i de underutvecklade länderna skulle botas, och därtill skulle det ges möjligheter att snabbt bygga upp en modern industri och produktionsorganisation i alla länder. Det är rustningarna som hindrar detta.

Jag vet för all del alltför väl, att det finns människor som tycker att det

är mycket obehagligt att lyssna till detta. Jag vet att det finns de som känner till dessa fakta men blundar för dem. Vi som sitter här i riksdagen känner väl till allt detta. Det är inga nyheter som jag kommer med; det är bara ett konstaterande av verkligheten sådan den är i dagens värld.

Jag har ibland mötts av talet om en ropandes röst i öknen. Visst har jag lärt mig inse, att man ofta ej möter förståelse hos regeringar, militärer och militära utredningar, så det ligger naturligtvis åtskilligt i den gamla satsen. Men vad jag sagt svarar mot mänsklighetens önskningar och behov; den saken lär ingen kunna bestrida.

Och mänsklighetens önskningar och behov består inte i att vi skall slå ihjäl varandra, att vi skall göra det svårt för varandra, utan det problem vi har att lösa är hur vi skall kunna leva tillsammans. Det visar sig att hjälp åt behövande, vare sig det gäller eftersatta grupper eller underutvecklade länder, betalar sig även för dem som har det bättre ställt.

Vi kanske hade anledning att se litet på den process som pågår i Jerusalem i dag. Den gamle bōdeln där nere, som har bidragit till att många miljoner människor mördats, kan ju betraktas såsom en symbol för det gamla Tyskland. Men det finns de — jag skall inte fresta talmannen att göra bruk av klubban — som ägnar andra länder en tacksamhetens tanke, därför att de har fått hjälp under gångna tider. Världen är ju på frammarsch, Sovjetunionen står främst tekniskt i dag. Kina började sin marsch in i modern tid för tio år sedan, Afrika håller på att vakna, och Indiens folk börjar röra på sig. Ur denna födslovända skapas det en värld med människovärde i framtiden. Jag kom särskilt att tänka på det då jag häromdagen besökte en kinesisk arkitektutställning i Folkets hus, där man i en liten skrift redogjorde för vad man under stora svårigheter har byggt upp i Kina under

en tioårsperiod och där man riktade ett tack till de folk ute i världen som lämnat stöd och hjälp under denna tid.

Min vän Dickson brukar ofta tala om moralisk upprustning, och jag tror att vad vi behöver är en verklig moralisk upprustning, där alla de som för upprustningstalet på sina läppar verkligen får klart för sig vad moral, människovärde och broderskap i kristlig anda betyder.

Vi skulle kunna göra mer för de underutvecklade länderna än vad vi för närvarande gör. Och den hjälpen borde tas av försvarskostnaderna, ty den betyder ett försvar för oss i framtiden.

Häromdagen — jag tror det var i måndags — var jordbruksministern nere i Skåne och talade på en RLF-konferens i Eslöv. Han nämnde därvid om den väntade produktionsökningen inom EEC-staterna och sade enligt tidningarnas referat, »att denna produktionsökning kommer inte blott att försämra våra exportmöjligheter dit utan att en annan fara är lika hotande. EEC-länderna kan i långt högre grad bli våra konkurrenter på den krympta världsmarknad som står till buds för jordbruksprodukterna». Detta säkert alldeles riktiga konstaterande är nästan makabert, eftersom ju världen lider stor brist på just det, som vi har svårigheter att få avsättning för.

Jag skall inte utveckla denna fråga vidare nu, men nog kan den tjäna som en tankeställare när det gäller en ändrad inställning till vår hjälp åt de underutvecklade länderna och vad vi anslår till försvaret samt våra möjligheter till en klok användning av de medel vi har att inom budgetens ram skapa trygghet för jordbruket.

Jag är väl medveten om att det inte går att få resonans för detta resonemang, men frågorna bör ändå föras på tal.

Jag undrar om inte våra statsråd vid nyårstiden fick en liten tankeställare. Då skickade några organisationer här i landet ut en bok betitlad Djävulsdan-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

sen. Jag fick den också, och det meddelades i sammanhanget, att samtliga statsråd hade fått den. Boken ger verkligen anledning till reflexioner. När jag läste den kom jag att tänka på förre försvarsministern Torsten Nilsson, som i något sammanhang här målade upp vad som kunde bli följden av ett atomkrig och då talade om en ödeläggelse, vars make inget mänskligt öga hittills skådat. I boken Djävulsdansen påtalas just den ideologi, som människorna är fångade av och som även genomandas statsutskottets föreliggande utlåtande nr 4 samt försvarsdepartementet och militären, en ideologi som gör att man inte ser det onda man åstadkommer. Man är helt bunden av sina egna åtgärder. Det är det som kallas djävulen i sammanhanget. Det finns enligt författaren ingen annan djävul än den vi själva åstadkommer genom våra egna åtgärder. — Författaren låter framkalla en vision genom en explosion, vid vilken nästan allt mänskligt på jorden går under. Det är denna möjlighet vi skall ta med i perspektivet, när det gäller de rustningar som nu pågår ute i världen. Frågan är bara om vi vill göra det.

I boken Djävulsdansen förekommer bl. a. två personer, en läkare och en journalist, som ropar ut: »Vi tror inte på det. Vid Gud, vi tror inte att världen skall gå under.» Sedan inträffar explosionen och de två räddas. Författarens uppgift är att stimulera tankeverksamheten, och det har han gjort på ett utomordentligt sätt.

När det talats om en nedskärning av försvaret, så har det ibland framhållits, att om vi krymper vårt försvar så kommer stormakterna att rusa in i vårt land och vi får ockupation och krig. Men finns det någonting som tyder på att så skulle bli fallet? Se på frigörelsen i Afrika! Där blev 16 eller 17 stater självständiga i fjol, och i de flesta fall skedde det smidigt — trots dålig beväpning. De blev självständiga efter att tidigare ha dirigerats av stormakterna.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

Talar det för att stormakterna skulle rusa in i landet så som vatten tar sig in i ett gistet såll, om vi skulle skära ner försvarsorganisationen, så att den inte längre krävde hälften av våra skatter? Ingen kan väl inbilla sig att vi i ett krig med en stormakt skulle kunna klara oss med vårt försvar. Vi klarade oss under det sista kriget och vi har klarat oss i 150 år trots alla de spöken som frammanats för oss. Men hur mycket medel har vi inte gjort av med under den tiden och ändå var det inte försvaret, som räddade oss från kriget. Tvärtom vet jag, att situationen vid något tillfälle var sådan, att om vi hade haft ett starkare försvar hade det varit svårt att hålla militären stängden och kunde vi på ett mycket tidigt stadium ha kastats in i kriget. Jag behöver i detta sammanhang bara erinra om vad Andersson i Rasjön i sin bok skrivit om militära uppvaktningar inför regeringen under hans statsrådstitid.

Det är inte försvaret utan diplomatin som vi måste lita till. Jag skall inte ta upp tiden med att referera olika lägen som kan uppstå. Vi kan emellertid tänka på hur det var under det sista kriget, då alla stater erkände den klokhet som visades — inte bara vad militärorganisationen beträffar utan i fråga om polisövervakningen av vad som försiggick — och den diplomati vi utvecklade, givetvis i förlitan på vår neutralitet som erkändes av alla.

Det sägs på s. 4 i statsutskottets utlåtande nr 4 följande: »För det militära försvaret bör målsättningen alltjämt vara, att det skall vara så sammansatt — inom given kostnadsram — samt kunna tillämpa en sådan strategi och taktik att vi pressar upp en angripares beräknade minsta insats för att besätta svenskt territorium till att bli så stor som möjligt.» Jo, jag tackar, jag. Vi skall pressa upp motståndarens militära kraftinsats mot vårt land att bli så stor som möjligt, och så tror man att vi på den vägen skall kunna undvika krig.

Nog kan vi komma fram till hur höga rustningar som helst och nog kan vi göra av med ännu mera pengar under denna målsättning — det erkänner jag gärna. Men vi bör sannerligen inte uppmana stormakterna att ta till sina värsta resurser mot oss.

Det värsta de skulle kunna ta till vore väl kärnvapenhotet. Det torde dröja något år, innan vi i Sverige har möjlighet att själva framställa en atombomb, men tidpunkten närmar sig. I vår motion har vi därför påpekat, hur viktigt det är att riksdagen så snart som möjligt beslutar, att några atombombsprov eller någon framställning av atomvapen inte skall ske i vårt land i motsats till vad militärerna flera gånger uttalat önskemål om.

Vi framhåller också i motionen, att det vore lämpligt med en försvarsutredning. En sådan har ju utlovats, men jag måste säga att det är önskvärt att den får en sammansättning, som mera motsvarar de uppfattningar som råder ute i vårt land än de som militärerna har och som de, om man skall tro Svenska Dagbladet, under lång tid fått inpränta i försvarsutredningens ledamöter för att dessa riktigt skulle förstå de militära synpunkterna. Det är ett slags hjärntvätt som ledamöterna säkerligen helst skulle vilja bli befriade ifrån, och i varje fall borde det sättas in folk i en kommande utredning som har andra uppfattningar än militärerna. Utredningen kunde då skapa en billigare försvarsram, som blir mera lämpad för våra förhållanden. Utredningen borde givetvis arbeta under den förutsättningen och framlägga ett förslag som går ut på att tanken på atomvapen inom det svenska försvaret äntligen förs bort ur perspektivet.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Lundberg vid andra lagutskottets hemställan under B i utskottets utlåtande nr 18.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag kan till stora delar instämma i det resonemang som den föregående talaren har fört. I ett avseende måste jag emellertid reagera, nämligen när han ger uttryck för sin pessimism rörande mänsklighetens framtid och betecknar sig själv som en ropandes röst i öknen. För vår del anser vi inte att vi är några ropande röster i öknen, ty de krafter ute i världen som strävar efter fred är så starka, att den tid inte är långt avlägsen, då massorna själva kommer att vrida de dödsbringande vapnen ur militärens händer och skapa ett annat tillstånd än det som nu karakteriseras av den våldsamma militära upprustningen.

Vi har till fjärde huvudtiteln avgivit två motioner, vari vi utvecklar vår syn på militärfrågan. Den ena är en principmotion om militärmaktens organisation och uppbyggnad som ett verkligt neutralitetsförsvar på längre sikt. Den andra syftar till omedelbara besparingar inom ramen för den nuvarande militärorganisationen på sammanlagt omkring 800 miljoner kronor och, som en konsekvens av denna nedskärning, till en minskning av beställningsbemyndigandena med 470 miljoner kronor.

Statsutskottet säger emellertid ja och amen till regeringens och militärledningens anspråk. 1958 års försvarsuppgörelse, som bär den kufiska signaturen »de fyra demokratiska partierna», heligförklaras av utskottet, och enigheten mellan bemälda partier värderas som »en tillgång, icke minst därigenom att den utåt ådagalägger vårt folks orubbliga föresats att värna sin frihet och sitt oberoende».

Detta försök att exploatera svenska folkets försvarsvilja som en underpant på 1958 års försvarsuppgörelse har inte något verklighetsunderlag. Det kan endast betecknas som ett ansträngt till-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga
tag i syfte att maskera det faktiska förhållandet, att uppgörelsen träffades bakom riksdagens rygg och åstadkom den starkaste olust hos det svenska folket. Behöver jag erinra om att massor av fackföreningar jämte socialdemokratiska och kommunistiska partiorganisationer protesterade mot uppgörelsen och de nya finansiella bördor som den pålade folkets bredare lager? Opinionsen var landsomfattande och korsade partilinjerna inom arbetarrörelsen.

Om utskottets ärade ledamöter glömt folkets olust över 1958 års försvarsuppgörelse eller betraktar den som en tillfällighet bör väl ändå resultaten av den senaste gallupundersökningen i frågan vara ägnade att stämma till eftertanke. Endast 6 procent av de tillfrågade ville öka militärutgifterna medan 30 procent ville minska dem, 27 procent var tveksamma och 37 procent ville att militärutgifterna skall vara som de är, d. v. s. varken höjas eller sänkas. Endast 6 procent understödde således 1958 års militäruppgörelse, vilken som bekant förutsätter ständigt fortgående utgiftsstegringar. Det är inte svårt att räkna ut att huvuddelen av de 6 procent som ville öka militärutgifterna står herr Hjalmarson och hans utmärkt »demokratiska» parti mycket nära.

Svenska Dagbladet grät krokodiltårar över gallupresultatet och menade att »försvarsviljan stupar brant nedåt». Ingenting kan vara mera oriktigt än ett sådant påstående. Det är inget fel på folkets försvarsvilja, men det är fel på dem som har avgörandet i militärfrågan. Fortsätts försöken att leka stormakt, får det militära slöseriet fortgå och t. o. m. riksdagen vägras insyn i handhavandet av miljardbeloppen och skall övningstiden för de värnpliktiga upptagas av meningslösheter, kan detta inte undgå att öka misstron till ledningen för vårt försvar. Detta kan i längden helt bryta ned försvarsviljan.

Utskottet misstar sig kapitalt om det tror, att svenska folket står enigt bak-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

om den nuvarande militärpolitiken. Det svenska folket är traditionellt freds- och neutralitetsvänligt. Men just därför är flertalet svenskar motståndare till att vårt land med sina begränsade ekonomiska resurser söker ta upp en tävlan med stormakterna på det militärtekniska området. Den nuvarande militärorganisationen är inte ett neutralitetsförsvaret och ännu mindre ett folkförsvaret. Den motsvarar inte vår utrikespolitiska målsättning och har inte dragit lärdomar av andra världskrigets erfarenheter. Den bygger på illusionen, att vårt lands resurser medger att vi följer med i den allt snabbare militärtekniska utvecklingen på *alla* områden.

Dagens debatt får sin särskilda relief av meddelandet om att Sovjetunionen skickat ut en människa i rymden på en färd runt jorden och tagit ned henne välbehållen till marken. Det borde vara en tankeställare för alla dem som ropar efter ny teknisk utrustning till vårt försvar, och det borde väl framför allt ge dem den inställningen, att det vore bättre att Sverige deltog i en fredlig tävlan på det tekniska området än sökte hänga med i den allt snabbare militärtekniska utvecklingen, något som vi inte har möjlighet att klara i längden. Om vi i vårt land med våra små resurser utgår ifrån att vi — som man tydligen tänker sig — skall kunna följa med i den militärtekniska utvecklingen hänger man sig åt en illusion.

Militärledningens föråldrade uppfattning om vårt försvars uppbyggnad och organisation är kanske främst markerad i fråga om flygvapnet. I de interkontinentala robotvapnets och kulbane-raketernas tid har flyget utan tvivel förlorat sin tidigare betydelse. Utländska militärexperter har förklarat, att stridsflyget nästan helt kommer att ersättas av raketteknik. Flyget är för övrigt det mest sårbara av vapenslagen. Redan under andra världskrigets inledande skede uppenbarades dess oerhörda sårbarhet. I många länder blev det

demolerat innan det ens trätt i funktion. Med raket- och robotteknikens utveckling är dess sårbarhet ännu större.

Trots dessa erfarenheter upprätthålles i vårt land ett flygvapen av anse- lig omfattning. Vi anser det vara uppenbar misshushållning att satsa på ett vapenslag, som den militärtekniska utvecklingen ridit förbi. Jättebelopp kan här inbesparas och ges en förnuftigare användning. Vi har därför i en motion ansett att anslaget till flyget kan minskas med 355 miljoner kronor. I övrigt menar vi att den ytterst kostbara tekniska utrustningen måste inskränkas och i vissa fall slopas. Den blir snabbt omodern och är dessutom ytterligt sårbar. Däremot är ett tekniskt välutrustat infanteri och lätta snabbgående marina enheter av stor vikt i ett neutralitetsförsvaret.

Denna uppfattning delas av allt flera kretsar i vårt land. Även högststående militärer tar avstånd från militärledningens verklighetsfrämmande uppfattning att Sverige med framgång skall kunna tävla med stormakterna på det militärtekniska området. Vi har i vår motion citerat general Bredbergs bekanta uttalande i tidningen *Folket*, vilket utgjorde en förkrossande dom över högsta militärledningens inriktning i fråga om försvarets organisation och utrustning. General Bredberg ansåg, att det för en liten stat som vår är omöjligt och dessutom ändamålslost att i försvaret infoga stridsmedel av alla de slag som en stormakt anser sig behöva och har råd att införliva med sitt försvarssystem. General Bredberg gjorde ävenledes ett klart uttalande för folkförsvarets idé och förklarade att »risken för att möta ett så organiserat försvar — i ett inledande skede och till sist i uthållande partisanstrider — måste verka mera avskräckande än något annat för dem som till äventyrs kan hysa aggressiva avsikter mot vårt land».

Tvivlen på militärledningens allvis- het i militära frågor breder ut sig. Tid-

ningen Göteborgs-Posten serverade för kort tid sedan en kritisk granskning på ledande plats av 1958 års försvarsuppgörelse under rubriken »Konstlad försvarsenighet» och uttalade därvid bland annat: »Försvaret måste ju, hur mycket eller hur litet det än kostar, ha en för Sverige klar tyngdpunkt i avvägningen. Det kan inte byggas upp som ett stormaktsförsvar i miniatyr, ej heller så att man av stridsmedel håller sig med 'litet av varje' i vissa proportioner, eller delar 'rättvist' mellan vapnen.»

Någon enighet om 1958 års försvarsuppgörelse existerar inte ens inom och mellan de partier som signerat uppgörelsen, och ännu mindre uppskattas försvarsuppgörelsen av arbetarrörelsens massor. Olusten över de våldsamt stigande militärutgifterna är omfattande. Allt fler människor ställer sig frågan, om inte 3,5 miljarder är en överdrivet tilltagen utgift för en försvarsorganisation, som enligt högsta militära ledningen endast kan hålla stånd i veckor och därefter måste lita till »hjälp utifrån». Försvarshuvudtiteln tar ingen hänsyn till dessa stämningar. Tvärtom stiger militärutgifterna med cirka 70 miljoner för teknisk utveckling, 60 miljoner för löne- och prisstegringar, varjämte marinen erhåller ytterligare 20 miljoner utöver ramen. Dessutom accepteras i princip att även kapitalbudgeten skall uppräknas med 2,5 procent för teknisk utveckling.

Årets samlade utgifter för militära ändamål kan beräknas till 3,5 miljarder. Inom några år kommer, om inte den vanvettiga miljardrullningen hejdas, utgifterna att överskrida 4 miljarder om året. Och ingen vet var det hela slutar! De herrar som gjorde upp om 1958 års försvarsorganisation lyckades ju som bekant hastigt och lustigt få till stånd indexreglerade militärutgifter. Detta förhållande bör ses mot bakgrunden av att de ställt sig mycket kallsinniga till de av oss framförda

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

förslagen om indexreglering av de sociala förmånerna, som snabbt undergår värdeminskning genom penningvärdeförsämring.

En given följd av frikostigheten i fråga om militärväsendet måste bli att militärledningen oupphörligt stegrar sina anspråk. Ett markant uttryck för denna strävan är dess krav på atombombsutrustning. Motiveringen är den vanliga: att sådana vapen verkar avskräckande på en angripare. Men det är en farlig illusion att tro, att ett svenskt innehav av atombomber verkar avskräckande på en angripare med än större resurser. I stället måste en svensk atombombsutrustning verka provocerande och väcka misstanken hos de krigförande att vårt försvar är avsett för andra ändamål än att skydda neutraliteten, en misstanke som för övrigt inte sällan underblåses av allt annat än neutrala uttalanden av höga militärer.

Militärledningens ansatser i detta fall till hasardspel med landets och folkets öden borde mötas av ett bestämt nej från regeringens och riksdagens sida. I stället för att öka anslagen till försvarets forskningsanstalt, för att denna under uppskovstiden till 1963 skall kunna förbereda framställningen av en svensk atombomb, borde regering och riksdag satsa mera på att få till stånd ett internationellt förbud mot atombomber.

Ju fler länder som skaffar sig atombomber desto mer ökar riskerna för att de kommer till användning.

Den svenska försvarsmaktens eventuella utrustning med atombomber kan leda till nationellt självmord. Regeringen, som hittills visat vacklan och tvekan i denna det svenska folkets ödesfråga, bör inse sitt ansvar och utnyttja sin auktoritet i sådan omfattning att 1963 års riksdag avvisar militärledningens anspråk på att få det farliga och dyrbara vapnet i sina händer. En sådan hållning från statsmakternas sida är den enda som svarar mot landets

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

utrikespolitiska målsättning — alliansfrihet och neutralitet.

Vi kommunister är inga försvarsnihilister. Så länge staterna i världen inte beträtt vägen till avrustning kan Sverige inte avstå från vissa militära medel till stöd för neutralitetspolitiken och till värn för den nationella självständigheten. Men en på detta sätt begränsad målsättning möjliggör en minskning av de alltmot betungande militärutgifterna. För att uppnå besparingar måste man göra slut på utbyggnad av och experimenterandet med de sårbara tekniska vapnen, upphöra med slöseriet med pengar, material och människoliv inom krigsmakten och vidare väsentligt förkorta övningstiden för flertalet värnpliktiga.

En omorganisation av försvarsmakten som leder till lägre militärutgifter måste ske med beaktande av andra världskrigets och senare krigs erfarenheter och ta sikte på en demokratisering av försvarsmakten samt förbereda en nationell försvarskamp mot en eventuell ockupationsmakt enligt folkförsvarets och partisankrigets principer. Våra båda motioner följer dessa riktlinjer. I principmotionen nr II:2 och nr I:7 yrkar vi att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar sig för att 1960 års försvarsutredning inriktar sitt arbete på en omorganisation av våra försvarskrafter till ett neutralitetsförsvär i huvudsaklig överensstämmelse med de principer som angivits i motiveringen och som jag här sökt att vidare utveckla. I motion nr II:362 yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär en nedbantning av de föreslagna försvarsutgifterna kommande budgetår med 800 miljoner kronor och nedskär bemyndigandekraven med 470 miljoner kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till båda dessa motioner.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Efter denna ganska ut-

förliga debatt i försvarsfrågan skall jag försöka fatta mig kort. Jag vill inledningsvis uttala min tillfredsställelse över att det förslag som 1960 års försvarskommitté framlade, ett förslag som kommittén var enig om och som naturligtvis får betraktas som ett kompromissresultat, i allt väsentligt har följts av försvarsministern när han lagt fram försvarshuvudtiteln.

Det beslut som riksdagen nu går att fatta innebär ett provisorium för ett par år i avvaktan på en närmare penetrering av de viktiga avvagningsfrågorna när det gäller försvaret. Det är ju alldeles uppenbart att den vapentekniska utvecklingen nödvändiggör att man på allvar griper sig an med studierna och prövningen av avvagningsfrågorna. Den vapentekniska utvecklingen går fort. Det föreligger inte minst på luftförsvarets område anledning att pröva om inte linjerna måste anpassas till den utveckling man skyntar framöver.

Jag har, herr talman, tidigare här i kammaren haft tillfälle att framföra mina synpunkter på hur detta utredningsarbete bör bedrivas. Därför förbigår jag det nu.

Jag vill som sagt uttrycka min tillfredsställelse över att försvarskommitténs förslag i allt väsentligt har följts och också att det varit möjligt att såsom kommittén förutsatte ge marinen större anslag än som var meningen på ett tidigare stadium. Vad som föranlett mig att begära ordet är närmast det särskilda yttrande som är fogat till statsutskottets utlåtande och självfallet också de omständigheter som framkommit kring regeringens handläggning av frågan om repetitionsövningarnas längd. Jag vill betona att jag naturligtvis ingalunda har något emot att försök görs på detta område för att finna möjligheter till effektivisering och till besparingar. Jag vill i det sammanhanget gärna framhålla, att jag inte är alldeles övertygad om att den metod, som regeringen har använt

sig av, i alla avseenden är den bästa. Man har som bekant från militärt håll ifrågasatt, om man inte borde gå in för att ersätta nuvarande repetitionsövningar med ett större antal sådana, omfattande en kortare tid. Det är ett system, som utan tvivel skulle medföra vissa fördelar, inte minst om man tar hänsyn till näringslivets och även de enskildas intressen.

Jag skulle här vilja framhålla, att man speciellt borde undersöka möjligheterna att genomföra en förkortning när det gäller den sista repetitionsövningen. Den är, som alla vet, den mest betungande både för de enskilda och för produktionen.

Nu har regeringen velat göra ett försök med förkortning av repetitionsövningarna från 30 till 25 dagar. Även om det är möjligt att man med framgång skulle kunna ha valt andra och enligt min mening bättre metoder, skall jag inte nu fördjupa mig i den frågan. Detta är en försöksverksamhet, såsom det understrukits, och en förnuftig sådan är mycket angelägen. Jag är inte beredd — det vill jag klart säga ifrån — att instämma med dem, som utan vidare fördömer tanken på någon förkortning av repetitionsövningarna och som menar att varje sådan förkortning ovillkorligen måste medföra en försämring av försvarets styrka jämfört med det nuvarande läget. De som är inkallade har nog inte alltid den uppfattningen, att tiden för repetitionsövningarna utnyttjas effektivt, och även om man tar hänsyn till att kritiken i många fall kan bero på bristande information om repetitionsövningarnas syfte, tror jag att man inte kan avfärda denna kritik utan vidare som helt ogrundad. Det finns här möjligheter till effektivisering och besparingar och det är angeläget att dessa möjligheter tillvaratas. Självklart är ändå, att man inte kan genomföra hur stora förkortningar som helst utan att försvarseffekten kommer att påverkas; det ligger i sakens natur.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

Nå, detta är en sak. En annan sak är försvarsministerns förfaringsätt när denna fråga har tagits upp. För det första är enligt min mening redan det förhållandet anmärkningsvärt, att regeringen tillsätter en särskild utredning om värnpliktstiden, när man några månader tidigare har tillsatt en parlamentarisk utredning för prövning av försvarsfrågan i hela dess vidd. Jag finner det anmärkningsvärt helt enkelt därför att frågan om värnpliktstiden, repetitionsövningarnas antal och längd, inte är någon oviktig detalj i försvarskomplexet.

För det andra anser jag det ännu mer anmärkningsvärt, att regeringen beslutat om en förkortning av repetitionsövningarna dagen innan man tillsätter en särskild utredningsman. Vad som är ännu mera märkligt, är att regeringen fattat detta beslut utan att underrätta försvarskommittén och dess ledamöter om detsamma. Försvarsministern har här framhållit att det inte var klart, huruvida en förkortning av repetitionsövningarna på den väg som regeringen här har föreslagit skulle få några konsekvenser för försvarets kostnadsram. Man visste inte i början av oktober, sade försvarsministern, att det skulle bli en besparing på ungefär 5 miljoner kronor.

Detta tycker jag knappast är något försvar för försvarsministerns handlande. Därtill vill jag säga, att frågan för mig inte enbart gäller problemet om kostnadsramen. Man skall kanske inte överdriva betydelsen av besparingen på 5 miljoner kronor i ett sammanhang, där man ändå diskuterar belopp över 3 miljarder kronor. Det finns också en psykologisk-politisk sida av detta problem, som kanske är värd ännu större uppmärksamhet.

Försvarsministern sade också i sitt anförande, att det var osäkert ända in i sista minuten, om kommittén skulle kunna bli enig. Till det vill jag säga, att försvarsministern visste väl inte

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

den 13 oktober, huruvida försvarskommittén skulle bli enig eller inte eller hur stor osäkerheten var, ty de reella diskussionerna om kostnadsramen inleddes inte på detta stadium utan kom till stånd efter den 14 oktober. Jag är ledsen, att försvarsministern inte — av någon för mig outgrundlig anledning — har tillfälle att närvara här i kammaren, när man diskuterar denna fråga, men jag vill ändå framföra denna synpunkt.

För det tredje säger försvarsministern, att det inte har förelegat några politiska avsikter bakom regeringens handlande. Ja, jag vill inte ingå på den sidan av saken i vidare mån än att jag vill konstatera, att om regeringen handlat på detta sätt, får regeringen också vara beredd på att den kan misstänkas för att vara mycket angelägen om att söka få andra partier att dela ansvaret för försvarets kostnader — i varje fall föds lätt den misstanken — medan regeringen själv vill ha ensamrätt på mera populära reformer. En sådan misstanke kan uppstå och den hade inte behövt uppstå i detta sammanhang, om regeringen hade underrättat försvarskommittén om vad den hade beslutat.

Sedan sade också försvarsministern i ett annat sammanhang någonting om att försvarskommittén tyvärr haft alltför kort tid till sitt förfogande. Ja, inte heller detta visste regeringen den 14 eller den 13 oktober, eftersom det definitiva beslutet om huruvida arbetet skulle fortsätta eller inte i försvarskommittén fattades den 1 november — i varje fall enligt mina anteckningar. Om regeringen hade andra informationer från vissa ledamöter, får väl detta stå för deras räkning.

I en replik säger försvarsministern också att han förbehåller sig initiativrätt. Ingen vill väl på något sätt bestrida att försvarsministern har en sådan rätt. Vad jag har understrukit — och det är därför jag också har skrivit un-

der det särskilda yttrandet från statsutskottet — grundar sig på att denna initiativrätt inte bör begagnas på sådant sätt att den kanske allvarligt kan minska möjligheterna att i fortsättningen bibehålla enigheten om försvarsfrågan.

Låt mig till sist, herr talman, säga några ord i anslutning till vad herr Ståhl framförde i debatten rörande ett permanent försvarsråd eller något liknande.

Jag har tillsammans med några andra centerpartister väckt en motion i denna fråga till årets riksdag. Redan på detta stadium vill jag säga att jag inte känner mig bunden vid förslagets detaljer så till vida att de skulle utgöra den enda formen för lösande av denna fråga. Huvudsaken är att man med hänsyn till den vapentekniska utvecklingen, som går mycket snabbt, och med hänsyn också till de speciella förhållanden som gäller på försvarsområdet och där en viss sekretess måste iakttagas försöker komma fram till ett system, som ger riksdagsmännen möjligheter till en mer fortlöpande och grundlig insyn i försvarets förhållanden än dem vi i allmänhet har i dag.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Herr Spångberg har för någon timme sedan i ett brett upplagt anförande tecknat en bild av hur situationen borde vara men inte sagt så mycket om hur den kusligt nog är i den underliga värld som vi allesammans lever i.

Självfallet är det ingen större konst att peka på alla brister som finns på en mängd olika områden och den beredvillighet som vi allesamma trots allt också känner inför tanken att hjälpa där hjälpen är som nödvändigast.

Vi lever i en värld där händelserna utvecklas med oerhörd snabbhet, där situationerna förändras och där oros-

moln kan uppstå på praktiskt taget vilken punkt som helst. Inte minst mot den bakgrunden måste även ett litet land som vårt se om sitt hus och vara berett att göra de insatser som vi mäktar för att kunna möta ett eventuellt hot mot vår frihet och självständighet.

I sitt anförande sade herr Spångberg bland annat att han krävde en ny utredning om den kommande inriktningen av vårt försvar. Det är ganska märkligt att han redan nu är intresserad av detta, eftersom man kan säga att bläcket knappast ens hunnit torka på den utredning som presenterades någon gång i slutet av december förra året. Han kräver vidare en ganska betydande reduktion av de försvarskostnader som ett praktiskt taget enhälligt utskott i dag presenterar riksdagen och som i sin tur utgör resultatet av överläggningar på det parlamentariska planet, vid vilka man nådde fram till enighet. Jag tror inte att de där 200 miljonerna i och för sig är utslagsgivande för huruvida det svenska folket är mer eller mindre positivt inställt till våra försvarssträvanden eller ej. Herr Spångberg försökte här göra gällande att det kanske var dessa pengar som var utslagsgivande för den allmänna inställningen. Över huvud taget tror jag inte att herr Spångberg har någon direkt erfarenhet av den stämning som är rådande.

Jag vet att herr Spångberg under ockupationen av Norge utförde ett mycket uppskattat arbete, som resulterade i att han, om jag inte är alldeles fel undermåttad, av den norska staten erhöll S:t Olavsorden som erkänsla för sina insatser. Detta föll mig i minnet när jag i dag i tidningarna läste om att det norska arbejderpartiet på sin kongress beslutat att gå in för en väsentlig ökning av det konventionella försvaret med hänsyn till de osäkra förhållanden som råder i vår omvärld. Norrmännen är alltså inne på samma strävan som vi, trots att de tillhör ett försvarsförbund

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

och vi står utanför ett dylikt. Under trycket av de förhållanden som för närvarande är rådande ute i världen har norrmännen omprövat sin inställning och kommit fram till den slutsatsen att även de stärker försvaret för sin frihet och sitt oberoende, vilket vi är lika angelägna om. Jag skall inte närmare orda om de förhållanden som är rådande ute i världen och den infekterade stämningen mellan stormakterna. Vi ser hur Förenta Nationerna gör vissa försök att i en inflammerad situation hävda just denna internationella organisations uppgift. Det är det största försök som någonsin har gjorts i sådant syfte. Man får hoppas att Förenta Nationerna efter hand skall kunna bli den kraft som mäktar skapa sådana förhållanden i världen, att vi så småningom skall kunna avsevärt reducera de försvarsstyrkor som vi nu av skäl som jag här har anfört måste hålla oss med.

Under dryga två timmar har man här diskuterat statsutskottets utlåtande nr 4. Som jag redan sagt är man praktiskt taget överens, men man har hängt upp hela kritiken på reservationen till första punkten i utlåtandet. Här går de borgerliga in för en som jag vågar påstå överdriven och ganska våldsam kritik mot regeringen, framför allt departementschefen, för handläggningen av förslaget om den försöksvis införda begränsningen av repetitionsövningarna för nästa budgetår. Försöket bygger, som redan har framhållits här, helt och hållet på 1959 års besparingsutredning, som ju också var enhällig. Nu önskar alltså försvarsministern effektuera besparingsutredningens förslag på så sätt att han vill genomföra detta försök under nästa budgetår. Det är också inte minst önskvärt med hänsyn till att den särskilt tillkallade utredningsmannen också skall få möjlighet att följa tillämpningen av detta i större förband. Den tänkta åtgärd innebär ju en reduktion av antalet repetitionsövningsdagar.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

Reservanterna anser — det sade senast herr Eliasson — att regeringen borde ha samrått med 1960 års försvarskommitté, innan regeringen bestämde sig för att framlägga förslaget om denna begränsning inför riksdagen. Emellertid var det riksdagen själv som i fjol begärde att en försvarskommitté skulle tillsättas. Regeringen efterkom riksdagens hemställan och kommittén arbetade med förslag, som närmast var baserade på att någon överenskommelse mellan de fyra demokratiska partierna för de närmaste två budgetåren skulle träffas. Såvitt jag kan förstå bör emellertid detta arbete inte inverka hinderande på regeringens initiativ och förberedande av arbetet för den kommande propositionsskrivningen. Det förefaller mig i alla fall som om reservanterna drar en alltför långtgående slutsats, då de anför, att regeringens handläggning av denna speciella punkt i propositionen inte är ägnad att främja den demokratiska sammanhållningen kring försvaret. Jag frågar mig: Önskar verkligen reservanterna äventyra vår hitillsvarande uppslutning kring försvaret, därför att regeringen har framlagt ett förslag om en försöksvis begränsning av repetitionsövningarna, vilket också i och för sig biträtts av såväl folkpartiet som centerpartiet i utskottet?

Jag tror inte att avsikten är att över huvud taget torpedera en kommande samförståndslösning av en av landets väsentligaste uppgifter, utan anledningen till kritiken är väl, att man tycker att det är litet försmädligt, att man först i efterhand har fått besked om regeringens planer, under det att man själv varit sysselsatt med budgetarbetet. Jag kan emellertid inte finna att det ena utesluter det andra, utan regeringen bör självfallet ha full handlingsfrihet att framlägga det förslag som just nu ligger på riksdagens bord.

Det väsentliga måste väl i alla fall bli, att vi även i fortsättningen trots

detta, som någon sagt, missöde i arbetet kan samarbeta och därmed också manifesteras utåt en uppslutning kring den linje som vi gjort till vår. Jag tror inte att någon vid närmare eftertanke skall komma på den idén att försöka komma bort från denna samling, som varit en så bärande tanke under de år som varit. Vad som är absolut framträdande och önskvärt, när vi diskuterar fjärde huvudtiteln, är väl framför allt att nå en effektivisering av försvaret och om möjligt även besparingar för såväl staten som sådan som inte minst för den enskilde individen. Om riksdagen antar, som man väl vågar utgå ifrån, andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 18 och därmed den ändring av värnpliktslagen som i propositionen föreslås, innebär detta en reducering försöksvis under kommande budgetår med fem dagar från 30 till 25. Det innebär också en kostnadsbesparing på fjärde huvudtiteln med fem miljoner kronor och för de direkt berörda, alltså för de värnpliktiga, beräknas antalet tjänstgöringsdagar komma att reduceras med omkring 400 000. Vad det betyder för de inkallade och för samhället kan vi väl allesammans lätt göra oss en föreställning om.

I det sammanhanget vill jag understryka vad försvarsministern redan har sagt, nämligen att vi allesammans har en uppfattning, byggd på egen och andras erfarenheter, som säger oss att det inte alltid varit så väl beställt med tillvaratagandet av den tid, under vilken vederbörande är inkallad till beredskapstjänst. Inte minst mot den bakgrunden är det så ofantligt viktigt, att vi nu kan få fram ett material, som kan tjäna som underlag för fortsatt bedömning och fortsatt diskussion om efter vilka vägar och på vilket sätt vi skall kunna genomföra kommande repetitionsövningar.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i dess utlåtande nr 4.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill instämma i vad herr Mellqvist sade, att denna fråga måste bedömas mot bakgrunden av den värld vi lever i. Jag hade emellertid en känsla av att när herr Mellqvist använde det uttrycket, menade han att den som ville rationalisera och effektivisera inte beaktade dagens situation. Med det utrikespolitiska läge som nu råder tror jag inte vi kan fortsätta att diskutera försvarsfilosofi. Vi måste försöka att genom rationaliseringar skapa ett effektivt försvar. Om inte nödvändiga rationaliseringar vidtages som friställer arbetskraft och andra resurser, kan den svenska industrien inte klara uppgiften att skapa de ekonomiska och materiella förutsättningar, av vilka vår försvarskraft ytterst beror. När det blivit besvärligt för industri, handel och jordbruk har de tvingats rationalisera. Här förefaller det som om oppositionen skulle anse, att vi skall gå till våga på ungefär samma sätt som skedde i Norrland under första världskriget, där man hade en trätugg som producerade så mycket träavfall som gick åt till den lokomobil som skulle driva trätuggen. En sådan inställning till försvarsfrågan är allvarlig och olycklig.

1958 och förra året gav jag uttryck åt min uppfattning att vi borde tvinga fram en rationalisering, effektivisering och besparing av största möjliga omfattning. Jag konstaterar nu att vad jag 1958 sade i fråga om den s. k. försvarsöverenskommelsen visat sig vara riktigt. Det var ett olyckligt beslut för försvaret och för vår försvarsvilja. När jag i detta sammanhang yrkar bifall till min reservation till andra lagutskottets hemställan beror det på att jag inte vill skriva under på vad herr Wedén anfört både i sin motion och i diskussionen här i dag. Herr Wedén har därvid givit uttryck åt åsikten, att försvarsfrågan skall flyttas över från svenska folket och från riksdagen till några få människor som tror, att de förstår dessa

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

frågor bättre, och att man bör kompromissa i stället för att försöka komma till rätta med de problem som föreligger.

Jag begärde närmast ordet på grund av herr Heckschers anförande, som jag betraktar som ett sabotage mot den försvarsvilja som kommit till uttryck i försöken att få fram ett effektivt försvar. Vi måste komma ihåg — och det är dumheter att påstå något annat — att det föreligger ett svalg mellan riksdagens och svenska folkets uppfattning i försvarsfrågan. Det är lika gott att konstatera detta, annars handlar vi som man gjorde i sagan om kejsarens nya kläder.

Det är underligt att när det gäller att försöka bevara försvarsviljan och skapa förståelse för varför vi har ett försvar, är det regeringen som får försöka klara den uppgiften. Men vad gör oppositionen, som gärna vill framstå som mera försvarsvänlig? Jo, den saboterar hela frågan genom sin underliga metod att vilja kasta bort de 5 miljoner kronor som kan sparas på fjärde huvudtiteln. Hur ser det ut på nästa huvudtitel, herr Heckscher? Där har oppositionen en annan ekonomisk uppfattning. Det vore angeläget att oppositionen såg sig för litet bättre i dessa avseenden.

Det vore väl ändå lyckligt, om riksdagen kunde ena sig om att för försvarets del ta intryck av vad som har hänt i fråga om rationalisering och effektivisering inom industri och företagsamhet i övrigt. När jag 1958 och förra året talade för ett försvarsstopp, var orsaken den att jag ville att vi inom en krympt ekonomisk ram skulle försöka få fram ett försvar, som ur effektivitetssynpunkt var vida starkare än det vi nu har. Samtidigt kunde vi bereda plats för sociala och kulturella reformer, som knöt land och folk samman på ett annat sätt än som sker när herr Heckscher här resonerar som om svenska folket vore luft. Jag tycker att den försvarsfilosofi i stället för försvars-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

vilja, som därigenom kommer till uttryck, är rätt avskräckande.

Herr talman! Med hänsyn till att läget ute i världen är så allvarligt och att vårt land i en viss situation kan behöva ett effektivt försvar, är det nog på tiden att vi tänker om i försvarsfrågan och icke överlåter åt några partiledare att lösa denna fråga. Om vi i stället kopplade in svensk industri och svensk arbetsmarknad, med den tekniska och organisatoriska kunnighet som där finns, på dessa problem, skulle det vara möjligt att få fram en vettig försvarsordning och försvarskostnader som passar vårt land.

Från de borgerligas sida talar man så stort om att alla måste göra uppoffringar för försvaret och man har tydligen inte någonting emot att lägga bördor på ungdomen. Vi som sitter här har kanske bland våra barn pojkar som vi har fått lov att hjälpa under militärtiden. När jag förra året ville att riksdagen skulle ge de inkallade 20—25 kronor om dagen, då ansåg man sig inte ha råd med detta. Men om vi vill engagera ungdomarna inom försvaret, bör vi inte lägga på dem eller deras hem ytterligare bördor, utan då måste staten själv betala kostnaderna.

I framtiden kommer säkerligen allt färre människor att vara engagerade inom försvaret. Det är emellertid nödvändigt att det svenska försvaret ger sina anställda en ordentlig lön, så att man kan få den mest lämpliga och kunniga personalen. Om industrien betalar 20 000—30 000 kronor för att få en duktig karl på en viktig post, så måste samhället och försvaret kunna betala liknande löner, därest man skall kunna skaffa sig lämplig arbetskraft. Jag tror därför inte att lönekostnaderna kommer att sjunka så väsentligt, även om antalet anställda kanske minskas till en tredjedel av det nuvarande. Men den friställda arbetskraften kan både inom industrien, jordbruket och på andra håll bidra till

att skapa värden av betydelse för både försvaret och näringslivet.

Herr talman! Med det anförda har jag velat ge uttryck åt den uppfattningen att om försvarsministern nu vill pröva en ny metod, som innebär en rationalisering och besparing, så är det otillständigt av de borgerliga partierna, som i andra sammanhang alltid talar om slöseriet med statens medel, miljön-rullningen, skatternas tyngd o. s. v., att inta den ståndpunkt som herrar Heckscher och Wedén här givit uttryck åt.

Jag ber att få yrka bifall till min reservation som är fogad till andra lagutskottets utlåtande.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet att herr Lundberg tycker mycket illa om partiledaruppställningar. Men i detta fall har man ju varit inställd på att tillgodose herr Lundbergs önskemål. I den niomanna-kommitté, som behandlat detta ärende, fanns mig veterligt — och jag tror att herr talmannen kan tyst bestyrka mitt påstående — inte en enda partiledare, och det är alltså inte fråga om någon partiledaruppställning. Men herr Lundberg kanske i grund och botten inte godtar andra representanter för svenska folket än sig själv; jag har ibland det intrycket att ingen annan riktigt duger enligt hans uppfattning.

Det var emellertid inte beträffande detta som jag främst ville svara herr Lundberg. Han sade att jag resonerar som om svenska folket vore luft. Nej, om svenska folket vore luft behövdes det ju inte något försvar. Men just därför att svenska folket utgöres av människor — människor som i ett modernt krig kan bli utsatta för ganska våldsamma lidanden — är det nödvändigt med ett effektivt försvar. Det är därför som vi tycker att varken uppoffringar i tid eller pengar får lägga hinder i

vägen för att skapa ett effektivt försvar. Att göra så som herr Lundberg tyckte vilja föreslå och undergräva försvarets effektivitet för att kunna bevara försvarsviljan, kan knappast vara en tillfredsställande metod.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag brukar inte i onödan replikera herr Lundberg och jag skulle inte ha gjort det nu heller, om inte herr Lundberg brännmärkt — han använde ett ännu starkare ord — de borgerliga partierna för att de när det gäller fjärde huvudtiteln vill göra fördyringar. Därför vill jag säga till honom, att han borde ha skyldighet att något ta reda på vad han talar om. Jag vill kort konstatera, herr talman, att i den föreliggande fjärde huvudtiteln föreslår folkpartiet inte ett öres fördyring utöver vad regeringen har föreslagit.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Heckscher säger att partiledarna inte var närvarande. Jag har i varje fall ett intryck av att han företräder en partiledare i dag. Här är det emellertid inte fråga om det.

Herr Heckscher tillade att jag skulle ha påstått att vi skulle bevara försvarsviljan genom att undergräva försvarets effektivitet. Jag vet inte vad herr Heckschers förmåga att uppfatta vad jag säger ligger på för plan. Jag har sagt ifrån att jag vill ha effektivitet, men detta är inte detsamma som pengar utan betyder möjligheter att utnyttja de resor man har inom ett effektivt försvar.

Vad det gäller de 5 miljonerna vill jag påpeka att denna debatt ju har dragits upp i anledning av denna prutning. Även om herr Ståhl var mycket försiktig i sina uttalanden — det skall jag erkänna — var knappast herr Wedén det, och det är ju han som i sin motion, som behandlats av andra lagutskottet, har gett uttryck åt synpunkter som i varje fall inte jag kan dela.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Herr Spångberg och herr Lundberg har yrkat bifall till den av herr Lundberg avgivna reservationen till andra lagutskottets utlåtande. Det är med anledning därav jag på nytt ber att få ta till orda.

Som framgår av reservationen gäller den en formuleringsfråga. Tydligen menar såväl herr Spångberg som herr Lundberg att utskottet med en alltför välvillig formulering har avfärdat motionen nr 662 i denna kammare. Herr Lundberg tolkar dessutom i andra lagutskottets formulering in något som inte går att tolka in i vad utskottet har sagt. När en motion till någon del har blivit besvarad, användes ju ofta den formulering, som utskottet här nyttjar, alltså att motionen »i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet anfört icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd». Vad är det då som utskottet anser sig ha besvarat av det som anförts i motionen II: 662 av herr Wedén? En stor del av argumenteringen i den Wedénska motionen uppehåller sig vid att det förslag som vi diskuterar och som motionen anknäver till skall uppfattas såsom syftande till ett försök av tillfällig beskaffenhet. Jag har redan i mitt tidigare anförande kraftigt understrukit att det också enligt utskottets uppfattning är fråga om ett försök, begränsat till ett enda år och alltså av tillfällig beskaffenhet. Det är i detta avseende som utskottet anser, att det har besvarat motionen men också endast i detta avseende, ty utskottet slutar sin argumentering med att understryka att det »finner icke skäl att i anledning av motionen göra annat uttalande än vad som ovan anförts».

Av detta framgår — tycker jag — tydligt, att herr Lundberg i utskottets utlåtande vill tolka in något som utskottet inte har avsett. Vad herr Lundberg påtalar i detta sammanhang finns visserligen i motionen, men det har inte upptagits av utskottet.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

Jag ber, herr talman, med dessa ord att jämväl på denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade talesman menar att detta försök skulle vara begränsat till endast ett år. Jag har den uppfattningen att varje försök som är erforderligt för att skapa möjligheter till rationalisering och besparing skall bestämmas och prövas av Kungl. Maj:t. Jag har fattat att utskottets skrivning inte är så stark som utskottets talesman anser.

I övrigt är jag tacksam för att utskottets talesman praktiskt taget har erkänt att den korta motivering och det korta förslag jag gav är vad utskottet ytterst menar.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det framgår ju av själva det förslag till lagtext som Kungl. Maj:t har framlagt att giltighetstiden inskränks till ett enda budgetår. Något annat förslag har utskottet inte haft anledning att vid detta tillfälle ta ståndpunkt till.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Lagtexten är en sak, men om riksdagen säger att den inte förutsätter att Kungl. Maj:t kan komma med samma lagförslag nästa år, blir det någonting annat. Därför förutsätter jag att denna begränsning inte skall innebära att Kungl. Maj:t skulle vara förhindrad att komma med ett förslag nästa år om ett förfarande som är precis detsamma eller kanske gå ännu längre.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Under denna ganska förvirrade diskussion har det kommit fram ett par nyheter. Värde av dessa nyheter får väl framtiden utvisa. Jag vill i alla fall säga ett par ord om dem.

Försvarsministrerns förklaring att han är beredd att tillsätta en ny försvarsutredning redan i år verkade tydligen som en chock på statsutskottets talesman, när han polemiserade mot herr Spångberg, som påyrkade en ny försvarsutredning och tydligen inte hade en aning om detta besked från regeringsbänken. Jag förstår herr Mellqvists bryderi. Försvarsutredningarna börjar komma på löpande band. De kommer nu med allt tätare mellanrum. Ingen av de tidigare utredningarna har förmått prestera någonting som skapat en allmän tillfredsställelse. Även om disciplinen hållit här i riksdagen har det dock knorrat åtskilligt i samtliga partier — med viss tvekan kanske jag får undanta högern — över de resultat man kommit fram till.

Om nu en ny utredning skall tillsättas skulle jag vilja att regeringen vid utformningen av direktiven undersökte, om man inte kunde komma ur de gamla hjulspåren, om det inte skulle vara till nytta för försvaret att försöka åstadkomma en mera reell enighet än den ganska frampiskade enighet som tidigare präglat avgörandena.

Allt vad som gjorts hittills har lett till ökade kostnader. Den preliminära tvåårsplan som nu skall antas leder också till ökade kostnader. Även om man inte vill lägga enbart kostnadssynpunkter på frågan om försvarsordningens utformning, spelar dock dessa en mycket stor roll.

Det gjordes ett försök från herr Ståhls sida att för en gångs skull ta upp en tanke som har spökat i diskussionen om försvarsordningen, frågan om man skulle inrikta sig på en utbildning och en organisation även för partisankriget. Herr Ståhls polemik är ohållbar. Han polemiserar ungefär som om det skulle gälla antingen ett neutralitetsförsvar eller en organisation för partisankrig. Det är ju inte det det gäller.

Alla som yttrat sig i denna fråga — från general Bredberg via socialdemo-

kratiska opponenter i frågan till oss kommunister — har haft en gemensam nämnare: vi skall ha ett neutralitetsförsvar. Där hänger alltså herr Ståhls polemik fullständigt i luften. Om ett sådant försvar kan man säga att det inte endast har neutraliteten som riktpunkt. Den allmänna riktpunkten är ju att neutralitetsförsvaret är otillräckligt och att man måste ha någonting högre. Låt oss nu byta ut detta »någonting högre», som står skrivet i de officiella målsättningarna, mot en försvarsorganisation uppbyggd även för partisankriget. Då tror jag att man skulle kunna nå ett bättre resultat.

Detta med partisankrig är ju ingen nyhet. Det prövades inte bara under andra världskriget utan har även prövats efteråt. När Frankrike nu efter sju år tydligen tvingats att sluta fred med det algeriska folket, så är väl detta ett resultat av den partisankamp som algerierna fört i sju år med mycket primitiva vapen i jämförelse med den franska stormaktens. Det har verkligen visat sig vara en framgångsrik kamp. Ett annat exempel är kampen för störtandet av Battistaregimen på Cuba, som ledde till en fullständig succé för de demokratiska krafterna på Cuba. Det var ju en typisk partisankamp som under åtskilliga år genomfördes och ledde till att den välutrustade och av amerikanska krafter på olika sätt understödda Battista-regimen krossades.

Ytterligare ett exempel är Frankrikes sjuåriga krig i Indo-Kina mot ett folk med mycket primitiv utrustning och mycket primitiva redskap. Trots sin överlägsenhet härvidlag tvingades den franska stormakten efter många år av hård kamp att kapitulera. Man kan även nämna engelsmännen på Malakka och för resten hur många exempel som helst som visar, att partisankriget är en prövad realitet, som under vissa bestämda förhållanden betyder oerhört mycket och kan bli ett avgörande medel för ett

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga
kämpande folk och ett medel att försvara ett folks nationella frihet.

Har vi dragit några sådana slutsatser av alla dessa stora och omvälvande erfarenheter? Det tycker jag inte. Vårt hemvärn t. ex. skulle kunna vara ett embryo till en partisanorganisation. Men hela dess utbildning, dess organisation som en del av den ordinarie försvarsmakten gör att den icke är uppbyggd för partisankriget.

Om en ny försvarsutredning kommer till stånd menar vi alltså att den skulle ta hänsyn till dessa erfarenheter. Man skulle börja tänka om en smula, börja bli litet modern. Det är för mycket konservatism i den nuvarande ordningen.

Också vi önskar ett neutralitetsförsvar. Vi anser som min kamrat Senander tidigare har framhållit, att så länge världen ser ut som den gör så kan man inte avstå från ett nationellt försvar. Därom står inte diskussionen.

Vi anser däremot inte att Sverige skall ha atomvapen. Att regeringen har haft som riktpunkt vid framläggandet av de senaste årens försvarsförslag, 1958 års förslag och årets, att införande av atomvapen skulle bli konsekvensen, det vill jag inte påstå, men jag tror inte jag ljuger om jag säger att den militära ledningen menat att denna organisation av försvaret förutsätter atomvapen. Den är egentligen konstruerad med tanke på att få full effekt med atomvapen. Vi tror inte att Sverige kan föra ett atomvapenkrig.

Vi tycker också att man skulle kunna begränsa flygets uppgifter något. Jag vet inte på vilken plats de svenska flygstyrkorna nu kommer om man jämför dem med andra länders. Den tiden är förbi då vi stod på fjärde plats. Men så mycket vet vi: flyget är det dyraste vapenslaget och tenderar att bli dyrare och dyrare. Det är kanske symboliskt att man nu för de svenska stridskrafterna har en flygofficer, låt vara att han även har viss utbildning

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

ifrån marinen. De huvudsakliga stridskrafter som Sverige i ett krigsläge skulle kunna förfoga över är ändå arméstyrkor, men man väljer inte överbefälhavare från armén. Det är ett uttryck för ett flygtänkande, som man skulle kunna skruva ned ganska avsevärt. I jämförelse med markstridskrafternas blir i alla fall flygets insatser sekundära, och det gäller i så mycket högre grad nu i raketåldern.

Vi vill också göra slut på den nuvarande försvarsgrensindelningen. Jag utläser i varje fall någonting positivt ur propositionen: förslaget om att öka överbefälhavarens befogenheter visar att man är beredd att ta ett litet steg i rätt riktning, men jag tror att man skulle behöva ta mycket stora steg för att snabbt komma fram till en ny och ändamålsenligare ordning.

Jag nämnde en gång i en militärdebatt Parkinsons berömda lag, enligt vilken femton man kan utföra en mans arbete, som exempel på vad som föresiggår i den svenska försvarsmakten. Denne professor Parkinson befinner sig just nu i Stockholm, och jag såg i en intervju som han hade gett att de erfarenheter, på vilka han grundar sin berömda lag, som enligt hans mening har något av en naturlags obehagliga giltighet i de nuvarande samhällena, hade han fått i sin militärtjänst. Naturligtvis begränsas inte tillämpligheten av hans lag enbart till det militära området, men det är typiskt att han där har funnit de mest slående exemplen på denna lag som man nu tycks gesin högaktning åt både från kommunistiskt håll och från högerhåll, liksom från regeringspartiet och övriga partier.

Den andra omständighet som har kommit fram, en omständighet som det kanske är svårare att värdera, är att den tidigare enigheten mellan regeringspartiet och de borgerliga partierna har om inte spruckit så i varje fall skamfilats. Det gäller ett belopp på 5

miljoner kronor, alltså ett belopp som motsvarar en sjuhundratjugondedel av den försvarsutgift som vi räknar med under detta år. För denna sjuhundratjugondedel, i realiteten tre dagar av en repetitionsmånad, har man nu öppnat kättarprocess mot regeringen. Om denna process vill jag bara säga det att jag är mindre överraskad av de borgerliga partiernas opposition och missnöje i detta fall — när den militära ledningen kommenderar brukar de ju springa med, och det har ofta visat sig att de inte tänker annorlunda än man gör i det grå huset på Östermalm — än jag är av regeringens hållning. Regeringens talesman uttrycker sin förvåning över att det ifrågasättes en besparing. Det hade han aldrig kunnat räkna med. Det är alldeles som om denna ram som man har fastställt i borgfredens namn vore något sakrosankt. Regeringen själv blir alldeles förskräckt inför tanken att denna ram skulle kunna krympa med en sjuhundratjugondedel. Det är tycker jag ganska upplysande för hur det ligger till.

I ett tal i Los Angeles häromdagen formulerade statsminister Erlander två villkor för fred i världen: 1) kärnvapenproven förhindras, 2) avrustning genomföres. Jag vill helt instämma i statsministerns uttalande härvidlag. Jag vill karakterisera en lösning av båda dessa frågor som lösningen av vår tids dominerande problem.

När jag suttit här och lyssnat på herr Heckscher, som argumenterat för den trygghet vi kan få genom 3 600 miljoner i utgifter för försvaret, måste jag fråga: Men professor Heckscher, Ni som är en klok karl — det vill jag inte bestrida — hur vågar Ni säga så? Amerikanerna har ju jätteresurser, och får man tro deras officiella uttalande är just oron det karakteristiska för deras inställning. Vilken makt får trygghet genom militära rustningar? Är det inte alldeles tvärtom? Är det inte så att själva grunden för den nuvarande oron

och otryggheten är dessa oerhörda militära rustningar? Det är uppenbart att det förhåller sig så. Antingen måste man gå den väg som statsministern anvisade i Los Angeles eller också måste man fortsätta på den nuvarande vägen, som leder till katastrof. Hur stor den katastrofen kan bli skall jag inte här spekulera över, men vi är alla medvetna om att det vore något av det mest fasaväckande som kunde tänkas.

Men de som är eniga med statsministern — och det bör vara hans parti bl. a. — borde känna sig förpliktade att göra någonting för att uppnå ett så lysande och människovärdigt mål som han formulerade i Los Angeles. Naturligtvis kan man säga att motståndet är starkt. Att detta motstånd finns här i vårt land visar den borgerliga uppmarsch för en sjuhundratjugondedel av de militära utgifterna, som ägt rum här i dag. Det är tyvärr så att vårt land hävdar sig verkligen väl i den internationella tävlan om militaristiskt kunnande, militaristiskt tänkande, militaristisk inrikespolitik och militaristiska resurser. Här är det ju högsta mod att yvas över den militära styrkan liksom över offren för att ständigt öka denna militära styrka.

Naturligtvis går detta parallellt med försäkringar att Sverige inte hotar någon — och det vill vi inte heller påstå att Sverige skulle göra — att Sverige vill vara neutralt — det tror jag svenska folket utan tvekan liksom regeringen vill — och att ingen känner sig hotad av vår militära beredskap. Det finns ju undantag, nämligen de som förordar en svensk anslutning till NATO. I deras argumentation blir det svenska styrketillskottet något av en garanti för NATO:s förmenta militära överlägsenhet. Men dessa sentida karoliner vädjar förgäves om allmänhetens förståelse för sina — förlåt att jag säger det — förryckta ståndpunkter.

Däremot är fredsargumentet officiellt godtagat för de militära rustningarna.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

Vi rustar bara för att bevara freden, för att skrämma en potentiell fiende, för att göra, som försvarsministern säger i fjärde huvudtiteln, ett planerat anfall så dyrbart för den anfallande att han vänder sig mot mera lättvunna objekt. Denna argumentation är inte en svensk uppfinning; den har brukats och missbrukats i alla tider och i särskilt hög grad av de statsledningar, som förberett angreppskrig och igångsatt sådana.

Men Sverige är en småstat, säger man, och det ger oss särskilda privilegier, ja kanske dispens att följa vår egen militaristiska linje. För några veckor sedan vände sig den amerikanske utrikesministern Dean Rusk mot detta resonemang och rekommenderade småstaterna att söka en egen väg och ta initiativ till nedrustning och överenskommelser om nedrustning. Jag tycker det finns vissa skäl för oss att pröva detta den amerikanske utrikesministerns förslag.

Vi har i två motioner tagit upp till behandling dels den principiella frågan hur ett neutralitetsförslag borde utformas, dels också vissa organisatoriska och ekonomiska frågor. Vi vill, som redan sagts, en nedbantning av försvarsutgifterna med 800 miljoner kronor, och vi vill minska bemyndigandekraven med närmare en halv miljard. Vi har anvisat var pengarna bäst kunde tas under avvaktan på en utredning, nämligen främst på materiel- och övningsanslagen.

Vår utgångspunkt är att freden kommer att bevaras. Det är, tycker vi, svårt att nu utpeka ett verkligt hot mot vårt lands fred och nationella frihet. Vi kan alltså både spara och ta tid på oss för en sådan omorganisation av försvarsmakten som på ett bättre sätt svarar mot dess möjliga framtida uppgifter.

Just nu flyter skattepengarna i en strid ström in till statskassan. Men priset därför är fortgående prisstegringar

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga

och en allt mindre andel för den vanliga skattebetalaren av hans inkomster. När bortåt tredjedelen av en vanlig löntagares inkomst äts upp av direkta och indirekta skatter, bl. a. som en följd av militärutgifterna, som tar över hälften av statens direkta skatteinkomster, finns det skäl att åstadkomma reella besparingar.

Det vore lätt att formulera ett antal frågor för att visa hur godtyckligt, planlöst och slentrianmässigt den militära beredskapen har utformats. Finns det egentligen någon som kan bevisa att årets militärutgifter — 3,6 miljarder kronor — ger större nationell säkerhet än en militärberedskap som kostar tredjedelen? Varför, herr försvarsminister, kan militärutgifterna bara stiga? Varför kan de aldrig sjunka?

Det skulle för övrigt vara intressant att få ett besked på följande frågor: Varför får vi aldrig veta något om bakgrunden till de militära kraven? Varför just den nuvarande organisationen? Är den världspolitiska situationen numera bättre eller sämre?

Jag har inga förhoppningar om att regeringen skall försöka åstadkomma ett genomtänkt svar på sådana frågor. Den har inte tänkt igenom dem. Regeringen låter de militära ledarna tänka för sig och betvivlar väl knappast att de nu liksom tidigare tänker konservativt, är efter i utvecklingen. Det är bekvämare att diskutera uppsåtet hos kritikerna.

Allting får därför basa på ungefär som förut. Eventuella reformer går inte utanför systemets ram. Den militära ledningen tycks i dag ha en enda fast riktpunkt: 5 procent av bruttonationalprodukten till det militära. Det är visserligen mer än under kriget, men den nuvarande regeringen — för att inte tala om riksdagsmajoriteten — har funnit detta bekvämt. Det viktiga är pengarna, en viss kvantitet pengar. Hur man sedan använder dem är mera sekundärt.

Att detta uppammar slöseri med skat-

temedel är självklart. Utan att jag här vill diskutera de militära ledarnas ansvarskänsla — ty det gör jag inte — måste det nuvarande systemet nästan tvinga dem att till varje pris »sätta sprätt på» varje anvisad miljon. Nästan varje annan tänkbar militär organisation skulle bli billigare än den nuvarande, men på grund av det rådande systemet skulle varje försök av militärledningen att verkligen modernisera åstadkomma en sådan rubbning i den militära personalens liv, tänkande och arbetsvillkor att den militära ledningen måste resignera.

De huvudansvariga för den militära ordningen har överenskommit om att hålla tyst om förberedelserna för svensk atombeväpning. I detta måste väl ligga tanken att den nu valda riksdagen 1963 eller 1964 skall avgöra frågan om Sverige skall ha atomvapen. Men det bör sägas ifrån och upprepas gång på gång att den nuvarande riksdagen icke har fått en sådan fullmakt. Det är känt att det svenska folkflertalet är emot en svensk atombeväpning. En del av regeringspartiet — ja, det sägs även en liten del av regeringen — delar denna folkflertalets mening. Detta är ett starkt skäl för atomvapnens vänner att sätta munkorg på debatten och mörklägga hela frågan för att sedan vid tänkt tillfälle överrumpla både folket och riksdagen. Men vi kan inte respektera några mörkläggningsbeslut eller mörkläggningsöverenskommelser i denna fråga. Den är för livsavgörande för folket!

I föreliggande utskottsutlåtande anslås 54 miljoner kronor till försvarets forskningsanstalt. Det är en utbredd mening att dessa pengar liksom tidigare och kommande anslag huvudsakligen användes för att målforska och utexperimentera en svensk atombomb. Jag vet inte hur långt vederbörande har hunnit därmed, men så mycket vet jag att forskningsanstalten för detta syfte har fått de pengar som den anser sig kunna förbruka.

Jag vet vidare, att om statsmakterna 1963—1964 beslutar att atombomber skall införlivas med den svenska försvarsmakten, så skall sådana kunna framställas utan försening. Och under tiden reser den svenske statsministern kors och tvärs i USA och förklarar att ett villkor för fred är att alla experiment med kärnvapen kriminaliseras.

De svenska kärnvapenanhängarna har försökt trösta sig själva och andra med att de bara syftar till taktiska kärnvapen. En Hiroshimabomb är enligt denna mening en taktisk atombomb. Man tillverkar nu uranbomber med 20 gånger Hiroshimabombens kapacitet, och de skall alltså hänföras till de taktiska vapnen.

Men kärnvapenmakterna vill inte veta av sådana distinktioner. Ett uttryck för denna åsikt var den brittiske utrikesministern Homes' förklaring i underhuset den 25 januari i år, då han enligt London Times hävdade att »utvecklingen av kärnvapnen under de senaste åren varit så revolutionerande att det inte längre var möjligt att på ett snyggt sätt placera dem i kategorier som etiketterats 'strategiska' eller 'taktiska'. Ett vapen var strategiskt eller taktiskt beroende på var det var placerat och beroende på vilka mål det hade anvisats i den militära planen.»

Så långt den brittiske utrikesministern.

Det hävdades i samma debatt av en medlem i regeringspartiet att även medeldistansraketer var strategiska vapen.

Nobelpristagaren Linus Pauling gör gällande att en Bikinibomb över New York skulle döda 6,5 miljoner människor, att USA:s kärnvapenförråd räcker till för att vid »lämplig» spridning döda 15 miljarder människor — alltså fem gånger jordens befolkning — att redan existerande lager motsvarar flera tusen tons sprängkraft per levande individ samt att redan en och en kvarts miljon barn fötts med fysiska och psy-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga
kiska defekter på grund av hittills genomförda experiment.

Kanske menar försvarsministern att Sveriges möjliga bidrag till all denna förstörelse inte blir så stora, och det vill jag inte diskutera. Men det avgörande härvidlag är att endast Sverige och det svenska folket kan skadas av svenska kärnvapen. Det militära argumentet för svenska atomvapen, nämligen att de skulle tvinga en potentiell fiende att sprida sina stridskrafter, utgår ifrån att krigföringen inte skulle förändras vid ett kärnvapenkrig, att det alltså inte skett en kvalitativ förändring. Och ändå tvingades stormakten Japan att kapitulera utan att en enda fiendtlig soldat behövde landstiga på dess territorium. Borde man inte lära härav?

Det diskuteras huruvida USA har 1 000 eller 20 000 vätebomber. Men det är tydligt att en vätebomb över Stockholm inte bara skulle förgöra dess befolkning utan också beröva Sverige både vilja och förmåga att delta i ett kärnvapenkrig. En vätebomb över Stockholm vore alltså inte en stor eller på något materiellt sätt kännbar insats för en kärnvapenmakt. Hur kan försvarsministern under dessa förhållanden föra en militär argumentation på linjen att det skall bli så dyrt som möjligt för den potentielle fienden att besegra Sverige?

Vi är alltså av den meningen, att svenska atomvapen skulle öka farorna för Sverige genom att legalisera ett kärnvapenkrig mot Sverige, ja, göra det till en militär nödvändighet. Vi anser följaktligen att de stora anslagen till atomvapenforskningen är lindrigt sagt bortkastade pengar. Detsamma har nobelpristagaren Bertrand Russell antytt för England i en ganska tvetydig vits: Hellre leva som röd än en för tidig död!

Sverige kan alltså inte föra ett kärnvapenkrig beroende på vårt lands ringa utsträckning och otillräckliga resurser. Men detta är inte liktydigt med att Sve-

Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel

rige måste uppge idén om ett nationellt försvar. Det svenska folket kan försvara sitt nationella oberoende, lika självklart som att en rad folk under efterkrigstiden med vapen i hand tillkämpat sig nationellt oberoende. Men då är det nödvändigt att göra slut på illusioner, att tänka om och lära av vad som skett.

Herr talman! Jag vill liksom min partikamrat herr Senander yrka bifall till motionerna 2 och 362 i denna kammar.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Heckscher begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen I) av herr Virgin och fröken Wetterström.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Heckscher begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 165 ja och 36 nej, varjämte

3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner på bifall till 1:o) utskottets hemställan; 2:o) den vid utlåtandet fogade reservationen II) av herr Lundberg; samt 3:o) motionen II:662 av herr Wedén; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Inledning

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under fjärde huvudtiteln (punkt 1, s. 1—36 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 januari 1961) föreslagit riksdagen att dels godkänna vad i berörda statsrådsprotokoll föreslagits rörande utgiftsram för det militära försvaret under budgetåren 1961/63, dels ock för budgetåret 1961/62 medgiva, att därest av beredskapsskäl värnpliktiga inkallas till repetitionsövning av större omfattning eller beredskapsövning eller ock av samma skäl andra särskilda åtgärder måste vidtagas, följande under riksstatens fjärde huvudtitel uppförda, av riksdagen maximerade anslag, nämligen Armén: Övningar m. m., Armén: Underhåll av tygmateriel m. m., Armén: Förhyrning av motorfordon m. m., Ma-

Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel

rinen: Övningar m. m. samt Flygvapnet: Drift och underhåll av flygmateriel m. m., finge enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överskridas.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* (I: 7) och den andra inom andra kammaren av herrar *Senander* och *Hagberg* (II: 2), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala sig för att 1960 års försvarsutredning inriktade sitt arbete på en omorganisering av våra försvarskrafter till ett neutralitetsförsvar i huvudsaklig överensstämmelse med de principer som angivits i motiveringen,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Dahl* och *Lage Svedberg* (I: 187) och den andra inom andra kammaren av herr *Spångberg m. fl.* (II: 274), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att försvarskostnaderna budgetåret 1961/62 skulle minska från föreslagna 3 056 800 000 kronor till 2 856 800 000 kronor samt att en parlamentarisk utredning snarast måtte tillsättas med uppgift att utreda och framlägga förslag om en ändamålsenligare försvarsorganisation med successiv minskning av försvarskostnaderna,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewertöf m. fl.* (I: 301) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 368), i vilka hemställts, att riksdagen — under uttalande av att krigsförbandsvisa repetitionsövningar av i värnpliktslagen stadgad längd skulle anordnas även under budgetåret 1961/62 — måtte besluta, att det av Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln äskade beloppet skulle under respektive anslagstitlar uppräknas med sammanlagt 5 miljoner kronor och alltså upptagas till 3 061 800 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren

av herr *Hagberg m. fl.* väckt motion (II: 362), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en nedbantning av de föreslagna försvarsutgifterna kommande budgetår med 800 miljoner kronor och nedskära bemyndigandekraven med 470 miljoner kronor.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 187 och II: 274 samt I: 301 och II: 368, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 januari 1961 föreslagit rörande utgiftsram för det militära försvaret under budgetåren 1961/63;

II. att motionerna I: 7 och II: 2 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 187 och II: 274, i vad de icke behandlats under I., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionen II: 362, såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1961/62 medgiva, att därest av beredskapsskäl värnpliktiga inkallades till repetitionsövning av större omfattning eller beredskapsövning eller ock av samma skäl andra särskilda åtgärder måste vidtagas, följande under riksstatens fjärde huvudtitel uppförda, av riksdagen maximerade anslag, nämligen Armén: Övningar m. m., Armén: Underhåll av tygmateriel m. m., Armén: Förhyrning av motorfordon m. m., Marinen: Övningar m. m., Marinen: Underhåll av fartyg m. m., Flygvapnet: Övningar m. m. samt Flygvapnet: Drift och underhåll av flygmateriel m. m., finge enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överskridas.

Reservation hade avgivits av herrar

Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel

Svärd, Kaijser, Staxäng och *Heckscher*, vilka under förutsättning av bifall till den reservation, som herr Virgin och fröken Wetterström fogat till andra lagutskottets under nästföregående paragraf behandlade utlåtande nr 18, ansett att utskottet under I) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 301 och II: 368 samt med avslag å motionerna I: 187 och II: 274, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 januari 1961 föreslagit rörande utgiftsram för det militära försvaret under budgetåren 1961/63, dock med den ändringen att denna ram fastställdes från den utgångspunkten att repetitionsövningar skulle anordnas i den omfattning, som angäves i 27 § 1 mom. värnpliktslagen den 30 december 1941.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! De reservationer, som vid punkterna 1, 29, 35, 61 och 136 i statsutskottets utlåtande nr 4 har anmälts av herr Svärd m. fl., är gjorda under förutsättning av bifall till reservation nr 1 i andra lagutskottets utlåtande nr 18. Sedan kammaren numera bifallit andra lagutskottets hemställan är jag förhindrad att yrka bifall till de nämnda reservationerna i statsutskottets utlåtande.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Med hänvisning till det anförande jag höll i anslutning till behandlingen av andra lagutskottets utlåtande nr 18 ber jag att under punkt 1 i statsutskottets utlåtande nr 4 få yrka bifall till motionen nr II: 274.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna II: 2 och II: 362.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 187 och II: 274 i förevarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Spångberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 187 och II: 274 i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 7 och II: 2; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Socialattachéer

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 187 och II: 274 i förevarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. IV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 362 i förevarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. V

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—166

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 167

Lades till handlingarna.

§ 9

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1961/62, i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—22

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23

Lades till handlingarna.

§ 10

Utgifter under riksstatens femte huvudtitel, tillika svar på interpellation ang. yrkesutbildningen för vuxna

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i

statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet *Nilsson*, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara fröken *Elméns* interpellation angående yrkesutbildningen för vuxna.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3

Socialattachéer

Kungl. Maj:tt hade i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln (punkt 3, s. 3 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1961) föreslagit riksdagen att till Socialattachéer för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 245 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Birke* och *Sveningsson* (I: 336) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 399).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 336 och II: 399, såvitt nu vore i fråga, till Socialattachéer för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 245 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd*, *Kaijser*, *Staxång* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 336 och II: 399, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Socialattachéer

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Om jag inte minns fel är det i David Copperfield som Charles Dickens slår fast, att den elake kompanjonen är en omistlig följeslagare till varje framgångsrik affärsman: »Hur gärna, min gode man, skulle jag inte ha velat villfara Eder blygsamma begäran, men Mr X Ni vet, min kompanjon, vill dess värre inte vara med om det.»

Men om nu en vanlig enkel medborgare starkt känner behovet av en elak kompanjon för att klara sig genom livets skiften, hur mycket starkare måste då inte detta behov förnimmas av en socialminister, till på köpet en socialminister i en socialdemokratisk ministär? Av honom fordras det i sanning mycket. Från arla morgon till särila kväll måste han andas hänförelse för de små och betryckta i landet. Han tvingas ständigt att inför allt folket vandra omkring med en skinande social gloria kring pannan. Sådant kostar pengar, oändligt mycket pengar.

Vill socialministern lysa i Radionvitt utan att det blir alltför dyrt för finansministern, då måste socialministern avteckna sig mot en mörk bakgrund. Ju svartare bakgrund, ju vitare socialminister. Det är här högerpartiet kommer in i bilden som den elake kompanjonen, som den kontrastskänkande mörka bakgrund vilken skall göra herr Torsten Nilsson till en social ljusgestalt.

Socialministern jubileumstalade för litet sedan uppe i Jämtland och lämnade därvid ingen möda spard för att verkligen få ett effektfullt mörker att vila över högerpartiets sociala politik. Det fanns inga mått, ingen gräns för vår uselhet. För att riktigt ordentligt komma oss till livs tog statsrådet rehabiliteringsverksamheten för de handikappade som exempel och gjorde det på ett sådant sätt att alla som lyssnade till honom skulle få den föreställningen, att högerpartiet inte ville vara med om att stödja denna verksamhet. Detta är, herr talman, definitivt oriktigt. Tvärtom

är denna rehabiliteringsverksamhet just typen för det sociala arbete som vi inom högerpartiet helst av allt vill bedriva.

Den femte huvudtiteln som vi i dag har att behandla är större än någonsin, dyrbarare än någonsin, detta trots att vi befinner oss mitt uppe i en högkonjunktur med överfull sysselsättning. Jag skall ge några siffror beträffande huvudtitelns utveckling, som möjligen kan erbjuda något av intresse.

För elva år sedan, budgetåret 1950/51, omslöt huvudtiteln 1 446 miljoner kronor. 1955/56 hade vi kommit upp till 2 538 miljoner kronor. 1958/59 stannade summan vid 3 641 miljoner kronor, och förra året, 1960/61, omslöt huvudtiteln 4 502 miljoner kronor. Den har tredubbats sedan 1950. Den huvudtitel som vi skall fatta beslut om i dag går på inte mindre än 4 722 miljoner kronor.

Nu kan man visst säga sig att denna utveckling till stor del hänger ihop med sjunkande penningvärde. Och visst kan det vara naturligt att också de som inte har möjligheter att själva delta i produktionen får någon del av den allmänna standardhöjningen. Men nog vore det väl också naturligt att med stigande välstånd och med höjda realinkomster den krets av människor, som för sin försörjning är helt eller delvis beroende av hjälp från det allmänna, undan för undan skulle krympa till antalet.

Den sociala huvudtiteln utgör en så stor del av de samlade statsutgifterna och en så kraftigt expanderande del, att den som i likhet med oss inom högerpartiet är ute och letar med ljus och lykta efter besparingsmöjligheter för att kunna åstadkomma en sänkning av det skattetryck som vi alla känner allt hårdare inte kan gå huvudtiteln förbi.

Men, herr talman, nu kommer jag till en bekännelse. Ärligt sagt är det inte så förfärligt mycket vi har kunnat hitta att spara. Om man för ögonblicket bortser från bostadspolitiken — den lär vi

Socialattachéer

få diskutera nästa onsdag, och där finns ett och annat att tala om — är alla partier fränsett centerpartiet, vars välvilja understundom saknar gräns, och naturligtvis kommunisterna rätt överens om de stora posterna, de som väger tyngst och betyder mest.

Den del av huvudtiteln, som vi har att ta ställning till i dag, omsluter 3 954 miljoner. Därav har högerpartiet prutat 62 361 500 kronor, d. v. s. prutningarna på detta stora partage av huvudtiteln uppgår till en mycket blygsam andel, nämligen 1,6 procent. Värre har vi socialpolitiska stenåldersmänniskor — för att citera en klyscha som användes mot oss i den senaste valrörelsen — i själva verket inte burit oss åt. Den totala socialbudget modell 1961/62, som vi är beredda att ta ansvar för, är större än den som statsrådet Nilsson själv lade fram för riksdagen för budgetåret 1958/59. Längre bort, ärade kammarledamöter, ligger inte stenåldern i detta fall.

Låt mig, herr talman, efter dessa mera allmänna funderingar med några ytterligt få ord punkt för punkt motivera de besparingar vi föreslagit. De flesta av dem är gamla bekanta.

Jag börjar då med socialattachéerna, reservation nr 1 vid punkt 3. Detta borde vara ett ämne, där det skulle kunna vara möjligt att hävda en från regeringen avvikande uppfattning, utan att man därför skulle behöva stämpas som en nedbrytare av det svenska välfärds-samhället. Socialattachéerna är en rätt ny blomma på det gamla, redan förut så rikt förgrenade socialträdet, men denna blomma är både exklusiv och dyrbar. Den kostar redan nu en kvarts miljon, och likväl har vi bara två socialattachéer, en i Washington och en i London. I alla de andra huvudstäderna skall den sociala utvecklingen och förhållandena på arbetsmarknaden bevakas och följas av vår ordinarie utrikesrepresentation.

Kammarrens ärade ledamöter måste väl inse eller åtminstone ana, att vi här

står inför en stor och dyrbar organisation i vardande och att det därför gäller för oss att vara ute med den tuk-tande saxen i tid. Vi reservanter är fullständigt övertygade om att de skickliga och ambitiösa ämbets- och tjänstemän som finns runt om i världen på våra ambassader och legationer kan klara av de här saken utan att ha några speciella attachéer till sin hjälp.

Vi är lika övertygade om att arbetsmarknadens parter genom sina goda förbindelser med systerorganisationer runt om i världen kan göra sig underkunniga om vad som sker på deras speciella område.

Nästa reservation gäller också en organisationsfråga, nämligen utformningen av socialstyrelsens nykterhetsbyrå. Det är reservation nr 2 vid punkten nr 6. Vi har där velat följa statens organisationsnämnds förslag, vilket innebär en minskning med tre tjänster för byråsekreterare eller amanuenser, en kanslistjänst och fem biträdestjänster. En sådan nedskärning skulle medföra en besparing på 142 000 kronor. Nu säger departementschefen och med honom — höll jag på att säga — givetvis utskotts-majoriteten, att man inte kan gå med på en sådan beskärning, därför att man tror att nykterhetsvårdsutredningens väntade förslag kan komma att påverka byråns arbetsuppgifter. Däröfvet man emellertid ingenting i dag. Förslaget föreligger inte ännu, och det är såvitt jag kunnat inhämta inte sannolikt, att förslaget kommer att föreligga vid sådan tidpunkt att det kan påverka organisationen på nykterhetsbyrån under nästa budgetår. Att då ligga så att säga i beredskap med nio befattningshavare, som man måhända kan behöva i en framtid, är väl inte förenat med den goda hushållning, som vi i allmänhet söker att beflita oss om.

Vid punkten 15, mödranhjäl, finner vi nästa avvikande mening från vårt håll. Det gäller här reservationen nr 3 a. Besparingen för statsverket vid bifall

Socialattachéer

till den reservationen är av en viss storleksordning, nämligen inte mindre än sex miljoner kronor. Våra skäl för att mödrahjälpen nu äntligen bör sluta att utgå som understödsform är exakt desamma som dem man inom besparingsutredningen lyckades nå enighet om. Besparingsutredningen sade, och vi säger, att mödrahjälpen, sedan den obligatoriska moderskapspenningen infördes år 1955, har fått en minskad betydelse och att det inte är rationellt att behövsprövade bidrag skall utbetalas vid sidan av den allmänna socialhjälpen. För en vårdbehövande moder uppstår inte någon försämring, om nu mödrahjälpen skulle slopas. Hon får sitt stöd ändå via den kommunala socialhjälpen. Men man undviker dubbelarbete och en administrativ apparat, som knappast står i proportion till den hjälp som utgår.

Nu är det visserligen sant, att någon egentlig totalbesparing inte uppkommer genom denna åtgärd, ty kommunen får bära de kostnader, som staten slipper ifrån. Men denna merbelastning är av helt underordnad betydelse i det stora sammanhanget vid avvägningen av kostnaderna mellan stat och kommun.

Vid samma punkt finns också en reservation från folkpartihåll, och den lär representanterna från folkpartiet komma att tala om själva. Jag vill bara nämna, att i huvudsak är alla vi reservanter överens; det är bara i fråga om tidpunkten, som vi skiljer oss åt. Vi inom högerpartiet har velat ha bort mödrahjälpen redan från den 1 juli 1961, medan folkpartiets reservanter anser att man bör ge sig till tåls till den 1 januari 1962. Därmed är det besparingsbelopp, som de anser sig vilja yrka på, inte mer än hälften så stort som det vi föreslagit.

Utän mödrahjälp inga mödrahjälpnämnder. Om riksdagen alltså skulle bifalla vår reservation nr 3 a, måste därmed också följa ett bifall till reserva-

tion nr 4 a, som innebär att mödrahjälpnämnderna skulle avskaffas och som medför en besparing på 160 000 kronor.

Vi kommer så över till den grupp av punkter, som alla berör semesterresor och semesteruppehåll för barn och husmödrar. Det är punkterna 32, 33 och 34 samt punkt 35. Beträffande de tre förstnämnda råder enighet mellan representanterna för folkpartiet och högerpartiet, men beträffande den sistnämnda punkten har högerpartiet blivit ensamt.

I fråga om punkten 32, ferieresor för barn, har 1958 års besparingsutredning påpekat — med allt skäl — att antalet ferieresor successivt har minskat. Behovet av denna hjälpform är, säger man, med nuvarande inkomstläge och fulla sysselsättning inte så stort som det en gång var. Allt flera människor har nu möjligheter att färdas kanske inte med egen bil men med bekantas och vänners bilar. Vi reservanter har tyckt det vara möjligt att föreslå en höjning av egenavgiften för resor enligt följande system. För barn, som skall till barnkoloni, bör huvudmannen betala tio kronor. Sker resan till enskilt hem bör egenavgiften vara 15 kronor. En husmor, som skall till semesterhem för husmödrar, bör själv betala 10 kronor, och om hon reser till enskilt hem bör avgiften vara 20 kronor.

De särbestämmelser som nu finns för flerbarnsfamiljer och för barn till ensamma mödrar och som innebär, att de i själva verket inte skall betala någon egenavgift alls, vill vi inte rubba på.

För barnresornas del skulle ett bifall till vår reservation medföra en besparing på 500 000 kronor.

Punkten 33 gäller husmödrarnas resor. Jag har redan angivit vad den reservationen går ut på i fråga om höjningen av egenavgiften. Jag skall nu inskränka mig till att ange, att kostnadsminskningen vid ett bifall till reservationen blir 200 000 kronor.

Punkten 34 gäller bidrag med 480 000

Socialattachéer

kronor till driften av semesterhem för husmödrar. Det är ett i och för sig behjärtansvärt ändamål, som dock knappast hör hemma på statsbudgeten. Anslaget har knappast någon betydelse för att lösa de problem som det här är fråga om.

Den miljon som departementschefen har föreslagit under punkten 35 hör också till den typ av anslag som egentligen inte har sin plats på statsbudgeten. Den står väl där egentligen mera som prydnad än som realitet. I de många fall där hjälp kan behövas för att en tröttkörd husmor skall få den vila som krävs blir det i alla fall kommunerna som til syvende og sidst får ingripa och hjälpa till.

Jag skall, herr talman, hoppa över de anslag som berör arbetsmarknadsstyrelsen med dithörande verksamhet. Här kommer statsutskottets ärade ordförande att själv framföra de synpunkter som anlagts från vårt håll.

För egen del vill jag bara säga några ord om punkten 84, som gäller ersättning åt riksbanken för dess bestyr med handhavandet av statens bosättningslån.

Reservanterna från höger- och folkpartierna har enats om att på samma sätt som gäller för hypotekslånen låntagarna bör betala omkostnaderna genom en förvaltningsavgift. Verksamheten blir härigenom självbärande utan att kostnaden för låntagaren på något sätt kommer att kännas betungande. Den avgift som nu tillfaller riksbanken från statsverket är sex kronor för varje lån och år.

Ja, herr talman, det här var allt jag hade att komma med, och det kanske inte var så imponerande. Låt mig emellertid summera räkningen över besparingarna.

Där finns socialattachéerna med 245 000 kronor, nykterhetsvårdsbyrån i socialstyrelsen 142 000, mödrahjälpen 6 000 000, mödrahjälpsnämnderna 160 000, ferieresor för barn 500 000,

ferieresor för husmödrar 200 000, driften av semesterhem 480 000, stipendier för husmorssemester 1 000 000 och bosättningslånens förvaltning 260 000 kronor. Om vi summerar detta, får vi 8 987 000 kronor.

Beträffande de stora posterna, mödrahjälpen och dess administration samt ferieresorna för barn och husmödrar med sammanlagt 6 860 000 kronor, känner jag mycket starkt den trygghet som ligger i att ha 1958 års enhålliga besparingsutredning bakom mig, en utredning som inrymde framstående och tongivande socialdemokrater med den förutvarande socialministern i spetsen.

Hur ledsamt det än är att lämna statsrådet Torsten Nilsson i sticket kan jag inte hjälpa att högerpartiets roll som den elake kompanjonen och som den mörka bakgrunden blir en liten smula blek. Jag vet inte om det är att gå för långt, men jag gissar att toleransen inom det socialdemokratiska partiet är så generös, att även en sann israelit skulle tillåtas hysa och ge uttryck åt de kätterska meningar jag i min blygsamhet har vågat framföra utan att förden skull behöva vandra ut i öknen såsom utstött ur den stora gemenskapen.

Herr **ALMGREN** (s):

Herr talman! Herr Cassel har valt att redan vid behandlingen av ifrågavarande punkt ta upp nästan samtliga punkter som gäller sociala ändamål under femte huvudtiteln. Jag vill inte gärna ge mig in på en diskussion som gäller hela fältet, eftersom såväl motionärer som reservanter och andra vill ha ordet när respektive punkter behandlas. I mitt första inlägg föredrar jag alltså att begränsa mig till den fråga som vi behandlar under punkt 3, nämligen socialattachéerna.

Befattningarna som socialattachéer tillkom efter beslut av 1959 års riksdag. Det är väl för tidigt att redan nu efter så kort tid avgöra hur stor betydelse dessa kan ha. Men personligen

Socialstyrelsen: Avlöningar

tror jag att socialattachéerna kommer att bli av stort värde. Vi skall heller inte glömma, att det var arbetsmarknadens parter som tog initiativet till dessa, och av de nu besatta posterna i Washington och London kommer en från Landsorganisationen och en från Arbetsgivareföreningen.

Ursprungligen begärde dessa organisationer att det skulle inrättas fyra stycken socialattachéer, men i avvaktan på erfarenhet från verksamheten har hitintills riksdagen begränsat antalet till två.

Socialattachéernas uppgift är inte enbart att införskaffa information från de länder där de är stationerade, utan de skall också sprida kännedom om förhållandena i vårt land på socialpolitikens och arbetsmarknadens område. Denna uppgift är inte den minst viktiga. Det måste anses värdefullt att man i utlandet kan ge information på dessa områden om Sverige, inte minst i sådana för vår handel viktiga länder som USA och Storbritannien.

Motionärerna anser, när de nu föreslår slopande av dessa båda attachéer, att den ordinarie utrikesrepresentationen skall sköta uppgifterna när det gäller socialpolitiken och att arbetsmarknadsparterna bör göra detta själva när det gäller förhållandena på arbetsmarknaden. Detta skulle, om inte uppgifterna minskas, innebära att ytterligare behov av personal skulle uppstå inom utrikesförvaltningen. Någon större besparing skulle således inte bli följden av ett bifall till motionen.

Herr talman! Jag ber att med det nu anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1) av herr Svärd m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 160 ja och 40 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6**Socialstyrelsen: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 6, s. 5—13) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen förordad, dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62, dels ock till Socialstyrelsen: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 4 436 000 kronor.

Socialstyrelsen: Avlöningar

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen dels de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 336 och II: 399, dels ock en inom andra kammaren av herrar *Rimmerfors* och *Eskel* väckt motion (II: 517).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 336 och II: 399, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1961 förordat;

b) fastställa av utskottet framlagd avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62;

c) till Socialstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 4 436 000 kronor;

II. att motionen II: 517 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd*, *Kaijser*, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet under I) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 336 och II: 399, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1961 och reservanterna förordat;

b) fastställa i reservationen intagen avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62;

c) till Socialstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 4 294 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 2 vid punkten 6 av herr Svärd m. fl.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Med anledning av herr Cassels inlägg under punkten 3 ser jag mig föranledd att säga några ord på den nu föreliggande punkten. Det förslag som här föreligger från departementschefen innebär i första hand en förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå. Utskottsmajoriteten hälsar detta med tillfredsställelse, då det är mycket angeläget, att en effektiv ledning av nykterhetsvården kommer till stånd. Särskilt betydelsefullt anser utskottet det vara att socialstyrelsen kan erhålla ökad tillgång till medicinsk och psykologisk sakkunskap.

Högerreservanterna yrkar på att anslaget till avlöningar minskas med 142 000 kronor. Detta skulle kunna ske genom en minskning av personalorganisationen, och reservanterna stöder sig därvid på organisationsnämndens förslag.

Socialstyrelsen har för sin del ansett att en viss ökning av personalen i stället vore befogad. När meningarna går så isär, har departementschefen ansett, att man, innan han tar slutlig ställning till personalorganisationen för byrån, bör ha fått viss erfarenhet av den nya organisationen. Då nykterhetsvårdsutredningen väntas avlämna sitt betänkande under innevarande år och då ställningstagandet till dess förslag kan påverka byråns arbetsuppgifter, anser departementschefen, att någon ytterligare ändring inte nu göres.

Utskottsmajoriteten ansluter sig för sin del till departementschefens syn på frågan.

Mödrahjälp

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Wiklund* i Stockholm (fp) och *Rimmerfors* (fp).

Härmed var överläggningen slutad.

Mom I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Cassel* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 6:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2) av herr *Svärd* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr *Cassel* begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 167 ja och 34 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 7—14

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 15***Mödrahjälp**

Kungl. Maj:t hade (punkt 15, s. 20 och 21) föreslagit riksdagen att till Mödrahjälp för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft följande motioner, nämligen

dels de under punkten 3 nämnda likalydande *motionerna I: 336* och *II: 399*, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemstälts, att riksdagen måtte avslå förslaget om ett anslag för budgetåret 1961/62 till Mödrahjälp av 6 000 000 kronor,

dels en inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Skellefteå väckt motion (*II: 497*), vari — såvitt nu vore i fråga — hemstälts, att riksdagen måtte besluta att mödrahjälpen fr. o. m. den 1 januari 1962 helt överfördes till kommunerna och till Mödrahjälp anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor, vilket i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag innebure en besparing med 3 000 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Senander* m. fl. väckt motion (*II: 120*), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta att i anledning av Kungl. Maj:ts proposition under förevarande punkt bifalla vad socialstyrelsen föreslagit och uppräknat anslaget till 11 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å *motionerna I: 336* och *II: 399* samt *II: 497*, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom motionen *II: 120* till Mödrahjälp för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Svärd*, *Kajser*, *Staxäng*

Mödrahjälp

och Cassel, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 336 och II: 399 samt i anledning av motionen II: 497, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 120 avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

b) av herrar *Boman, Per Jacobsson, Edström* och *Malmberg*, fröken *Elmén* samt herr *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 336 och II: 399 samt med bifall till motionen II: 497, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, och med avslag å motionen II: 120 till Mödrahjälp för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 3 a vid denna punkt av herr Svärd m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Som herr Cassel sade i sitt första anförande, har vi även från folkpartiet anförnt en reservation i fråga om mödrahjälpen, vilken skiljer sig från högerns endast beträffande tidpunkten. Vi anser att det hela skall fortgå som det nu är till den 1 januari 1962, för att de kommunala nämnderna, som sedan skall sköta detta skall kunna få de pengar de behöver för att klara av det.

Jag ämnar inte såsom herr Cassel föra ett resonemang om hela kostnaden för socialhuvudtiteln. Jag tycker att de reservationer, som anförts i fråga om denna huvudtitel, över huvudtaget inte ger underlag för en diskussion om kostnaderna för socialpolitiken. Vad högern beträffar gäller ju dess stora besparingsförslag punkten om arbetslöshetens bekämpande, där man vill

spara 50 miljoner kronor. Bortser man från det förslaget, som ju inte direkt berör socialpolitiken, är även högerns besparingsförslag av mycket blygsam omfattning. Man kan därför säga att de reservationer som är knutna till femte huvudtiteln snarare ger vittnesbörd om enighet i socialpolitiken än om oenighet.

Man bör dessutom vara på det klara med att vi kommande år förmodligen i all enighet kommer att besluta om ytterligare utgifter på socialhuvudtiteln, t. ex. när frågan om invalidpensionerna kommer upp till behandling.

Denna besparing på mödrahjälpens område, som helt ansluter sig till besparingsutredningens förslag, har egentligen som motivering att vi vill minska på det administrativa besvär, som detta bidrag kommit att medföra. Vi tror att en hel del barnaföderskor fortfarande behöver ett behovsprövat bidrag men att detta bidragsgivande mycket väl kan anförtros åt kommunerna. Det är mycket troligt att detta inte gick, när mödrahjälpen en gång genomfördes, men nu kan man säkerligen lita på att kommunerna på ett helt annat sätt tar hänsyn till behovet.

Den prövning som sker är ganska besvärlig. Jag kanske helt kort får erinra om hur den går till.

Först skall ansökan inges till barnavårdsnämnden i den kommun där kvinnan vistas. Barnavårdsnämnden skall då göra en ingående utredning som skall ge upplysning om sökandens och mannens personalia — arbete, arbetsgivare, familjeförhållanden, bostadsförhållanden, inkomstförhållanden o. s. v. Innefattar ansökan om mödrahjälp även tandvård skall kostnadsförslag av tandläkare bifogas. Över ansökan skall utredaren yttra sig. Sedan skall den behandlas av barnavårdsnämnden och med barnavårdsnämndens yttrande sändas till mödrahjälpsnämnden. Mödrahjälpsnämnden har sedan att fatta beslut. Varje beslut skall protokollföras.

Mödrahjälp

Bifalles ansökan skall i protokollet antecknas vilka behov hjälpen avser. Mödrahjälpnsnämndens beslut skall sedan delges länsstyrelsen, som från förskottskonto utanordnar mödrahjälpbeloppet till vederbörande mödrahjälpnsnämnd med undantag för beloppet till tandvård, vilket utbetalas först sedan behandlingen utförts. Vidare översändes två exemplar av mödrahjälpnsnämndens beslut till barnavårdsnämnden, som skall verkställa beslutet och vaka över att hjälpen kommer till användning enligt givna föreskrifter. Före april månads utgång insänder barnavårdsnämnden till länsstyrelsen en redovisning för sådana ärenden som avslutats under föregående år. Sedan länsstyrelsen granskat redovisningen påföres anslaget till mödrahjälp de mot redovisningen svarande förskottsbeloppen. Det är såsom man hör ett ganska krångligt system, och besparingsutredningen räknade ut, att om kommunerna skulle betala mödrahjälp själva, skulle den inte kosta mer i genomsnitt per år än 4 300 kronor för landskommunerna och 16 300 kronor för städerna. Jag tycker att vi kan vara eniga om att det är en ganska omständlig metod att dela ut dessa statsbidrag över landet.

Herr talman! Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till reservationen 3 b på denna punkt av herr Boman m. fl.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Till statsutskottets utlåtande nr 5 finns inte mindre än 17 reservationer. Om jag inte räknat fel svarar högerpartiet för 10 av dessa. Samtliga reservationer från högerpartiet yrkar på en ned- eller avrustning av nu gällande sociala reformer. Högerpartiet tycks således inte ha lärt något av det senaste valutslaget. Herr Cassel och hans parti fortsätter med friskt mod sin reaktionära politik under herr Hjalmarsons ledning. Detta är inte att förvåna sig över. Högerpartiet är ju de ri-

kas parti, storfinansens parti, och de mindre bemedlades fiende.

Det gläder mig mycket att vi har den sammansättningen av kammaren att dessa reaktionära attacker kan effektivt bemötas. Osökt inställer sig emellertid en fråga: Vad är allvar och vad är politisk taktik i högerpartiets anstorm mot socialpolitiken? Det förefaller mig som om högerpartiet inte självt räknar med att få igenom sina förslag, utan att dessa främst ställs i avsikt att påverka regeringen och riksdagens majoritetsparti på så sätt att regeringen skall avstå från eller på lämpligt sätt uppskjuta alla förslag om en förbättrad socialpolitik. Det sägs ibland: »Vill man nå trädtopparna måste man sikta på stjärnorna». Om detta är högerpartiets riktpunkt beträffande socialpolitiken, d. v. s. att det kallt beräknar att dess långsyftande reaktionära förslag åtminstone skall leda till ett reformstopp inom berörda område, då har faktiskt högerpartiet, trots avslag på samtliga dess attacker, vunnit vissa delsegrar.

Jag kommer till denna slutledning av följande skäl. I femte huvudtitelns punkt 15 angående mödrahjälp framgår att socialstyrelsen för sin del anser att normerna för mödrahjälp bör justeras och därmed hjälpen göras effektivare. Den hemställer därför att anslaget måtte uppräknas med 5 miljoner till 11 miljoner kronor. Högerpartiet yrkar helt avslag på anslagen till mödrahjälp, och regeringen stannar vid 6 miljoner kronor. I förhållande till högerpartiets rena avslagsyrkanden och socialstyrelsens 11 miljoner kronor stannar således regeringen på ett slags mellanplan med 6 miljoner kronor.

Jag finner detta milt sagt upprörande. Visserligen gömmer sig regeringen bakom socialpolitiska kommittén och avvaktar dess utredningsresultat, men här har jag samma uppfattning som herr Svensson i Kungälv. I sin motion nr 598 anför herr Svensson: »I fem år

Mödrahjälp

har man i statsverkspropositionen hänvisat till pågående utredningar». Man kan, säger herr Svensson, befara att socialpolitiska kommittén kommer att arbeta relativt lång tid. Det är alldeles uppenbart att när man i fem år har kunnat hänvisa till utredningar och fortsätter med det också nu, kan man med ett sådant uppträdande och sådana motiveringar egentligen komma från huvudfrågan hur länge som helst.

I en motion nr 120 har den kommunistiska gruppen genom herr Senander hemställt, att anslaget till mödrahjälpen skall uppräknas till 11 miljoner kronor. Motivet till detta vårt förslag är att vi helt solidariserar oss med socialstyrelsen. Vi finner att de nuvarande normerna — som inte ändrats sedan år 1952 — numera utgör ett hinder för erhållande av mödrahjälp, t. o. m. för de allra fattigaste i vårt samhälle. Tillgängliga siffror bevisar detta mitt påstående — siffror som måste vara mycket besvärande för regeringen och inte minst för socialministern.

Antalet beviljade ansökningar om mödrahjälp var i Stockholm år 1952 1 402. År 1959 hade det gått ned till 590. I Göteborg var antalet beviljade ansökningar år 1952 cirka 900. År 1959 beviljades endast 557 ansökningar. Minskningen berodde inte på att hjälpbehovet minskat utan på att normerna varit fastlåsta sedan år 1952 och att av denna anledning allt flera barnaföderskor helt enkelt utestängts från en berättigad hjälp.

Att tillåta att nuvarande ordning skall gälla en enda dag till är ingenting annat än ett slag i ansiktet på barnaföderskorna, ett utlämnande av de allra fattigaste av de fattiga i en för dem mycket svår situation. Tillåt mig, herr talman, att ta ett citat från andra lagutskottets utlåtande nr 25, vari utskottet yttrade sig om herr Svenssons i Kungälv motion. Där sägs följande: »Till ledning för den behovsprövning som företages av mödrahjälpnsnämnderna har so-

cialstyrelsen utfärdat vissa rådgivande normer. Av dessa framgår, att hjälp bör utgå endast i fall, då sökandens inkomst är mycket begränsad. Sålunda bör, då det gäller förstföderskor bosatta i dyrtortsgrupp 3, maximibeloppet 600 kronor utgå endast under förutsättning att årsinkomsten icke uppgår till 2 000 kronor. Vidare förordas att i sådana fall hjälp över huvud taget icke skall utgå vid en årsinkomst av 5 100 kronor eller mera. Även om mödrahjälpnsnämnderna har att pröva ansökningar om mödrahjälp med beaktande av det behov som föreligger i det särskilda fallet, blir prövningen med hänsyn till socialstyrelsens normer mycket restriktiv.» Det heter vidare: »Utskottet finner det för sin del angeläget att barnaföderskor, som är i uppenbart behov av ekonomiskt stöd, skall kunna beredas effektivt stöd och hjälp. Därest mödrahjälpen skall bibehållas som självständig hjälpform, är det därför nödvändigt att resurser tillskapas för en uppmjukning av den nuvarande behovsprövningen.»

Jag tror att detta citat säger det mesta. Jag har tillåtit mig använda uttrycket »de fattigaste bland de fattiga». Detta har kanske skorrat i öronen på alla som älskar att tala om högkonjunktur, hög standard, full sysselsättning, det stora bil- och TV-innehavet etc. Citatet bekräftar dock att uttrycket i detta sammanhang är berättigat. Vid en årsinkomst av 5 100 kronor skall hjälp icke utgå. Detta motsvarar knappt 100 kronor per vecka i bruttointkomst. Vilken standard har människor som skall leva på en sådan inkomst?

Om nu denna hjälpform skall bibehållas — regeringen tycks anse detta och i varje fall har vi kommunister den uppfattningen — då måste såvitt vi förstår normerna mjukas upp för att de hjälpbehövande skall få den hjälp, som från början varit avsikten med reformen, och i konsekvens härmed anslaget räknas upp till av socialstyrelsen begärda 11 miljoner kronor. Det

Mödrahjälp

finns således inte någon anledning att avvakta resultatet av vidare utredningar

Ett avslag på denna vår framställning får i praktiken det resultatet att regeringen går herr Hjalmarson till hälften till mötes. Därmed har högerpartiets politiska taktik de facto lett till en sådan delseger som jag i början av mitt anförande talade om.

I detta sammanhang tillåter jag mig att säga några ord även om punkt 20.

Om regeringen har visat stor njugethet beträffande mödrahjälpen, så gäller denna karakteristik i hög grad även anslaget till om- och tillbyggnad av ålderdomshem. Socialstyrelsen har upplyst, att medelsbehovet för bidrag avseende återstående ålderdomshem, som färdigställts före utgången av år 1959, samt ålderdomshem, som färdigställts eller kommer att färdigställas under år 1960 eller första kvartalet 1961, uppgår till 14 171 300 kronor. Under budgetåret 1961/62 väntas 85 ålderdomshem med 2 913 vårdplatser bli färdigställda. Styrelsen föreslår därför att anslaget uppföres med 14 miljoner kronor. Departementschefen har emellertid endast gått med på ett anslag av 10 miljoner kronor.

Vårdbehovet härvidlag kan inte ifrågasättas. Antalet åldringar stiger snabbt, och det är orimligt lång väntetid för dem som är i behov av placering på ålderdomshem. Jag anser det därför ofattbart att socialstyrelsens anslagskrav icke vunnit regeringens gillande. Det är ett känt faktum att vårdbehovet är många gånger större än det som kan tillgodoses med det äskade beloppet.

Med dessa motiveringar ber jag, herr talman, att vid punkt 15 i statsutskottets utlåtande nr 5 få hemställa om bifall till motion nr 120.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag vill säga några ord bl. a. med anledning av den principdeklaration som herr Cassel här tidigare

gjort. Jag finner det rätt märkligt att både högerns och folkpartiets representanter är så otåliga när det gäller att avskaffa mödrahjälpen, att de inte kan bärga sig tills det i slutet av detta år kommer ett förslag i ämnet. Riksdagen godkände ju så sent som i fredags ett utlåtande från andra lagutskottet, där det hänvisas till att socialpolitiska kommittén kan förväntas framlägga ett sådant förslag redan i år.

Den brådska, som herr Cassel uttryckte med sitt lilla »äntligen» när han talade om mödrahjälpens avskaffande, kan väl ändå inte vara samhällsekonomiskt motiverad. När jag hörde herr Cassel, kom jag att tänka på att under punkt 87 i detta utlåtande föreslås ett anslag på ca 2,5 miljarder kronor till folkpensioner, utan att högern med ett ord protesterar mot detta belopp. Men en utgift på 6 miljoner kronor — »inte mindre än 6 miljoner kronor» såsom herr Cassel uttryckte sig — i mödrahjälp, vilket berör 16 000 à 17 000 av de sämst ställda mödrarna i vårt land och som kommer 160 av 1 000 nyfödda barn till godo, attackeras av både högern och folkpartiet, trots att det här bara gäller några promille av anslaget till folkpensioner. För högerns del sker det av samhällsekonomiska skäl, enligt ett uttalande som herr Cassel gjorde men som han en stund senare tog tillbaka. Det bjuder mig emot att behöva tro, att det är miljonen väljare bland folkpensionärerna, som vägs mot de 16 000 à 17 000 mödrarna. Jag utgår dock ifrån att jag kan lita på herr Cassel och herr Gustafsson i Skellefteå, när de säger eller i varje fall låter förstå att de inte vill ta bort ifrån de mest obemedlade mödrarna det ekonomiska stöd, som mödrahjälpen innebär; de bara önskar att någon annan än staten skall betala denna utgift. Det kan dock inte ur samhällsekonomisk synpunkt bli någon större skillnad, om vi som skattedragare betalar detta direkt över statsbudgeten såsom nu sker eller indirekt över stats-

Mödrahjälp

budgeten till sjukförsäkringen eller via våra kommunalskattesedlar. Visserligen kommer en del högre inkomsttagare litet billigare undan, om det tredje alternativet anlitas. Men jag hoppas verkligen, att högerns förslag att lägga mödrahjälpen på kommunernas socialvårdsorgan och arbeta in den i den allmänna socialhjälpen icke dikteras av omsorgen om sådana skattedragare, för vilka den icke-progressiva kommunalskatten är att föredra.

I den folkpartistiska reservationen trycker man särskilt på de betydande administrativa kostnaderna, fast herr Gustafsson i Skellefteå i talarstolen mest uppehöll sig vid besvären i mödrahjälpens administration. Uppgifterna om dessa kostnader och »besvär», som så flitigt har återopats här i debatten under flera år, har hämtats ur en stickprovsundersökning, som på sin tid gjordes av den s. k. familjeberedningen men som socialstyrelsen sedermera försett med rätt stora frågetecken i kanten. Även en administration i helt kommunal regi — ty en behovsprövning är nödvändig, menade herr Gustafsson i Skellefteå — skulle naturligtvis dra vissa kostnader. Spareffekten av en omläggning bleve väl knappast så stor, att man inte skulle kunna kosta på sig det funderande, som åtgår för att få fram en bra lösning, som duger att nyttja på lång sikt.

Herr Nilsson i Gävle talade för en stund sedan bittert om hur regeringen »gömmar sig bakom» socialpolitiska kommittén, fast — som jag sade nyss — dess förslag är att vänta redan inom detta år. Han talade om ett femårigt utredningsarbete som det inte blivit någonting av. Ja, under den tiden är det två utredningar som presenterats på detta område och skickats ut på remissbehandling men därvid blivit hårt kritiserade och därför inte kunnat läggas till grund för en reform. Bl. a. var det ett utredningsförslag som gick ut på att placera ut mödrahjälpen på barnvårds-

nämnderna — alltså hos kommunerna. En majoritet av remissinstanserna var dock emot detta. Lärdomarna av dessa tidigare förslag har man nu vaskat guld ur och bevarat inom den socialpolitiska kommittén, som nu försöker komma fram till ett förslag som kan »stå sig». Vi har anledning att tro, att kommittén kommer att föreslå att mödrahjälpen på något sätt samordnas med den moderskapsförsäkring, som är så näraliggande, och att moderskapsförsäkringen därvid byggs ut generösare för att trygga moderskapet mot ekonomiska påfrestningar.

Jag tror alltså, att vi gott har råd att invänta detta förslag senare i år.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade det intrycket när jag talade, att statsrådet fru Lindström hörde på vad jag sade, och jag var glad för det. Nu finner jag att så inte var förhållandet. Statsrådet fru Lindström gör gällande, att jag här var ute efter några allmänekonomiska sparsamhetsprinciper. Jag sade dock uttryckligen att detta inte innebär en besparing, totalt sett, för det allmänna. Jag sade att det innebär att man flyttar över en utgift från statens budget till kommunerna.

Mina anmärkningar mot organisationen som den nu är upplagd med mödrahjälpen som särskild hjälpform ligger i linje med kritiken från 1958 års besparingsutredning: man har här två parallella vårdformer som båda är behovsprövade och där de kommunala organen måste vara verksamma. I ena fallet är det emellertid statliga medel, i det andra fallet kommunala medel som sätts in. Detta har jag fullständigt klart för mig. Med den långa erfarenhet jag har inom kommunal verksamhet vet jag, att det är en oerhörd mängd mödrar som är i behov av en hjälp utöver den de kan få på sjukförsäkringen. Vi anser det dock inte vara klokt att bi-

Mödrahjälp

behålla den speciella vårdform som mödrahjälpen innebär.

Att statsrådet leker med funderingar över att högern inte skulle våga sig på folkpensionärerna för att dessa är så många eller att vi i högern skulle vilja flytta över de sex miljoner kronorna till kommunernas budget för att det inte skulle kännas så starkt för de stora inkomsttagarna som annars drabbas av progressiviteten, det lämnar jag åt sitt värde; det har intet intresse i detta sammanhang.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort gemäle:

Herr talman! Jag är mycket glad över statsrådet fru Lindströms upplysning om att vi kan förvänta att socialpolitiska kommittén skall kunna framlägga sitt resultat i år. Jag har läst om detta även i andra lagutskottets utlåtande. Det är nödvändigt att detta understryks flera gånger.

Även om förslaget skulle komma i år innebär det inte att vi kan vänta någon förändring till det bättre under de närmaste åren. Genom penningvärdeförsämringen etc. har dessa normer faktiskt blivit ett hinder när det gäller att hjälpa dessa barnaföderskor. Jag är dock, som sagt, tacksam för upplysningen och jag hoppas att vi får se ett resultat i år.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort gemäle:

Herr talman! Statsrådet fru Lindström tycker att vi i folkpartiet är otåliga som inte kan invänta socialpolitiska kommitténs förslag på denna punkt. Om kommittén ämnar föreslå att mödrahjälpsnämnderna avskaffas men riksdagen redan dessförinnan har avskaffat dem, kan väl egentligen ingen skada vara skedd. Blir sedan moderskapsförsäkringen förbättrad, innebär det väl bara att kommunerna slipper ifrån den kostnad de eljest får ta på sig under mellantiden.

Men jag skall gärna medge att om inte förslag från kommittén vore att vänta så skulle jag ta i hårdare i fråga om denna sak. Det är nämligen en rätt väsentlig sak. Statsrådet vet mycket väl att vi har brist på utbildad socialvårdspersonal. Socialvårdarnas mycket angelägna uppgifter måste många gånger sättas i efterhand därför att de måste syssla med administrativa bestyr. Det är alldeles självklart att om mödrahjälpens funktioner överfördes till det kommunala planet, så skulle man inte bara kunna avvara mödrahjälpsnämnden, utan man skulle också få ett väsentligt enklare förfarande i kommunerna, där man då kunde fatta beslut efter muntlig föredragning och slippa det ganska omständliga arbete man nu har med dessa ärenden. Om statsrådet talar med dem som praktiskt har skött dessa ärenden i kommunerna kommer hon att få intygat att de är besvärliga.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! I mina repliker skall jag börja med herr Gustafsson i Skellefteå och gå bakifrån i talarnas rad. Det är ingen skada skedd, menar herr Gustafsson, om vi redan nu beslutar att avskaffa mödrahjälpsnämnderna och — jag antar att han underförstår detta — flytta över uppgifterna på kommunerna, om socialpolitiska kommittén kommer med sitt förslag senare. Men om kommittén kommer med ett förslag i den riktning som jag nyss har antytt, d. v. s. om samordning med moderskapsförsäkringen, är det inte kommunerna, som kommer att få hand om mödrahjälpen, och i så fall kommer man att få en besvärlig skarv den 1 januari 1962, då han vill att mödrahjälpen skall klippas bort. Det finns ingen anledning för herr Gustafsson att springa före sin partivän herr Rimmerfors i socialpolitiska kommittén och inte invänta ett klokare förslag som denne kan vara med att utforma.

Vad beträffar de normer, som herr

Mödrahjälp

Nilsson i Gävle talar om och som han betecknar som otillräckliga, så tillämpas de ju med en viss frihet av mödrahjälpsnämnderna. Vissa nämnder har t. o. m. tillämpat dem mycket fritt och på grund av det utpräglade behovet inom sina räjonger gått åtskilligt utöver vad socialstyrelsen rekommenderat. Dess anvisningar är inte ovillkorligt tvingande utan är rekommendationer som skall tillämpas med omdöme. Men som jag sade nyss räknar vi med att få förslag om en ny form för denna verksamhet inom relativt kort tid. Någon anledning att peta på vare sig den nuvarande mödrahjälpsorganisationen eller bidragsnormer finns därför inte.

Herr Cassel slutligen klagade över att jag inte lyssnade på hans anförande. Det har jag visst gjort, jag har t. o. m. antecknat något av vad han sade. Ordföranden sade han i sitt stort upplagda inledningsanförande, att »högerpartiet är ute och söker med ljus och lykta efter besparingsmöjligheter och kan då inte gå femte huvudtiteln förbi», och han räknade därvid som den näst största besparingsposten — den största gällde arbetsmarknaden — av alla högerens besparingsrekommendationer just dessa sex miljoner kronor till mödrahjälpen. Litet senare sade han, att detta inte var någon egentlig besparing utan innebar en överflyttning till kommunerna av vissa utgifter. Det är denna motsägelsefullhet som jag nyss påtalade. Kanske var den bara uttryck för bristande logik. Annars kunde den gott betecknas som spegelfäktari.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort genmäle:

Herr talman! Det var med ännu större tillfredsställelse jag noterade det sista uttalandet av statsrådet, att normerna och socialstyrelsens bestämmelser skall tolkas med omdöme. Men som jag talat socialstyrelsens skrivsätt saknar socialstyrelsen pengar för att tillämpa dessa normer mera generöst. Det var ju där-

för socialstyrelsen ville ha en uppskrivning av beloppen. Jag låter denna statsrådets tolkning gå vidare till de tjänstemän som handlägger dessa ärenden, och det är min förhoppning att de inte hindras att vara generösa på grund av att det saknas pengar.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag har inte större anledning att lägga mig i debatten vid detta tillfälle, ty den motion jag har väckt i detta ämne besvarades av andra lagutskottet och riksdagen fattade beslut i den frågan i fredags. Jag nöjde mig med att socialpolitiska kommittén hade lovat att komma med ett betänkande i år och lägga fram ett förslag till en lösning, vilket jag anser vara alldeles nödvändigt. Vi kan inte hålla på längre på det här sättet.

Anledningen till att jag begärde ordet här var att man tydligen hade tänkt sig lösa hela frågan genom att höja moderskapspenningen. Jag är litet tveksam, inte mot att moderskapspenningen höjs — det tycker jag är bra — men jag tror knappast att man kan höja den upp till de belopp som i vissa fall kan behövas. Nu utgår bidrag med maximalt 600 kronor för ensamfödsel och 800 kronor vid flerfödsel. Det sägs av dem som har hand om dessa ärenden att det i vissa fall borde vara väsentligt högre belopp. Det finns verkligt svåra fall. Jag vill alltså bara med detta lilla anförande skicka med en erinran om att man måste försöka finna en väg att lösa problemen utan att gå över socialvården, som jag är mycket misstänksam mot i detta fall.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Det återstår för mig egentligen endast att yrka bifall till utskottets förslag. Jag vill bara säga, att eftersom vi under föregående år hade en ganska ingående debatt kring mödrahjälpen och då beslutade att ingen änd-

Mödrahjälp

ring skulle göras i avvaktan på resultatet av den socialpolitiska kommitténs arbete, så är det ännu mindre anledning att göra någon ändring nu, när man varslat om att det kommer ett förslag därifrån snarast. Det kan hända att vi redan nästa år kan få ta ställning till ett konkret förslag beträffande denna mycket omdiskuterade fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen 3 a) av herr Svärd m. fl.; 3:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen 3 b) av herr Boman m. fl.; samt 4:o) motionen II:120; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Gustafsson i Skellefteå votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen utsetts den med 3:o) betecknade propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 15:o) i statsutskottets utlåtande nr 5 antager det förslag, som innefattas i den av herr Svärd m. fl. angivna, med 3 a) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 3 b) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 45 ja och 38 nej, varjämte 123 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 15:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 3 a) av herr Svärd m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 136 ja och 37 nej, varjämte 33 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem — Allmänna barnbidrag*Punkterna 16—19*

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 20***Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem**

Kungl. Maj:t hade (punkt 20, s. 24 och 25) föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor.

I en inom andra kammaren av herrar *Senander* och *Holmberg* väckt motion (II: 401) hade hemställts, att riksdagen måtte i anslutning till socialstyrelsens förslag uppräknat förevarande anslag till 14 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 401 till Bidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr *NILSSON* i Gävle (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr II: 401 av herrar *Senander* och *Holmberg*.

Herr *STAXÅNG* (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 21 och 22

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 23***Allmänna barnbidrag**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Fröken *ELMÉN* (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga några få ord med anledning av den blanka reservation jag avgivit till utskottets utlåtande vid denna punkt.

Utskottet har här avvisat ett motionsledes framfört och mycket behjärtansvärt krav. Motionärerna har nämligen begärt, att extra bidrag skall utgå till föräldrar med handikappade — framför allt utvecklingsstörda — barn som vårdas i hemmen. Jag skulle för min del vilja utsträcka denna begäran till att omfatta alla föräldrar, som vårdar sina handikappade barn. Sådana föräldrar är ständigt bundna av barnen och har en mycket tung och svår uppgift. Jag tycker därför att de bör åtnjuta samhällets stöd.

Denna fråga var uppe år 1956, och riksdagen beslöt då att låta utreda spörsmålet och se vad som kunde göras för att hjälpa familjer med handikappade barn. År 1958 överlämnades sedan detta utredningsuppdrag till socialpolitiska kommittén. Det har alltså nu gått fem år sedan riksdagen beslöt om en utredning, och det tycker jag är en ganska lång tid. Man tror ju att något skall hända i och med att riksdagen begär en utredning beträffande en fråga, som man anser vara behjärtansvärd.

Nu talas det om att socialpolitiska kommittén kommer att lägga fram sitt förslag under innevarande år, och då hoppas jag att kommittén också tar upp denna fråga att bereda familjer som har vårdnaden om sina handikappade barn ekonomisk hjälp. Motionärerna framhåller att många föräldrar säkerligen skulle vilja ha sitt barn i hemmet, om de bara fick ekonomisk hjälp härmed. Detta är nog alldeles riktigt. Jag undrar också vad som skulle hända, om de

Allmänna barnbidrag

föräldrar, som för närvarande vårdar sitt barn i hemmet, sade: Vi orkar inte längre. Vi måste överlämna denna vård på samhället. Det skulle betyda oerhörda kostnader och fordra en organisation, som samhället inte kan klara av.

Dessutom talar motionärerna om behovet av vårdpersonal vid anstalter för framför allt utvecklingsstörda barn, en fråga som jag dock kommer att ta upp i ett senare sammanhang, när det gäller utbildningen av vårdpersonal.

Herr talman! Jag har velat anföra detta i anledning av min blanka reservation men har icke något yrkande utöver utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Jag kan helt instämma i fröken Elméns yttrande, men jag vill ändå framföra några synpunkter i samband med riksdagens behandling av motionen.

I motionen föreslås, att snabba insatser göres för ökat samhälleligt stöd åt utvecklingsstörda barn eller liknande åtgärder för familjer som vårdar sina barn i hemmen. Ett extra barnbidrag vore en gärning, som samhället borde kosta på sig till dessa olyckliga människor, när den slutna vården har bristande resurser.

Det andra problemet som berörs i motionen är en ökad utbildning av personal i olika grader, som skall ta hand om dessa utvecklingsstörda barn. Här behövs sannerligen verkliga krafttag från statsmakternas sida.

Utskottet hänvisar till pågående utredning, vilket är en vanlig företeelse här i riksdagen när ett aktuellt problem framföres. Det har ju förresten fröken Elmén mycket kraftigt understrukt i sitt anförande. Man får räkna med att om man skall vänta på den arbetande socialpolitiska kommitténs förslag, blir det först någon gång i mitten

av 1960-talet, om ens då, som denna fråga kommer till riksdagens avgörande.

Jag läste för ett par veckor sedan en artikel om klanen Kennedy med Förenata staternas president i spetsen, som gjort betydande frivilliga insatser på detta område. Familjen Kennedy har stiftat en fond, som varje år utdelar cirka 5 miljoner svenska kronor till mentalt efterblivna barn, bl. a. till en skola där nunnor tar hand om psykiskt utvecklingsstörda barn av olika trosbekännelser. En av familjen Kennedys medlemmar undervisar i en skola för efterblivna barn. Med tanke på denna amerikanska humanitära inställning kan man inte finna annat än att utskottets skrivning är synnerligen kallsinnig. De i motionen berörda problemkomplexen i utbildnings- och undervisningsfrågorna förbigås helt av utskottet. I utlandet har man ordnat förberedande specialundervisning för defekta barn eller barn som på ett eller annat sätt har svårigheter med skolarbetet. Det gäller att få en sådan utbyggnad av vår folkskola, att hjälpklasser inrättas och att specialundervisning allmänt kommer i gång. Det är en mycket svår uppgift för både lärare och vårdpersonal att på ett förtroligt sätt umgås med barnen, att känna deras problem och förstå deras tankegångar. Här måste kanske etableras en kuratorsinstitution för hjälp åt eleverna, och en kurator bör även kunna hjälpa de utvecklingsstörda barnen efter särundervisningens slut och vara talesman och rådgivare inför myndigheter och de enskilda hemmen.

Jag vill slutligen framhålla, att vad som nyligen inträffat inom svenskt barnhemsväsende ger den föreliggande motionen en särskild aktualitet. Inrikesministern uttalade för några dagar sedan, att de förhållanden, som i rapporter till medicinalstyrelsen redovisats rörande vården på vissa barnhem hade sin grund i otillräckliga möjligheter att utbilda vårdpersonal. Uttalandet innehöll emellertid inga som helst

Allmänna barnbidrag

konkreta förslag från inrikesministern om vad som skall göras i dagens läge. Efter de avslöjanden om vanvård som nu gjorts förstår man att frågan bör på ett eller annat sätt tas upp av statsmakterna.

Det är, herr talman, enligt min åsikt en fundamental uppgift för staten att dra försorg om specialvården, d. v. s. uppfostran, vård och behandling av mentalt sjuka, vanföra, svårt olycksfalls-skadade, talhämjade, blinda och hörselsvaga. Från ansvarigt vårdhåll och från personalens sida har gång efter annan yrkats på ökade resurser och bättre utbildningsmöjligheter för befattningshavare i olika grader. Man löser inte problemen med enbart kontroll eller inspektion från statens sida.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Vad fröken Elmén och herr Christenson i Malmö sagt om de utvecklingsstörda barnen, om vårdkostnader och om behovet av extra ekonomiskt stöd till deras vårdnadshavare uttrycker ju inga främmande tankegångar. De cirka 10 000 barn, som i dag kan räknas in i denna kategori, är en handikappad minoritet som välfärdssamhället bör ha råd att sörja för. På senaste årsmötet i Föräldraföreningen för utvecklingsstörda barn i Stockholm tillät jag mig också att säga, att jag anser att frågan om hur man skall underlätta för hemmen att vårda de utvecklingsstörda barnen är ett spörsmål, som kommer att pressa sig fram bland de blivande sociala reformerna, när vi skall lösa problemen med de eftersatta minoriteternas andel av nationens gemensamma försörjningskaka.

Den kroniska uppgiften att vårda ett underutvecklat barn, ett u-barn, tar ju ofta föräldrarnas — i varje fall moderns — hela tid och alla krafter i anspråk och det medför vanligen extra-kostnader och en bundenhet vid passning och tillsyn av barnet, som gör att modern blir fysiskt och psykiskt ut-

mattad och behöver avlösning i vårdnadsuppgiften då och då. Men avlösning med annan arbetskraft kostar pengar, som inte alla familjer förfogar över, och det är säkerligen rimligt att överväga bidrag från samhället till en sådan avlastning av föräldrarnas arbetsbörda, när — som riktigt har anmärkts — institutionsvården kostar det allmänna så mycket, att det samhällsekonomiskt är en tacknämlig sak att barnen omhändertas i hemmen, där detta låter sig göra.

Denna fråga utredes för närvarande av socialpolitiska kommittén som det har konstaterats här, och herr Christenson i Malmö uttryckte bekymmer för att det kunde ta tid att få frågan löst där. Ja, det är inte någon så lätt fråga, som det kanske kan verka vid första påseendet, att bestämma sig för om extra barnbidrag eller inte kan utgå för u-barnen. Om motivet är att själva hemvården skall premieras, därför att det är en sådan hjälp för samhället att hemmen bistår med vårdsnaden, kommer man in på områden, där avgränsningen är mycket svår att göra. Det finns ju även andra kategorier — kroniskt sjuka åldringar och vuxna invalider — för vilkas vård i hemmen man med lika stor rätt kan göra anspråk på statliga vårdbidrag. En annan svårighet är att fastställa vid vilken ålder, från spädbarnstiden och uppåt, som barnets handikapp blir uppenbart och ett extra barnbidrag skulle utgå. Kanske man kan bestämma tidpunkten till den då allmän skolplikt inträder — sjuårsåldern alltså — då barnen sovras ut ur gemenskapen med de normala barnen. Kanske kan man också ge extra barnbidrag till u-barn i skolåldern med motiv att de ska vara ett slags komensation till föräldrarna för arbetet med barnens utveckling, med den undervisning och fostran som föräldrarna är i stånd att ge och barnen är mäktiga att tillgodogöra sig. Här finns olika uppslag och problemställningar,

Allmänna barnbidrag

som måste prövas, innan man tar ställning.

I detta sammanhang har motionären herr Christenson i Malmö också berört vården på barnanstalter. Det är tråkiga och upprörande avslöjanden av brister inom denna vård, som då och då sker och som vi fått några exempel på den senaste veckan. Gemensamt för de aktuella fallen är bristen på kvalificerad vårdpersonal. Statsmakterna, vilka genom sina olika organ — socialstyrelsen, skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen — har tillsynen över barnanstalterna, och huvudmännen, som ofta lägger ned stor möda och stora kostnader på att inrätta goda anstalter men som kanske plötsligt får schavottera vid avslöjanden om olämpliga behandlingsmetoder, som de inte har känt till, är säkert överens om det nödvändiga och nyttiga i en förbättrad utbildning av vårdpersonal för barnanstalter av olika slag. Av denna anledning har också den s. k. barnanstaltsutredningen med ledamöter från både denna kammare och medkammaren nyligen fått tilläggsdirektiv om att utreda hur en särskild utbildning respektive fortbildning bör läggas upp för att göra vårdpersonalen bättre skickad att förstå klientelet och mera insiktsfull vid dess behandling.

Våra ansträngningar för de handikappade barnen får aldrig slappas utan de måste i stället utvidgas ordentligt. De handikappade barnen är ju egentligen allas våra barn, som slumpvis har utskiftats på olika familjer med olika psykisk och ekonomisk bärkraft för den svåra föräldrabördan. I gengäld bör vi alla ge dessa familjer vårt solidariska bistånd med samhället som instrument och förmedlare.

Herr **HAMMAR** (fp):

Herr talman! I anslutning till de yttranden, som nu gjorts i denna fråga, vill jag komma med några randanmärkningar.

Det är en utomordentligt betydelse-

full fråga, som tagits upp inte bara av statsutskottet utan också i den motion, i vilken herr Christenson i Malmö m. fl. ställt sig som undertecknare. I denna hemställes nämligen, att »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till ökade samhälleliga hjälpåtgärder åt utvecklingsstörda barn, förslagsvis i form av extra barnbidrag eller genom liknande åtgärder till familjer, som vårdar sina barn i hemmen». Dessutom — och det är inte en mindre viktig fråga — framhålles i motionen nödvändigheten av »snabba åtgärder för ökad utbildning av personal inom det berörda vårdområdet».

Mycket har gjorts och göres i detta nu för det klientel, som det här är fråga om. Landstingen Sverige runt är i färd med en mycket omfattande och desslikes kostnadskrävande upprustning av vården av psykiskt handikappade barn. Den enklaste gärd av rättvisa måste vara att medge detta faktum. I vården av psykiskt utvecklingsstörda barn arbetar en hel del kvalificerade, hängivna och ansvarsmedvetna män och kvinnor. Kraven på denna personal är emellertid mycket stora — man har ju att ta hand om människor, som är helt beroende av andras hjälp. Alltjämt föreligger det dessutom ett icke obetydligt behov av för ändamålet inredda skolor och vårdanstalter.

Samtidigt som jag gör detta medgivande — och jag tycker nog att vi kan vara en smula generösa i bedömningen av våra redan existerande anstalters insatser för de psykiskt efterblivna — måste det dock erkännas, att fog finns för vissa anmärkningar på detta område.

Medicinalstyrelsens inspektionsrapporter om missförhållanden vid ett par vårdanstalter för psykiskt handikappade kom som en verklig chock. Oroliga föräldrar och anhöriga till på anstalterna intagna frågar sig, hur det egentligen är fatt. Svaret är mycket lätt att ge. I dagens läge är svårigheterna av

Allmänna barnbidrag

den art, att varken enskilda i personalen eller anstaltsledningarna kan bemästra dem. Det råder nämligen stor brist på kvalificerad personal för att ta hand om de sjuka. Tillgången på psykiatriker, lärare, yrkesutbildade vårdare, sysselsättningsterapeuter och kuratorer är inte på långt när tillräcklig. Bristen på sådan personal är, som jag förut sade, ett mycket viktigt problem, ty det rör sig ju om en grupp människor, som inte själva kan reagera och begära sin rätt.

I korthet är situationen för personalen denna. Den fåtaliga kvalificerade personalen håller på att slitas ned av för stor arbetsbörda. De mindre gott utbildade eller t. o. m. utbildade löper påtagliga risker att göra misstag och felbedömningar i kritiska situationer. Orsaken härtill är visst inte den, att de är likgiltiga för de sjukas människovärde och rättigheter, de saknar helt enkelt lämplig utbildning.

Det är mot denna bakgrund, vi har att se herr Christensons i Malmö m. fl. motion om ekonomisk kompensation till de familjer som själva vårdar sina sjuka barn i hemmen, samt hemställan om snabba åtgärder för utbildning av personal på de berörda vårdområdena. Det gäller att skapa möjligheter för familjerna att själva vårda sina barn så länge och i den mån de har uthållighet nog att göra det.

Utskottet hänvisar — det har sagts vid upprepade tillfällen under denna debatt — till den socialpolitiska kommittén, inom vars utredningsområde hithörande frågor faller. De hjälpbehövande barnen och deras föräldrar får dock inte glömmas bort, medan utredningen pågår. Ett extra barnbidrag efter behovsprövning och läkarintyg synes därför oss motionärer vara en positiv åtgärd.

Herr talman! Jag är fullt på det klara med att det är lönlöst att rida spärr mot ett enhälligt statsutskott. Jag är desslikes övertygad om att det bakom

utskottets, som herr Christenson påpekade, något kärva skrivning ändå ligger en positiv vilja att hjälpa. Det är detta, som gör, att jag i likhet med de andra talarna inte har något från utskottets hemställan avvikande yrkande att ställa.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse statsrådet Ulla Lindströms positiva uttalande om de öppna vårdformerna. Jag vill emellertid ta fasta på ett annat uttalande av statsrådet Ulla Lindström: »Alltför många föräldrar tror att barnen mår bäst av att leva gömda i familjens sköte, och i panisk rädsla för anstalter avböjer man att lämna barnen ifrån sig ens för halvdagsvistelse vid en institution».

Av vad som har avslöjats under de senaste dagarna förstår man föräldrarnas kritiska inställning till vårdhemmen. Det borde enligt min mening skapas en bättre kontakt mellan myndigheterna och hemmen.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Särskilt i anledning av herr Christensons i Malmö första anförande bör några ord sägas från utskottets sida. Det är litet överraskande att få höra, att utskottet har uppträtt kallsinnigt och använt kärva ord. När jag läser utskottets utlåtande frågar jag mig hur man kunnat finna anledning till ett sådant uttalande.

Redan 1956 var denna fråga uppe till behandling i riksdagen. Om utskottet hade varit kallsinnigt nu, så skulle det bara ha kunnat hänvisa till den riksdagens beslut och till att en utredning pågår. Men det är just vad utskottet inte velat göra. Utskottet har mycket stor förståelse för det förslag som motionärerna kommit med, och av den anledningen har vi tagit med det uttalande som 1956 års riksdags statsutskott gjorde. Där konstateras bl. a. »att

Bidrag till driften av barnstugor

det bland föräldrar som nu hade handikappade barn på anstalt sannolikt funnes åtskilliga vilka skulle föredra att vårda dessa barn i hemmen, om icke ekonomiska skäl hindrat därifrån».

Utskottet anför vidare: »Att skapa gynnsammare betingelser för en sådan utveckling syntes utskottet stå väl i överensstämmelse med den under senare år alltmer utbredda uppfattningen att kollektiv vård i möjlig mån borde undvikas där sådan icke vore påkallad av medicinska eller andra hänsyn. Utskottet ansåg därför, att frågan om statliga stödåtgärder för att underlätta vård i hemmen av invaliderade barn borde närmare utredas.» Utskottet skriver nu till Kungl. Maj:t om detta. Jag frågar kammarens ledamöter: Är detta att tala kallsinnigt?

Vi hänvisar också till den pågående utredningen och förväntar förslag till åtgärder därifrån till Kungl. Maj:t. Saken är ju heller inte så enkel. Det framgick av statsrådet fru Lindströms uttalande, att det kan finnas anledning att diskutera vad som skall göras.

Under alla förhållanden ligger frågan i goda händer. Den kommer att prövas av den pågående utredningen. Med anledning därav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 24—28

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29

Bidrag till driften av barnstugor

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Vid denna punkt har undertecknad tillsammans med några kammarkamrater väckt en motion, i vilken vi yrkar att medel ur allmänna arvs-

fonden i större utsträckning än vad som för närvarande är fallet skulle ställas till förfogande för lokaler för ungdomens fritidssysselsättning.

Det är inte små belopp, som varje år delas ut. Förra budgetåret utdelades ungefär 5 miljoner kronor, och av detta belopp gick 2,8 miljoner till ungdomens fritidssysselsättning. Scoutrörelsen fick 288 700 kronor, svenska kyrkan 488 500, frikyrkosamfunden 877 000, kommunala ungdomsgårdar m. m. 547 500, nykterhetsorganisationerna 227 600 och annan huvudman 422 600. Ungefär 1,3 miljon kronor gick till den halvöppna barnavården, och därutöver utdelades några smärre belopp.

Allmänna arvsfonden fyller ett mycket stort behov och är till mycket stor välsignelse för alla som får bidrag. Allmänna arvsfonden har fått hjälpa till många gånger, när det har varit svårt för organisationer att få pengarna att räckta till.

Vid byggande av ungdomsgårdar erhålles bidrag med 25 à 30 procent av byggnadskostnaderna, men resten får organisationerna själva stå för. Att bygga en ungdomsgård kostar ganska mycket pengar — jag skulle tro att 100 000 kronor inte är något ovanligt belopp. Då får organisationen bidrag med 30 000 kronor och får själv skaffa 70 000 kronor. Det är kanske inte så lätt att få fram dessa pengar, även om kommunerna ibland lämnar bidrag och hjälper upp det hela.

I motionen yrkas, att man skulle om-disponera bidraget till den halvöppna barnavården. Det kan diskuteras, om man bör bygga förskolor och daghem med bidrag från allmänna arvsfonden. Det har i varje fall synt oss motionärer, som om det här i stället borde utgå statsbidrag. På det sättet skulle vi kunna använda mera pengar ur fonden till ungdomens fritidssysselsättning och ungdomslokaler.

Utskottsutflåtandet kan vid första anblicken verka ganska kallsinnigt mot

Bidrag till driften av barnstugor

vårt förslag, som vi tycker är alldeles utmärkt. Men om man går vidare i utlåtandet, finner man att utskottet i punkt 31, som gäller bidrag till utbildning av förskollärare, framhållit, att departementschefen vid sin behandling av anslaget till Bidrag till driften av barnstugor upplyst, att även frågan om storleken av statsbidragen till förskolorna skall prövas. Man kanske då kan hoppas, att det framöver kommer att bli en sådan lösning av denna fråga som vi föreslagit.

För min del tror jag inte att man bör binda allmänna arvsfonden alltför mycket utan att den bör vara ganska fri. Men om man på denna väg skulle kunna ge ungdomsorganisationerna ett bättre stöd skulle det vara utmärkt.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Jag vill ta detta tillfälle i akt att säga några ord om utbyggnaden av barnstugeverksamheten. Det gäller här två frågor. Det gäller dels utbyggnaden av barnstugorna och dels utbildningsmöjligheterna. Båda dessa frågor är viktiga för kvinnorna på arbetsmarknaden och även för näringslivet och arbetsgivarna. Det ligger nära till hands att tro, att när så stora anslag beviljas gäller det ganska stora områden och är behovet nästan täckt. Det kan därför vara anledning att erinra om att barntillsynen har ordnats på ett något så när tillfredsställande sätt endast på 200 orter. Av våra 1 000 kommuner är det säkerligen ytterligare 300 å 400 som har behov av barninstitutioner. Allra störst är behovet av daghem.

Jag blev litet rädd, när herr Svensson i Kungälv gjorde detta angrepp — från mina synpunkter framstod det i varje fall som ett sådant — mot kommunernas möjligheter att få hjälp ur allmänna arvsfonden för barnstugebyggande. Man får inte ta bort ett enda öre av detta anslag, ty det är redan nu stora svårigheter för kvinnorna i förvärs-

arbete att få barntillsynen ordnad. Man får inte minska detta anslag, med mindre man ger barnstugebyggandet ett drygt tilltaget statsbidrag.

Hela denna fråga är naturligtvis i stor utsträckning en fråga om utbildning. Av propositionen och utlåtandet finner man, att det endast är sju förskoleseminarier som har denna utbildning och att bara 250 förskollärare utbildas per år. Det saknas inte, herr talman, ungdomar som vill lära sig detta yrke. Föregående år var det över 500 välkvalificerade som sökte att komma in på förskoleseminarierna, men bara 200 som kunde tas emot. Redan nu föreligger brist på förskollärare på de befintliga institutionerna, varför vi inte får låta frågan vila alltför länge. Av handlingarna kan man se, att till 1958 års förskollärarytredning behöver göras vissa kompletterande utredningar innan departementschefen kan ta ställning till utredningens förslag, och det är ingenting att säga om det. Jag vill bara med detta, herr talman, säga att det är viktigt att de kompletterande utredningarna påskyndas och att de förslag framlägges som leder till en lösning av dessa problem, d. v. s. en utbyggnad av daghemmen och en utbyggnad av utbildningen för förskollärare.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! För klarhetens skull vill jag säga, att det naturligtvis inte föreligger någon disharmoni i fråga om våra åsikter om dessa ting. Vi har i vår motion yrkat, att möjligheterna att i annan ordning än som nu sker finansiera anläggningar för den halvöppna barnavården särskilt skulle utredas. Rent allmänt tycker jag nog att både daghemmen och förskolorna är en så pass viktig sak för samhället, att man inte skall överlåta bidragsgivningen åt allmänna arvsfonden. Den bör tas i anspråk för andra ändamål.

Bidrag till utbildning av förskollärare

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Inom utskottet har vi haft mycket stor respekt för motionärens önskan att få till stånd en ökad bidragsgivning till det ändamål som han i sin motion anger. Vi har dock konstaterat, att vid den fördelning som gjorts under senare år övervägande delen av det statsunderstöd, som under de båda sistförflutna budgetåren utgått ur arvsfonden, har avsett bidrag till ungdomslokaler. När det har gällt att tillgodose denna sak har statsrådet alltså i hög grad gått denna väg.

Jag tror att det skulle vara mycket olyckligt, om vi i alltför hög grad skulle enkelrikta dessa bidrag för vissa ändamål. Jag håller med fru Ekendahl om att det är lämpligt att det finns möjligheter att t. ex. bevilja bidrag ur arvsfonden även åt den halvöppna barnavården.

Det är detta som varit bestämmande för utskottet. Utskottet har alltså å ena sidan velat peka på att de önskemål som motionärerna fört fram i hög grad är tillgodosedda och å andra sidan att möjligheterna att ge bidrag inte alltför mycket får beskäras.

Med dessa tankegångar ber jag här att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 30

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 31***Bidrag till utbildning av förskollärare**

Kungl. Maj:t hade (punkt 31, s. 38—40) föreslagit riksdagen att till Bidrag till utbildning av förskollärare för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 825 000 kronor.

I en inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Nilsson* i Gävle väckt motion (II: 388) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till rege-

ringen hemställa om förslag till åtgärder som kunde säkra en fördubbling av utbyggnadstakten för förskolor samt nödvändig vidgning av utbildningskapaciteten för förskolepedagoger.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte till Bidrag till utbildning av förskollärare för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 825 000 kronor;

II. att motionen II: 388 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Denna punkt handlar om en av de avgörande förutsättningarna för undervisning och vård på förskolestadiet, frågor som ju diskuterats också i andra sammanhang i dag.

Fru Ekendahl har nyss understrukt hur viktigt det är, att man just i detta avseende skapar de förutsättningar som behövs. Det har efter hand uppstått en ökad förståelse för den roll som förskoleverksamheten bör få. Regeringsförslaget ger också på sitt sätt ett uttryck för detta. Anslagsbeloppet ökas nu med drygt 300 000 kronor. Det mesta av ökningen behövs visserligen för att verksamheten skall kunna bedrivas i *nuvarande* omfattning men dessutom blir det ju också litet pengar över för att bereda personalen vissa ekonomiska förbättringar och för en viss ytterligare utbildning.

Förslag har också framlagts av utredningen om att förskoleseminarierna skall förstärkas. Allt detta är alltså bra, men det är mycket som är otillräckligt. Det hela rör sig emellertid nu i rätt riktning, och i den kommunistiska motionen i denna fråga har vi inte heller påyrkat några förändringar i år. Vi anser nämligen, att man måste sikta till en så pass genomgripande reform i fråga om förskoleverksamheten, att den saken bör förberedas mycket grundligt

Ferieresor för barn

men självfallet också mycket snabbt. Motionen går därför ut på en hemställan till regeringen i det hänseendet. Det gäller egentligen att få förskoleverksamheten erkänd som en integrerande del av undervisningen. Faktum är att vårt land i det hänseendet tyvärr ligger långt efter andra länder. Att behovet här i landet av mycket mera energiska åtgärder för att förbättra förutsättningarna för en vidgad förskoleverksamhet är stort har också framgått av officiella utredningar. Enligt siffror ur sådana utredningar är det bara $\frac{1}{10}$ av alla barn i 3-, 4-, 5- och 6-årsåldrarna, som nu har förmånen att få komma in i förskolor. Att behovet är oändligt mycket större framgår redan av det faktum, att förskolorna i regel bara tar emot 6-åringar och endast då det finns speciella skäl härför en del andra barn.

Läget i Stockholm kan nog anses som ganska typiskt för hur situationen är på detta område. 1954 års familjeutredning räknade med att det finns köer på 17 000 barn till förskolorna. Dessa köer har säkerligen inte minskats sedan dess. I Stockholm, där förhållandena på detta område i alla fall är ganska föredömliga, har man överskridit den målsättning som var angiven av 1946 års kommitté men där står ändå 9 000 barn i kö, och väntelistornas längd ökar mycket snabbare än antalet intagna barn. På liknande sätt är det säkert överallt i landet.

Även om det finns vissa positiva tendenser att peka på, är bristerna så oerhört stora, att riksdagen nu bör driva på i den form som vi har föreslagit. Utskottet har emellertid velat avvakta den bedömning, som regeringen småningom skall göra av förskoleutredningens förslag.

Det finns emellertid för det första skäl — det har vi mycken erfarenhet av — för riksdagen att understryka behovet av *snabb* behandling av denna fråga. Här har också tidigare i flera 7 — *Andra kammarens protokoll 1961. Nr 13*

sammanhang understrukits att det brådskar.

För det andra är det tyvärr tydligt att förskoleutredningens förslag blir så präglad av anspråklöshet, att man måste uttala förhoppningen, att regering och riksdag skall sträcka sig betydligt längre än utredningen. Det är det som är avsikten med vår motion, vari, som förut nämnts, inte föreslås några förändringar beträffande regeringens förslag i år men vari påkallas åtgärder för att snabbt få till stånd en betydande utbyggnad av förskoleverksamheten.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till motionen nr 388 i denna kammare.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Motionären har redan redovisat vad utskottet har skrivit. Det är riktigt, att vi har hänvisat till den utredning som pågår. Vi har vidare meddelat vad departementschefen har upplyst, att vid behandlingen av anslag till driften av barnstugor kan även frågan om storleken av statsbidraget till förskolorna komma att prövas.

Jag tror att vi kan förvänta, när en så pass viktig fråga är på väg att lösas, att det inte skall dröja alltför länge innan förslag föreligger på denna punkt.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Punkten 32

Ferieresor för barn

Kungl. Maj:t hade (punkt 32, s. 40—42) föreslagit riksdagen att till Ferie-

Ferieresor för husmödrar

resor för barn för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen dels de under punkten 3 nämnda likalydande *motionerna I: 336 och II: 399*, dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hansson* (I: 431) och den andra inom andra kammaren av herr *Löfroth* (II: 512).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag sam med avslag å motionerna I: 336 och II: 399 samt I: 431 och II: 512, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Ferieresor för barn för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 600 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Per Jacobsson, Edström, Kaijser, Virgin, Staxäng* och *Malmborg*, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 336 och II: 399 samt I: 431 och II: 512, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av utskottet förordade ändringar av bestämmelserna om ferieresor för barn;

b) till Ferieresor för barn för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 100 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Vid punkterna 32, 33 och 34 har högern och folkpartiet gemensamma reservationer. Herr Cassel har förut motiverat dessa reservationer, och jag ber att få instämma i hans motiveringar.

Jag ber till att börja med att få yrka bifall till den reservation, som är knuten till punkten 32.

Herr **ALMGREN** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i fråga om punkten 32.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 32:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 6) av herr *Boman* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 131 ja och 68 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 33**Ferieresor för husmödrar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 33, s. 42 och 43) föreslagit riksdagen att till Ferieresor för husmödrar för budgetåret

1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 900 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft dels de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 336 och II: 399, dels ock de under nästföregående punkt nämnda likalydande motionerna I: 431 och II: 512.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 336 och II: 399 samt I: 431 och II: 512, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Ferieresor för husmödrar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 900 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Per Jacobsson, Edström, Kaijser, Virgin, Staxäng* och *Malmborg*, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 336 och II: 399 samt I: 431 och II: 512, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av utskottet förordade ändringar av bestämmelserna om ferieresor för husmödrar;

b) till Ferieresor för husmödrar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 700 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Boman m. fl.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den

Bidrag till driften av semesterhem

vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 34

Bidrag till driften av semesterhem

Kungl. Maj:t hade (punkt 34, s. 43) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av semesterhem för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 480 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft dels de under punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 336 och II: 399, dels ock de under punkten 32 nämnda likalydande motionerna I: 431 och II: 512.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 336 och II: 399 samt I: 431 och II: 512, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till driften av semesterhem för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 480 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Per Jacobsson, Edström, Kaijser, Virgin, Staxäng* och *Malmborg*, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 336 och II: 399 samt I: 431 och II: 512, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 8 av herr Boman m. fl.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav pro-

Stipendier för underlättande av husmoderssemester

positioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

*Punkten 35***Stipendier för underlättande av husmoderssemester**

Kungl. Maj:t hade (punkt 35, s. 44) föreslagit riksdagen att till Stipendier för underlättande av husmoderssemester för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft de under punkten 3 nämnda likalydande *motionerna I: 336 och II: 399*.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å *motionerna I: 336 och II: 399*, såvitt nu vore i fråga, till Stipendier för underlättande av husmoderssemester för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser, Virgin, Staxäng och Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till *motionerna I: 336 och II: 399*, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Kaijser m. fl.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den

vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 36

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående punkter av förevarande utlåtande samt övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 11

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll angående den i § 32 riksdagsordningen föreskrivna fullmaktsgranskningen:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 12 april 1961.

Till justitiedepartementet hade denna dag från länsstyrelsen i Kalmar län inkommit fullmakt för landstingsmannen Anders Dahlgren, Bäckaskog, Valdemarsvik, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgångna ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

K. G. Grönhagen

Vid detta protokoll var fogad den däri avsedda fullmakten för landstingsmannen Anders Dahlgren att inträda såsom ledamot av kammaren för tiden

till den 1 januari 1965 efter herr Johansson i Gränö.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.07.

Herr talmannen meddelade, att herr Dahlgren intagit sin plats i kammaren.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 12 april

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Utgifter under riksstatens femte huvudtitel, tillika svar på interpellation ang. yrkesutbildningen för vuxna (Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas.

Punkten 37

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkt 37, s. 45—61) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för ungdomsvårdsskolorna, som föranleddes av vad departementschefen förordad, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för ungdomsvårdsskolorna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62, dels ock till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 10 687 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 451) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 515), vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att utredning tillsättes med uppgift att snarast framlägga förslag om inrättande av en särskild ungdomsvårdsskola eller särskilda specialavdelningar vid någon eller några ungdomsvårdsskolor för alkoholskadade ungdomar, dels ock en inom andra kammaren av fru *Eriksson* i Stockholm och fröken *Elmén* väckt motion (II: 341), vari hemställdt, att riksdagen måtte besluta att vid envar av ungdomsvårdsskolorna Lövsta och Rydgården inrätta en rektorstjänst i Ae 26 i enlighet med det under förevarande punkt under femte huvudtiteln redovisade förslaget.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till **Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag** å motionen II: 341

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för ungdomsvårdsskolorna, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1961 förordad;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för ungdomsvårdsskolor-

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

na, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62;

c) till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 10 687 000 kronor;

II. att motionerna I: 451 och II: 515 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Per Jacobsson, Edström* och *Malmborg*, fröken *Elmén* samt herr *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 341

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för ungdomsvårdsskolorna, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1961 samt reservanternas förordat;

b) godkänna av reservanternas framlagd avlöningsstat för ungdomsvårdsskolorna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62;

c) till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 10 750 000 kronor;

II. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 451 och II: 515 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförde.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Till denna punkt har fogats en reservation, där vi reservanter har tagit upp två olika spörsmål. Delvis bygger reservationen på en motion, som har fru Nancy Eriksson som huvudmotionär och som rör Lövsta och Ryagårdens ungdomsvårdsskolor. På dessa skolor, av vilka Lövsta är avsedd för pojkar och Ryagården för flickor, tar man hand om det allra besvärligaste klientelet. Det har under senare år varit myc-

ket svårt att besätta rektorstjänsten vid skolorna på grund av den bestämmelse som säger att rektorn skall vara läkare och psykiatriker. Ingen läkare vill söka dessa tjänster som är förenade med stora administrativa uppgifter.

I motionen har föreslagits att det skulle för det rent administrativa arbetet inrättas två rektorstjänster, en vid vardera Lövsta och Ryagården, medan de läkare som knytes till skolorna endast skulle ombesörja läkaruppgifterna. Man anser att det därigenom skulle bli lättare att besätta rektorstjänsterna. Under nuvarande förhållanden har det varit så gott som omöjligt att få någon som stannar längre tid och man har varit tvungen att förordna rektorer på sex månader i taget. För att arbetet vid skolorna skall kunna löpa är det nödvändigt att det blir en ändring härvidlag.

Både statskontoret och statens organisationsnämnd har också tillstyrkt förslaget om dessa rektorsbefattningar, vilket socialstyrelsen redan ett par gånger har framfört i sina petita.

Utskottet anser emellertid att man bör avvakta omorganisationen av Bärby yrkesskola, innan man tar ställning till förslaget om dessa rektorsbefattningar. Bärby yrkesskola, som ligger utanför Uppsala, skall utbyggas för att kunna ta emot psykopatkielentelet, och därigenom beräknas de andra ungdomsvårdsskolorna kunna bli avlastade från sådant klientel. Men för det första skall Bärby yrkesskola endast ta emot pojkar och för det andra måste både Lövsta och Ryagårdens skolor under alla förhållanden omhänderta de mycket besvärliga ungdomar av den kategori det här gäller. Vid dessa skolor kommer det därför alltid att finnas behov av heltidsanställda läkare.

Det är nödvändigt att denna sak blir ordnad, och därför har reservanterna tagit upp förslaget om att det skall vid vardera av de nämnda skolorna inrättas en rektorstjänst för de administrativa uppgifterna.

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

Vidare bygger reservationen på en motion, där det yrkas att vid ungdomsvårdsskolorna skall inrättas specialavdelningar för det alkoholskadade klientelet. Den växande skaran av alkoholskadade ungdomar har ju kommit att utgöra ett mycket stort problem för ungdomsvårdsskolorna. Det har i pressen förekommit reportage framför allt om förhållandena vid Ryagårdens skola för flickor, där skolledningen inte vet hur man skall kunna bemästra situationen.

Även ur vårdsynpunkt bör inte de alkoholskadade ungdomarna blandas med det övriga klientelet. Dels finns det inte på vanliga ungdomsvårdsskolor resurser för att ge de alkoholskadade medicinsk behandling, dels är denna sammanblandning skadlig för de andra ungdomarna, som inte förstår de alkoholskadades situation och den särskilda vård som dessa måste ha. Det bästa vore givetvis att det inrättades speciella ungdomsvårdsskolor för alkoholskadade ungdomar, men det måste i så fall bli fråga om minst två skolor eftersom det gäller både kvinnlig och manlig ungdom. Man får därför nog tills vidare tänka sig att inrätta mindre specialavdelningar vid de nuvarande ungdomsvårdsskolorna.

Situationen är mycket besvärlig ur den synpunkten att det inte bara är fråga om alkoholskadade utan också om narkomaner och sniffare. De bildar i allmänhet gäng där de samlar alla kring sig, och det blir ett allmänt alkoholsnack på skolorna, som man har svårt att komma till rätta med. Därför måste man ha dessa ungdomar för sig själva och ge dem särskild behandling, och därtill krävs speciell personal.

Utskottet framhåller att det år 1957 inrättades en särskild avdelning för unga alkoholister vid Långanäs, men den förslår inte. Ute på de vanliga skolorna får man fler och fler alkoholskadade ungdomar, och man har svårt att bemästra problemen. Därför begär motio-

närerna — och det går också reservation ut på — att denna fråga snabbt ordnas, så att ungdomsvårdsskoleorganisationen blir försedd med dessa avdelningar, som är absolut nödvändiga om man lättare skall komma till rätta med både dessa ungdomar och de andra inom skolorna.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är knuten till punkten 37).

Herr STAXÄNG (h):

Herr talman! Jag ber att till att börja med få lämna en mycket kortfattad orientering i denna fråga. Vid Lövsta finns nu två läkartjänster, en som chefsläkare i lönegrad Bo 1 och en annan i lönegrad Ae 24. Vid Ryagården finns en chefsläkartjänst i Bo 1. Samtliga dessa är tyvärr obesatta för närvarande.

För de medel som är disponibla på grund av att läkartjänsterna är vakanta har anställts en rektor vid vardera skolan. Läkfrågan vid skolorna har hittills fått klaras genom rådgivande psykiatrer. Medelsanvisningen för detta ändamål har ökat betydligt från 74 700 kronor budgetåret 1959/60 till 319 000 kronor budgetåret 1961/62 — alltså mer än fyra gångers ökning under två år. I denna ökning ligger även en arvodeshöjning. Rekryteringen av läkare som rådgivande psykiatrer har gått tillfredsställande.

Utskottet anför i denna sak att det »är väl medvetet om betydelsen av den medicinsk-psykiatriska behandlingen vid skolorna. Frågan om läkartjänsterna vid skolorna synes emellertid lämpligen böra prövas i samband med att ställning tas till personalorganisation för Bärby yrkesskola, vilken avsetts skola utbyggas för att kunna omhänderta psykiskt abnorma elever. Utskottet anser att Kungl. Maj:ts ställningstagande bör avvaktas och kan därför inte nu tillstyrka det framförda motionsyrkandet.»

Vi står alltså inte främmande för att

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

det sannolikt finns starka skäl för motionärernas och reservanternas yrkanden, men vi anser att man bör avvakta frågans utveckling och inte nu göra denna ändring.

I de andra motionerna har man föreslagit inrättandet av en ungdomsvårdsskola eller specialavdelningar för alkoholskadade. Utskottet erinrar om att »i enlighet med beslut av 1957 års riksdag en särskild avdelning, främst avsedd för alkoholskadade elever, inrättats vid Långanäs yrkesskola». Utskottet yttrar här: »Utskottet förutsätter att vid planeringen av skolorganisationen behovet av särskilda vårdplatser för nu ifrågavarande elever fortlopande beaktas.» Man bör alltså följa utvecklingen. Därför anser utskottet att någon åtgärd från riksdagens sida i anledning av motionsyrkandena för närvarande inte är påkallad.

Med dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Beträffande den första punkten skulle jag vilja framhålla för avdelningens vice ordförande att situationen under flera år har varit den, att man bara har fått förordna rektorerna på Ryagården och Lövsta på ett halvt år. Detta är ganska ohållbart, och man kan inte tänka sig att det skall fortgå i längden. Det är därför man anser att de här föreslagna tjänsterna snarast bör inrättas, så att personal kan fast anställas.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Fröken Elmén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 37:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 10) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgävos 140 ja och 41 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Elmén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 37:o mom. II) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 10) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 138 ja och 44 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 38—40

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 41***Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning**

Kungl. Maj:t hade (punkt 41, s. 69) föreslagit riksdagen att till Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 55 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru Wallentheim m. fl. (I: 443) och den andra inom andra kammaren av fru Renström-Ingenäs m. fl. (II: 516), hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsamt utredning angående utbildningsförhållandena för personal inom den statliga ungdomsvården, nykterhetsvården, fångvården samt övriga vårdområden med besläktade arbetsuppgifter.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte till Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 55 000 kronor;

II. att motionerna I: 443 och II: 516 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken Elmén, som ansett att utskottet under II) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 443 och II: 516 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående utbildningsförhållandena för personal inom fångvården, ungdomsvården och nykterhetsvården samt övriga vårdområden med likartade uppgifter.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag står som ensam reservant på denna punkt. Jag tycker det är fel att förevarande motion har tagits upp i samband med ungdomsvårdsskolornas personalfrågor, ty den rör inte bara ungdomsvårdsskolornas personalutbildning utan också utbildningen av vårdpersonal inom många andra olika vårdområden i samhället.

Denna fråga har varit uppe till debatt i dag förut, och fru Ulla Lindström talade då om utbildningen på vissa områden. Frågorna har blivit särskilt aktuella genom vad som på senaste tiden framkommit vid inspektioner på olika institutioner.

Det finns vad dessa institutioner beträffar ett skriande behov av mera inspektioner. Under de år jag varit med i riksdagen har man vid flera tillfällen tillsatt utredningar för att få effektiva inspektioner till stånd och för att göra anstaltsstyrelserna mera intresserade av arbetet ute på de olika institutionerna. Man har i interpellationer och i motioner också gång på gång påtalat bristen på inspektioner, men det

Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning

måste naturligtvis bli brister i inspektionsverksamheten när det inte finns tillräcklig personal hos de övervakande myndigheterna. Det behövs naturligtvis mycket personal för de omfattande inspektioner och utredningar som ofta krävs för att upptäcka problemen.

I den ena institutionen efter den andra uppenbaras allvarliga missförhållanden, men när man går till botten med problemen visar sig missförhållandena i många fall — och så var förhållandet också i det fall som senast har uppdagats — bero på brist på personal och på att den personal som finns inte är lämpad och skolad just för de vårduppgifter som det är fråga om.

Detta anser jag vara en av de viktigaste frågorna vad beträffar de samhällseliga institutionerna, detta att få den rätta personalen som skall utföra arbetet. En enda olämplig bland personalen kan ju förstöra förhållandena för klienterna, och det har också visat sig i de aktuella fallen att det har kunnat gå så.

Jag blev utomordentligt glad när en motion i frågan väcktes av fru Wallentheim och fru Renström-Ingenäs och jag var tacksam att få skriva på motionen som gick ut på att få till stånd en grundutbildning för vårdpersonalen över hela fältet och att utreda huruvida inte för vissa grupper av denna personal kan utformas en gemensam grundutbildning.

Detta verkar mycket rationellt när man ser förhållandena sådana de för närvarande är. Inom sjukvården har man börjat utbilda vårdpersonal, men på övriga vårdområden, vad beträffar institutioner t. ex. för utvecklingsstörda barn, ungdomsvårdsskolor, fångvårdsanstalter, nykterhetsvårdsanstalter o. s. v., ställer man vissa krav på den högre personalen, som väntas ha genomgått viss utbildning som samhället också kan ge denna personal men saknar bestämda krav för vårdpersona-

len. Man bara annonserar efter personal och sedan plockar man ut de personer som verkar lämpliga men som kanske inte har den ringaste utbildning eller erfarenhet av arbetet i fråga eller alls vet vad detta rör sig om. Jag talade en gång med en man som var arbetslös. Han berättade att han när han saknade arbete hade sökt sig till fångvården. Det var kusligt att höra att han utan några instruktioner och utan att ha någon erfarenhet av fångvårdsarbete fick en mössa på huvudet och en nyckelknippa i handen, och så skulle han börja utan vidare.

Nu kanske det har blivit något bättre. Vi vet att man inom fångvården har ordnat interna kurser av olika slag för vårdpersonal, och man försöker också på andra områden, t. ex. ungdomsvårdsskolorna, att ordna utbildning som den personal som man har fått skall komma i åtnjutande av.

Men som motionärerna framhåller vore det utomordentligt bra om man här kunde skapa en gemensam grundutbildning. Man kunde då på ett tidigt stadium fastställa för vilket område den ena eller andra personen var lämpad bland dem som ville ägna sig åt vårduppgifter, och vederbörande själva kunde också se vad den ena eller andra uppgiften i själva verket innebar och vad som i längden var mest passande och tillfredsställande för dem själva.

Man kan också tänka sig att det är lättare att förflytta en person från ett vårdområde till ett annat, när han fått en grundutbildning. Man talar vidare om att det naturligtvis också skulle byggas ut en vidareutbildning för personalen i mellantjänsterna. Även fortsättningsutbildning behövs på grund av de förändringar och de nya rön man kommer fram till på de olika områdena. För att hålla personalen à jour är det viktigt, att man har en fortgående utbildning av den. I motionen sågs, att vi har byggt ut de olika vårdområdena i mycket stor utsträckning. Vi har gi-

Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning

vit anslag till nya byggnader, men vi har icke byggt ut personalutbildningen i samma omfattning som vi har byggt byggnader m. m. Jag återkommer till vad jag tidigare sagt, nämligen att vi tänker på hus och lokaler i första hand och på personalen i andra hand. Ofta skjuter vi på personalplanerna, då vi i stället, när husen står färdiga och man skall börja arbetet där, skulle ha den utbildade personalen färdig. Det är dock personalen som skall utföra arbetet och det är alltså på den allt hänger. Jag har för min del reserverat mig vad beträffar denna motion.

Statsrådet Ulla Lindström sade i dag, att hon har lämnat tilläggsdirektiv till barnanstaltsutredningen att den skulle ta upp utbildningsfrågan. Såvitt jag kan förstå, kommer den inte att kunna ta upp utbildningen över hela fältet utan måste begränsa sig till vissa barnanstalter. Denna fråga gäller just alla andra områden, kriminalvården, nykterhetsvården och fångvården. För att ett arbete skall kunna bedrivas med framgång måste man se till, att man får en bra personal. Vad som har hänt i dagarna och vad som har uppenbarats vid inspektioner visar, att vi måste ta krafttag för att få i gång en ordentlig utbildning av just vårdpersonalen som har den dagliga och nära kontakten i alla personliga bestyr med klienterna.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! Jag instämmer i allt vad fröken Elmén här har sagt, och jag skall därför inskränka mig till några få ord. Alla här i kammarken har säkerligen personlig erfarenhet av att det är verkligt svårt att få fram utbildad vårdpersonal. Det gäller samtliga vårdområden. Personligen har jag fått sådana erfarenheter från nykterhetsvårdens område. Jag vill dessutom understryka — och det måste vara uppenbart för oss alla — att när vårdnadsplatser-

nas antal växer i takt med den utbyggnad som är föreslagen, då måste också utbildningen av vårdpersonalen intensifieras.

Den logiska följderna av fröken Elméns anförande och vad som har anförts i motionen borde vara, att man vidtog alla åtgärder som är möjliga för att så snabbt och så rationellt som möjligt öka utbildningsmöjligheterna för vårdpersonal av alla kategorier. Man borde också undersöka, om det inte vore lämpligt med en gemensam grundutbildning. Nu utbildar varje vårdområde sin egen personal, vilket gör, att personalen bara får en speciell utbildning för det vårdområde där den först kommer in. En människa som kommer in i mentalsjukvården men så småningom kommer underfund med att hon hellre vill ställa sina krafter till förfogande på barnavårdens område, skulle vid en gemensam grundutbildning och efter en kortare kurs på det nya området kunna ägna sig åt densamma i fortsättningen. Det var endast en utredning om dessa förhållanden som motionen begärde.

Utskottet säger, att det skulle kunna innebära vissa fördelar om utbildningen ordnades på det sätt motionen föreslår och att erfarenheter från skilda områden därigenom skulle kunna utnyttjas bättre. Men man är inte riktigt insatt i hur det skulle verka och är därför inte beredd att tillstyrka motionen utan förutsätter att Kungl. Maj:t ägnar frågan fortsatt uppmärksamhet och redovisar de åtgärder som är nödvändiga. Utskottet avslår motionens begäran om en utredning och uppmanar riksdagen, bildligt talat, att inte skynda så fort; det som göras skall bli ändå gjort.

Det är att hoppas att så sker. Men jag tror att det skulle påskynda utvecklingen om riksdagen uttalade som sin mening, att detta är en betydelsefull fråga, vilken kräver snabba och kraftiga åtgärder.

Jag yrkar därför bifall till motionen.

I detta anförande instämde herr Ale-

Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning

myr (s), fru *Löfqvist* (s), herrar *Svensson* i Kungälv (s), *Börjesson* i Falköping (cp) och *Brandt* i Sätilla (cp) samt fru *Svensson* (s), fru *Lindskog* (s), fru *Jäderberg* (s) och fru *Torbrink* (s).

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Det finns ju en gemensamhetsutbildning redan för viss socialvårdspersonal; jag tänker på den högre personalen. De flesta vårdområden fordrar för högre befattningar utbildning vid socialinstitut, och den är ju en gemensamhetsutbildning. Kungl. Maj:t har funnit anledning att beträffande den utbildningen tillsätta en särskild utredning för att se över dess innehåll och också öka kapaciteten på socialinstituten. Jag tycker man kunde dra en parallell här och säga, att den vård- och tillsynspersonal, som har den nära kontakten med klientelet, inte ens har möjligheten att få en grundutbildning motsvarande den som socialarbetare med inriktning på ledande befattningar har. Det är än mindre någon utredning i gång i syfte att tillgodose detta behov.

Jag tycker att man nu skulle lösa detta grundutbildningsproblem på ett sätt som liknar det man redan använt för de på högre tjänster inriktade socialarbetarna, alltså genom en ordnad gemensamhetsutbildning; här närmast för kriminalvård, nykterhetsvård och ungdomsvård. Detta vore rationellt, och jag tror att det också skulle vara kostnadsbesparande. Jag är för min del därför av den uppfattningen, att utredningsyrkandet i den motion, som väckts av fru Renström-Ingenäs och fru Wallentheim, bör bifallas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Jag skall be att mycket kort få stryka under de synpunkter, som här har anförts av reservanter och motionärer.

På de vårdområden det här gäller — ungdomsvård, nykterhetsvård och fångvård — bevittnar vi en utveckling under senare år, där man alltmer försöker tillämpa de moderna rön, som vetenskap och forskning, inte minst den psykologiska forskningen, kommer fram till. Vi ser hur experter, anstaltsledningar och läkare gör mycket stora ansträngningar för att omsätta dessa rön i praktiken.

Jag tror, herr talman, att vi har en viss benägenhet att underskatta den insats, som den lägre vårdpersonalen gör i detta sammanhang. Det är väl ändå så, som fröken Elmén underströk, att det är denna personal som har den dagliga kontakten med vårdklientelet och som har direkt vägledande uppgifter visavi detta klientel. Och det är självklart att om vi här konstaterar, som reservanterna och motionärerna gjort, att vi har en bristande samordning i utbildningen, minskas härigenom vårdarbetets effektivitet. Jag tror att vi skall vara på det klara med att om de moderna rönen och anstaltsledningarnas intentioner skall kunna omsättas i praktiken, måste man ha en grundutbildning för vårdpersonalen som gör att denna personal rätt kan fullgöra sina uppgifter och de intentioner anstaltsledningarna har.

Vi har en parlamentarisk utredning från 1959, som har avgivit ett betänkande betitlat Ungdomsbrottslighet. Denna utredning har kommit fram till exakt samma synpunkter som motionärerna har gjort, och man säger bl. a.: »Betydande delar av det kunskapsstoff, som en grundläggande utbildning bör omfatta, torde vara gemensamt för alla tre vårdområdena, och många av de problem som möter vårdpersonalen i dess dagliga arbete är identiska, oavsett var den har sin verksamhet förlagd.» Man pekar också på att det ur rent ekonomiska synpunkter måste vara rationellt att försöka samordna grundutbildningen.

Herr talman! Jag ber att med dessa

Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning

korta synpunkter få instämma i den reservation, som avgivits av fröken Elmén.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Här har nu en rad talare instämt i de synpunkter som motionärerna och reservanterna framfört, och jag vill nu helt kort redogöra för utskottets inställning.

Meningarna har här varit delade, och vi har därför ganska grundligt diskuterat denna fråga. Det bör emellertid bemärkas att det inte har rätt några meningsskiljaktigheter om önskemålet att få till stånd en ökad utbildning, utan vad motionärer och reservanter här framhållit är behovet av samordning beträffande grundutbildningen för den lägre vårdpersonalen.

Herr Wiklund i Stockholm talade om den högre utbildningen vid socialinstitutet, men det går inte att där göra några paralleller med den fråga vi här diskuterar, ty eleverna vid socialinstitutet har en helt annan grundutbildning än den vårdpersonal som skulle genomgå de kurser som i detta fall kan bli aktuella. Vi har emellertid i utskottet inte varit främmande för motionärernas begäran, och en gemensam grundutbildning för den personal det här gäller kan givetvis innebära vissa fördelar. Detta har vi också sagt ifrån. Likaså har vi medgivit att erfarenheterna från de skilda områdena måhända kan utnyttjas bättre och att en vidare rekryteringsbas till olika befattningar skulle kunna erhållas. Det ligger säkerligen starka skäl bakom motionärernas och reservanternas synpunkter i det fallet.

Men å andra sidan har vi framhållit att det vid de ofta relativt korta kurser det här gäller kan vara erforderligt att utbildningen koncentreras till de frågor som har närmast samband med det egna vårdområdet.

Jag vill i sammanhanget också framhålla att vi har otillräcklig erfarenhet av denna verksamhet. Måhända bör en ut-

byggnad av kurserna kunna ske. De kan t. ex. göras längre. Men där bör vi enligt min mening avvakta utvecklingen. Vi har inte varit beredda att inta någon bestämd ståndpunkt i det fallet, och det har vi också sagt ifrån i utskottet.

Frågan har varit om vi skulle tillmötesgå motionärernas krav om en utredning, eller om vi skulle lita på Kungl. Maj:t. Vi har valt det sistnämnda, och utskottet har också sagt: »Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t ägnar frågan fortsatt uppmärksamhet och att de åtgärder, som må befinnas erforderliga för en effektivisering av personalutbildningen, redovisas i samband med de årliga förslagen till medelsanvisning för ändamålet.»

Utskottet har sålunda begärt redovisning av de successiva förbättringar som sker undan för undan. Och när vi har utgått från detta, så har vi ansett att riksdagen inte skall behöva göra någon direkt framställning i denna sak på annat sätt än vad utskottet föreslagit.

Man kan fråga sig, om vi kommer fortare till målet om vi tillsätter en särskild utredning, än om vi skriver så bestämt att Kungl. Maj:t skall uppmärksamma frågan. Går det inte rent av snabbare, om Kungl. Maj:t får ett uttalande från riksdagen av denna innebörd? Jag för min del tror att den vägen leder till ett snabbare resultat.

Herr talman! Med anförande av dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag hade inte tänkt att ta till orda här, och jag hade så mycket mindre anledning att göra det efter det inlägg som statsutskottets ärade ordförande gjorde nyss, i vilket han gav uttryck för sin tro på att Kungl. Maj:t verkligen kommer att uträtta praktiska ting när det gäller den utbildning det här är fråga om. Men eftersom flera av kammarens ärade ledamöter instämde i

Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning

de farhågor som fru Renström-Ingenäs hade om att det inte skulle bli någonting gjort och i önskemålen om att komma till ett snabbt praktiskt resultat, så anser jag att jag bör lämna upplysningar om vad som pågår i kanslihuset.

Jag kan då nämna att civilministern förbereder en beredning, som skall ta upp frågan om utbildningen på en rad områden inom statsförvaltningen, dels grundutbildningen och dels vidareutbildningen. Civilministern ämnar med andra ord ta ett krafttag för att snabbt komma fram till praktiska resultat.

När det gäller utbildningens utformning och frågan om en eventuell gemensam grundutbildning, eller om man som utskottet föreslår skall inskränka sig till att med utgångspunkt från praktiska erfarenheter och uppkomna önskemål ge impulser och förslag till Kungl. Maj:t, så tror jag mig utan vidare kunna försäkra att utskottets ärade ordförande har rätt i sin förmodan. Vill ni komma fram till praktiska resultat på en omväg, så bör ni i kväll besluta att tillätta en utredning. Men vill ni komma fram till praktiska resultat på snabbare sätt, så tror jag det är bäst att ansluta er till utskottets förslag. Jag kan försäkra att vi i kanslihuset utan några särskilda påstötningar kommer att vidta åtgärder, som står i överensstämmelse med de önskemål som framstälts av motionärerna.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Det var utomordentligt intressant att höra socialministern i sitt anförande nyss säga, att frågan tagits upp. Men att så skett har ju riksdagen inte en aning om, och på olika håll ute i landet står vi och ser vad som händer och märker vad som fattas.

Jag kan inte förstå, att om riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär en utredning i denna fråga, så skulle det vara en omväg. Det styrker väl tvärtom behovet av den utredning som redan arbetar. Jag vill verkligen inte alls att frå-

gans lösning skall motverkas eller försenas av utredningen. Jag anser endast att vi bör ge till känna vad vi önskar.

Herr Staxäng säger att vi skall avvakta utvecklingen, men jag tycker att vi avvaktat för länge. Utvecklingen har sprungit förbi oss när det gäller utbyggnader m. m., och vi är utan den skollade och kunniga personal vi behöver. Jag tycker inte det finns någonting att vänta på.

När yrkandena ställts har det blivit vissa nyansskillnader, i det att det yrkats bifall dels till motionen, dels till reservationen. Själv har jag yrkat bifall till reservationen. I sak är skillnaden inte stor, men för att det inte skall bli någon splittring vid omröstningen ber jag att få ändra mitt yrkande till att avse bifall till motionen.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Jag ber att helt kort få notera, att socialministern de facto anslöt sig till motionärernas synpunkter. Jag skall inte närmare kommentera detta glädjande faktum utan har bara begärt ordet för att få tillfälle att ansluta mig till den rent tekniska ändring av yrkandet som fröken Elmén gjorde.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Med anledning av fröken Elméns senaste yttrande vill jag peka på skillnaden mellan en berednings verksamhet och en utrednings verksamhet. En utredning går, sedan den tillsatts, igenom det ifrågavarande spörsmålet och kommer så småningom med vissa förslag till Kungl. Maj:t. En beredning däremot lämnar förslag på *ett* verksamhetsområde till Kungl. Maj:t, varefter Kungl. Maj:t omsätter förslaget i praktisk handling och beredningen går över till nästa verksamhetsområde samt kommer med nya förslag till Kungl. Maj:t, som ånyo kan handla. Det är i det avseendet jag menar att beredningen har ett försteg framför utredningen; allt-

Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning

eftersom förslagen läggs fram har Kungl. Maj:t möjlighet att omsätta dem i praktisk handling. En utredning arbetar som sagt inte så, utan utredningen skall vara helt klar, innan Kungl. Maj:t så småningom får ett förslag. Därför anser jag att utvägen med en beredning leder till snabbare resultat än en utredning som fröken Elmén önskar.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Vi avser inte nödvändigtvis en parlamentariskt sammansatt utredning, utan utredningen kan också ske inom departementet. Huvudsaken är att det kommer en utredning till stånd, och jag tycker att det skulle vara en styrka för både civilministern och socialministern att ha riksdagens uttalande bakom sig i detta fall.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag blandar mig i denna diskussion. Jag tror att det är skäl i att man här i någon mån utreder begreppen. Jag har redan haft en utredning, som har undersökt behovet av vidareutbildning och diskuterat vissa linjer, som skulle kunna följas när man skall angripa denna problematik. I den undersökning, som då gjordes, konstaterades att det förelåg ett betydande behov av grundutbildning och av vidareutbildning på åtskilliga områden inom statsförvaltningen. Mellan statens avtalsnämnd och statstjänarkartellen har en uppgörelse träffats om yrkesutbildning på samma sätt som sker i moderna storföretag, och man har konstaterat att det där kommer in sådana problem, som kommer att beröra den statliga utbildningen i övrigt. Vi har alltså på åtskilliga områden konstaterat ett behov av utbildning i olika former, vilken kan göra de anställda bättre skickade för sina respektive uppgifter inom statsförvaltningen.

När det gäller att angripa denna problematik har jag menat, att man inte

skall gå den gamla, tunga vägen att till-sätta en utredning, vilkens betänkande skall sändas runt i den vanliga remisskvarnen, utan ha en utredning som undan för undan angriper problemen på vissa områden och därigenom snabbt kan föra fram det avsnitt, som det för tillfället är mest aktuellt att utreda. För min del tror jag därför att vägen med en beredning snabbare leder fram till det mål, som motionären här nämnde och om vars syfte det inte heller råder några som helst delade meningar mellan oss och motionärerna.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag fäste mig vid en passus i herr Staxängs anförande nyss. Han sade att man inte kan dra en parallell mellan den högre socialvårdspersonalens utbildning och den lägres, emedan den lägre personalen inte har samma förutbildning, som den personal har, som gått igenom socialinstitutet. Jag vill då bara fråga: Menar herr Staxäng att det inte går att vidareutbilda den lägre personalen? Det vore i så fall en verkligt pessimistisk uppfattning. Det kan väl inte vara så omöjligt att lägga upp en grundutbildning, som är avpassad med hänsyn till den lägre personalens förutsättningar, innan utbildningen påbörjas. Det måste gå att ordna en tillfredsställande grundutbildning också för vårdpersonalen i lägre ställningar, och då helst, som jag tidigare sagt, en utbildning som är gemensam för besläktade vårdområden.

Herr STAXÄNG (h):

Herr talman! Jag kan yttra mig mycket kort. Jag påvisade bara skillnaden när det gäller grundutbildningen mellan dessa kategorier. Mer sade jag inte i det fallet.

Huvudsaken för mig är att vi här skall komma fram till ett positivt resultat. Då är frågan på vilket sätt vi snabbast kommer till detta positiva resultat. Min mening var därvid, att om vi överläm-

Arbetsmarknadsstyrelsen: Avlöningar

nar denna fråga till Kungl. Maj:t med en tillräckligt bestämd skrivning från utskottets sida, skulle vi snabbare komma fram till det mål vi tydligen här är eniga om.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Elmén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 41:o mom. II) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna I: 443 och II: 516.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 119 ja och 78 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 42—62

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 63***Arbetsmarknadsstyrelsen: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 63, s. 118—128) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för arbetsmarknadsstyrelsen, som föranledes av vad departementschefen förorddat, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för arbetsmarknadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62, dels ock till Arbetsmarknadsstyrelsen: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 8 808 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* (I: 343) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 397), hade såvitt nu vore i fråga föreslagits viss reducering av personalen och hemställts, att riksdagen måtte besluta att

a) godkänna i motionerna angiven avlöningsstat för arbetsmarknadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62;

b) till Arbetsmarknadsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 8 400 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 343 och II: 397, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för arbetsmarknadsstyrelsen, som föranledes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1961 förorddat;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för arbetsmarknadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62;

c) till Arbetsmarknadsstyrelsen: Av-

Arbetsmarknadsstyrelsen: Avlöningar

löningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 8 808 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser*, *Virgin*, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 343 och II: 397, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1961 förordat;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för arbetsmarknadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62;

c) till Arbetsmarknadsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 8 400 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr STAXÄNG (h):

Herr talman! Jag kanske för en stund får ikläda mig motionärens och reservantens roll. När det gäller denna punkt har socialministern i årets statsverksproposition föreslagit att beteckningen »krisorganisation» skall avskaffas och anslagen med denna beteckning utgå ur riksstaten. Avlöningar och omkostnader för hela organisationen skall i stället bestridas av arbetsmarknadsstyrelsen respektive arbetsförmedlingarnas avlönings- och omkostnadsanslag.

Vi har inget att invända mot denna omläggning i och för sig, men vi anser att en reducering av personalen bör ske i samband därmed. Givetvis kan vi inte exakt ange var besparingarna skall sättas in och det är väl knappast heller erforderligt. Vi vill blott betona att behovet av tillfällig personal i nuvarande konjunkturläge med dess ringa arbetslöshet väl torde vara litet. Därför föreslår motionärerna och reservanterna

som anslutit sig till motionen att anslaget till tillfällig personal helt skall slopas. Härför talar också den omständigheten att anslaget är ett förslagsanslag. Ett godkännande av denna beteckning skulle kanske innebära att riksdagen frånhänder sig sin rätt att bestämma om personalens storlek.

Jag skall inte längre orda om denna sak utan ber att få yrka bifall till reservation nr 12 av herr Kaijser m. fl. Jag kommer sedan att på punkt 65 göra ytterligare ett yrkande med samma motivering.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Departementschefen föreslår att beteckningen »krisorganisation» skall slopas. Förslaget ansluter sig till vad utskottet föregående år uttalade och riksdagen då beslöt. Denna rent tekniska omläggning har motionärerna tagit som intäkt för ett förslag om minskning av anslaget till tillfällig personal. Personalbehovet påverkas emellertid inte av denna omläggning. Detta är viktigt. Det är också mycket betydelsefullt att arbetsmarknadsorganen får möjlighet att anpassa sin personalorganisation till det aktuella behovet. Samhällets utgifter för sysselsättningspolitiken är betydande, varför det vore oklokt, anser utskottet, att inte vid behov kunna göra den förstärkning av den centrala ledningen som behövs för ifrågavarande uppgifter.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 64

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 65***Den offentliga arbetsförmedlingen och sjömanshusen: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 65, s. 131—148) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för den offentliga arbetsförmedlingen, som föranleddes av vad departementschefen förordade, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för den offentliga arbetsförmedlingen och sjömanshusen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62, dels ock till Den offentliga arbetsförmedlingen och sjömanshusen: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 34 725 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen dels de under punkten 63 nämnda likalydande *motionerna I: 343* och *II: 397*, dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 428) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 500).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 343 och II: 397, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för den offentliga arbetsförmedlingen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1961 förordade;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för den offentliga arbetsförmedlingen och sjömanshusen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62;

c) till Den offentliga arbetsförmedlingen och sjömanshusen: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 34 725 000 kronor;

II. att motionerna I: 428 och II: 500

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

A) av herrar *Kajiser, Virgin, Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet under I) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 343 och II: 397, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de ändringar i personalförteckningen för den offentliga arbetsförmedlingen, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1961 förordade;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för den offentliga arbetsförmedlingen och sjömanshusen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1961/62;

c) till Den offentliga arbetsförmedlingen och sjömanshusen: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 31 758 500 kronor;

B) av herr *Staxäng*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr STAXÄNG (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 13 A).

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Jag ber att med den motivering som utskottet anförts få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen (13 A) av herr *Kajiser m. fl.*; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 66 och 67

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 68***Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder**

Kungl. Maj:t hade (punkt 68, s. 154—169) föreslagit riksdagen att till Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 280 000 000 kronor, därav förslagsvis 110 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft följande motioner, nämligen

dels de under punkten 63 nämnda likalydande *motionerna I: 343 och II: 397*,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin* (I: 442) och den andra inom andra kammaren av herr *Hansson* i Önnarp *m. fl.* (II: 499), i vilka hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t göra framställning om slopande av kommuns andel av utbildningsbidrag till arbetslösa,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Rask* väckt motion (II: 345), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att kommunerna befriades från skyldigheten att bidra till kostnaderna för utbildningen av partiellt arbetsföra och andra arbetslösa.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 343 och II: 397, såvitt nu vore i fråga, till Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 280 000 000 kronor, därav förslagsvis 110 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

II. att motionen II: 345 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 442 och II: 499

Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder
icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Kaijser*, *Virgin*, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet under I) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 343 och II: 397, såvitt nu vore i fråga, till Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 230 000 000 kronor, därav förslagsvis 80 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

b) av herrar *Ivar Johansson*, *Bengtsson*, *Svensson* i Stenkyrka och *Andersson* i Knäred, vilka ansett att utskottet under III) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 442 och II: 499 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anfört angående slopande av kommunernas andel i kostnaderna för utbildningsbidragen till arbetslösa m. fl.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr STAXÄNG (h):

Herr talman! På denna punkt är klämman uppdelad i flera moment. Jag måste där uppträda i två olika skepnader, nämligen i det ena fallet tala för en reservation och i det andra fallet tala å utskottets vägnar.

Moment I i denna kläm berör anslaget till vissa sysselsättningspolitiska åtgärder. För innevarande år har dessa beräknats till 255 miljoner kronor. För budgetåret 1961/62 föreslår departementschefen att 210 miljoner kronor skall anvisas för ändamålet. Förslaget innebär alltså en minskning med 45 miljoner kronor i förhållande till de beräknade utgifterna för innevarande år. Då är dock att märka att i den sistnämnda summan ingår vissa från innevarande år eftersläpande åtgärder.

Reservanternas har ansett att man här

Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder

kan stanna vid en lägre siffra. Vi har på denna punkt anfört följande: »Med hänsyn till konjunkturen bör en minskning av anslagsbehovet för beredskapsarbetena kunna ske. Härför talar även den omständigheten att yrkesutbildningen av arbetslösa fått större omfattning.» Vi hänvisar till de motioner som väckts i denna sak från högerhåll. Beloppet borde kunna minskas med 50 miljoner kronor.

Vi har också pekat på möjligheten att använda objekt där dagsverkskostnaden är låg. När det gäller väg- och gatuarbeten blir ju kostnaden per dag hög, 300—350 kronor. Om man däremot går in för andra åtgärder kan man komma ned till 100 kronor, och beträffande vissa åtgärder till vilka arbetsmarknadsstyrelsen under det sista året visat en mycket positiv inställning — röjningsarbeten i skog — är kostnaden per dag så låg som omkring 40 kronor. Jag vill uttala min tillfredsställelse över det mycket stora intresse som arbetsmarknadsstyrelsen visar just för dessa arbeten, och jag hoppas att de kan komma till användning mera i framtiden.

Nu kan man visserligen resonera så att det är svårt att säkert bedöma storleken av erforderligt anslag. Men den synnerligen höga sysselsättningen bör dock bättre återspegla anslagsäskandena än den nu gör. Det är därför vi anser att man skulle kunna göra en minskning.

Beträffande moment I i utskottets förslag ber jag därför att få yrka bifall till reservation nr 14 a). I fråga om moment II och III förmodar jag att jag ånyo får uppträda för utskottets räkning mot energiska motionärer.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Det kan förefalla egenodligt att två utskottalesmän här talar emot varandra, men det är kanske inte så underligt, eftersom herr Staxäng är högerman och jag socialdemokrat.

På denna punkt har utskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag att ett anslag på 280 miljoner skall anvisas för nästa budgetår, medan högerreservanterna föreslår en nedprutning till 230 miljoner. Det är självfallet svårt att beräkna kostnaderna för sysselsättningspolitiken under nästa budgetår. Men om man vill driva en aktiv sysselsättningspolitik är det mycket viktigt att man har tillräckliga resurser. Motionärerna anser att det förbättrade konjunkturläget skulle medföra ett minskat medelsbehov. All erfarenhet talar dock för att man inte bör beräkna medelsbehovet alltför snävt, då konjunkturläget snabbt kan förändras.

Detta är också en fråga om den ambition man vill utveckla när det gäller sysselsättningspolitiken. Vi nöjer oss i dag inte med en arbetslöshetspolitik i hävdvunnen bemärkelse. Vi vill ha en aktiv sysselsättningspolitik, som kan bidra till att ge den enskilde det arbete som svarar mot hans önskemål och förmåga. Dessutom — och det är det inte minst viktiga — vill vi driva en sysselsättningspolitik som gör det möjligt att tillvarata tillgängliga arbetskraftsresurser.

Arbetsmarknadspolitiken av i dag har ett betydligt bredare register än tidigare. Arbetsmarknadsstyrelsen anordnar inte bara beredskapsarbeten utan bedriver också en mycket omfattande omskolningsverksamhet och vidtar andra rörlighetsstimulerande åtgärder. Sådan verksamhet behövs inte bara i en lågkonjunktur utan i lika hög grad för att tillfredsställa den efterfrågan på arbetskraft som råder i ett bättre konjunkturläge. Inte minst viktigt är det att ge de handikappade möjligheter till försörjning genom eget arbete.

Att här göra en nedprutning med inte mindre än 50 000 000 kronor anser utskottet inte vara försvarligt, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i förevarande del.

Herr STAXÄNG (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Almgren och jag har inte någon ivrig önskan att gå in på en längre replikväxling. Jag vill här bara påpeka, att det nu inte är fråga om principerna när det gäller sysselsättningspolitiken.

Herr Almgren framhåller, att det gäller att ha tillräckliga anslag till reds. Jag sade i mitt förra anförande, att en mycket hög sysselsättning bör kunna starkare återspeglas i anslagsäskandet från Kungl. Maj:t än vad som här varit fallet. Därtill kommer att om det är något ställe där en tilläggsstat är befogad, så är det just på detta område. Om konjunkturen och sysselsättningsläget skulle förändras, är det naturligt att en tilläggsstat här kommer till användning.

Herr ANDERSSON i Knäred (cp):

Herr talman! Ifrån centerpartiets sida har vi inte haft någon större anledning att delta i debatterna här i dag om statsutskottets utlåtande nr 5; vi har anslutit oss till utskottets ställningstagande på alla punkter utom punkten 68, där vi i ett avsnitt anmäler en avvikande mening.

Jag vill därför i detta sammanhang konstatera, att jag har en smula svårt att förstå herr Cassel, som då han inledde debatten om detta utlåtande ironiserade över centerpartiets »utsvävningar» på det socialpolitiska fältet. Jag vet inte vad det här skulle röra sig om, såvida det inte skulle gälla detta avsnitt, ty det är det enda, där vi har en avvikande mening. Jag skall gärna medge, att vår uppfattning skiljer sig rätt mycket från högerns, ty högern gör här sin stora besparing, en besparing som i mycket är rent fiktiv. Är man nämligen överens om metoderna när det gäller de sysselsättningspolitiska åtgärderna, blir fixeringen av hur stort förslagsanslaget skall vara mycket av ett spegelfäkteri. Jag tror därför att besparingen på 50 miljoner kronor är ytterst illusorisk. Vi

Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder

har i detta avsnitt alltså ingen avvikande mening mot utskottsmajoriteten.

Det har vi däremot i ett senare avsnitt, som gäller fördelningen av kostnaderna för omskolningen av arbetslösa. För närvarande gäller den bestämmelsen, att kommunerna skall bidra till täckandet av 25 procent av kostnaderna. Dock kan arbetsmarknadsmyndigheterna med utnyttjande av den dispensmöjlighet de har befria en kommun ifrån denna bidragsandel. Arbetsmarknadsstyrelsen hade i sina anslagsäskanden föreslagit, att denna regel skulle upphävas och att staten alltså skulle svara för hela kostnaden. Det har visat sig allt besvärligare med kommunernas bidrag, då denna verksamhet med omskolningen av arbetslösa nu i stor utsträckning innebär att man flyttar över folk från en kommun till en annan. Det kan då kännas hårt för den kommun, som skall skicka iväg arbetskraft, att först behöva bidra till kostnaderna för omskolningen. Arbetsmarknadsmyndigheterna har betydande besvär att få ut kommunernas andel och försöker olika åtgärder. Jag kan nämna att i mitt eget län har arbetsmarknadsmyndigheterna begärt, att landstinget skulle klara kommunernas andel. Den begäran har landstinget ställt sig tämligen kallsinnigt till. Det är helt naturligt, att inte landstinget vill ge sig in på helt nya områden för sin verksamhet och lämna bidrag, där man författningsenligt inte har någon skyldighet att göra detta.

Statsrådet har nu hänvisat till att dispensregeln skulle kunna utnyttjas på ett generösare sätt, och det är givetvis i och för sig tacknämligt. I praktiken blir det väl så, att det blir en helt frivillig sak ifrån kommunernas sida, om de vill bidra till omskolningen eller inte. Då kan jag inte förstå annat än att det bara blir en hel del onödigt trassel för arbetsmarknadsmyndigheterna när det gäller att försöka få ut det 25-procentiga bidraget från kommunerna. Får man det inte, får hela kostnaden bestri-

Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder

das med statsmedel. Vi menar därför att det är riktigast att direkt hemställa om att hela omskolningsverksamheten bestrides med statsmedel. Det är också det, som vi har framhållit i reservationen under denna punkt av herr Ivar Johansson m. fl.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr RASK (s):

Herr talman! Eftersom jag är motionär under denna punkt vill jag säga några ord med anledning av min motion nr 345.

Utskottets skrivning är ganska välviljig när utskottet framhåller att en ökad geografisk rörlighet bland arbetskraften kan göra motiven svagare än tidigare för bidrag från kommunerna till den inom ramen för arbetsmarknadspolitiken bedrivna omskolningen och yrkesutbildningen. Vidare säger utskottet att det inte är berett att för närvarande tillstyrka längre gående åtgärder än vad departementschefen har förordat.

Det kan väl möjligen anses, att jag som motionär borde nöja mig med detta, men eftersom jag anser att denna fråga är mycket angelägen, framför allt ur arbetsmarknadssynpunkt, vill jag utveckla ytterligare några synpunkter. Ingen kan väl bestrida att en effektiv yrkesutbildning av arbetslösa och partiellt arbetsföra ger rika möjligheter att tillvarataga de arbetskraftsreserver som här finns. Med hänsyn just till arbetskraftens geografiska rörlighet, som på sitt sätt gagnar näringslivet, kan man säga att det här är ett intresse över kommungränserna att friställd arbetskraft beredes alla möjligheter till omskolning för anpassning till förändringar på arbetsmarknaden.

De 25 procent av utbildningsbidraget och timpenningen under utbildningstiden, som nu skall betalas av kommunerna, kan det därför vara berättigat att överföra på staten. Man får nog för-

stå att en hel del kommuner vägrar att svara för en kostnad som kanske direkt syftar till en utflyttning från hemorten. Det gäller då i första hand landsbygdens kommuner. Men jag vill i detta sammanhang framhålla — åtminstone så långt som jag känner till det hela — att när det gäller de partiellt arbetsföra, arbetsvårdsfallen alltså, har ingen vägran gjorts från kommunernas sida. Här är det nog så, att man lägger humanitära synpunkter till sitt ställningstagande och beslut.

Det är alltså när det gäller att använda omskolning och yrkesutbildning som rent arbetsmarknadspolitiska åtgärder som kommunerna är tveksamma. Denna tveksamhet har på senare tid markerats på det sättet, att tidigare lämnade s. k. generella åtaganden om kommunandel har återkallats. I mycket fler fall än tidigare vill man nu föredra ärendena i beslutande organ. Så är det i varje fall i mitt hemlän. Helt naturligt blir det då en viss försening som fördröjer angelägn åtgärder. Det blir också administrativt betydligt mera tungarbetat för länsarbetsnämnderna, som har till uppgift att ytterligare bredda och utöka omskolningsverksamheten.

Ett annat förhållande är, att det nu för den arbetslöse i viss mån blir beroende av mantalsskrivningsorten om han skall få full hjälp till omskolning eller inte. Det blir också en mycket ojämn fördelning kommunerna emellan. Vissa kommuner får höga kostnader, andra lägre, och det blir naturligt nog kommuner med vikande befolkningsunderlag och låg industrialiseringsgrad som får betala det mesta. Det kan inte vara riktigt att en viss ordning ger utslag på det sättet att önskemålet att så effektivt som möjligt utnyttja våra arbetskraftsreserver blir begränsade till hur inställningen är i den eller den kommunen.

Redan nu har arbetsmarknadsstyrelsen möjlighet att medge dispens för bidrag från kommunen, och departe-

mentschefen har föreslagit att denna dispensgivning försöksvis utvidgas, vilket statsutskottet tillstyrker. Men några regler för i vilka fall dispens skall lämnas har inte angivits. Hittills har man från arbetsmarknadsstyrelsen, åtminstone så långt jag känner, varit ganska restriktiv i sin bedömning. Man har från det hållet menat ungefär som så, att endast kommuner med höga arbetslöshetssiffror borde befrias. Sedan har man också från arbetsmarknadsstyrelsen krävt dels att ärendet fullföljts i kommunen ända upp i kommunalfullmäktige, dels har det fordrats en ganska utförlig utredning för bedömning av ärendena. Beklagligt nog har det då ibland inträffat att man i länsarbetsnämnderna måst avstå från ärendet av den enkla anledningen att man inte haft personalresurser till en så detaljerad uppföljning. Det är således angeläget att förfarandet i handläggningen av ärendena förenklas vid en generösare dispensgivning. I annat fall blir det säkert nödvändigt med en förstärkning av de personella resurserna om det hela skall kunna klaras på ett för en aktiv arbetsmarknadspolitik tillfredsställande sätt. Omskolningen och yrkesutbildningen av de arbetskraftsreserver, som representeras av de arbetslösa och partiellt arbetsföra, är så viktig för vårt näringsliv att detta inte bör hindras av att en del kommuner inte kan och andra kommuner inte vill bidra till dessa kostnader. Då bör i stället staten ta hela kostnaden för såväl utbildningsbidrag som timpenningen under utbildningstiden i likhet med vad jag hemställt i min motion nr 345.

Det finns till denna punkt i statsutskottets utlåtande under B fogat en centerpartireservation, men eftersom ett bifall till denna endast blir en halv-mesyr, kan jag inte acceptera denna lösning. I reservationen hemställes nämligen endast om slopande av kommunernas andel i kostnaderna för utbildningsbidragen. Som jag har framhållit

Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder

i min motion är även kommunerna skyldiga att bidra med 25 procent till kostnaderna för timpenningen under utbildningstiden, som utbetalas över kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning och hänföres till anslaget Bidrag till vissa omskolningskurser m. m. Ett bifall till reservationen innebär således att man slopar kommunandelen för utbildningsbidragen men har kvar kommunandelen när det gäller timpenningen med fortsatt administrativ belastning för de organ som handlägger ärendena. Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till motion nr 345 i denna kammare.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Jag vill inte gå in i någon polemik emot de synpunkter som den senaste ärade talaren framförde. Det är delvis samma synpunkter som kom fram i arbetsmarknadsstyrelsens skrivelse till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t har också i propositionen framhållit, att vad angår förslaget att upphäva kommunernas bidragsskyldighet vill departementschefen erinra om att arbetsmarknadsstyrelsen i detta avseende har viss dispensrätt.

Men departementschefen tillägger: »Jag är villig tillstyrka att styrelsen försöksvis utvidgar sin dispensgivning, då så erfordras för att en av arbetsmarknadspolitiska skäl önskvärd omskolning skall komma till stånd.» Det är just detta utskottet stannat vid. När utskottet säger, att det inte är berett att för närvarande tillstyrka längre gående åtgärder än vad departementschefen föreslagit är det just på grund av att departementschefen vill att denna dispensrätt försöksvis skall utvidgas.

I första kammaren kom fram ett argument, som jag här måste beröra — det är möjligt att det nämnts även i denna kammare, ehuru det undgått mig — nämligen att man här orättvist skulle vältra över kostnader på de svaga kommunerna. Jag vill i det avseendet näm-

Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder

na, att i sådana fall kommer dispensrätt givetvis att beviljas. Den saken tycks vara aldeles klar. Då blir det en kostnadsökning endast för de ekonomiskt starkare kommunerna. Det väsentliga är emellertid att Kungl. Maj:t vill att dispensrätten försöksvis skall utvidgas. Det är möjligt att kommunbidragen sedan kan avvecklas, men innan så sker bör erfarenheterna av den av departementschefen föreslagna utvidgade dispensrätten avvaktas.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag beträffande punkterna II och III i utskottets kläm.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 14 a); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 68:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 14 a) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde

emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 161 ja och 35 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II:345; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. III

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 14 b); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Knäred begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 68:o) mom. III) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 14 b) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Andersson i Knäred begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröst-

Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade

ningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 157 ja och 34 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 69 och 70

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 71***Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Trots den goda sysselsättningen och bristen på arbetskraft i vårt land under den högkonjunktur som vi har haft och för närvarande har finns det människor som inte har kunnat beredas arbete. Det gäller människor som inte önskar något högre än att få arbete men som industrien inte tar emot och för vilka det inte heller finns skyddade verkstäder i tillräcklig utsträckning. Det är de handikappade, de partiellt arbetsföra, av vilka det enligt senaste uppgifter fanns 31 000 anmälda på våra arbetsförmedlingar.

Jag kan, innan jag går vidare, ge socialministern ett erkännande för den förbättring som har skett i fråga om att hjälpa de skyddade verkstäderna att bereda dessa handikappade sysselsättning. Den hjälp som har givits är emellertid inte tillräcklig. Det ger antalet som inte har kunnat beredas sysselsättning belägg för.

Det är ju icke staten, som ordnar dessa skyddade verkstäder, utan det är landsting och primärkommuner som är huvudmän för dessa. Man kanske inte skall förvåna sig över att såväl landstingen som primärkommunerna drar sig för att anordna skyddade verkstäder på grund av de stora kostnader de för med

sig. Det beror också på att det statsbidrag till föreståndare och arbetsledare som riksdagen beslöt 1950 och som man då fastställde till 50 procent senare har sänkts, så att det för närvarande utgör 40 procent men i vissa fall kan uppgå till 45 procent.

När dessa människor gått sysslolösa under en längre tid, mister de ofta självförtroendet och tror själva, att de inte kan utföra något arbete, vilket även leder till psykiska skador, även om skadan från början varit rent fysisk.

Vi har på den plats, som jag är ifrån, under 1958 skrivit ut tre stycken från den skyddade verkstaden där. Dessa har kommit ut i produktionen och skött sig utmärkt och klarat sina uppgifter. Bland dessa finns det en som råkat ut för en massa motorcykelolyckor och dylikt. Den personen hade under en längre tid gått sysslolös. Han hade gjort det så länge att han över huvud taget inte önskade få något arbete. Vi fick emellertid hand om honom på den skyddade verkstaden, och sedan han gått där ett eller annat år, skrevs han ut och fick arbete i den öppna marknaden. Han har nu gift sig och sköter sig utmärkt. Jag har velat nämna detta exempel för att visa, vilken oerhörd nytta man kan ha av dessa skyddade verkstäder med den möjlighet de har att återföra människor till ett arbetsdugligt liv.

I de två olika motioner, som avlämnats i denna fråga, motionerna nr 336 och 343, påyrkas att statsbidrag skall utgå med 50 procent av kostnaderna för anskaffande av den första uppsättningen av maskiner och verktyg och i vissa fall även med $\frac{2}{3}$ av dessa kostnader. En stor del av de skyddade verkstäder som finns har omoderna maskiner och det ekonomiska resultatet av verksamheten blir därför sämre än om man hade tillgång till en modern maskinpark. Detta beror inte på någon ovilja från huvudmännens sida mot verksamheten, men liksom staten anser huvudmännen —

Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade

vare sig dessa utgöres av primärkommuner eller landstingskommuner — att man av ekonomiska skäl inte kan lämna större anslag. De som står i ledningen för dessa skyddade verkstäder kommer alltså i en mellanställning mellan å ena sidan staten som bidragsgivare och å andra sidan huvudmännen.

Det är gott och väl att man på en del platser har fått skyddade verkstäder, men på de flesta orter finns det inte sådana verkstäder, och det gör att de partiellt arbetsföra inte kan se särskilt ljus på framtiden.

I motion nr 343 har vi motionärer också hemställt om att statsbidrag måtte utgå med 50 procent av lönerna till föreståndare och arbetsledare vid dessa skyddade verkstäder. Vi har gjort detta för att stimulera huvudmännen att ta de initiativ som är erforderliga för att skapa möjlighet för de många gånger olyckliga människor det här gäller att genom en arbetsinsats återvinna självförtroendet och bidra till sin egen försörjning.

När denna fråga var uppe vid föregående riksdag hoppades jag att socialpolitiska kommittén snart skulle komma med en lösning, men det tycks dröja. Jag anser det nu meningslöst att gentemot ett enhälligt utskott ställa ett yrkande om bifall till motionerna, men jag vill hemställa till socialministern att han tar det befriande grepp om frågan som behövs för att komma till rätta med problemen. Det går inte att göra en uppdelning i olika kategorier och säga, att en viss person skall placeras på träningsverkstad och en annan på en skyddad verkstad. Det är möjligt att den som arbetar på en skyddad verkstad så småningom kan skrivas ut och att hans arbetskraft kan komma produktionen utanför den skyddade verkstaden till godo. Jag åberopar det exempel som jag tidigare nämnde om, att i min hemstad vi år 1958 kunde skriva ut tre av dem som arbetade på den skyddade verkstaden. Föregående år var det en som ef-

ter kortare tid på denna verkstad kunde erhålla arbete på annan plats.

Det behövs som sagt ordentliga krafttag på det här området, och detta kommer givetvis att medföra ökade utgifter, men i det långa loppet kommer det att vara till fördel både för samhället och de handikappade själva.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Jonsson* i Strömsund.

Herr *BENGTSSON* i Landskrona (s):

Herr talman! Statsbidraget till anordnande av skyddade verkstäder och till driften av sådana verkstäder har i år rätt avsevärt uppräknats i förhållande till föregående års anslag. Jag vill uttala min stora tillfredsställelse över att så har skett.

De undersökningar som gjorts visar emellertid att de ökade resurser som sålunda ställts till förfogande från statligt håll inte kommer att vara tillräckliga. Vid årsskiftet 1959/1960 fanns det sammanlagt ungefär 2 600 arbetsplatser vid skyddade verkstäder och träningsverkstäder. Under 1960 beräknas ha tillkommit cirka 700 nya platser och för 1961 har arbetsmarknadsstyrelsen uppskattat tillskottet till 1 300 platser. Håller dessa beräkningar, skulle det vid årsskiftet 1961/62 stå till förfogande i runt tal 4 600 platser.

Denna utveckling skulle kanske kunna anses tillfredsställande, om man inte visste att antalet ansökningar ständigt ökar i avsevärt raskare takt. För ett år sedan var det ungefär 15 000 sökande till platser av detta slag. I dag ligger siffran vid över 31 000, och det har alltså på ett enda år skett en fördubbling av antalet sökande. Samtidigt stod under fjolåret i runt tal 3 300 arbetsplatser till förfogande. Detta visar tydligt det stora behovet av ytterligare verkstäder. Arbetsmarknadsstyrelsen säger visserligen att nytillskottet av arbetsplatser under detta år troligen kommer att uppgå

Bidrag till anordnande av verkstäder för handikappade

till 1 300, men mot bakgrunden av de förut anförda siffrorna är detta i högsta grad otillräckligt, även om tillskottet som sådant givetvis är mycket välkommet.

Man frågar sig varför vi inte kan sätta fram ett tillräckligt stort antal platser för dessa handikappade människor, som ingenting högre önskar än att genom eget arbete kunna bidra till sitt och de sinas uppehälle. Det råder väl ingen som helst tvekan om att det är kostnaderna för igångsättningen och driften av dessa verkstäder som avskräcker kommuner och andra. En första uppsättning av maskiner och verktyg för en verkstad är ingen särskilt billig sak. Därtill kommer lönekostnader för arbetsledare, läkare och kurator. Sedan tillkommer — det vet man på förhand — ett regelmässigt driftunderskott som måste täckas av huvudmannen. Många kommuner som kanske skulle ha intresse av att få i gång en sådan verksamhet för att hjälpa sina handikappade anser att kostnaderna är av sådan storleksordning att de inte kan starta någon.

För att belysa hur en sådan verksamhet kan te sig ekonomiskt kan jag nämna några siffror från en verkstad som jag väl känner till och som jag själv sitter med i styrelsen för. Verkstaden har 85 platser, såväl skyddade som träningsplatser. Kommunen som är huvudman fick under fjolåret satsa i runt tal 380 000 kronor. Statsbidraget uppgick samma år till 35 000 kronor, och landstinget bidrog med 50 000 kronor. I avlöning till intagna klienter utbetalades cirka 340 000 kronor. Varje arbetsplats kostar alltså huvudmannen ganska betydande belopp. För min del anser jag dock att dessa pengar är mycket väl använda. Jag skulle också kunna peka på att i skatt till stat och kommun inbetalades för klienternas avlöningar sammanlagt 85 500 kronor under fjolåret. Hur skattebeloppet fördelar sig mellan stat och kommun kan jag givetvis inte exakt ange, men jag har anledning att

räkna med att staten får tillbaka ungefär så mycket som den lämnar i bidrag till arbetsledare och föreståndare.

Vad man innerst inne önskar är ju att ett avsevärt antal nya arbetsplatser skulle kunna ställas till de partiellt arbetsföras förfogande. Skall vi här komma fram till ett tillfredsställande resultat är det enligt min uppfattning alldeles nödvändigt att vi över budgeten satsar betydligt mer än vad vi i dag gör. Jag tror att hjälp till en första uppsättning av maskiner och verktyg skulle vara ett verksamt bidrag. Det är inte särskilt billigt att starta en mekanisk verkstad. Man beräknar att en någorlunda modern maskinpark drar en kostnad för huvudmannen av omkring 5 000 kronor för varje arbetsplats inom verkstaden.

Vi har i motion nr 343 yrkat på ett sådant bidrag i överensstämmelse med vad arbetsmarknadsstyrelsen har begärt i sin petitaskrivelse. Samtidigt har vi yrkat på högre bidrag till föreståndares och arbetsledares löner.

Jag är, liksom min kollega herr Johanson i Västervik fullständigt på det klara med att det med hänsyn till att ett enhälligt utskott avslår motionsyrkandena är meningslöst att yrka bifall till dessa. Jag har ändå velat redovisa dessa synpunkter, givetvis i hopp om att socialministern skall ta en smula hänsyn till dem och att vi till nästa år skall kunna få större belopp över budgeten till förfogande för detta ändamål.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Här har inte framställts något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Jag vill dock i anledning av den förste ärade talarens skildring beträffande detta klientel framhålla min personliga uppfattning i denna sak. Jag delar helt hans åsikt när det gäller att göra något för dessa människor, som säkert har mycket stora svårigheter att komma in i näringslivet och där få utkomstmöjligheter. Jag kan nämna för kammarledamöterna att jag hade äran

Bidrag till vissa omskolningskurser m. m., tillika svar på interpellation ang. yrkesutbildningen för vuxna

att leda en kommitté i mitt hemläns landsting som i ett enhälligt utlåtande begärde avsevärda åtgärder på detta område.

De ärade talarna — såväl den förste som den efterföljande — erkänner också att Kungl. Maj:t redan har vidtagit betydande åtgärder. Utskottet uttalar även när ytterligare utbyggnad signaleras sin tillfredsställelse över att en sådan kommer till stånd.

När liknande framställningar gjordes förra året, då skrev utskottet att det förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle följa denna fråga. Jag vill även nämna att Kungl. Maj:t redan har gjort en viss insats detta år. Det redovisas i Kungl. Maj:ts förslag att statsbidrag till verkstäder för särskilt utrymmeskrävande verksamhet må utgå för högst 30 m² per arbetsplats i stället för, enligt gällande bestämmelser, högst 15 m².

Kungl. Maj:t har alltså redan gjort en viss utvidgning. Utskottet har även i år framhållit, att vi förutsätter att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer bidragsgivningen och föreslår de eventuella ändringar av bidragsreglernas tillämpning som kan vara av behovet påkallade.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 72

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 73

Bidrag till vissa omskolningskurser m. m., tillika svar på interpellation ang. yrkesutbildningen för vuxna

Sedan punkten föredragits yttrade:

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Fröken Elmén har frågat statsministern, om denne vill redo-

göra för de åtgärder man från regeringens sida ämnar vidtaga i syfte att efterkomma det beslut angående yrkesutbildningen som i enlighet med statsutskottets utlåtande nr 192 fattades av riksdagen i december 1960.

Då den av interpellanten avsedda frågan handlagts inom socialdepartementet har statsministern överlämnat interpellationen till mig för besvarande.

Jag har under femte huvudtiteln i årets statsverksproposition redogjort för den möjlighet att decentralisera vissa uppgifter till länsarbetsnämnderna, som beretts överstyrelsen för yrkesutbildning, samt anledningen härtill. Jag har därvid framhållit, att anordningen är att betrakta som ett provisorium i avbidan på att pågående utredningsarbete rörande vissa organisationsfrågor inom yrkesutbildningen slutföres.

Jag kan vidare nämna, att arbetsmarknadsstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning nu har beslutat att vissa uppgifter skall decentraliseras till av länsarbetsnämnderna utsedda kursstyrelser. Av de tre ledamöterna i dylik styrelse skall en vara sådan sakkunnig i yrkesutbildningsfrågor, som på förslag av överstyrelsen för yrkesutbildning förordnats att biträda länsarbetsnämnden vid handläggning av frågor rörande yrkesutbildning för arbetslösa.

Kursstyrelsen skall bestämma när kurser skall igångsättas och nedläggas, anskaffa och iordningställa lokaler, se till att lokaler och utrustning blir väl vårdade, avge förslag till kursföreståndare, anställa skrivbiträden, vakt- och administrativ personal, anställa vikarier för kursföreståndare och lärare vid förfall för dessa under högst fyra veckor, antaga och skilja elever från kurserna samt tillse den allmänna ordningen vid kurserna.

Såsom framgår av denna uppräknning är avsikten inte att decentralisera uppgifter som har med den pedagogiska ledningen av kurserna att göra. Dessa

Bidrag till vissa omskolningskurser m. m., tillika svar på interpellation ang. yrkesutbildningen för vuxna

ligger alltså hos yrkesöverstyrelsen. Endast administrativa uppgifter decentraliseras. Tydligt har de berörda ämbetsverken ansett, att detta arbete kan skötas smidigare och enklare av ett lokalt organ än av ett centralt verk i Stockholm. Jag är av samma mening.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Jag ställde interpellationen till statsministern, ty frågan berör egentligen två departement, och det kanske även hade varit av ett visst intresse att få höra ecklesiastikministerns synpunkter i denna fråga.

Interpellationen går tillbaka till ett riksdagsbeslut som vi fattade under hösten 1960, och när det nu framskyntade, att man ämnade vidtaga vissa åtgärder, fann jag att dessa inte tycktes överensstämma med det beslut som riksdagen då fattade. Förra året väcktes en motion, där herr Kellgren begärde att länsarbetsnämnderna skulle fungera som kursstyrelser för denna omskolning av vuxna. Riksdagen avvisade denna motion, och jag ber att få citera en del av det som utskottet då uttalade:

»Utskottet får erinra om att de sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning m. m. framhållit, att i dessa sakkunnigas uppgift ingår att undersöka möjligheterna för en koncentration av den centrala ledningen av yrkesutbildningen. De sakkunniga har betonat, att ifrågavarande förslag strider mot direktiven för nämnda utredning, då dess förverkligande skulle medföra en ytterligare splittring av ledningen för yrkesutbildningen. Utskottet vill med hänsyn härtill och jämväl i betraktande av att ifrågavarande organ icke förfogar över erforderlig pedagogisk sakkunskap avstyrka att åtgärder skulle vidtagas i enlighet med vad i motionerna på denna punkt förordats.»

Nu har man beslutat, att länsarbetsnämnderna skall tillsätta kursstyrelser, och jag kan inte fatta att detta står i överensstämmelse med utskottets uttalande och riksdagens beslut. Man säger, att länsarbetsnämnderna visserligen inte skall vara kursstyrelser, men man ger länsarbetsnämnderna uppdraget att tillsätta kursstyrelser.

Utredningen för yrkesutbildningens centrala ledning säger att en av dess uppgifter är att koncentrera den centrala ledningen, men man måste ju ifrågasätta, om man inte med den nu beslutade åtgärden i stället splittrar ledningen. Även om det här rör sig om vissa rutinarbeten, som socialministern räknar upp i svaret, så blir det dock så, att kursledningen kommer att sortera under två myndigheter, nämligen dels under överstyrelsen för yrkesutbildning och dels i realiteten under länsarbetsnämnden.

Socialministern säger nu, att detta endast är ett provisorium i avvaktan på utredningen om organisationen av den centrala ledningen för yrkesutbildningen. Det förefaller mig då egendomligt, att man vidtager en sådan åtgärd samtidigt som utredningen är i gång. Jag antar att man väntar att det snart skall komma förslag från den utredningen. Den har ju arbetat ganska länge. Jag fick i dag en uppgift om — om den är riktig — att den arbetat sedan 1955. Man måste väl då förvänta, att den ganska snart kommer med ett förslag. Enligt det uttalande som förut har gjorts, att man bör komma fram till en koncentration och att man därför ställer sig avvisande mot att länsarbetsnämnderna skall fungera som kursstyrelser, eftersom detta medför en splittring av ledningen, är det ju tänkbart, att utredningen kommer med ett förslag, som alltså inte går i linje med vad som nu har framlagts. Man kan därför tänka sig att det sedan kommer att bli ändringar just i fråga om administrationen.

Bidrag till vissa omskolningskurser m. m., tillika svar på interpellation ang. yrkesutbildningen för vuxna

Man förstår att det är behövt att decentralisera vissa arbetsuppgifter. Det är beklagligt, att överstyrelsen för yrkesutbildning inte har några lokala organ eller till sina utbildningscentra har några anställda knutna, som kan utföra uppdrag för överstyrelsen för yrkesutbildning ute på fältet. Det är som sagt angeläget att centralisera hela yrkesutbildningen.

Denna verksamhet växer ut, och det har den gjort alldeles oerhört under de senaste åren. Vi kan se fram emot att omskolningskurserna blir en permanent institution. Vid föredragning i statsutskottets tredje avdelning från arbetsmarknadsstyrelsen framkom det, att man där ansåg att man måste förvänta, att med de omkastningar som blir allt vanligare på arbetsmarknaden en människa under sin yrkesverksamma tid behöver omskolas inte bara en gång utan två eller tre gånger. Detta gör att dessa omskolningskurser kommer att behövas ständigt.

Detta är naturligtvis ett svårbemästrat verksamhetsfält, alldenstund man arrangerar en kurs på ett håll och sedan måste lägga ner den medan i stället en ny kurs börjar på annat håll o. s. v. hela tiden. Arbetet kan inte organiseras som den fortlöpande yrkesutbildningen i yrkesskolorna, där olika kurser avlöser varandra undan för undan, utan man måste lägga upp verksamheten på nytt gång på gång i nya geografiska områden.

Trots att verksamheten har vuxit ut så att den på kort tid har tiodubblats, har personalresurserna inte ökats i större utsträckning. Från 50-talet kurser tidigare har omskolningsarbetet nu svällt ut till 580 kurser under det år som har gått, och enligt en uppgift jag nyligen sett, jag tror den härrörde från generaldirektör Bertil Olsson, har man satt som målsättning att under 1961/62 komma upp till 1 500 kurser. Trots detta har emellertid den avdelning, som har

hand om planläggningen av kurserna på den pedagogiska sidan, inte fått nya ordinarie tjänster. Den arvodesanställda personalen har visserligen i viss utsträckning utökats, men det blir tillfällig personal som omsättes undan för undan. Ledningen har alltså ständigt ny personal att arbeta med, vilket ju måste vara mycket tungrott och arbetsamt. På den sidan måste resurserna förstärkas med de framtidsutsikter vi nu har på detta område, i det att vi kan räkna med att kurserna kommer att växa ut i antal och betydelse och tydligen även kommer att bestå i framtiden.

Det finns en hel del administrativa uppgifter, som inte har nämnts i detta sammanhang men som i realiteten är tidskrävande rutinarbete, arbete med den ekonomiska förvaltningen och alla de detaljer som det innebär. Vem som skall sköta det ena och det andra är ännu inte klarlagt. Det vore av utomordentligt värde att få riktlinjer uppdragna för detta arbete, som vi alla anser vara av särdeles stor betydelse för arbetsmarknaden.

I och med att man får dessa riktlinjer, kommer det också att bli lättare att avgöra vilka som skall omfattas av den reguljära yrkesutbildningen och vilka som skall genomgå kurser för omskolning. Den frågan har varit uppe till debatt förut, bl. a. här i fjol. Man har nu fått vissa riktlinjer i det avseendet, men det händer alltjämt åtskilligt som många står undrande för ute på fältet.

Jag ber än en gång att få tacka socialministern för svaret på min interpellation.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Med anledning av att fröken Elmén åberopade den motion jag vid föregående års riksdag väckte angående yrkesutbildning och denna motions behandling av höstriksdagen vill jag utveckla några synpunkter.

Bidrag till vissa omskolningskurser m. m., tillika svar på interpellation ang. yrkesutbildningen för vuxna

Jag var egentligen väldigt belåten med vad statsutskottet skrev med anledning av min motion. Utskottet och sedermera riksdagen underströk starkt behovet av samlade insatser på yrkesutbildningens område. Utskottet förklarade, att man därvidlag borde avvakta resultatet av två utredningar: skolberedningen och den kommitté som 1955 tillsattes för att utreda yrkesutbildningens centrala administration. När dessa två utredningar var färdiga, menade utskottet och sedermera riksdagen, skulle man ta upp yrkesutbildningens problem i hela dess vidd.

I anslutning härtill fanns det i motionerna också förslag, som syftade till en effektivare vuxenutbildning. Därvidlag hade utskottet en från motionärerna något avvikande mening i en punkt.

Den var, att länsarbetsnämnderna inte lämpligen borde fungera som styrelser för utbildningen, därför att man där saknade pedagogisk erfarenhet och sakkunskap. Men det får givetvis tolkas på det sättet, att om sakkunskap ställdes till förfogande, så var hindret därmed undanröjt, och om andra skäl sedan talade för en sådan ordning, så kunde länsarbetsnämnderna med stor fördel fungera som skolstyrelser. Detta har nu skett på det sättet, att ämbetsverken ställer sakkunskap till förfogande, och därmed är det hinder riksdagen pekade på undanröjt och goda möjligheter bör finnas att tillgodose de synpunkter och önskemål statsutskottet och riksdagen uttryckte i fjol höstas.

En annan punkt var mera väsentlig. Motionärerna hade framhållit det värdefulla i att det sades ifrån, att verksamheten bör omfatta utbildning även av andra än arbetslösa enligt gällande kungörelser. Där sade utskottet också klart och tydligt ifrån att arbetsmarknadsmyndigheterna har rätt och plikt att beställa de utbildningskurser som behövs med hänsyn till förelig-

gande behov av arbetskraft och att det därför inte bara var fråga om utbildning av arbetslösa utan även om ett tillgodoseende av behovet av yrkeskunnig arbetskraft på skilda områden. På den punkten var riksdagens uttalande utomordentligt värdefullt och nödvändigt för att utbildningen skulle kunna få en inriktning, som innebär den största nyttan för näringslivet och för den ekonomiska utvecklingen över huvud taget.

Fröken Elmén har alltid varit intresserad av en sak, som även jag tycker är värd all uppmärksamhet, nämligen utbildningen av hjälpklassklientelet, d. v. s. barn med begränsade resurser i begåvningshänseende. Det är mycket svårt att placera ut sådana ungdomar i arbetsför ålder på arbetsmarknaden. De utgör ett stort arbetsmarknadspolitiskt problem, och där har arbetsmarknadsmyndigheterna gjort väsentliga insatser. Det tror jag att fröken Elmén är den första att understryka. Vad som gjorts i det avseendet är också bara en liten början på det som behöver göras.

Överstyrelsen för yrkesutbildning accepterar att länsarbetsnämnderna och arbetsmarknadsmyndigheterna sysslar med dessa frågor, och man är glad och tacksam för de insatser som där göres. Denna utbildningsverksamhet fordrar mycket stor pedagogisk sakkunskap och erfarenhet, om man skall nå goda resultat, och enligt de rapporter och informationer jag erhållit har man lyckats mycket bra med denna utbildning. Det tycker jag är det bästa beviset på att utbildningsverksamheten har den riktiga pedagogiska inriktningen, eftersom den leder till det åsyftade resultatet.

När man därför från folkpartihåll klankar på denna utbildningsverksamhet för att den sker i andra administrativa former, så gör man därmed omskolningsverksamheten, nybörjarutbildningen och hela yrkesutbildningen en stor otjänst. Jag tror att folkpartiet

Bidrag till vissa omskolningskurser m. m., tillika svar på interpellation ang. yrkesutbildningen för vuxna

och fröken Elmén bör ompröva sitt ställningstagande, ty i det fallet har man intagit en oriktig ståndpunkt.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Det som herr Kellgren nu sist sade tycker jag var egendomligt, eftersom jag ju framhöll att hela omskolningsverksamheten är av utomordentligt stor betydelse just med hänsyn till de omkastningar som sker på arbetsmarknaden.

När herr Kellgren sedan talar om de utvecklingsstörda barnen, så vill jag fråga var de skall få sin utbildning. Det är mycket tacknämligt att arbetsmarknadsmyndigheterna har tagit upp den frågan, men rent principiellt skall väl deras utbildning ligga inom den reguljära yrkesutbildningen. De utvecklingsstörda barnen utgör ju inte något tillfälligt klientel, utan det är ungdomar som kommer årskull efter årskull. De skall givetvis också få utbildning, och den skall som sagt ligga på den reguljära yrkesutbildningens plan, inte på vad jag uppfattar som omskolningskurser och utbildning för handikappade och arbetslösa. Flera yrkesskolor har också lagt upp utbildningskurser för hjälpklassungdomar och sådana, som inte kan tillgodogöra sig den vanliga yrkesutbildningen.

Vad sedan de vidtagna åtgärderna angår kan man inte säga, att de står helt i överensstämmelse med riksdagens beslut i höstas, ty även om man får tillgång till den omtalade expertisen blir det ändå en viss splittring om kursledningen skall sortera under två olika myndigheter. Socialministern säger emellertid att detta bara är ett provisorium till dess hela organisationen blir ordnad. Med det uttalande som de sakkunniga gjort kan man dock befara, att de kommer att ta en annan ställning till den frågan.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Kellgren, att det är inte enbart på folkpartihåll som man är betänksam inför utformningen av det omskolningsarbete, som för närvarande pågår. I likhet med fröken Elmén vill jag gärna säga, att detta arbete är av utomordentligt stor betydelse. Men herr Kellgren vet mycket väl, att då utskottet diskuterade just hans motion var man oerhört betänksam inför den utveckling som skedde på detta område.

Det gäller inte bara bristen på pedagogisk sakkunskap, det är också detta huvudmannaskap som är delat på ett sådant sätt, att verksamheten inte får den rätta utformningen organisatoriskt sett. Det är ingen tvekan om att det hade varit betydligt bättre om ett samarbete mellan arbetsmarknadsstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning hade skett från början. Då hade det alldeles säkert blivit bättre resultat och en bättre utformning av denna undervisning än vad som för närvarande är fallet.

Det kommer också in en tredje part i sammanhanget som huvudman, nämligen landstingen i respektive län, som kopplas in då det gäller ekonomiskt bidrag för att fullfölja verksamheten.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Till fröken Elmén skulle jag bara vilja säga, att det är alldeles riktigt att man gjort vissa insatser för de utvecklingsstörda barnen vid en del yrkesskolor, men man har långt ifrån gjort tillräckligt. När det nu visar sig, att någonting ytterligare måste göras av arbetsmarknadspolitiska skäl, därför att det helt enkelt inte går att placera dessa ungdomar i arbetslivet, ja, då måste man handla och ta till olika provisoriska åtgärder för att lösa problemet. Man kan inte stå till svars med att inte göra någonting, och då måste

Bidrag till vissa omskolningskurser m. m., tillika svar på interpellation ang. yrkesutbildningen för vuxna

man utnyttja de möjligheter som står till buds.

Det är riktigt, vill jag säga till herr Nilsson i Göingegården, att på yrkesutbildningsområdet i dag råder en mycket stor splittring. Det är mycket beklagligt att denna kommitté, som leds av ordföranden i statsutskottets andra avdelning, inte är färdig ännu. Den kommittén blev ändå tillsatt 1955 och har haft en del år på sig att arbeta. Frågan är svår och ömtålig, men det är givetvis hög tid att man får se ett resultat av utredningsarbetet, så att man kan dra upp riktlinjerna för hur yrkesutbildningen för framtiden skall vara organiserad.

Detta är ett stort och viktigt problem, där det inte bara är fråga om landstingen, staten och kommunerna, utan där det också gäller alla de insatser som skall göras från företagarkåll. Att på lämpligt sätt samordna dessa olika insatser, så att man uppnår fullgott resultat på yrkesutbildningens område, det är ingen lätt uppgift. Jag hoppas att man i fortsättningen kan påräkna ett mera positivt stöd från både folkpartiet och högern när det gäller att även finansiellt lösa dessa ganska svåra problem.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag skall gärna instämma i vad herr Nilsson i Göingegården sade, att det hade varit önskvärt att man redan från början haft ett intimt samarbete mellan överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen. Men nu har man så småningom kommit fram till ett sådant samarbete, och jag tycker att det i och för sig är föredömligt, när man håller på med en praktisk verksamhet av denna oerhört viktiga karaktär, att man inom två olika statsinstitutioner kan samarbeta för att praktiskt lösa problemet.

Fröken Elmén säger att detta kanske

inte står i överensstämmelse med vad riksdagen hade tänkt sig. Ja, jag vet inte det. Jag tolkar utskottet på det sättet, att det har en annan mening i detta avseende än fröken Elmén, eftersom fröken Elmén här är ensam reserwant.

För mig är det väsentligt att någonting blir gjort. Här ser vi, fröken Elmén, ett bevis för hur det kan gå när man har utredningar. Vi har här en utredning som hållit på i åtskilliga år, och utredningen kommer inte med några förslag. Vad gör vi då? Vi kan inte låta de arbetslösa gå utan sysselsättning. Vi måste ju se till att företagen, som behöver arbetskraft, kan få omskolad sådan. Om vi då har ett statligt verk centralt i Stockholm utan några regionala organ för att klara av alla de praktiska detaljer som behövs för att man skall få igång denna verksamhet, och vi har ett annat verk som är oerhört intresserat av att någonting sker, måste vi väl anse det vara tacknämligt att man gemensamt använde det andra verkets regionala organ för att få någonting gjort. Vi kan inte i avvaktan på vad utredningen en gång kommer att föreslå sitta med armarna i kors. Det är därför jag säger att det är ett provisorium till dess vi får någonting annat.

Sedan är det riktigt, som fröken Elmén säger, att vissa riktlinjer för verksamheten så småningom kommer att utkristalliseras i praktiken. Det skall jag medge. Men detta är också resultatet av de erfarenheter som man har gjort, och jag tror att både fröken Elmén och jag kan vara överens om att ett centralt ämbetsverk i Stockholm inte på ett tillfredsställande sätt kan dirigera alla de praktiska detaljer, som jag nämnt i mitt interpellationssvar. Det är av praktiska skäl helt enkelt nödvändigt, att man handlägger dessa angelägenheter ute i landsorten på de platser, där man har större lokalkännedom. Det är därför som jag, herr tal-

man, har fattat fröken Elmén på det sättet, att även hon inser att någonting måste göras i avvaktan på att utredningen kommer med sina förslag.

Jag kan vidare — eftersom fröken Elmén önskade veta ecklesiastikministerns mening på denna punkt — försäkra fröken Elmén att jag, innan jag lämnar ett interpellationssvar i riksdagen, har kommit fullt överens med ecklesiastikministern i de frågor, som har intresse för honom.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Herr Kellgren tog upp frågan om de utvecklingsstörda barnen. Jag tycker att det är mycket sorgligt, att dessa skall behöva vara hänvisade till provisoriska åtgärder när det gäller utbildningen. Jag anser att överstyrelsen för yrkesutbildning skall ha sådana resurser, att den kan lägga upp utbildningen för dessa barn lika väl som för andra. Vi har och kommer kontinuerligt alltid att ha ungdomar som behöver sådan utbildning. Dessa kan inte slumpmässigt vara hänvisade till provisorier, utan de skall ha möjlighet till en reguljär yrkesutbildning. Vi ger det ena verket resurser så att det kan sätta i gång när inte det andra verket har möjligheter. Där skulle jag vilja höra ecklesiastikministerns mening om resurserna, så att verksamheten kunde byggas ut på yrkesskolesidan.

Det är likadant med avdelningen för omskolning. Den har inte fått fler ordinarie tjänster, trots att verksamheten växer ut, så att man räknar med att det skall bli 1 500 kurser i stället för 50. Får inte verket vidgade möjligheter att följa med i utvecklingen går det inte att dra upp riktlinjerna för vad det ena och det andra verket skall bedriva för utbildning.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 74—77

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 78

Byggnadsforskning

Kungl. Maj:t hade (punkt 88, s. 219 och 220) föreslagit riksdagen att till Byggnadsforskning för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 530 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Gustaf Henry Hansson* och *Stefansson* (I: 433) och den andra inom andra kammaren av herr *Källenius m. fl.* (II: 508), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening framhålla, att styrelsen för statens institut för byggnadsforskning borde utökas med en ledamot med särskild insikt i praktiska byggnadsfrågor sett ur företagsynpunkt.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte till Byggnadsforskning för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 530 000 kronor;

II. att motionerna I: 433 och II: 508 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Kaijser*, *Staxäng* och *Cassel*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr KÄLLENIUS (h):

Herr talman! 1960 års riksdag biföll ett förslag om inrättandet av ett statens institut för byggnadsforskning och bestämde att dess styrelse skulle bestå av fem personer, vilka skulle representera sakkunskapen på alla de områden, som har samband med byggnadsverksamhet. Den styrelse som tillsatts har en sådan anknytning på alla områden utom vad gäller själva byggnadsutförandet och därmed sammanhängande problem. Detta har visat sig vara en brist, och det är för att Kungl. Maj:t skall få möjlighet att komplettera denna styrelse, som motionen nr II: 508 har kommit till.

Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken

Utskottet har nu under punkten 78 skrivit, att det enligt utskottets mening bör »få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma antalet ledamöter i institutets styrelse samt att utse desamma». Jag vet inte riktigt hur detta skall tolkas. Klart är emellertid att det fordras en komplettering av expertisen inom institutets styrelse.

Eftersom jag är litet oviss om vad utskottets skrivning innebär, anser jag mig böra yrka bifall till motionen.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! När riksdagen förra året fastställde ny organisation för byggnadsforskningen innebar detta bl. a., att två organ bildades, dels statens råd för byggnadsforskning och dels statens institut för byggnadsforskning. Rådet, som har hand om de stora pengarna, skall ha representanter för skilda intressegrupper. Institutet, som har hand om vissa praktiska forskningsuppgifter, vilka rådet lämnar anslag till, skall enligt beslut förra året ha en styrelse på fem personer. Dessa skall dock enligt riksdagens beslut inte representera några bestämda intressegrupper.

När det nu uppkommit ett önskemål om en mera allsidigt sammansatt styrelse för institutet än vad som varit möjligt med fem ledamöter, har utskottet genom att skriva att det överlåter till Kungl. Maj:t att bedöma antalet ledamöter för styrelsen av institutet tagit bort spärren beträffande ledamöternas antal. Vi anser dock att riksdagen inte direkt bör utpeka vilka grupper som skall vara representerade i styrelsen. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att tillsätta dessa. Vi har dock anledning förmoda att motionärerna — och då också herr Källenius — kan vara tillfredsställda med vad utskottet här har skrivit, då Kungl. Maj:t nu har möjlighet att komplettera styrelsen med folk, som har speciella erfarenheter då sakliga skäl därför kan anföras.

Herr talman! Jag ber att med det an-

förda få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KÄLLENIOUS (h):

Herr talman! Sedan utskottets talesman nu klarlagt, att utskottets formulering avser att ge Kungl. Maj:t det i motionen avsedda bemyndigandet, nämligen att vid behov utöka antalet styrelseledamöter, har jag fått den upplysning jag önskade. Jag har emellertid svårt att förstå det logiska i att utskottet tillstyrker vad motionen går ut på men samtidigt avstyrker motionen. Jag hoppas dock att Kungl. Maj:t fått sin uppmärksamhet riktad på frågan och även kommer att vidtaga åtgärder enligt vad som begärts i motionen. Under dessa omständigheter har jag, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 79—83

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 84***Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken**

Kungl. Maj:t hade (punkt 93, s. 222) föreslagit riksdagen att till Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 260 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist* (I: 230) och den andra inom andra kammaren av herr *Rydén* (II: 338), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att bevilja riksbanken rätt att påföra bosättningslåntagare en så avpassad förvaltningsavgift per år, att riksbankens självkostnader för administreringen av bosättningslånen bleve täckta samt att det under förevarande punkt uppförda anslaget av 260 000 kronor skulle utgå.

Kyrkoskatten för den som icke tillhör svenska kyrkan

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 230 och II: 338 till Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 260 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Per Jacobsson, Edström, Kaijser, Virgin, Staxäng* och *Malmborg*, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 230 och II: 338

a) medge riksbanken rätt att påföra bosättningslåntagare förvaltningsavgift enligt av reservanterna förordade grunder;

b) avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **ELMÉN (fp)**:

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är avgiven vid denna punkt. Vi anser att de som erhåller bosättningslån också skall betala administrationskostnaderna för låneverksamheten. När det gäller vanliga lån får ju låntagarna stå för dessa kostnader.

Herr **CASSEL (h)**:

Herr talman! Jag ber endast att få instämma i fröken Elméns yrkande om bifall till reservationen.

Herr **ALMGREN (s)**:

Herr talman! Vid föregående års riksdag framfördes motions- och reservationsyrkanden motsvarande dem som nu föreligger, men de avvisades. Några skäl som föranleder ett ändrat ställningstagande har inte framkommit. Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen tidigare i år, vid behandlingen av anslagen till socialdepartementets

kapitalbudget, uttalat sig för en utredning om den statliga bosättningslånegivningen. Det kan då inte vara lämpligt, anser utskottet, att nu besluta om ändrade villkor för dessa lån.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 17) av herr *Boman* m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 85—101

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 102

Lades till handlingarna.

§ 2

Kyrkoskatten för den som icke tillhör svenska kyrkan

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 13, i anledning av väckta motioner angående kyrkoskatten för den som icke tillhör svenska kyrkan.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 43 av herrar *Wirmark* och *Hellebladh* samt II: 51 av herr *Zetterberg* m. fl. hade hemställts, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om en utredning avseende principerna för uträkning av den skattelindring å avgifter till kyrkan m. m., som skall tillkomma dem som uträtt ur svenska kyrkan, dels att, sedan principerna prövats och fastställts, en rutinmässig omräkning måtte företagas förslagsvis vart tionde år av den procent-sats enligt vilken skattelindringen skall ske».

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 43 av herrar *Wirmark* och *Hellebladh* samt II: 51 av

Kyrkoskatten för den som icke tillhör svenska kyrkan

herr Zetterberg m. fl. angående kyrkoskatten för den som ej tillhörde svenska kyrkan icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Kärlander* och *Gustafson* i Göteborg.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Vid genomförandet av 1951 års religionsfrihetslagstiftning gällde det även att bestämma det riktiga avdraget på kyrkoskatten för dem som utträtt ur den svenska kyrkan. Det ansågs självklart, att avdraget skulle komma att gälla sådana utgifter som avsåg kyrkans rent religiösa verksamhet. Dissenterlagkommittén hade kommit till uppfattningen, att man borde stanna för ett kyrkoskatteavdrag av 50 procent för dem som utträtt. Man kunde därvid anknyta till att det sedan 1908 gällt ett dylikt procentavdrag för medlemmar av främmande religionssamfund.

Den nya religionsfrihetslagen var emellertid ett omfattande komplex, och den i vår motion nu aktualiserade frågan kom att framstå som en detalj. Men samtidigt visade det sig att en rad remissinstanser hade ställt sig kritiska till den föreslagna procentsatsen 50. Skattefrågan bedömdes vara av den vikt att särskilda sakkunniga borde tillsättas, och den s. k. dissenterskatteutredningen fick uppdraget att bl. a. pröva vilket avdrag som var det riktiga. Den tid som stod till förfogande för utredningen var mycket kort — endast några månader — och utredningen hade även andra frågor att överväga.

Jag skall inte gå in på någon närmare kritik av de grunder, varpå dessa sakkunniga fotade sitt förslag, att avdraget skulle uppgå till 40 procent. Men det torde vara sällan en utredning uttalar sig med så många reservationer och ger så många uttryck för tveksamhet.

Tekniken i utredningen hade varit den, att man från ett antal församlingar infordrade utgiftsstaten och därefter å ena sidan placerade utgifter som bedömdes vara av kyrkligt religiös art och å andra sidan utgifter som bedömdes vara av borgerlig art. Till den senare typen hänfördes självfallet utgifter som avsåg begravningsväsendet och kyrkobokföringen.

Även om man nu skulle godtaga de principer, på vilka kommittén grundade sin slutsats att kyrkoskatteavdraget borde vara 40 procent, vilket jag inom parentes sagt anser vara tveksamt, så måste man betänka att det skett stora förändringar i församlingarnas ekonomi under den tid som förflutit. Dissenterskatteutredningen arbetade med 1949 års siffror för ett antal församlingars utgifter. Vad vi motionärer frågat oss är hur länge dessa siffror fortfarande skall anses vara riktiga för bedömandet av de avdrag på kyrkoskatten som bör medges dem som trätt ur kyrkan. Vore det inte skäl, har vi frågat, att med vissa mellanrum ånyo beräkna dessa utgifter?

Det kan hävdas att det gäller obetydliga belopp, och den iakttagelsen är riktig. Men när religionsfrihetssynpunkterna framtungit, att av samvetsskäl ett avdrag dock skall göras, så är det samvetsmässigt lika riktigt att man söker göra korrekta beräkningar. Gång efter annan har uppmärksamheten riktats på att församlingarna under de senare åren har utvecklat en större aktivitet än tidigare inte minst på byggnadsområdet. Jag vill erinra om att de som utträtt ur kyrkan inte längre får delta i val av organ som har att fatta beslut om dylika ekonomiska ting. Även på områden som kallas borgerliga, t. ex. begravningsväsendet, har nedlagts stora kostnader under efterkrigstiden. Det är alltså en öppen fråga hur procenttalen i dag bör se ut.

Det förefaller emellertid vara rimligt, att de som utträtt ur kyrkan skall kunna vara övertygade om att ändringar i

Kyrkoskatten för den som icke tillhör svenska kyrkan

församlingarnas ekonomiska verksamhet beaktas på det sättet, att man tid efter annan omprövar det skatteavdrag som tillkommer dem. Annars kan ju den rättvisa, som man år 1951 lade ned så stor omsorg på att skapa, bli ytterst illusorisk. Jag utgår från att vi aldrig kan uppnå någon millimeterrättvisa. Det är ibland mycket svårt att fördela dessa utgifter. Men nog har man en känsla av att bevillningsutskottets majoritet har haft ett förvånansvärt ringa intresse för att närmare pejla denna fråga. Det kan väl knappast ankomma på motionärerna att presentera det siffermaterial, som vore erforderligt för att bedöma i vilken riktning utvecklingen går. Jag tror mig emellertid veta att en förändring har skett på vissa områden.

Vi kan vara övertygade om att de problem som aktualiserats i denna motion inte kommer att försvinna i och med att motionen avslås, utan de kommer säkerligen åter till riksdagen, ty detta är en rättsvisefråga som faktiskt inte bara berör dem som utträtt ur kyrkan. Även de som kvarstår kan när de beslutar utgifter till den religiöst-kyrkliga verksamheten ha en känsla av att dessa utgifter i sin helhet bör falla på dem som är kyrkomedlemmar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de två likalydande motionerna nr I: 43 och II: 51.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! När den nuvarande procentatsen 40 procent beslöts låg en undersökning till grund härför. Den utredning som kom med förslaget hade kommit fram till att utgifterna för rent kyrkliga ändamål i landsförsamlingar uppgick till cirka 54 procent och i stadsförsamlingar till cirka 40 procent. Men utredningen ville inte föreslå mer än högst 40 procent, enär i annat fall församlingar med procentuellt sett höga kostnader för borgerliga ändamål — det skulle då främst gälla stadsför-

samlingarna — genom skattelindringen skulle få avstå från en för deras vidkommande alltför stor del av skatte-medlen. De som utträtt ur kyrkan skulle i dylika församlingar få en inte berättigad vinst.

Detta beslut baserades inte på något oangripligt statistiskt material. Det var en skälighetsprövning som låg till grund för det. Skattelindringen bygger alltså på en ren schablonregel. Jag tror inte heller att det går att få någon exakt bedömning av utgifternas fördelning. Även om det vore möjligt att göra en fullt objektiv fördelning av den kyrkokommunala utdebiteringen mellan kostnaderna för borgerliga och rent kyrkliga ändamål, vilket utskottet inte tror, så har naturligtvis inte schablonregeln av praktiska skäl kunnat utformas så, att den tar hänsyn till variationer olika kommuner emellan och mellan skattesatserna olika år.

Jag vill för min del inte bestrida att regeln har svagheter, och det gör inte utskottet heller. Procentsatsen har gällt i drygt tio år. Givetvis kan det under denna period ha skett vissa förskjutningar av betydelse för skatteprocentens storlek, vilket utskottet också understryker. Men frågan är ju ändå, om någon mera väsentlig anmärkning kan riktas mot den gjorda avvägningen mellan borgerliga och kyrkliga ändamål.

Det är inte riktigt att utskottet, som herr Zetterberg säger, när det övervägt frågan har haft endast ett ringa intresse för den. Den har övervägts och diskuterats som alla andra frågor, men utskottet har ändå kommit till det resultatet, att det åtminstone inte ännu finns tillräckliga skäl att förorda en skrivelse till Kungl. Maj:t. Man bör avvakta vidare erfarenheter och också ta hänsyn till att utredningsmaskineriet just nu är ganska ansträngt. Möjligen kan frågan bli mera aktuell i framtiden, och då får vi väl se hur det går.

Med dessa ord ber jag, herr talman,

att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Den som utträder ur svenska kyrkan förlorar därigenom sin rösträtt vid val av kyrkofullmäktige. Kyrkofullmäktige bestämmer storleken av utdebiteringen till kyrkan. Den som utträder ur kyrkan kan alltså inte genom sin röst påverka t. ex. beslut om kyrkoskattens storlek, men han får vara med och betala de höjningar av skatten som kyrkofullmäktige kan besluta. Det är uppenbart att en sådan tingens ordning inte överensstämmer med principerna för ett demokratiskt styrelseskick. Men systemet ter sig ännu mera odemokratiskt, om det är fråga om höjning av utgifterna för rent kyrkliga ändamål. I och med en sådan höjning kommer också den som utträtt ur statskyrkan att få en högre skatt. Härvid hjälper det inte med en regelbundet återkommande avvägning av förhållandet mellan den del som går till rent kyrkliga ändamål och den del som går till de borgerliga ändamålen.

60 procent kan vara mycket, men det kan också vara litet. Det beror på hur pass stor själva skatten är. Herr Zetterberg förklarade, att det skulle vara skönt för kyrkofolket att ensamt få bestämma utgifterna för rent religiösa ändamål, och det tror jag är riktigt. Man önskar ha en sådan ordning från kyrkans egen sida.

Man löser inte problemet genom en schablonavvägning som träffar alla kommuner lika. Sker det en höjning av utgifterna för rent kyrkliga ändamål i en kommun, påverkar det inte fördelningen av skattebördan inom kommunen. Det blir ändå den schablonmässiga fördelningen.

Tydligen måste vi här avvakta en annan tingens ordning. Så småningom skall vi väl ändå komma därhän, att de borgerliga uppgifter, som kyrkans organ nu har, överflyttas till den borgerliga

Värdering av varulager vid beskattningen

kommunen. Det är ett mycket stort problemkomplex, och det är inte det vi behandlar i detta sammanhang.

Den fråga vi i dag behandlar är alltså bara en detalj, och kanske en relativt obetydlig detalj. Men om vi för dagen inte kan ordna den större frågan, bör vi väl ändå kunna lösa den mindre. Det förslag om en saklig avvägning som framförts, tycker jag är berättigat, och jag tror att herr Zetterberg givit skäl för att proportionen 60—40 inte är riktig. Han har, förefaller det mig, gissat på att 60 procent av kyrkoskatten är för mycket att betala för den som utträtt ur kyrkan. Ur rent principiella synpunkter, ur religionsfrihetssynpunkter och — som herr Zetterberg uttryckte det — ur samvetssynpunkt är det berättigat att man här gör en undersökning och att sådana undersökningar återkommer regelbundet, tills vi lyckats ordna förhållandena på ett mer demokratiskt sätt.

Under sådana förhållanden ber jag att få yrka bifall till motionerna.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3

Värdering av varulager vid beskattningen

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 20, i anledning av väckta motioner angående värdering av varulager vid beskattningen.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 40 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 45 av herr *Kollberg m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av gällande beskattningsregler, att

Värdering av varulager vid beskattningen

den s. k. 30-procentregeln vid värdering av varulager vid beskattningen åter skall tillämpas från och med 1962 års taxering, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext»; samt

2) de likalydande motionerna I: 353 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 412 av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)

Härigenom förordnas, att punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 skall er- hålla följande ändrade lydelse.

Anvisningar

till 41 §.

1. Inkomst av — — — särskilt stad- gas.

För skattskyldig — — — av följande.

Därest vinstresultatet — — — stad- gade grunder.

Den i — — — nedan sägs.

Lagret vid beskattningsårets utgång må icke upptagas till lägre belopp än trettio procent av lagrets anskaffnings- värde eller, därest återanskaffnings- värdet å balansdagen är lägre, sistnämnda värde, i förekommande fall efter av- drag för inkurans.

Därest värdet å lagret, beräknat till anskaffnings- eller återanskaffnings- värdet och i förekommande fall efter avdrag för inkurans, uppgår till lägre belopp än som motsvarar medeltalet av värdena å lagren vid utgången av de två närmast föregående beskattningsåren (jämförelseåren), må lagret vid beskatt- ningsårets utgång i stället upptagas till lägst ett belopp motsvarande förstnämnda värde å detta lager efter avdrag med sjuttio procent av sagda medeltalsvär- de. Därvid skola såsom värden å lag- ren vid jämförelseårens utgång hava upptagits anskaffningsvärdena eller,

därest återanskaffningsvärdena å ba- lansdagarna i fråga varit lägre, sist- nämnda värden, i förekommande fall efter avdrag för inkurans. Föreligger sådant fall att sjuttio procent av nyss- nämnda medeltalsvärde överstiger vär- det av lagret vid beskattningsårets ut- gång, må avdrag åtnjutas jämväl för det överskjutande beloppet, därest en här- emot svarande avsättning i räkenska- perna gjorts till lagerregleringskonto. Då avdrag för sådan avsättning medgi- vits, skall avsättningen återföras till be- skattning nästföljande beskattningsår, därvid frågan om avdrag för förnyad avsättning till dylikt konto får prövas enligt bestämmelserna ovan. Ingå i lag- ret råvaror eller stapelvaror, må lagret av sådana varor eller del därav uppta- gas till lägst sjuttio procent av värdet å tillgångarna i fråga beräknat efter lägsta marknadspris under beskatt- ningsåret eller under något av de när- mast föregående nio beskattningsåren. Därest sist angivna grund för värdering av varulagret eller del därav tillämpats, skall vad ovan sägs om värdering med hänsyn tagen till medeltalet av värdena å lagren vid utgången av de två när- mast föregående beskattningsåren icke gälla.

Utan avseende — — — vara påkallat.

Vad i — — — såsom skäligt.

Avdrag för — — — skattskyldiga an- givit.

Vid bestämmande — — — eget ka- pital.

När fråga — — — skulle ifrågakom- mit.

Nedskrivning av — — — september beskattningsåret.

Vad här — — — årets inkomst.

Har avverkningsrätt — — — influtna likviden.

Om beskattningsmyndighet, — — — till beskattning.

Motsvarande gäller — — — års in- komstberäkning.

Värdering av varulager vid beskattningen

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utskottet hemställde,

1) att de likalydande motionerna I: 40 av herr Stefanson m. fl. och II: 45 av herr Kollberg m. fl. angående värderingen av varulager vid beskattningen, samt

2) de likalydande motionerna I: 353 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 412 av herr Hjalmarson m. fl. angående värderingen av varulager vid beskattningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Spetz, Söderquist, Yngve Nilsson, Kollberg, Magnusson* i Borås, *Stenberg* och *von Sydow*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av de likalydande motionerna I: 40 av herr Stefanson m. fl. och II: 45 av herr Kollberg m. fl. samt de likalydande motionerna I: 353 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 412 av herr Hjalmarson m. fl., måtte för sin del antaga det vid sistnämnda motioner fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr von SYDOW (h):

Herr talman! Den här föreliggande frågan om värdering av varulager vid beskattningen är ju mycket gammal, och kammarens ledamöter har handskats med den vid åtskilliga tillfällen förut. Jag hoppas emellertid att kammarens ärade ledamöter vill tillgiva mig, att en jungfrulig stämma nu ett ögonblick vill sälla sig till den kör av röster, som haft denna företagsbeskattningsfråga jämte många andra liknande till sitt tema under de gångna åren.

Bakgrunden till den högermotion, på vilken vår reservation i bevilningsut-

skottet baserar sig — och jag förmodar att samma bakgrund har gällt vid utarbetandet av folkpartiets motion i ärendet — är en bedömning av vad som väntar oss under detta mycket omdiskuterade 60-tal, där vi redan nu hunnit ett stycke på väg. Det har, som alla torde veta, i alla prognoser, i alla bedömningar av 60-talet, uttalats en mycket stor optimism särskilt för vår industri men även för vårt näringsliv över huvud taget. Under förutsättning att inga utrikespolitiska störningar kommer att gå brandhärjande över världen, delar jag den optimismen. Men det har också uttalats — och därom har alla såvitt jag vet på det hela taget också varit ense — att det kommer att ställas mycket stora krav på vårt näringsliv i personellt och tekniskt avseende och krav på att det skall vara så väl rustat som möjligt i ekonomiskt avseende.

Det är just kraven i detta sistnämnda avseende, som har föranlett motionen. Där kommer genast näringslivets kapitalförsörjning in i bilden. Jag vet inte om det är så allmänt bekant, som det kanske borde vara, att den del av kapitalförsörjningen, som industrien hittills haft till sitt förfogande och kunnat utnyttja, har baserat sig på företagssparande eller med andra ord har utgjort den s. k. självfinansieringen. Det har mig veterligt inte förekommit några alltför ingående undersökningar om i hur stor utsträckning självfinansieringen har varit en kapitalkälla för industrien. Men så mycket vet jag, att man i varje fall har uppskattat att ungefär tre fjärdedelar av industriens investeringar under de senaste femton åren torde ha finansierats av företagen själva genom deras eget sparande, således genom självfinansieringen. Ser vi ännu längre tillbaka i tiden, tror jag att man skulle kunna våga säga att alltsedan den tidpunkt, då vi insåg oss kunna räkna med en modern industri här i landet, har självfinansieringen varit den helt dominerande kapitalkällan för indu-

Värdering av varulager vid beskattningen

striens utveckling — och detta i en så hög grad, att jag faktiskt inte vet hur den svenska industrien skulle ha sett ut i dag, om vi inte haft denna mycket omfattande självfinansiering. Den har kanske också i till och med ännu högre grad varit en tillgång för småindustrien, för hantverket och handeln. Denna självfinansiering är nu hotad av två orsaker. Den är i detta nu starkt hotad av den konjunkturutveckling, som vi befinner oss i. Den konjunkturutvecklingen har med fog betecknats såsom en mängdkonjunktur. Vi har gott om order, vi har stor efterfrågan, men vi har inte möjligheter att höja våra priser; vi har alltså inte möjligheter att vältra över våra ökande omkostnader på våra kunder. Det leder till en minskad vinstmarginal, vilket i sin tur med nödvändighet måste minska möjligheterna till företagssparande. Den utvecklingen kan vi redan med mycket stor tydlighet avläsa i vad som har hänt och händer under innevarande år, och vi är beredda på den.

En annan orsak till att självfinansieringen har blivit försämrad är just den, som dessa motioner har tagit sikte på, nämligen en enligt näringslivets förmenande felaktig metod att inte medgiva att varulager värderas till ett lägre värde än 40 procent av anskaffningskostnaden. Jag skall inte uppta tiden med att lämna någon historik över detta ärende och hur denna 40-procentsiffra kommit fram; det torde vara synnerligen väl känt för kammarens ledamöter. Men kvar står det faktum, att den vinst, som nu framkommer genom en uppskrivning av lagervärdena från 30 till 40 procent, är en helt fiktiv vinst. Det är alltså en vinst, som nu kommer att beskattas, och det blir en beskattning, som inte sker på avkastningen utan på kapitalet. Det är det som vi nu önskar tillrättalagt genom dessa motioner, som återigen har kommit tillbaka.

Varför är det då så oerhört viktigt att vi verkligen skall ha den där självfinan-

sieringen? Kan vi inte klara oss i alla fall? Herrarna inom industrien, säger man, kan få låna; det skall man se till att de kommer att få. Ja, det är klart att vi måste ha utomstående källor, ur vilka vi kan få våra lån. Men självfinansieringsmöjligheterna måste vi ha kvar på grund därav att när vi skall skaffa en ny maskin i stället för en gammal, som blivit uttjänt eller helt omodern, blir det, enligt den tekniska utvecklingens lag för närvarande så att den nya maskinen blir oändligt mycket dyrare än den gamla som skall ersättas. Av företagsekonomiska skäl blir den också ofta avsevärt mycket större, och man kan komma att behöva en större byggnad än den som den gamla maskinen stod i. Man får ju inte skriva av maskinparken annat än till dess anskaffningsvärde, men när ersättningen för denna maskinpark tar mycket mer pengar i anspråk, måste man alltså ha pengar till hands för att göra denna nyanskaffning. Det är också nödvändigt att repliera på självfinansiering när det gäller den för modern industri så oerhört viktiga försöks- och utvecklingsverksamheten. I det ögonblick då man måste förtäta den verksamheten kan man inte alltid basera den på att man kan få lån. Man måste vara likvid och ha medel att finansiera en sådan verksamhet med.

Vad som väntar oss i framtiden och som sammanhänger med den europeiska utvecklingen och en mycket kraftigare konkurrens kommer också att kräva en mycket snabb anpassningsprocess, varvid vi många gånger måste tänka oss mycket snabba åtgärder, och även därvidlag anmäler sig ett starkt behov av självfinansiering. Slutligen är det så att om man måste ut på kreditmarknaden och låna pengar för att driva ett företag, måste man ha ett någorlunda rimligt förhållande mellan skulderna och det egna kapitalet. Detta är också en av orsakerna till att vi tillmäter denna självfinansiering så oerhört stor betydelse.

Värdering av varulager vid beskattningen

delse. Enligt motionärernas mening måste det därför vara en primär uppgift för samhällets näringspolitik att man så tillrättalägger förutsättningarna för näringslivet, att all den dynamik och all den utvecklingsvilja som finns inom detta svenska näringsliv i dag, på bästa sätt blir skyddade och tillvaratagna. Vi vet att vi i dag inte hade kunnat ha den industri och det näringsliv som vi har, om dessa inte så mycket som fallet har varit hade präglats av något som jag skulle vilja kalla »knoppsättning». Det måste ständigt finnas en vilja till knoppsättning, och det måste också finnas egna resurser till en sådan.

Vad vi på industrihåll samt på höger- och folkpartihåll har påtalat så många gånger i motioner liknande den nu avgivna är att man ur samhällsnyttans egen synpunkt bör inse vikten av att företagen är så väl konsoliderade som möjligt. Jag måste säga att jag inte kan förstå att ett socialdemokratiskt styrt samhälle inte gör detta. De anställda trivs bäst i de mest konsoliderade företagen. Det är inte jag som har sagt detta utan en ärad ledamot av denna kammare från en tidigare innehavd statsrådstaburet.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat sammanfatta vad som har legat bakom de motioner som bevillningsutskottets majoritet inte velat tillstyrka, och jag ber med detta att få yrka bifall till den reservation som fogats till bevillningsutskottets betänkande nr 20.

Herr KOLLBERG (fp):

Herr talman! I sitt anförande har herr von Sydow med sakkunskap ingående belyst verkningarna för näringslivet av den skärpning av varulagervärderingsreglerna vid beskattning som på grund av 1960 års riksdagsbeslut genomföres vid årets taxering. Jag ansluter mig helt till herr von Sydows synpunkter och vill endast göra några korta erinringar.

I bevillningsutskottets utlåtande nr 20 har utskottets majoritet framhållit att det icke endast för företagen utan även för det allmänna är av utomordentligt värde att företagen har goda möjligheter till konsolidering och god likviditet. Det måste framstå som anmärkningsvärt att bevillningsutskottets majoritet — socialdemokratiska partiet och centerpartiet — icke ansett sig böra dra konsekvenserna av detta riktiga ställningstagande. En skärpning av varulagervärderingsreglerna innebär ju, som herr von Sydow framhållit, en minskning av möjligheterna till företagssparande och därmed av företagens möjligheter till konsolidering och god likviditet.

I riksdagen borde väl just i dagens situation råda enighet därom att skattereglerna inte skall utgöra ett hinder för näringslivets utveckling och konkurrenskraft. Med hänsyn till den utomordentliga vikten av att tillfredsställande finansieringsmöjligheter skapas för handels- och produktionsapparatusens rationalisering och utbyggnad är det ju av avgörande betydelse att riksdagen inte i fråga om skattereglernas utformning vidtager åtgärder som direkt försvårar företagssparandet. Den åtgärd som föregående års riksdag genomförde med skärpning av varulagervärderingsreglerna är en utav de faktorer som på de senaste åren genomförts och som försvårat det interna företagssparandet.

Redan under 40-talet — alltså innan denna fråga om varulagervärderingen reglerades i kommunalskattelagen — har den beskattningsmyndighet som här i landet har den största erfarenheten av företagsbeskattningens verkningar, nämligen mellankommunala prövningsnämnden, medgivit en nedskrivning till lägst 30 procent av företagens varulager och ansett detta vara ett uttryck för en skälig avvägning vid taxeringen. Reservanterna ansluter sig till denna synpunkt och påyrkar en återgång till

Värdering av varulager vid beskattningen

nämnda procentregel. Vid föregående års riksdag upphävdes, som jag förut sagt, 30-procentregeln och förändrades så till vida att varulager i beskattningshänseende i princip inte får upptagas till lägre belopp än 40 procent av lagrets anskaffnings- eller återanskaffningsvärde.

Vid bedömandet av denna fråga bör man ha klart för sig att bestämmelserna om varulagervärdering inte medför någon skattebefrielse för företagen utan endast innebär att beskattningen av inneliggande varulager uppskjutes under viss tid och kommer härigenom att närmare ansluta sig till tidpunkten för försäljningen av varan.

Då man i riksdagen och i den allmänna debatten ofta brukar diskutera beskattningsreglernas inverkan på olika slag av företagsamhet och gärna skiljer på mindre och större företag vill jag här uttryckligen framhålla, att denna fråga är minst lika betydelsefull för de mindre företagen som för de större. En mindre företagare, som exempelvis bedriver en handelsrörelse, har i många fall hela sitt kapital nedlagt i varulager, och för honom kan en skärpning av reglerna bli mycket kännbar.

Bevillningsutskottets majoritet anser, att de synpunkter, som från skilda utgångspunkter kan anläggas på det här spörsmålet om reglerna för varulagervärdering, i sinom tid bör ytterligare belysas av den allmänna skatteberedningen. Det är givetvis ofrånkomligt att den här frågan tas upp i den allmänna skatteberedningen, men det är anmärkningsvärt att utskottets majoritet inte ansett att man, intill dess skatteberedningens utlåtande föreligger — vilket ju kommer att dröja rätt många år — borde behålla de regler som varit gällande under årtionden.

Den skärpning av beskattningsreglerna, som föregående års riksdag genomförde, bör alltså frångås och tidigare gällande bestämmelser återinföras fr. o. m. 1962 års taxering. Framdeles bör

frågan upptagas till förnyad prövning, sedan allmänna skatteberedningen slutfört sitt utredningsuppdrag på företagsbeskattningens område.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 20 fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Carlsson* i Stockholm (fp).

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Det finns ett avgörande skäl, som man kanske kunde nöja sig med att anföra, mot ett bifall till motionerna, nämligen att hela företagsbeskattningens framtida utformning är föremål för utredning inom den allmänna skatteberedningen.

Jag skall tillåta mig att bara i korthet erinra om vad direktiven innehåller. Enligt direktiven är utredningen oförhindrad att uppta hela nettovinstbeskattningssystemet till omprövning. Kommitténs huvuduppgift, heter det, skall vara att »förutsättningslöst analysera och diskutera de fördelar och nackdelar, som kan vara förbundna med nettovinstbeskattning och olika former av bruttobeskattning respektive olika kombinationer av nettovinst- och bruttobeskattning». Utredningen är oförhindrad att pröva alla de förslag som framförts i den allmänna diskussionen och som eventuellt kan framkomma under arbetet i kommittén. Det skall även utredas vilka verkningar beskattningssystemet kan väntas få bl. a. i fråga om prisutvecklingen, konkurrensförhållandena olika företag och branscher emellan och i förhållande till utlandet samt i fråga om tänkbara strukturförändringar inom näringslivet. Utredningen skall undersöka och analysera företagsbeskattningens verkningar med hänsyn till skattetekniska, handelspolitiska, statsfinansiella och andra ekonomiska synpunkter och inte minst den roll beskattningen kan spela i konjunkturpolitiken.

Som vi tidigare har upplysts om i

debatten om förlustutjämning, skall ju även beskattningen av enskilda rörelseidkare, fria yrkesutövare och lantbrukare särskilt beaktas, varvid skall undersökas, om de kan beskattas enligt reglerna för aktiebolag och alltså inte progressivt. Jag vill erinra om just detta sista med anledning av vad herr Kollberg säger om de små företagen.

Vid årets taxering får lagret i princip inte upptagas till lägre värde än 40 procent av anskaffnings- eller återanskaffningsvärdet på balansdagen. Det innebär en skärpning av tidigare bestämmelser, enligt vilka lagret fick upptagas till lägst 30 procent. Det bör dock observeras att avdrag först får göras för inkuranta varor. På återstoden får sedan nedskrivning ske till 40 procent. Därtill kommer två supplementregler, enligt vilka man får beräkna nedskrivningen på medeltalet de två närmast föregående åren. För att möta prisfall eller prisstegringar på råvaror och stapelvaror får man också räkna med det lägsta priset under de senaste tio åren. På det sättet skyddas de ömtåligaste grupperna för prisfallsrisken. Detta torde väl räcka för de flesta företagen. Man bör nämligen komma ihåg att främsta syftet med avskrivningsrätten är att eliminera prisfallsrisken på ett tryggt sätt. Syftet har inte varit att möjliggöra vinstutjämning eller förlustutjämning eller att konsolidera företagen, vilket både herr von Sydow och motionärerna avser. Det är ganska anmärkningsvärt att varken herr von Sydow eller motionärerna nämner någonting om att syftet med lagervärderingen var att gardera sig mot prisfallsrisken. Aptiten växer ju medan man äter, och nu vill man ha en lagervärdering för att konsolidera företagen och skapa möjligheter till självfinansiering och ökad likviditet.

Företagsbeskattningskommittén sade uttryckligen ifrån att den inte kunde finna några bärande skäl för en resultatutjämning genom en godtycklig vär-

Värdering av varulager vid beskattningen

dering av varulagren. Flera av de erkända värderingsprinciperna ansåg kommittén emellertid medföra en viss resultatutjämning mellan goda och dåliga år. Härigenom förhindras en redovisning av fiktiva prisstegringsvinster och prisfallsförluster, ansåg kommittén. En allmän konsolidering av företagen ansåg kommittémajoriteten däremot böra åstadkommas med andra medel än lagervärderingen. Många skäl ansåg kommittémajoriteten tala för att konsolidering i högre grad än hittills borde ske öppet och inte genom att dolda reserver bildas. Men den främsta motiveringen för en skärpning av värderingsreglerna vore ur samhällets synpunkt att få företagsbeskattningen så utformad, att den bättre kunde anpassas till en konjunkturstabiliserande ekonomisk politik. Ur den synpunkten, ansåg kommittén, skulle det önskemålet kunna uppställas att minsta möjliga avskrivning medges, d. v. s. man skulle medge endast vad som med konsekvent tillämpning av en erkänd värderingsprincip kan motiveras av inkurans och prisfallsrisk. I så fall finns det knappast anledning för ett företag att ur konsolideringssynpunkt göra en lagerinvestering — i varje fall inte för att därigenom vinna några skatteförmåner, underströk kommittémajoriteten vidare och erinrade om att lagervärderingsreglerna genom den effekt de har på företagets skattebetalning och likviditet — det vill jag att herr von Sydow skall uppmärksamma — är av betydelse för investeringarna inte endast i lager utan även i t. ex. maskiner och byggnader. Jag tror det är nödvändigt, att man har dessa företagsbeskattningskommitténs synpunkter klara för sig, när man diskuterar denna fråga.

Men företagen har dock inte saknat möjligheter till konsolidering och gör det inte heller nu. Det är ganska intressant att lyssna på herr von Sydows mycket sympatiska jungfrutal. Han är ju en framstående företagare och respek-

Värdering av varulager vid beskattningen

terad företagsrepresentant. Han säger själv, om jag förstod honom rätt, att tidigare har avskrivningsreglerna varit bra men i framtiden blir förhållandena värre. Det har vi hört i alla tider. 1948 bedrevs en fantastisk propaganda i vårt land om det vanstyre som rådde, och det fick vi höra många valrörelser framåt. Men vi fick aldrig se det spöket. När vi nådde den tidpunkt då det skulle komma sade man: »Vi kan inte förneka att det har varit bra hittills, men nu, nästa år och kommande år, står vi inför de verkliga svårigheterna.»

Vi har, herr talman, här i vårt land haft en företagsbeskattning som i hög grad och mera än i något annat land har främjat konsolidering och självfinansiering. I detta socialdemokratiska samhälle — som herr von Sydow sade — har vi haft förmågan liberala avskrivningsregler, generösa lagervärderingsregler, möjligheter till skattefria avsättningar till pensionsfonder och investeringsfonder — allt i syfte att möjliggöra och främja konsolidering, ökad likviditet och självfinansiering inom företagen. Även om dessa regler har skärpts under senare år finns dock fortfarande rika möjligheter för företagen att plöja ned kapital i rörelsen. Vi har skapat gynnsammare möjligheter till avsättning till investeringsfonder. Det är kanske den mest långtgående skattelättnad för företagen som vi någonsin har genomfört i vårt land. Vi har nyligen beslutat skattelättnad för nyemissioner, och vi har tagit bort den extra bolagsskatten.

Vid årsskiftet 1959—1960 fanns enligt de gamla reglerna för insättning på investeringskonto 1 364 000 000 kronor inestående. Under fjolåret, mina damer och herrar, insattes 770 miljoner kronor efter de gynnsammare investeringsfundsreglerna. Över 2 miljarder kronor har man alltså lyckats spara och sätta in på dessa konton.

Det är inte lätt att säga hur mycket 40 procent skulle innebära. Beträffande år 1955 har man försökt göra en ut-

redning, och detta är kanske det enda år för vilket vi har exakta siffror. Det beräknades att tillgångar på 300 miljoner kronor var nedskrivna till 30 procent. 40 procent skulle då ha inneburit 760 miljoner kronor. Man skulle alltså ha fått ta fram 460 miljoner kronor, om dessa siffror skulle gälla i dag. Även detta belopp är ju väsentligt lägre än det som företagen genom dessa gynnsammare investeringsfundsregler har haft möjlighet att pumpa in i rörelsen.

Vi har den gynnsammaste företagsbeskattningen i världen, säger man i utlandet. Det anser även representanter för våra svenska företagare, när de inte är ute i politiska ärenden.

Jag har här ett klipp ur Svenska Dagbladet för den 12 april, enligt vilket amerikanska värdepappersexperten var synnerligen imponerade av svensk industri, och det är ju roligt. De säger: »De fem svenska aktier, som nu finns på Londonbörsen, skulle vi gärna se på börsen i New York. Vi har besökt några svenska företag och om deras aktier vore tillgängliga skulle vi utan tvekan rekommendera dem inför amerikanska köpare. — USA har kapital, som vi är villiga att satsa i svenska företag, men varför tillåter ni inte utländska investeringar?» De är alltså inte alls så ängsliga som herr von Sydow för den framtida utvecklingen i det socialdemokratiska samhället.

En svensk ekonom, Tore Browaldh, skrev en artikel i Ekonomisk Revy om »Kapitalmarknaden inför 60-talet». Där säger han bl. a.: »Trots att det under större delen av efterkrigstiden har talats om kapitalbrist visar statistiken att investeringarna ständigt kunnat ökas och nu ligger på en både historiskt och internationellt sett hög nivå. Bruttoinvesteringarnas andel av bruttonationalprodukten har sålunda ökat från 24 procent år 1938/1939 till 26 procent år 1949 och 31,5 procent år 1959.» Nu kan vi läsa i statsverkspropositionen att den förra året var uppe i 32,7 procent. Herr Bro-

Värdering av varulager vid beskattningen

waldh fortsätter sedan: »Både sedan förkrigstiden och under 1950-talet har således investeringarna ökat i snabbare takt än konsumtionen. Eftersom bruttonationalprodukten volymmässigt nu är omkring två tredjedelar större än före kriget, innebär detta att bruttoinvesteringarnas volym ungefär fördubblats sedan förkrigstiden. Den svenska produktionsapparaten har således vuxit mycket snabbt och borde som helhet betraktad vara relativt modern.»

Herr Browaldh pekar på att den svenska industriens kapitalutrustning — exklusive kraftverkens — i det närmaste har trefaldigats sedan förkrigstiden. Kraftverkens produktionskapacitet har stigit från 9 miljarder kWh före kriget till 32 miljarder kWh för närvarande. Handelsflottan, som år 1939 omfattande 1,6 miljon bruttoton men starkt reducerades under kriget, hade i slutet av år 1959 uppnått 3,6 miljoner bruttoton. Bostadsbeståndet beräknas nu till cirka 9 miljoner rumsenheter, av vilka en tredjedel byggts efter kriget. Bilbeståndet är mer än fem gånger större än år 1938, o. s. v. Herr Browaldh understryker liksom herr von Sydow att det ändå har rätt kapitalbrist och att man har att vänta ett växande kapitalbehov. Det är vi alla på det klara med.

Det kan dock inte vara någon alltför svår bolagsskatt som gett sådana resultat. Där om vittnar också några företagsledare, som intervjuats i samma förnämliga tidskrifts nummer fyra för i följ. Direktören Göran Lindblom i Korsnäs AB — han är en företagare som verkar inom träindustrin och som herr von Sydow väl känner — säger: »Konstruktionen av det svenska bolagsskattesystemet är väl ändå världens förnämsta och hittills har den fungerat alldeles utmärkt». I samma intervju gör direktör Arne Hulthén i Electrolux följande uttalande: »Jag vill understryka vad direktör Lindblom sagt om den svenska företagsbeskattningen och dess avskriv-

ningsregler. Den möjliggör en konjunktur Anpassning som kommer att bli ännu viktigare, om vi under 60-talet går in i en alltmer vidgad marknad.» Det säger sig emellertid självt att dessa företagare vill ha ännu flera uppmjukningar av beskattningen.

Direktör Lindblom gör vidare ett uttalande som jag tycker är intressant: »Vad kapitalanskaffningen angår har den inte hittills vållat oss några bekymmer. Vi har kunnat bygga ut vår industri i den takt som övriga omständigheter tillåtit.» Det är visst inte alltid kapitalförsörjningen som utgör den trånga sektorn, utan snarare de tekniska resurserna. Det är på konstruktionssidan man ofta sitter fast — det understryker direktör Lindblom.

Direktör Wirström i Gullhögens Bruk AB säger att han i princip håller med om att vi har ett bra skattesystem, men han anser att skatteprocenten är för hög. Ja, om den saken tycks det råda enighet på företagarkåll.

Hur har nu dessa företag klarat kapitalförsörjningen? Direktör Lindblom säger att inom Korsnäs AB har självfinansieringen under 50-talet legat vid 100 procent och då har man under denna period byggt för 200 miljoner kronor. Direktör Wirström meddelar att för Gullhögens Bruk AB har självfinansieringen under 50-talet uppgått till 75 procent — herr von Sydow talade här just om en självfinansiering till tre fjärdedelar — och kreditfinansieringen till 25 procent, och direktör Wirström anser att detta är en rätt tillfredsställande relation. Direktör Kalderén i NK säger: »Frånsett en nyemission på 15 miljoner kronor är finansieringsplanen byggd på egna sparmedel».

Alla dessa företagare garderar sig emellertid, i likhet med herr von Sydow, beträffande möjligheterna att under 60-talet tillgodose investeringsbehovet.

I Skandinaviska Bankens kvartalstidskrift — jag tillåter mig att fortsätta ci-

Värdering av varulager vid beskattningen

tera auktoritativa uttalanden, eftersom jag själv inte är någon expert på detta område — för januari månad detta år läser vi att riskfaktorn i våra börsnoterade bolag minskat i betydelse genom den starka konsolidering som dessa bolag har genomgått, särskilt under efterkrigstiden med dess höga företagssparande. Tack vare den ökade konsolideringen inom bolagen har möjligheter skapats att hålla utdelningen på aktier uppe även under år med sjunkande vinster.

I Industriförbundets meddelande för december 1960 framhålles att av ett totalt bruttosparande under åren 1958—1959 om cirka 18 och 20 miljarder kronor svarade de privata och offentliga företagen för inte mindre än cirka 10,6 och 12,5 miljarder kronor respektive år. Därutöver svarade enskilda företagare och jordbrukare för en betydande del av det sparande på drygt 2 miljarder kronor som hushållen redovisade under dessa år.

I samband med diskussionen om skattelättnader för nyemissioner framkom som bekant även från företagarhåll kritik mot den långt drivna självfinansieringen inom företagen — herr von Sydow erinrar sig nog den saken. Man framhöll att de på detta sätt växande förmögenheterna inom företagen skapade en stelhet i företagsstrukturen som inte befrämjade ekonomiska framsteg. Detta var också som bekant ett av skälen till att vi tillgrip skattelättnader för utdelningen på nyemissioner.

Jag vill, herr talman, starkt betona att jag med det sagda inte har på något vis önskat förringa värdet av företagens konsolidering. En sådan konsolidering måste eftersträvas även för framtiden. Jag tror att jag med desto större rätt kan understryka detta som vi på socialdemokratiskt håll kanske har varit den drivande kraften när det gäller att utbygga produktionsapparaten och åstadkomma full sysselsättning i samhället. För min del har jag gärna medverkat till att herr von Sydow skulle

kunna dölja vinster, så att dessa inte delades ut till aktieägarna utan kunde plöjas in i företaget för att möjliggöra en rationell drift och en sysselsättningsgrad som innebär att alla armar har arbete och alla hjul kan hållas i full gång. Herr von Sydow säger att man i ett socialdemokratiskt samhälle inte har riktig förståelse för — jag minns inte exakt hur orden föll — att det måste finnas ett starkt och konsoliderat näringsliv. Tvärtom är man fullt på det klara med detta, men det kan naturligtvis finnas olika meningar om vilka avvägningar som bör göras. Såsom utskottet säger måste det ändå ske en avvägning mellan å ena sidan de önskemål om konsolidering av företagen som herr von Sydow och andra företagare har, och å andra sidan de anställdas intresse av och befogade anspråk på att även skattskyldig som driver rörelse skall bidra till skatteintäkterna alltefter sin bärkraft, samt samhällets intresse av att uppnå en ekonomisk stabilitet.

Allt detta tror jag kommer att övervägas i skatteutredningen.

Om man, herr von Sydow, ser på företagens omsättningar, respektive skattebetalningar finner man, att företagens omsättningar stiger oerhört, vilket jag vill understryka är glädjande. Vinsterna däremot minskar. De har plöjts ner, man plöjer ned dem och jag tror, att man kommer att göra det även i fortsättningen.

1954 hade bolagen en total beskattningsbar inkomst på 2 646 miljoner kronor, 1959 var den 2 202 miljoner kronor. Den hade då sjunkit, och på denna minskade beskattningsbara inkomst betalade företagen också en lägre bolagsskatt procentuellt sett.

Vad slutligen gäller konkurrensen med utlandet säger man, att den innebär risker för kostnadsstegringar. Man får en fri Europa-marknad. Detta ställer givetvis större krav på den svenska industrien. Men en förnämlig konsoli-

dering har ägt rum; vi har en gynnsam företagsbeskattning och tack vare bl. a. den en topprustad industri, vilket jag här har försökt bevisa med citat från företagens egna representanter. Den kan arbeta rationellt och effektivt, och inte minst har vi i detta land vant oss vid att ha arbetsfred vilket vi hoppas blir fallet även i framtiden. Allt detta tror jag uppväger åtminstone en stor del, för att inte säga all den möjliga kostnadsstegring som vi kan ha jämfört med andra länder.

Herr talman! Utskottet tar emellertid inte ställning till dessa problem för framtiden. Som jag sade i början av mitt anförande ligger de under utredning, vilken förutsättningslöst gäller hela fältet med praktiskt taget alla problem. Till detta kommer riskerna för att det kan bli ett överslag i inflationistisk riktning. Vi har ju ändå en ansträngd ekonomi, och vi vet att företagen har stora investeringsprojekt, att landstingen har stora projekt i gång liksom kommunerna, privata människor m. fl. Detta är också en synpunkt som man måste ta hänsyn till.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! När de nu gällande bestämmelserna om lagernedskrivning 1955 antogs i riksdagen var centerpartiet som bekant representerat i regeringen. Jag tycker därför att jag har anledning att något motivera vårt ställningstagande vid detta tillfälle liksom även vårt ställningstagande här i dag, eftersom vi håller fast vid 1955 års beslut.

Vad är nedskrivning av lager för något? Är det bara en bokföringstransaktion på så sätt, att ett lager, inköpt och värderat till 10 miljoner kronor, får sätas till 4 miljoner kronor i böckerna genom att det nedskrivs med 60 procent? Det är inte detta det är fråga om, utan saken gäller huruvida man får så

Värdering av varulager vid beskattningen

att säga lägga undan 6 miljoner kronor av vinsten och få beloppet fritt från beskattning. Det är alltså inte en bokföringsfråga utan en skattefråga. Det är klart att ett sådant förfarande inte betyder så litet för företagsamheten. Jag är den förste att instämma med herr von Sydow, då han säger, att det är lyckligt för vårt land om företagsamheten har en god ekonomi och är väl konsoliderad.

Nytan av nedskrivningsbestämmelserna på varulagret får väl betraktas som tvåfaldig. Dels är de ett skydd mot prisfall och dels kan man lägga undan belopp från beskattningen, vilket är ett sätt att konsolidera företagen. Man har, som man ibland brukar säga, en dold lagerreserv, när man lagt undan en vinst i lagret.

Vad strider man om i dag? Jo, man strider om, huruvida den som har ett varulager på dessa 10 miljoner kronor, som jag tog som exempel, skall så att säga i detta lager få lägga undan 6 miljoner eller 7 miljoner kronor av vinsten. Detta är den konkreta frågan här i dag. Det är klart att en företagare vill lägga undan mesta möjliga från beskattning. Det är inget att förvåna sig över. Den som driver ett företag vill ha det så väl konsoliderat som möjligt. Han vill av vinsten lägga undan så mycket som över huvud taget är tänkbart i form av dold lagerreserv.

Till grund för ställningstagandet 1955 låg ett kommittéutlåtande. Den s. k. företagsbeskattningskommittén hade avgivit ett betänkande där det hade föreslagits att man skulle ha rätt att skriva av upp till 50 procent.

Inom regeringen kom man efter behandling av frågan fram till att 60 procent borde medges i stället för föreslagena 50, och regeringen föreslog därjämte andra för näringslivet mera gynnsamma regler än vad företagsbeskattningskommittén hade rekommenderat. Avvikelsen till näringslivets förmån gjorde man bl. a. i fråga om avskrivningsbe-

Värdering av varulager vid beskattningen

stämmelserna för företag som bedrivs under enskild firma, alltså inte i form av bolag eller ekonomisk förening. I dessa fall gavs vissa nya avskrivningsmöjligheter beträffande maskiner och inventarier. Regeringens förslag vid det tillfället innehöll, tyckte vi från vårt håll, väsentliga förbättringar i förhållande till kommitténs förslag och det innebar också på en viktig punkt förbättringar i förhållande till vad som gällde förut.

Herr Kollberg talade nyss om nedskrivningsbestämmelsernas betydelse för den mindre företagsamheten, som i särskilt hög grad behövde tillgodoses i fråga om krediter. Detta är nog alla överens om. Men frågan är: kommer dessa avskrivningsbestämmelser att vara till men för de mindre företagen? Jag tror inte det.

Jag har i min hand ett betänkande från år 1954, alltså det som låg till grund för 1955 års lagstiftning i ämnet. Därur kan man för detaljhandels del — det är ju den herr Kollberg representerar — läsa ut följande. Det finns en statistik som visar nedskrivningen branschvis. Man har skilt på små företag och stora företag; gränsen är dragen vid ett lagervärde på en miljon kronor. Hotell och konditorier har skrivit ned sina lager med 35 procent i både de större och de mindre företag som tillhör branschen. I bil-, cykel- och maskinhandeln har de större företagen skrivit ned med 54 procent och de mindre med 50. I ur- och optikhandeln har de större skrivit ned med 44 och de mindre med 40 procent. Samma tendens återfinnes i hela raden av branscher. De mindre företagen har skrivit ned procentuellt mindre än de större. Detta sagt om de mindre företagens särställning i detta avseende. Den finns, men skillnaden går i motsatt riktning mot vad herr Kollberg vill göra gällande.

Det kan vara av intresse för kammararens ärade ledamöter att veta hur

denna lagervärdering är behandlad i andra länders lagstiftning. Tyvärr är de uppgifter jag har tillgängliga begränsade till Europa, men de räcker ändå en bra bit. I ett land i Europa tycks man vara ganska generös när det gäller lagervärderingen. Det är i det som företagsvänligt mångomtalade Schweiz, där man får skriva ned med hela 33 procent — medan vi har 60 procent här. Det är ju mellan 70 och 60 procent som striden står! I Västtyskland tillåter man företagen att skriva ned med 10 procent, och i ett land där högern har styrt ganska länge nu, Storbritannien, får man icke skriva ned någonting alls på varulagren.

Detta är fakta i fråga om förhållandena i andra länder. Jag har träffat företagare och affärsmän ifrån utlandet och velat testa dem för att se deras reaktion. När jag har talat om våra lagernedskrivningsbestämmelser och nämnt siffran 60, har de knappt velat tro mig. »Det kan inte vara möjligt», har de sagt, »det måste vara ett missförstånd». När jag äntligen har lyckats göra klart för dem att vi verkligen har sådana regler, har de tyckt att våra regler är fantastiskt gynnsamma.

Jag vet att man här kommer upp med invändningen att man skall bedöma företagsbeskattningen i dess helhet och inte rycka ut en detalj ur dess sammanhang. Man skall inte bara plocka ut lagervärderingsbestämmelserna, menar man. Nej, vi skall inte plocka ut lagervärderingsbestämmelserna, de bestämmelser där vi kanske är mest gynnsamt ställda i hela världen, och kräva att vi på den punkten skall få det ännu bättre. Är man missnöjd med företagsbeskattningen skall man sätta fingret på de ömma punkterna, dem där vi är förhållandevis ogynnsamt ställda, och där skall man begära ändringar. Det är den rätta vägen. — »Varför det?» undrar någon här. Jo, därför att man väcker kanske inte direkt löje men något som inte är långt därifrån, om man kommer

Värdering av varulager vid beskattningen

och beklagar sig över att vi har 60 procent som gräns för den tillåtna nedskrivningen, när andra har 33 procent, 10 procent och 0 procent, och säger att om vi inte får mer än 60 procent så går våra företag ikull. Man löper fara att betraktas som orimlig.

Jag tror inte man kommer någon vart om man handlar på det sättet. När man sätter in stötarna på en punkt där vi faktiskt befinner oss i ett mycket gynnsammare läge än andra skulle företagen nästan kunna säga, som någon har sagt: Gud bevara oss för våra vänner — fienderna klarar vi själva.

Kommer man med förslag på området där man kan visa att något är orättvist, som t. ex. i fråga om dubbelbeskattningen av bolagen, då skall jag gärna vara med. Jag var bland de första som här i riksdagen uttalade tillfredsställelse över det Anneliska förslaget, där man till en del lättade på dubbelbeskattningen för bolagen. Men det är en helt annan sak.

Jag anser att vi från centerpartiet har varit mycket lyhörda när det gällt den fulla och öppna resultatutjämnningen. En sådan anordning arbetar vi för.

Med detta kanske jag har lyckats klargöra — jag har i varje fall försökt — varför vi 1955 intog den ståndpunkten — och varför vi i dag står fast vid den — nämligen att det får anses vara en skälig avvägning när man får skriva ned 60 procent av varulagret genom användande av vinster.

Herr KOLLBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har full förståelse för att herr Hedlund anser sig böra försvara den negativa inställning som partiet — ur den mindre företagsamhetens synpunkt — intagit vid denna frågas behandling. Det är obestriddligt, som jag sagt, att just för mindre företag, handelsföretag och vissa industriföretag, är lagervärderingsfrågan betydelsefull.

Man kan icke bedöma denna fråga

efter de av herr Hedlund upplästa genomsnittsberäkningarna. Om herr Hedlund gör direkta förfrågningar hos organisationer, som speciellt betjänar den mindre företagsamheten, torde denna sak dock bli bäst belyst och mina uppgifter verifierade. Detta gäller många företag, men naturligtvis inte alla företag — så gott ställt har ej den mindre företagsamheten.

Får jag ta upp ett exempel, som herr Hedlund drog fram. Om jag inte missförstod herr Hedlund sade han, att om ett företag köper varor för 10 miljoner kronor, så får företaget för beskattning upptaga 4 miljoner. Det är riktigt under förutsättning att företaget har hela partiet *osålt* vid beskattningsårets utgång.

Jag framhöll förut, att när man bedömer denna fråga måste man ha klart för sig att bestämmelserna om varulagervärdering inte medför någon skattebefrielse för företagen. De innebär endast att beskattningen på inneliggande varulager uppskjutes under en viss tid och kommer härigenom att närmare ansluta sig till försäljningen av varorna. Samtidigt som varulagret minskar äger ju beskattningen rum.

Jag skall inte gå in på internationella jämförelser. Jag tror nog att herr Hedlund vet lika bra som jag, att det fordras både att den som besöker vårt land har en ganska god kännedom om våra förhållanden och att vi känner till förhållandena utomlands för att man skall kunna bedöma hur beskattningssystemet verkar i dess helhet.

Herr von SYDOW (h):

Herr talman! Det vore ganska frestande att förvandla denna kammare till någon sorts företagsekonomiskt seminarium, när vi har så många professorer här närvarande med och utan akademisk lager. Men föredragningslistan är ju ännu inte på långt när genomgången, och vi får väl avstå från det nöjet. Jag skulle emellertid bara vilja på några

Värdering av varulager vid beskattningen

punkter säga litet med anledning av vad herr Brandt anförde.

Jag vill då börja med att hoppas att denna kammare inte tror att jag och mina kolleger inom industrien inbillar oss att vi ensamma i alla skiften på något sätt skulle besitta de vises sten. Det tror vi visst inte, och vi är också mycket väl medvetna om att man i ett demokratiskt samhälle som vårt måste tänka sig in i att även problem, som vi tycker berör näringslivet alldeles speciellt, blir behandlade under trycket av synpunkter som vi inte kan dela och att lösningar kan komma fram, som vi tycker till och med är skadliga för näringslivet och också för samhället som sådant. Vi är väl medvetna om detta. Men vi tycker ändå ibland att man borde kunna beakta näringslivets synpunkter något mer än som skett hittills, inte minst med tanke på den stora del av vår nation som är direkt mantalsskri-ven i näringslivet och med hänsyn till att hela vår samhällsekonomi ändå har sin förankring i näringslivet.

Jag vill sedan komplimentera herr Brandt i Aspabruk för hans utomordentligt stora beläsenhet i vad som förekommit på detta gebit under de senaste åren, och jag såg med glädje att han t. o. m. läste Svenska Dagbladet. Det var väl för att tidningen är tryckt på papper från Holmens bruk, förstär jag.

Jag har också med blyertspenna i hand läst företagsbeskattningskommitténs direktiv. I nu föreliggande ärende möter man samma invändning som ofta annars, nämligen att denna sak är under utredning, och då kan vi inte göra någonting åt den. När man hänvisar till det, hoppas man uppenbarligen att en så vidlyftig sak som ett nytt företagsbeskattningsystem skall värka ut inom någorlunda rimlig tid. Jag har läst någonstans, jag vet inte var, i den stora lunta vi fått under de sista dagarna, i en departementschefs yttrande — jag minns inte vems — att skatteberedningens arbete naturligtvis kommer att

ta avsevärd tid i anspråk. Jag har därför svårt att föreställa mig att det finns någon chans att vi skall få denna sak färdigbehandlad inom fyra å fem år. Men det är just under de närmaste åren som ligger framför oss som så många problem och krav uppställer sig, föranledda av det europeiska integrationsarbete som vi alla hoppas skall intensifieras ännu mer än i dag. Vi hoppas att sextats- och sjutatsmakterna skall gå tillsammans, och om det finns någon möjlighet härför, så kommer det att ske under de närmaste åren, vilket jag uttrycker en livlig förhoppning om. Men detta materialiserar då ögonblickligen en hel mängd problem, för vilka vi måste vara rustade. Och vi möter de problemställningarna innan skatteberedningen rimligtvis kan ha hunnit komma med något förslag.

En av de detaljer som herr Brandt i Aspabruk berörde var supplementärreglerna, vilka vi har som komplement till bestämmelsen om 40 procents nedskrivning på lagervärdet. Jag vill emellertid säga att det bara är i mycket extrema fall som de reglerna kan bli till någon egentlig nytta. Den första supplementärregeln innebär att man får räkna medeltalet av två års lagerhållning. Detta kan vara till nytta, men bara under den förutsättningen att det sista av dessa två år har medfört en extrem lagernedgång för företaget.

Den andra supplementärregeln innebär att man får ta det lägsta priset under en tioårsperiod, men då får man bara sätta ned lagervärdet till 70 i stället för 40 procent. Den regeln kan man möjligen också ha nytta av, men bara under förutsättning att det förekommit en onastående prishöjning på råvaror eller stapelvaror under hela den tiden.

Till yttermera visso har jag blivit upplyst om att man inte ens på riksskattenämnden ännu i denna dag kan förklara vad som egentligen menas med råvaror och stapelvaror. Dessa supplementärregler betraktar vi därför inte

Värdering av varulager vid beskattningen

såsom varande av något stort värde. Möjligen kan de innebära någon lättnad i mycket extrema fall.

Men ingen vill säkerligen förneka att vi i en hel del avseenden har haft och har för företagsamheten gynnsamma skatteformer. Vi har också med glädje och tillfredsställelse hälsat institutet med avsättning till investeringsfonder. Jag ber emellertid kammarens ärade ledamöter hålla i minnet att sådana investeringar inte sker alldeles gratis. En mycket betydande del av avsättningen till investeringsfond för rörelse — nämligen 46 procent — måste i dag steriliseras hos riksbanken, där pengarna skall stå inne utan ränta. Sedan kan man inte få ut dem igen annat än under vissa angivna förutsättningar och efter höga vederbörandes medgivande.

Pengarna skall sålunda inestå en avsevärd tid utan ränta och utbetalas kanske sedan vid en tidpunkt då penningvärdet är helt annorlunda. För ungefär tio år sedan betalade vi sålunda in s. k. kua-medel (konjunkturutmättningsavgifter), och de pengarna har vi nu sedan ett par år tillbaka börjat få ut igen. Men vilket värde har de pengarna nu, jämfört med det penningvärde vi hade när vi betalade in dem 1951 och 1952? Jag skulle tro, att vad som var en krona 1951 är i dag cirka sextio öre — det får väl herrar nationalekonomer kollationera.

Vad som anfördes i det yttrande från en rad industri- och bankmän, som herr Brandt i Aspabruk läste upp, förnekar jag inte riktigheten av. Liknande uttalande har gjorts åtskilliga gånger, och det företag jag har äran representera har hittills kunna självfinansiera mycket stora investeringar. Jag fäste mig också vid vad som var den röda tråden i alla dessa uttalanden — just ordet »hittills». Varför har det *hittills* gått så pass hyggligt? Jo, bakom ligger en världskonjunktur, vars ihållande kontinuitet vi aldrig har sett maken till. Det har visserligen varit svajningar i kon-

junkturkurvan — en del branscher, t. ex. textil, har varit hårt drabbade — men i allt väsentligt har det varit en världskonjunktur som vi kunnat inhösta fördelarna av på ett sätt som ingen vågade drömma om, när världskriget slutade 1945. Det är denna konjunktur, vilken vi i vårt lilla land inte kunnat påverka ett enda dugg, som vi har att tacka för att vi hittills lyckats så bra som vi glädjande nog har gjort.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr BRANDT i Aspabruk (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att jag inte skall behöva gå upp i någon replik med anledning av vad jag nu kommer att säga.

Herr von Sydow var glad över att jag läste Svenska Dagbladet därför att han säljer tidningspapper dit. Jag kan glädja herr von Sydow med att säga, att jag tycker Svenska Dagbladet är en mycket bra tidning, utan att jag därmed sagt något om innehållet. Men nu har jag här Dagens Nyheter i stället för Svenska Dagbladet, och om den kan man åtminstone säga att den är en stor tidning. Där finner jag att Holmens bruk ökat sin vinst, men jag skall inte läsa upp hur mycket vinsten ökat, om det nu kan bero på att Svenska Dagbladet köper papperet och på den stödannonsering som man ju måste ge Svenska Dagbladet.

Men det var inte om detta jag skulle yttra mig, utan jag ville poängtera att jag förstår att företagarna ser på problemen med utgångspunkt från sina intressen. Det är ju riktigt — de har ju ansvar för företagen och skall driva dem, se till att de byggs ut o. s. v. Men i riksdagen finns inte enbart detta intresse. Jag vill ta ett typiskt exempel. Vi behandlar här i riksdagen då och då tullfrågor. Det kan finnas en riksdagsman som sysslar med import av skodon och vill ha så låg tull som möjligt på

Värdering av varulager vid beskattningen

sådana, medan en partikamrat till honom producerar skodon och följaktligen vill ha så hög tull som möjligt. Hur skall vi göra då? Skall vi ha en diktator som bestämmer tullen? Nej, det blir en politisk avvägning — märkvärdigare är det inte.

Jag tror det viktigaste är att man bygger ut industrien, säger herr von Sydow. Andra säger att vi måste bygga mera vägar. Men jag har lärt mig att en industri näppeligen kan hållas i gång, om det inte också finns arbetarbostäder. Det kan vara lika viktigt att man bygger arbetarbostäder som att man anlägger ett nytt transportband i en fabrik. Eller hur, herr von Sydow? Det kan också vara viktigt att man bygger t. ex. ett sjukhus, och sådant kan inte en industriföretagare ensam avgöra.

Den moderna attityden från företagens sida är att man säger, att vi har inga andra intressen och inga andra skyldigheter än dem som finns innanför stängslet kring företaget — det andra får samhället sköta. Jag skall inte ge mig in på om detta är rätt eller fel, men det är här den politiska avvägningen får sättas in. Det betyder, att herr von Sydow hör förstå dem som nu inte anser att företagen skall få driva sin rörelse utan att betala ett öre i skatt. Jag har med siffror visat, att medan omsättningen stiger och industrien, som herr von Sydow omvitnade, har en god konjunktur, minskar skatterna för varje år, så att de nu är $\frac{1}{4}$ miljard kronor lägre än år 1954. Jag tror inte det är möjligt att låta den utvecklingen fortsätta, men vi får se vad företagsbeskattningen kan göra.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kollberg var missbelåten med centerpartiets ställningstagande till företagsbeskattningsfrågorna. Men finns det verkligen fog för det, herr Kollberg? Jag talade om att 1955 förbättrades avskrivningsreglerna för mindre företag — sådana som inte drivs

i bolagsform — så att de fick samma avskrivningsmöjligheter på maskiner som bolagen hade haft. Och kan man verkligen med gott samvete säga att 60 procents nedskrivning för varulager är en dålig nedskrivningsmöjlighet, när men vet hur det ligger till i andra länder? Jag råkade hämta de siffror jag nyss läste upp om Schweiz, Västtyskland och England ur en skattebetalar-nas skrift. Jag vet inte om dessa skrifter är herr Kollbergs liv- och husorgan, men jag skulle tro att herr Kollberg i varje fall litar på dess uppgifter.

Till detta skulle jag vilja lägga ett citat ur Financial Times, hämtat från en artikel året efter det att nedskrivningsbestämmelserna hade antagits år 1955. Där säger man att dessa lagervärderingsbestämmelser även efter fjolårsreformen var hart när otroligt generösa. Så bedömer alltså en ledande engelsk finansstidning situationen i vårt land. Att då säga att centerpartiet har haft en mindre välvillig inställning till näringslivet, det tycker jag är väl hårt, herr Kollberg. Finns det verkligen fog för det påståendet?

Så en detaljmärkning! Herr Kollberg säger, att småföretagen inte har det så gott ställt. Det har han rätt i. Men förutsättningen för att de skall kunna skriva ner är just att de har gott ställt, att de har några vinster att plöja ner. Det är endast då de har detta behov av stora nedskrivningsmöjligheter. Jag tror minsann inte att de i någon större utsträckning har några vinster att använda för detta ändamål.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Eftersom jag var ledamot i den företagsbeskattningskommitté, som både herr Brandt och herr Hedlund utförligt uppehållit sig vid, skall jag säga ett par ord i denna debatt.

Herr Hedlund gjorde några internationella jämförelser, som gällde lagervärderingsregler och annat. Jag kanske får nämna att det första vi försökte göra

Värdering av varulager vid beskattningen

i denna företagsbeskattningskommitté var att ta reda på företagsbeskattningens höjd i olika länder. Vi fann ganska snart att detta var en rätt hopplös uppgift. Det är nämligen inte så enkelt som herr Hedlund säger. Man kan inte bara resonera så, att ett land har den eller den värderingsregeln medan ett annat land tillämpar en annan värderingsregel. Det visar sig nämligen att i ett land, där man inte har några som helst nedskrivningsregler för varulager och där man använder den s. k. LIFO-metoden, som går ut på systemet sist in — först ut, detta i tider av fallande penningvärde kan vara fördelaktigare än en stor procentuell nedskrivning. Man får alltså vara mycket försiktig när det gäller att jämföra företagsbeskattningens höjd i olika länder.

Sedan tog herr Hedlund exempel från vår utredning om hur mycket en del olika företag hade skrivit ned sina varulager i början av 50-talet. Herr Hedlund nämnde inte vad som står i betänkandet, nämligen att vi försett dessa siffror med alla möjliga reservationer, inte minst därför att undersökningen gjordes under en period av mycket kraftig prisstegring — engangsinflationen under Korea-krisen — och med anledning därav inte kan göras tillämplig på förhållanden i allmänhet.

Herr Hedlund har tidigare velat göra gällande att en sådan här sänkning av gränser för lagervärdering inte skulle ha någon som helst betydelse för den mindre företagsamheten, eftersom denna inte skulle kunna ha någon möjlighet att utnyttja nedskrivningen. Herr Hedlund säger, att förutsättningen för att man skall kunna göra nedskrivningar är att man har vinster. Vi får verkligen hoppas, att i varje fall inte hela småföretagsamheten i vårt land går med förlust, ty då tror jag inte vi kan se så värst ljusst på framtiden. Herr Hedlund säger att dessa nedskrivningsregler inte skulle vara till någon nytta för småföretagsamheten. Mot detta påstående står

det faktum, att samtliga organisationer, som företräder den mindre företagsamheten, har begärt denna sänkning, eftersom de förmenar att den skulle vara till nytta för småföretagen.

Sedan förenklar herr Hedlund oerhört när han talar om ett företag, som har ett lager värderat till 10 miljoner och att det här skulle vara fråga om att bara placera 6 eller 7 miljoner av vinsten. Varför inte hålla sig till litet blygsammare förhållanden, t. ex. varulager på 100 000?

Ett företag måste för att kunna bedriva sin rörelse ha ett visst normallager. Vinst på detta lager uppstår först i den mån som lagret säljs ut. Därför har det varit så, att när man haft tider av prisstegringar och man därigenom bokföringsmässigt fått en vinst också på normallagret d. v. s. det lager, som man alltid måste ha i rörelsen, har därmed en fiktiv vinst uppstått, som man inte bör beskatta i ett system, där man har nettovinstbeskattning.

Sedan vill jag beträffande herr Brandts yttrande säga, att herr Brandt har läst mycket och han läste också upp för kammaren allt han hade inhämtat. När han slutade med detta, tyckte jag dock att herr Brandt genast blev intressantare. Då sade han, att han inte på något sätt ville underskatta betydelsen av företagets konsolidering. Jag tycker att herr Brandt därför i linje med bevillningsutskottets betänkande i detta ärende borde yrka bifall till motionerna i stället för avslag.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Jag har inte som herr Gustafson i Göteborg här tycktes vilja göra gällande yttrat mig om företagsbeskattningen som sådan. Jag har talat om lagervärderingen. Jag vet mycket väl att om man börjar jämföra företagsbeskattningens hårdhet i olika länder, är det ganska svårt att komma fram till ett entydigt resultat. Jag har dock inte talat om detta, och det är inte detta som

Värdering av varulager vid beskattningen

det är fråga om här i dag. Vad frågan i dag gäller är hur mycket man skall få skriva ned varulagren med hjälp av vinstmedel. Där ligger vi otroligt gynnsamt till i vårt land. Det är mycket möjligt att jag skulle kunna instämma med herr Gustafson om han tar upp andra punkter i företagsbeskattningen och säger att den svenska lagstiftningen där är hård. Det är mycket möjligt att jag skulle kunna säga att den är så hård att vi måste hjälpas åt att få en ändring till stånd.

Jag pekade i mitt tidigare anförande på två förhållanden där vi i cp vill ha en ändring. Dubbelbeskattningen av aktiebolaget tycker vi är hård. Därför hälsade vi med stor tillfredsställelse det förslag som Annell utarbetade och som riksdagen hade att ta ställning till för en tid sedan. Jag vill bara hoppas att det blir en permanent anordning och att den inte består allenast en tioårsperiod. Vi har också så som jag framhöll nyss varit angelägna om att införa en fullständigt öppen resultatutjämnning för företag.

Men det är inte detta det är fråga om. Att jag nu tar upp dessa saker igen beror bara på att herr Gustafson genom att tala om något annat, nämligen företagsbeskattningen i dess helhet, nödgar mig att komma in på dessa ämnen.

Jag tog mig också friheten att nämna några siffror rörande beskattningens storlek inom skilda branscher. Herr Gustafson säger att jag underlät att tala om att utredningsmännen hade omnämnt denna tabell med alla möjliga reservationer och sagt att siffrorna var osäkra. Men för det ändamål jag använder dem, nämligen till att motbevisa herr Kollbergs påstående att de mindre företagen drabbades hårdare, trodde jag att den var fullt tillförlitlig och tillräcklig. Det var uteslutande för det ändamålet jag tog fram denna tabell här i afton. Jag visade att de mindre företagen, dit jag räknade dem med en omsättning av en miljon och därunder, ingalunda

hade en större nedskrivning än övriga företag. Det var precis tvärtom.

Jag är fullt på det klara med att om ett företag skall kunna drivas så behövs det pengar. Det är det väl knappast någon som vill förneka. Jag tror att den självfinansiering som vi haft i betydande utsträckning har varit till mycket stor nytta för det svenska näringslivet. Jag vill att vi skall fortsätta med en ordning som ger möjligheter till självfinansiering.

Men låt oss resonera om vad det i dag är fråga om. Det är, om vi tar detta tiomiljonersfall, konkret fråga om huruvida man skall få skriva ned varulagret med 6 eller 7 miljoner kronor av vinsten.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! När jag talade om svårigheterna att göra internationella jämförelser så menade jag just jämförelser när det gäller varulagervärderingsreglerna. »Sist in — först ut-metoden» gäller just varulagervärderingsreglerna. Herr Hedlund säger fortfarande att det är fråga om huruvida man skall få använda så och så mycket av vinsten till att skriva ned ett varulager. Därför vill jag bara upprepa vad jag sade förut. En varulagerreserv kan uppstå på två sätt, dels genom att använda vinstmedel för att skriva ned varulager, dels därigenom att man underlåter att vid prisstegringar skriva upp varulagret i takt med prisstegringen. Om man tvingas till en sådan uppskrivning uppstår en fiktiv vinst. Denna vinst bör inte lämpligen beskattas i ett system där man beskattar endast nettovinster.

Herr Hedlund ansåg att tabellen ur vårt betänkande skulle vara ett lämpligt bevismaterial gentemot herr Kollberg. Den skulle visa att nedskrivningsbehovet inte är så stort i de mindre företagen. Men en av de reservationer vi gjorde var just att materialet kommit fram under så speciella förhållanden och un-

Värdering av varulager vid beskattningen

der tider med så stora prisstegringar att det inte kunde ge ett rättvisande intryck när det gäller normala förhållanden.

Varulagervärderingsreglerna betyder oerhört mycket mer för de mindre företagen än det avskaffande av dubbelbeskattningen som herr Hedlund talade om, eftersom de mindre företagen i den mån de drivs i aktiebolagsform inte ger så stora vinster att det blir något överskott utöver det som går till deras lön som sköter dem. I dessa företag uppstår för det mesta inget dubbelbeskattningsproblem. Däremot har från de organisationer som företräder dessa företag upprepade gånger framhållits att för dem skulle en förändring av varulagervärderingsreglerna — och det är ju dem vi skall tala om nu — vara av verklig betydelse.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag skall inte nämnvärt förlänga denna debatt.

Jag är litet förvånad över att man skjuter de små företagen så i förgrunden när man diskuterar detta problem. Jag gör inte anspråk på att vara någon expert på företagsbeskattning, men jag kan inte underlåta att anföra en synpunkt.

Man kan väl ändå vara överens om att de regler vi har här i landet är generösa och t. o. m. mycket generösa vid en jämförelse med de regler som gäller i andra länder.

Centerpartiets inställning till frågan om varulagren skall få skrivas ned med 60 eller 70 procent bör väl inte ge någon anledning att göra gällande — det har kanske inte gjorts här i kammaren, men det har sagts på andra håll — att centerpartiet inte hyser något större intresse för företagens konsolideringsbehov, skatteproblem och kapitalförsörjning för framtiden, problem som man menar har samband med EFTA, den större marknaden, o. s. v.

Jag anser visst att kapitalfrågorna är mycket viktiga; ett av de svåraste problemen i framtiden kommer kanske att bli att trygga kapitalförsörjningen för de nödvändiga investeringarna inom näringslivet. Men jag måste fråga mig om det är riktigt att i den diskussion som nu är aktuell framhålla denna frågas stora betydelse för de små företagen. Ett påstående blir ju inte sannare därför att det upprepas, och det blir heller inte sannare därför att det upprepas av olika organisationer med olika struktur, där kanske den politiska sammansättningen är avgörande för den ställning man intar.

Om man ömmar för de små företagen, skall man väl inte bortse från det obestridliga faktum, att de små företagen generellt sett har en mindre självfinansieringsgrad än de större. Låt mig fråga, om de partier, som vill göra gällande att centerpartiet inte hyser tillräckligt intresse för den här frågan och inser dess betydelse för de små företagen, anser att vår ekonomiska politik i hög grad skall begagna sig av generella medel, där kreditpolitiken skjuts i förgrunden. Betyder inte varje ökning av möjligheterna till ökad avskrivning, att man gör en ännu större del av främst de stora företagen mer eller mindre oberoende av kreditpolitikens verkningar. Om man då anser att kreditpolitiken skall användas som ett viktigt instrument i den ekonomiska politiken, får ju i praktiken de företag, som är hänvisade till krediter från banker och andra håll, bära en så mycket större börda på grund av den ekonomiska politik som måste föras i det läget.

Jag drar härav inte den slutsatsen, att vi väsentligt skall beskära företagens konsolideringsmöjligheter när det gäller lagervärderingsreglerna. Man kan emellertid inte helt bortse från det samband som föreligger mellan hårdheten i kreditpolitiken i ett visst läge och den självfinansieringsgrad som näringslivet i detta läge har.

Reformering av avskrivningsreglerna i fråga om byggnad, som ingår i rörelse, m. m.

Jag anser att den synpunkten bör finnas med i denna debatt.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Tillåt mig säga bara ett par ord. I denna debatt har man rört sig med exempel på mycket stora siffror, vilket kan ge intrycket att det här skulle vara fråga om att gömma mycket stora vinster. Det är här i första hand inte fråga om att gömma vinster, utan det är framför allt fråga om att försöka bevara den konsolidering, som skapats i alla stora och små företag i det svenska näringslivet. Vi skall ha fullt klart för oss att den uppskrivning med 33 $\frac{1}{3}$ procent, som företagen fått göra i årets deklaration om de utnyttjat de tidigare avskrivningsreglerna fullt ut, inneburit att det till beskattning tagits fram mycket stora belopp rent fiktiga vinster, och på det sättet har man förändrat konsolideringsläget. Det är det väsentliga i det yrkande vi ställt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kollberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kollberg begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 128 ja och 71 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4

Reformering av avskrivningsreglerna i fråga om byggnad, som ingår i rörelse, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning av väckta motioner angående viss reformering av avskrivningsreglerna i fråga om byggnad, som ingår i rörelse, m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Herr Antonsson och jag har i en motion behandlat en fråga, som jag anser är utomordentligt viktig och värd denna kammares uppmärksamhet. Den gäller nämligen behandlingen av en av våra allra viktigaste och största naturtillgångar: rent, friskt vatten. Som alla vet misshushållas det i dag ganska ordentligt med våra vattenresurser på det sättet, att vattenföroreningarna breder ut sig mer och mer. Det minsta man kan begära av vår generation är väl att den ser till att överlämna denna naturtillgång till nästa generation i ett så hyggligt skick som möjligt.

De som mest smutsar ned våra vatten drag är industrierna. Jag behöver bara peka på t. ex. våra massaindustrier och pappersindustrier, våra kemiska industrier och framför allt vår livsmedelsindustri. Det finns mejerier och slakterier på småorter på landsbygden och framför allt i slättbygderna, vilka i

Reformering av avskrivningsreglerna i fråga om byggnad, som ingår i rörelse, m. m.

mycket hög grad fördärvar årnas och småbäckarnas vatten. Detta i kombination med en ofta otillfredsställande kommunal hygien leder till att vi helt enkelt slösar bort denna vår naturtillgång.

Vi motionärer har därför tänkt oss, att man genom lämpliga anordningar och stöd skulle främja investeringarna på detta område. Tiden hastar. Det gäller att så fort ske kan se till, att vattenföreningarna blir de minsta möjliga. Det gäller här miljardinvesteringar, och dessa investeringar i vattenvårdande syfte måste därför kunna konkurrera med andra investeringar. Vi har i motionen föreslagit att om näringslivet vidtar anordningar för tillfredsställande vattenvård, skall dessa åtgärder i avskrivningshänseende behandlas på samma sätt som maskiner och andra lösa inventarier. Man skulle kunna få avskrivna anskaffningskostnaderna med 30 procent första året och därefter årligen med 30 procent av återstoden. I praktiken skulle hela kostnaden vara helt avskriven inom loppet av fem år.

Till min och min medmotionärs stora glädje har utskottet varit mycket hänsynsfullt vid behandlingen av motionen. Men utskottet har också satt fingret på vissa punkter, som man bör observera. Det gäller bl. a. det förhållandet, att det i dag inte finns fasta regler när det gäller att skattemässigt behandla kostnader av detta slag. Man vet i dag inte om anläggningar för vattenvård skall behandlas som maskiner eller byggnader eller om de också kan betraktas som förbättring av marken. Beroende på om de betraktas som maskiner, byggnader eller förbättring av marken blir det helt olika behandling i skattehänseende. Det råder en mycket vacklande praxis på detta område. Det kan leda till att den ena myndigheten kan behandla och betrakta investeringarna på detta område på ett sätt och att en annan myndighet kan behandla och betrakta dem på ett helt annat sätt. Det

kan till och med gå så långt, att man i vissa fall kan betrakta utgifter av detta slag som en ren kostnad och i vissa andra fall kan man anse att det här inte alls gäller något som är avskrivningsbart. Man vet i själva verket inte hur anläggningar av detta slag skall behandlas skattemässigt. Därför måste det snarast möjligt klargöras, hur skattemyndigheter skall se på anläggningar av detta slag. Ur den synpunkten är det tacknämligt, att bevillningsutskottet här har riktat uppmärksamheten på denna sak.

Jag är däremot mindre tillfredsställd, när bevillningsutskottet ger en anvisning om att företagen skall kunna använda sig av investeringsfonderna för att få en väsentlig hjälp till genomförandet av investeringar på detta område. Man skall nämligen vara klar över att investeringsfonderna är till för att kunna utjämna konjunkturerna. Dessa fonder skall kunna tas i anspråk speciellt under dåliga konjunkturer för att främja sysselsättningen och den ekonomiska aktiviteten. Men investeringar för att rätt kunna sköta vår naturtillgång vattnet är investeringar av hög angelägenhetsgrad i alla tider — goda som dåliga — och kan helt enkelt inte skjutas upp, om vi med någorlunda heder skall kunna säga, att vi har gjort våra insatser för att skydda denna tillgång. Vidare är det så, att investeringsfonderna bara utnyttjas av ett tusental företag, medan vi har tiotusentals företag i vårt land som är berörda av vattenföreningensproblemet och av vilka man kan fordra insatser i vattenvårdande syfte.

Utskottet är positivt och pekar på att den allmänna skatteberedningen bör ta upp dessa frågor och pröva dem med hänsyn till värdeminskningensproblemet när det gäller byggnader och anläggningar av olika slag. Jag fattar denna adress från bevillningsutskottet på det sättet, att det är fråga om ett positivt ställningstagande. Jag hoppas därför att många med mig i denna kammare i fort-

Utvidgning av skattebefrielsen för invalidfordon — Utredning rörande arvs- och gåvobeskattningen

sättningen aktivt skall intressera sig för dessa frågor och verkligen tillse att man från den allmänna skatteberedningen kommer att få förslag som innebär, att man erhåller en väsentlig uppmuntran till företagsamheten att vidta effektiva åtgärder för att skydda och bevara denna vår ounbärliga naturtillgång, det friska vattnet, utan vilket vi icke kan existera.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Med hänvisning till att det är fråga om ett enigt utskotts betänkande och till att tiden är så långt framskriden skall jag, herr talman, tillåta mig att utan att motivera varför bevillningsutskottet kommit fram till sin enighet inskränka mig till att bara yrka bifall till utskottets betänkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5

Utvidgning av skattebefrielsen för invalidfordon

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av väckt motion om viss utvidgning av skattebefrielsen för invalidfordon.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Det finns i denna sena timme inte någon anledning för mig att ta upp någon debatt om denna fråga, så mycket mindre som jag av formella skäl inte kan yrka bifall till motionen. Jag vill bara deklarerat att jag inte känner mig övertygad om riktigheten i bevillningsutskottets argumentering på denna punkt men under de omständigheter jag pekat på har jag inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Utredning rörande arvs- och gåvobeskattningen

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av väckta motioner om utredning rörande arvs- och gåvobeskattningen.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 42 av herr *Sveningsson m. fl.* och II: 52 av herr *Hamilton m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t snarast måtte igångsätta en utredning rörande arvs- och gåvobeskattningen».

Utskottet hemställde att de likalydande motionerna I: 42 av herr *Sveningsson m. fl.* och II: 52 av herr *Hamilton m. fl.* om utredning rörande arvs- och gåvobeskattningen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Söderquist, Yngve Nilsson, Sundin, Magnusson* i Borås, *Stenberg, Nilsson* i Tvärålund och *von Sydow* samt fru *Nettelbrandt*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 42 av herr *Sveningsson m. fl.* och II: 52 av herr *Hamilton m. fl.* i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförte; samt

2) att de likalydande motionerna I: 42 av herr *Sveningsson m. fl.* och II: 52 av herr *Hamilton m. fl.* måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna anförte och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Detta betänkande behandlar en i kammaren väckt motion

Utredning rörande arvs- och gåvobeskattningen

om att vi bör få en utredning om arvs- och gåvobeskattningen. År 1958 behandlade vi ett förslag om borttagande av kvarlåtenskapsskatten. Det blev också riksdagens beslut, men det innebar i verkligheten mera en teknisk förändring av arvsbeskattningen, då den tidigare utgående kvarlåtenskapsskatten inbakades i arvsskatten.

Vi reserverar har den uppfattningen att det skulle föreligga behov av en översyn av storleken av den skatt som numera utgår på arv och gåvor. Det har sedan 1958 hänt en hel del. En inflationistisk utveckling har medfört att skatten på arv och gåvor drabbat hårdare och hårdare. Den skatteutredning som tillsatts bör enligt vårt förmenande ta upp detta problem. I direktiven för denna skatteutredning har man sagt, att arvsskattens höjd skall provas endast i den mån som icke i annat fall föranledes genom beslut som kan komma att fattas av utredningen. Det är därför vi finner det något egendomligt att när hela detta stora skattekomplex skall behandlas man då inte i någon mån också tar upp det problem det här är fråga om. Det föreligger också all anledning att få till stånd en mera teknisk utredning om arvsbeskattningen. Riksdagen har tidigare uttalat sig för att så borde ske. Det skedde 1958, då riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att en sådan utredning skulle tillsättas. Denna utredning har ännu inte kommit till stånd och därför har vi i vår reservation yrkat att denna tekniska utredning snarast måtte tillsättas.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservation.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag instämmer i vad herr Magnusson i Borås sagt och understryker, att vi anslutit oss till reservationen av den anledningen att vi är synnerligen angelägna om att den utredning, som riksdagen i skrivelse till

Kungl. Maj:t 1958 hemställde om, verkligen kommer till stånd.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Utskottet erinrar i sitt utlåtande om att riksdagen 1958 begärde en allsidig utredning om arvs- och gåvobeskattningen. Samtidigt framhåller utskottet emellertid att frågan om lämplig tidpunkt för tillsättande av den utredning av arvs- och gåvobeskattningen, som begärdes 1958, är beroende av de resultat som familjerättskommittén kommer till vid fullgörande av sitt uppdrag. En ändring av nu gällande familjerättsliga regel kan medföra, att mindre tillfredsställande konsekvenser i skattehänseende därigenom försvinner. Dessutom kan även fideikommissutredningens förslag komma att påverka beskattningen i vissa led. Därtill kommer att frågan om arvs- och gåvobeskattningen delvis kommit i ett annat läge genom allmänna skatteberedningens tillkomst. Allmänna skatteberedningen har nämligen till uppgift att göra en översyn av hela skattesystemet, och enligt utskottets uppfattning är beredningen oförhindrad att pröva de frågor som behandlas i motionerna, om utredningens överväganden på andra beskattningsområden ger anledning därtill.

Det är framför allt dessa skäl som gjort, att utskottet inte nu anser, att anledning finnes att begära den utredning som motionärerna hemställt om.

Jag ber, herr talman, med det anförda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given

Ändringar i förordningen om arvsskatt och gåvoskatt

varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 101 ja och 93 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Ändringar i förordningen om arvsskatt och gåvoskatt

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av väckta motioner rörande vissa ändringar i förordningen om arvsskatt och gåvoskatt.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 356 av herr *Lundström m. fl.* och II: 551 av herr *Ohlin m. fl.*,

2) motionen II: 176 av herr *Ekström* i Iggesund.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 356 av herr *Lundström m. fl.* och II: 551 av herr *Ohlin m. fl.* om befrielse från arvsskatt beträffande legat till internationell hjälpverksamhet, ävensom

2) motionen II: 176 av herr *Ekström* i Iggesund angående värderingen av premieobligationer vid arvbeskattningen,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Spetz, Söderquist* och *Gustafson* i Göteborg samt fru *Nettelbrandt*, vilka ansett att utskottet under punkten 1) bort hemställa, att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 356 av herr *Lundström m. fl.* och II: 551 av herr *Ohlin m. fl.*, måtte antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändring i förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt

Härigenom förordnas, att 3 § förordningen om arvsskatt och gåvoskatt den 6 juni 1941 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

3 §.

Från skattskyldighet enligt denna förordning äro befriade

staten;

stiftelse — — — försvar;

stiftelse eller sammanslutning, som har till huvudsakligt ändamål att främja barns eller ungdoms vård och fostern eller utbildning eller att främja vård av behövande ålderstigna, sjuka eller lytta, dock icke där ändamålet är att sålunda tillgodose medlemmar av viss eller vissa släkter;

stiftelse — — — forskning.

Skattebefrielse — — — sammanslutning.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1962.

Ändringar i förordningen om arvsskatt och gåvoskatt

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Enligt gällande lagstiftning är svensk stiftelse eller sammanslutning som har till huvudsakligt ändamål att främja barns eller ungdoms vård och fostran eller utbildning eller att främja vård av behövande ålderstigna, sjuka eller lytta vid arvsbeskattningen icke befriad från skattskyldighet, om ändamålet är att tillgodose utom riket bosatta utlänningar. I fråga om gåvor till förmån för sådana utlänningar gäller emellertid skattefrihet. I den till utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Spetz m. fl. yrkas att i enlighet med vad som närmare motiveras i motionerna I: 356 och II: 551 arvsskattebestämmelserna måtte ändras på ett sådant sätt, att legat erhåller samma behandling i skattefrihetshänseende som gåvor.

I förarbetena till den lagstiftning som nu gäller har åberopats som skäl för befrielse från gåvoskatt, att benägenheten att genom gåvor under livstiden understödja allmänna ändamål kunde befaras minska, om någon del av gåvan skulle tas i anspråk för skatt till staten. Enligt utskottsmajoriteten kan detta skäl icke göras gällande med samma styrka, då det gäller testamentariska förordnanden. Jag vill gärna vitsorda, att en skillnad föreligger så till vida att arvlåtaren måste vara medveten om att vid arvsfallet kvarlåtenskapen med några få undantag alltid blir föremål för en arvsbeskattning, medan däremot i fråga om gåva givaren alltid har en möjlighet att undvika gåvobeskattnings genom att över huvud taget icke lämna någon gåva. För den avlidne kan ju ingen valmöjlighet av detta slag föreligga. Men även för en blivande arvlätare föreligger dock en valmöjlighet. Med användande av exakt den ordalydelse i förarbetena som utskottet hänvisat till beträffande gåva kan anföras, att benägenheten att ge-

nom testamentariska förordnanden understödja internationell hjälpverksamhet kan befaras minska, därest testamentariska förordnanden om legat i sådana fall skattebelägges, medan testamentariska förordnanden till allmännyttig verksamhet inom landet befrias från skatt. Och då kommer man till kärnpunkten i den här frågan. Är det detta man vill åstadkomma i en tid då allmän enighet råder om att landet skall engagera sig och engagera sig kraftigt i det internationella hjälparbetet?

Förvisso har väl ingen åsyftat en sådan utveckling. Det framgår också av utskottets skrivning om att allmän enighet nu torde råda i vårt land om att vi i största möjliga utsträckning bör bidra till den internationella hjälpverksamheten och att utskottet därför helt kan instämma i motionens syfte. Jag känner tacksamhet inför den skrivningen, men man frågar sig: Vad är då orsaken till att utskottet icke velat ta konsekvenserna av denna sin i sakfrågan positiva inställning?

Det finns därvid två skäl anförda. Det ena är gränsdragningsproblem, som anses vara förenade med en utvidgning av skattefriheten; den andra är nödvändigheten av att det skapas tillräckliga garantier för att förvärvet kommer att användas för det avsedda ändamålet. Jag hade väl förstått båda dessa skäl, om frågan hade gällt en utvidgning av skattefriheten för såväl gåvor som legat. Då hade man kunnat säga, att vi vid en sådan utvidgning dels hamnar ute i yttre marker, där gränser svårigen låter sig dras, och dels måhända förlorar garantierna för att det blev de avsedda ändamålen som blev tillgodosedda.

Men, herr talman, jag hemställer att man här verkligen observerar, att det frågan gäller inte är en sådan generell utökning av skattefriheten, utan att det endast är fråga om en ökning av skattefriheten för legat, så att samma skattefrihet för dem skall gälla som för gåvor. Och jag frågar: Är det svårare att

Ändringar i förordningen om arvsskatt och gåvoskatt

dra gränserna när det gäller medel som kommer från en avliden än när det gäller medel från någon som är i livet? Och är det svårare att skapa garantier för att förvärvet kommer att användas för det avsedda ändamålet, när det gäller pengar från en arvlåtare än när det gäller pengar från en givare? Den omständigheten att den som skänker pengarna har avlidit kan väl i sig själv rimligen varken skapa gränsdragningsproblem eller kontrollproblem.

Om någon skillnad skulle föreligga, måste den väl närmast gå i motsatt riktning. Därest man nämligen befarar, att det här skulle bli fråga om ekonomiska transaktioner som skulle frias från skatt utan att medlen komme det avsedda ändamålet till godo, måste ju både intresset för och möjligheterna till manipulationer av det slaget vara mindre vid arvsfallen än när det gäller de ännu levande. Om utskottet tagit den logiska konsekvensen av sitt resonemang beträffande gränsdragnings- och kontrollproblem, borde snarast ett uttalande ha gjorts om att den skattefrihet som redan föreligger för gåvor borde borttas. Men där har man redan godtagit både gränsdragnings och kontroll i det skicket det föreligger. Att så kunna ske är heller inte anmärkningsvärt, eftersom det gäller svenska organisationer, som t. ex. Rädda barnen, vilka är ställda under den kontroll som utövas av de svenska tillsynsmyndigheterna och skattemyndigheterna.

När 1938 års arvsskattekommitté tog ställning till den här berörda frågan, anfördes inget skäl till att legat i skattefrihetshänseende icke erhöi samma ställning som gåvor. Jag citerar ur utredningen: »Det torde icke vara erforderligt att här angiva skälen för den för det föreslagna stadgandet uppställda begränsningen, att skattefrihet icke medgives» o. s. v. Detta var allt som anfördes av utredningen på denna punkt. Departementschefens motivering var inte fylligare.

För den tid, när dessa skrivningar gjordes och nuvarande lagstiftning utformades, tedde sig säkerligen resultatet naturligt. Det behövdes då inte särskilda skäl för en diskriminering av hjälpverksamheten till utlandet. Den isolationistiska inställning som präglade vårt folk var anledning nog. Men under de 20 år som gått sedan dess har en väsentlig förändring inträtt. I dag har vi en annan syn på de här frågorna. I dag anser vi att det är lika behjärtansvärt att hjälpa nödlidande utanför vårt lands gränser som inom dess gränser.

Det finns ett par rättsfall som klart visar, hur nu gällande lagstiftning verkar. I ett fall hade Röda korset, som självt är befriat från arvsskatt, erhållit en särskild donation för hjälp till Europas behövande barn. Skattefrihet medgavs icke, då ändamålet med fonden var att lämna hjälp till utlänningar. I ett annat fall hade testamentarats ett belopp till Rädda barnen. Högsta domstolen anförde därvid att denna organisation visserligen hade till ändamål att främja barns och ungdoms vård och fostran eller utbildning, men att stadgarna gav vid handen att man bedrev verksamhet såväl inom som utom Sverige. Det saknades också stöd för antagandet, att verksamheten inom Sveriges gränser var den huvudsakliga. Kan det verkligen år 1961 vara rimligt att ha en lagstiftning, som måste leda till sådana ställningstaganden?

Vår nuvarande skattelagstiftning på här ifrågavarande punkt har i pressen betecknats som skattechauvinism. Det är inte något berömande ord, men det innebär inte heller någon överdrift. Fanatisk nationalism i detta sammanhang rimmar emellertid mycket dåligt med den vilja till helhjärtade hjälpinsatser långt utanför våra gränser som väl även finns hos riksdagens ledamöter.

Det vore av stort värde, om riksdagen i linje med de positiva ställningstaganden till det internationella hjälparbetet

Ändringar i förordningen om arvsskatt och gåvoscatt

som i skilda sammanhang har gjorts och såsom en konsekvens av de bestämmelser, som redan gäller i fråga om gåvor, ville undanröja den inadvertens i lagstiftningen som jag här berört.

Med dessa ord hemställer jag, herr talman, om bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Eliasson* i Sundborn (cp), *Rimmerfors* (fp) och *Keijer* (fp).

Herr **ALLARD** (s):

Herr talman! Fru Nettelbrandt har haft den otacksamma uppgiften att debutera i kammarens talarstol när klockan närmar sig ett på natten. Trots detta har fru Nettelbrandt mycket skickligt argumenterat för ett bifall till motionen och reservationen. Fru Nettelbrandt har emellertid samtidigt haft den tacksamma uppgiften att tala för en mycket behjärtansvärd sak. Även utskottet har oreserverat instämt i motionens syfte med hänsyn till att vi i vårt land bör i största möjliga utstäckning bidra till den internationella hjälpverksamheten.

När utskottet trots denna välvilliga inställning till motionsyrkandet inte har kunnat tillstyrka en utökad skattefrihet, har det dels berott på de gränsdragningsproblem som kan uppstå vid en utvidgning av skattefriheten, dels på de svårigheter som kan möta när det gäller att skapa garantier för att skattefria testamentslegat användes för de ändamål vartill de varit avsedda. Att kontrollen i det avseendet skulle bli betydligt mer komplicerad för den verksamhet som är förlagd utanför landets gränser, är väl också uppenbart, även om den ökade skattefriheten endast skulle avse testamentslegat till svenska organisationer.

Utskottet framhåller vidare att om en ändring av reglerna bör ske, är det lämpligt att denna ändring företas i samband med den allmänna översyn av

arvs- och gåvobeskattningen som riksdagen redan tidigare begärt.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! Fru Nettelbrandt har här mycket tydligt klargjort att lagstiftningen för närvarande är sådan att om någon testamenterar till en svensk organisation som ger hjälp till svenska barn blir gåvan fri från arvsskatt, men om man testamenterar till en svensk organisation som hjälper utländska barn drabbas gåvan av arvsskatt. Ger jag en gåva under livstiden blir det inte skatt i någondera fallet. Det är detta som jag finner litet underligt.

Utskottsmajoriteten har sagt att den helt instämmer i motionens syfte, men den menar att det kan uppstå vissa svårigheter. Svårigheterna är dock precis lika stora när det gäller gåvor som när det gäller testamenten. Man har inte ansett kontrollen svår i fråga om en gåva under livstiden, men kontrollsvårigheterna är exakt lika små i fråga om testamenten.

Utskottet framhåller — och herr Allard var mycket sympatiskt inställd till motionen — att det inte är berett att tillstyrka några omedelbara lagstiftningsåtgärder. Man får det intrycket, at vi kanske i alla fall kan få en sådan lagstiftning till nästa riksdag. Läser man vidare i betänkandet, ser man emellertid att där står: »Frågan om en ändring av lagstiftningen i förevarande hänseende bör därför lämpligen övervägas i samband med den av riksdagen tidigare begärda allsidiga översynen av arvsbeskattningen.»

När kommer denna allsidiga översyn? Det har vi fått reda på i betänkandet nr 32, som vi nyss behandlade. Den skall sättas i gång när man fått klarhet i vissa frågor som ingår i familjerättskommitténs utredningsuppdrag. Dessutom skall man ta hänsyn till vad fideikommissutredningens förslag kan leda

Avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar

till, och slutligen kan man inte bortse från att frågan om arvs- och gåvobeskattningen kommer i ett nytt läge genom den allmänna skatteberedningen. Allt detta ger en förställning om att denna förutsättningslösa utredning kanske kan sätta i gång om 5—7 år, och hur många år skall den ta?

Man ser genast att det intryck man först fick av betänkandet — att åtgärderna inte kunde komma omedelbart men kanske dock ganska snart — blir helt annorlunda. Därför, herr talman, vill jag till alla delar instämma i vad fru Nettelbrandt har anfört. Här finns en lagtext som direkt ansluter sig till den lagtext som gäller för gåvor och som varit i kraft länge och är väl prövad. Jag tror att kammaren med hänsyn till det intresse som visats för den internationella hjälpverksamheten och biståndet till utvecklingsländerna nu skulle kunna fatta ett beslut som innebär att en testamentarisk gåva som t. ex. går till de spetälska barnen i Etiopien icke drabbas av en arvsskatt som en gåva till svenska barn slipper undan.

Därför, herr talman, vädjar jag till kammaren att rösta för reservationen.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att det av någon anledning spreds en viss munterhet när jag instämde med fru Nettelbrandt. För den skull skall jag kanske motivera mitt ställningstagande.

Jag har i flera år tillhört Rädda barnens centralstyrelse och arbetsutskott. Inkonsekvensen i den lagstiftning vi nu har, om man jämför reglerna för gåvo- och arvsskatt och som man åberopar i reservationen, känner jag därför väl till. När vi nu upplever en opinion till förmån för ökad hjälp till utvecklingsländerna och dem som lider nöd i utlandet, kan jag inte finna det annat än motiverat att vi fattar ett beslut nu och inte inväntar utredningar, som kanske inte blir färdiga förrän om åtskilliga år.

Jag ber, herr talman, för säkerhets skull att få yrka bifall till reservationen, så att det klart framgår vad jag menar.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets betänkande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Spetz m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 122 ja och 58 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar

§ 8

Avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 38, i anledning av väckta motioner om avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 27 av herr *Gösta Jacobsson* och II: 50 av herr *Regnéll m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t genom vidgade direktiv till allmänna skatteberedningen måtte ge denna i uppdrag att utreda frågan om en långsiktig avveckling av dubbelbeskattningen å aktiebolag och ekonomiska föreningar, samt

2) antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändring av förordningen den 9 december 1960 (nr 658) med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall

Härigenom förordnas, att 7 § förordningen den 9 december 1960 med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall skall erhålla nedanstående ändrade lydelse samt att 9—12 §§ samma förordning skola upphöra att gälla.

7 §.

Avdrag enligt — — — ekonomiska föreningar.

Vid bedömning huruvida hinder mot avdrag föreligger enligt första stycket skall hänsyn icke tagas till aktier, vilka innehades av svenska aktiebolag och svenska ekonomiska föreningar, därest bolagen eller föreningarna äro skattskyldiga för utdelning å aktierna.

Vid tillämpning — — — eller föreningen.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I:27 av herr *Gösta Jacobsson* och II: 50 av herr *Regnéll m. fl.* om avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Hagberg, Gustaf Elofsson, Söderquist, Yngve Nilsson, Nilsson* i Svalöv, *Gustafson* i Göteborg, *Magnusson* i Borås och *Rydén*, vilka — under återopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 27 av herr *Gösta Jacobsson* och II: 50 av herr *Regnéll m. fl.* — ansett att utskottet vad gäller det under punkten 2) i motionernas hemställda framställda yrkandet bort hemställa, att riksdagen måtte antaga det i motionerna intagna förslaget till förordning angående ändring av förordningen den 9 december 1960 (nr 658) med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk förenings inkomst i vissa fall;

II) av herrar *Hagberg, Yngve Nilsson, Nilsson* i Svalöv och *Magnusson* i Borås, vilka — under återopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 27 av herr *Gösta Jacobsson* och II: 50 av herr *Regnéll m. fl.* — ansett att utskottet vad gäller det under punkten 1) i motionernas hemställda framställda yrkandet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville ge allmänna skatteberedningen i uppdrag att utreda frågan om en långsiktig avveckling av dubbelbeskattningen å aktiebolag och ekonomiska föreningar;

III) av herr *Spetz*, utan angivet yrkande.

Avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar

Utskottets hemställda föredrogs; och anförde därvid:

Herr **REGNELL** (h):

Herr talman! Många av dagens ärenden har varit sådana som redan varit uppe till mönstring vid tidigare riksdagar. Efter högt föredöme kan man kanske förkorta repetitionsövningarna något, och det bör väl särskilt uppskattas då de som nu har formen av nattövningar.

Bevillningsutskottets betänkande nr 38 behandlar två frågor, som båda var uppe till diskussion så sent som i höstas.

Den första av dessa frågor rör aktiebolags och ekonomiska föreningars skattskyldighet för utdelning på av dem ägda svenska aktier och andelar, en skattskyldighet som infördes i höstas såsom en nyhet. Finansministerns motivering var då att man genom denna skatteskräpning skulle kompensera det skattebortfall, som det Anneliska förslaget om viss temporär avdragsrätt för utdelning på nyemitterat aktiekapital beräknades innebära. Redan i fjol protesterade vi från högerhåll mot en sådan sammankoppling. I belysning av vad man nu vet om inkomstutvecklingen för staten, ter sig finansministerns uppläggning ännu mera orimlig. Jag vill också hävda, att fakta har visat felaktigheten i finansministerns resonemang — som förresten nu upprepas av utskottsmajoriteten — att nyordningen skulle medföra en önskvärd omflyttning av skattebördan från »nystartade, expanderande företag» till gamla, kapitalstarka företag.

Den andra frågan, herr talman, rör direktiven för allmänna skatteberedningen. På den punkten för motion nr 50 i denna kammare fram önskemålet, att allmänna skatteberedningen skall få uttryckliga tilläggsdirektiv att utreda frågan om en långsiktig avveckling av aktiebolags och ekonomiska föreningars dubbelbeskattning. Det är gott och väl att skatteberedningen inte genom sina

direktiv är förhindrad att ta upp problemet. Men vad vi önskar är en garanti för att frågan verkligen tas upp till behandling, och den garantien anser vi oss kunna få bara genom uttryckliga tilläggsdirektiv av positiv innebörd.

Med denna korta motivering ber jag att få yrka bifall till reservationerna I) och II) av herr Hagberg i Malmö m. fl.

Herr **BRANDT** i Aspabruk (s):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag tidigare sagt beträffande företagsbeskattningskommitténs direktiv, vilka är sådana att kommittén kommer att syssla även med dubbelbeskattningens problem, och med hänsyn till att riksdagen så sent som den 30 november förra året antog den provisoriska lag som det är fråga om, ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Herr **VIGELSBO** (cp):

Herr talman! Det har i denna diskussion om dubbelbeskattning påståtts, att den innebär en stor orättvisa för bolagen, och det är möjligt att det förhåller sig på det sättet. Men det förefaller mig å andra sidan egendomligt att bolagsbildningen under sådana förhållanden fått den omfattning, som fallet har varit på den senaste tiden. Under det senaste året har det bildats 6 000 bolag. Det måste väl finnas något skäl härför. Det vore underligt, om företagarevärlden vore så blind för de ekonomiska olägenheterna att trots dessa en sådan omfattande bolagsbildning äger rum.

Den andra delen av motionen innefattar förslag om att ekonomiska föreningar och bolag skall jämställas ur beskattningssynpunkt. Det föreligger inga som helst skäl att ändra beskattningsnormerna i det hänseendet och avskaffa skillnaden i skattelagstiftningen mellan ekonomiska föreningar och bolag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställda.

Avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Anledningen till att mitt och mina partikamraters namn saknas under reservation nr II) är helt enkelt den, att ifrågavarande uppdrag enligt vår uppfattning redan faller inom den allmänna skatteberedningens kompetensområde, varför någon särskild skrivelse inte är nödvändig för att beredningen skall ta upp frågan om dubbelbeskattning.

Jag yrkar därför bifall till reservation nr I).

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Den ökning i bolagsbildningen, som herr Vigelsbo talade om och som enligt hans mening tyder på att det inte förelåg någon besvärande tyngd i dubbelbeskattningen för aktiebolag, sammanhänger med konstruktionen av ATP — det är en känd sak, herr Vigelsbo. Vi har tidigare i dag hört herr Hedlund tala om att just dubbelbeskattningen av bolagens vinster är, som han uttryckte det, en öm punkt på vilken man mycket väl skulle kunna sätta fingret.

Härmed var överläggningen slutad.

Ändring av förordningen med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags och ekonomisk föreningsinkomst i vissa fall

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 38, såvitt avser ändring av förordningen med provisoriska bestämmelser om beskattningen

av aktiebolags och ekonomisk föreningsinkomst i vissa fall, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen I) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 119 ja och 74 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Skrivelse till Kungl. Maj:t ang. uppdrag för allmänna skatteberedningen att utreda frågan om en långsiktig avveckling av dubbelbeskattningen å aktiebolag och ekonomiska föreningar

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 38, såvitt avser skrivelse till Kungl. Maj:t angående uppdrag för allmänna skatteberedningen att utreda frågan om en långsiktig avveckling av dubbelbeskattningen å aktiebolag och ekonomiska föreningar, röstar

Befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning, m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen II) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, **verkställdes** omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 141 ja och 39 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning, m. m.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 497 i första kammaren av herr *Sundin* och nr 577 i andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning »i syfte att a) undersöka möjligheterna för införande av befogenhet för domstol att i vissa fall medge befrielse från skyldigheten att upprätta och ingiva fullständig bouppteckning efter avliden samt b) undersöka huruvida skyldighet bör åläggas kommun att i vissa fall föranstalta om ut-

redning av dödsbo och därmed sammanhängande åtgärder».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 497 och II: 577, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Svensson* i Vä, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 497 och II: 577, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att undersöka möjligheten att införa befogenhet för domstol att i vissa fall medgiva befrielse från skyldigheten att upprätta och ingiva fullständig bouppteckning efter avliden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Vä (cp):

Herr talman! Detta utskottsutlåtande är byggt på en motion, i vilken man har framställt önskemål om ändring i ärvdabalken i två avseenden. Dels önskar man befogenhet för domstol att i vissa fall medge befrielse från skyldighet att upprätta och ingiva fullständig bouppteckning efter en avliden person. En sådan skulle enligt motionärerna kunna medges då en avliden saknar arvingar eller då ett barn avlidit utan att efterlämna några tillgångar. Dels har man begärt utredning om, huruvida skyldighet bör åläggas kommun att i vissa fall föranstalta om utredning av dödsbo och därmed sammanhängande åtgärder.

Vad gäller senare delen av yrkandet i motionen kan jag instämma med utskottet när det säger att beträffande frågan om skyldighet för kommun att föranstalta om bouppteckning i vissa fall, anser utskottet i likhet med flertalet remissinstanser att dessa problem bör lösas inom ramen för den utomprocessuella rättshjälpen och att ålägga kommun skyldighet i dylika fall inte kan anses lämpligt. På den punkten är jag helt ense med utskottet, och jag yr-

Befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning, m. m.

kar bifall till utskottets hemställan i den delen.

När det gäller den andra delen är emellertid förhållandet annorlunda. Där har det stora flertalet remissinstanser tillstyrkt motionärernas yrkande om en uppmjukning av bouppteckningsplikten.

Dessa remissinstanser är Stockholms stads rättshjälpsanstalt, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges advokatsamfund och Stockholms rådhusrätt. Stockholms rådhusrätt säger att de skäl, som lagberedningen åberopade som stöd för den allmänna bouppteckningsplikten, icke längre torde äga samma bärkraft som tidigare. Den 9 december 1958 ifrågasätter rådhusrätten i skrivelse till Kungl. Maj:t, om inte en viss begränsning av bouppteckningsplikten skulle kunna ske i fall då den avlidnes tillgångar är så ringa, att de inte förslår till annat än gäldande av begravningskostnaderna och andra utgifter i anledning av dödsfallet.

Stockholms stads rättshjälpsanstalt vitsordar att bouppteckningsskyldigheten i dödsbon av ringa omfattning i många fall kan bereda dödsbodelägarerna svårigheter och besvär, som inte står i proportion till nyttan och värdet av bouppteckningen, och man anser därför att starka skäl talar för en ändring enligt motionärernas förslag.

Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund crinrar om att frågan nyligen varit föremål för övervägande, men framhåller att det förhållandet att den ånyo har väckts visar att nuvarande föreskrifter i praktiken vållar en del svårigheter och att det därför föreligger anledning att undersöka möjligheterna att åstadkomma en uppmjukning av bestämmelserna. Enligt stadsförbundet talar vissa skäl för att man bl. a. i sådana speciella fall, där den avlidne icke efterlämnar några tillgångar eller endast obetydliga

tillgångar eller skulder, efter prövning av domstol bör kunna ersätta det fullständiga bouppteckningsförfarandet med åtgärder av enklare slag.

Jag tycker nog att utskottet borde ha tagit litet mera hänsyn till vad dessa instanser har sagt, och jag ber därför, herr talman, att i denna del få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet förgade reservationen.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag skall lova att fatta mig kort.

Det synes ganska orimligt att någon ålägges skyldighet att verkställa bouppteckning, när dödsboets tillgångar icke förslår till täckande av begravningskostnader och andra kostnader i samband med dödsfallet. Bouppteckningsmännen skall kallas till förrättningen oavsett om boet har några tillgångar eller icke. Detta medför givetvis kostnader för förrättningen. Sedan skall bouppteckningen inges till rätten för granskning. Jag är absolut övertygad om att hur enkel bouppteckningen än må vara, kommer kostnaderna, lågt beräknat, att ligga vid 200 å 300 kronor. Bouppteckningsmännen skall ju ha ersättning för sitt arbete och för sina resor, och vidare tillkommer rättsens kostnader för granskning och inregistrering av bouppteckningen.

Det är därför motiverat att i dylika fall använda ett enklare förfaringsätt. Man kan tänka sig att vederbörande uppgiftslämnare inlämnar till rätten en av någon betrodd man bestyrkt försäkran om att boet saknar tillgångar. Ett dylikt förfarande skulle inbespara onödiga kostnader för den enskilde och för rätten. Jag hänvisar till Stockholms rådhusrätts remissyttrande i denna del.

Jag anser att starka skäl talar för en förenkling av bouppteckningsförfarandet, och jag kan inte underlåta att påpeka att de allra flesta av de hörda remissinstanserna ställer sig positiva till en viss förenkling av boupptecknings-

Befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning, m. m.

förfarandet i de fall då boet saknar egentliga tillgångar. När det gäller sådana fall då det ankommer på någon annan att förrätta bouppteckning, exempelvis husvärd, polisman etc., synes det vara lämpligare att ålägga något kommunalt organ i den kommun, där den avlidne varit mantalsskriven, att förrätta bouppteckningen. Det är enligt min mening icke riktigt att betunga en enskild person med förrättandet av bouppteckning, när han icke har något som helst släktskap med den avlidne. I sådana fall skall det vara kommunens skyldighet att ombesörja bouppteckningen. Sedan står det givetvis kommunen fritt att anlita någon eller några personer, som icke nödvändigtvis behöver vara jurister, för att handha upprättandet av bouppteckningar.

Herr talman! Det sagda må vara nog. Jag skulle givetvis ha velat yrka bifall till motionen, men då jag befarar att jag därmed inte vinner vad jag åsyftar, inskränker jag mig till att yrka bifall till den av herrar Nilsson och Svensson till utlåtandet fogade reservationen.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag är ense med motionärerna och reservanterna om att man skall göra vad som är möjligt för att undvika onödigt arbete och onödiga kostnader i samband med boutredningar. Men det är inte så enkelt och så utan konsekvenser att upphäva bouppteckningsplikten i de fall motionärerna åsyftar.

Såväl lagberedningen som ärvdabalksakkunniga avvisade på sin tid ur principiell synpunkt tanken på en uppmjukning av kravet på upprättande av bouppteckning. Även i de fall, där den döde varken efterlämnade tillgångar eller skulder, ansågs det vara av värde att genom bouppteckning fastslå vilka som var dödsbodelägare. Det kunde lång tid efter dödsfallet upptäckas nya omständigheter, som man inte förut känt till, t. ex. förekomsten av tidigare

okända tillgångar och skulder, och då skulle utredningen i hög grad kunna försvåras, om inte förhållandena vid dödsfallet blivit fastslagna i en bouppteckning.

Remissmyndigheterna har i stort sett tillstyrkt motionärernas krav, men om vi ser närmare på utlåtandena, finner vi att tillstyrkandet har skett med vissa reservationer. Detta har också redovisats i utskottsutlåtandet.

Stockholms rådhusrätt — vars yttrande återopades av den siste ärade talaren — anser sålunda att bouppteckningen i vissa fall skulle kunna ersättas med en annan handling, men det skulle i så fall vara en under edlig förpliktelse under tecknad uppgift rörande den avlidnes arvingar, och dessutom skulle den åtföljas av en försäkran att boet var ringa. En sådan försäkran skulle sedan bestyrkas av lämplig person, t. ex. en socialvårdstjänsteman. Rådhusrätten föreslår med andra ord ett förenklat bouppteckningsförfarande för dessa fall, och man kan alltså inte säga att det är fråga om hel befrielse från bouppteckningsplikten.

Jag kan då inte förstå att ett sådant förfarande som rådhusrätten här föreslagit och som närmast motsvarar vad motionärerna har tänkt sig, skulle innebära någon väsentlig lättnad i förhållande till vad som för närvarande gäller. Flertalet av dessa bouppteckningar, där tillgångar saknas, upprättas enligt blankettformulär, som är synnerligen enkla att ifylla. Advokatsamfundet säger också att det i flertalet fall är lika enkelt att upprätta en bouppteckning som uppfyller de nuvarande kraven som att upprätta övriga handlingar. Något minskat arbete med boutredningarna kan därför knappast förväntas genom att följa motionärernas krav.

Kostnadsfrågan har utskottet inte närmare diskuterat, men jag ifrågasätter starkt att kostnaderna för en enkel bouppteckning skulle uppgå till de belopp som nämndes av den siste ärade talaren.

Uppräkning av civilrättsliga underhållsbidrag, tillika svar på interpellation ang. höjning av vissa underhållsbidrag

Utskottet har inte funnit något skäl att frångå den principiella ståndpunkt som tidigare intagits av både lagberedningen och ärvdabalksakkunniga och som i remissvaren har närmare utvecklats av Föreningen Sveriges häradsbövdingar, och utskottet har därför föreslagit att motionerna inte måtte förändra någon riksdagens åtgärd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Men om det skall göras en bouppteckning i ett dödsbo utan tillgångar, måste man ändå kalla både bouppteckningsförrättare och två gode män. Man måste också upprätta en förteckning över tillgångar och skulder i boet och kalla dödsbodelägarerna. Detta kan förorsaka lika mycket arbete som om boet hade stora tillgångar.

Jag kan inte förstå annat än att en förenkling av förfarandet i sådana fall skulle vara ytterligt värdefull. Uppgiftslämnarna och en förtroendeman kan t. ex. till rätten inkomma med en bestyrkt försäkran om att boet saknar tillgångar. Jag tror att den vägen skulle kunna bli bra mycket enklare och smidigare och ge gott resultat.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Det kan väl inte vara så arbetsamt att göra upp en förteckning, om det inte finns några tillgångar och skulder i boet.

Jag vill påpeka att vi i utskottsutlåtandet har hänvisat till att man i enklare fall inte skall behöva kalla dödsbodelägarerna, utan kan tillämpa ett enklare och mera summariskt förfarande. Det sker redan här i Stockholm och kanske även på flera andra håll ute i landet.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag uppfattade inte allt vad fru Gärde Widemar sade, men jag

vill framhålla att om det i ett dödsbo finns 10 000 kronor i skulder och 5 000 kronor i tillgångar, måste det i alla fall upprättas en bouppteckning.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kamraren utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion om upphävande av licenstvänet för hagelbössor.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Uppräkning av civilrättsliga underhållsbidrag, tillika svar på interpellation ang. höjning av vissa underhållsbidrag

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion om uppräknings av civilrättsliga underhållsbidrag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Kling*, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara fröken Elméns interpellation angående höjning av vissa underhållsbidrag.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *KLING*:

Herr talman! I en med kamraren tillstånd framställd interpellation har fröken Elmén frågat mig, om jag avser att till följd av penningvärdeförsämringen framlägga förslag till årets riksdag om höjning av arvodsatserna i lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Genom 1952 års lag erhåller de, som är berättigade till familjerättsliga underhållsbidrag, kompensation för inträffad penningvärdeförsämring, genom att underhållsbidragen utgår med en procentuell förhöjning, som är olika beroende på den dom eller det avtal vari bidraget fastställts. Med hänsyn till den fortsatta försämring av penningvärdet, som ägt rum efter år 1952, genomfördes år 1957 en ytterligare generell höjning av de familjerättsliga underhållsbidragen. Första lagutskottet har nu med hänvisning till levnadskostnadsstegringen efter år 1957 hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en förnyad översyn av 1952 års lag. Under förutsättning att riksdagen bifaller utskottets hemställan, är jag beredd låta verkställa den hegrda översynen.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Sedan interpellationen framställdes har fru Holmqvist i denna kammare väckt en motion i samma fråga och begärt en översyn av 1952 års lag. Motionen har nu tillstyrkts av utskottet, och jag antar att riksdagen kommer att besluta i enlighet med utskottets förslag. Jag har därför inte mycket att säga. Det vore emellertid intressant att få veta när en proposition kan förväntas. Det är naturligtvis angeläget att den kommer så snart som möjligt, och det vore värdefullt att veta, om det tekniskt går att framlägga propositionen under 1961 eller om den måste komma senare.

Jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa bestämmelser om skydd mot flyghavre jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Anslag ur kyrkofonden m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! I samband med behandlingen av proposition nr 47 om anslag ur kyrkofonden har också behandlats motioner i två speciella spörsmål.

Den ena motionen rör ett begärt anslag från kyrkofonden till avlöning av Evangeliska fosterlandsstiftelsens sjömanspräst i Hamburg. Samma yrkande framställdes i fjol, och utskottet skrev då som nu välvilligt. I år beklagar utskottet t. o. m., att departementschefen inte lagt fram förslag i den riktning som antyddes i fjolårets motion och utskottsutlåtande. Jag hoppas att ekle-siastikministern finner möjlighet att till nästa år presentera ett förslag i enlighet med utskottets och riksdagens klart uttalade önskan.

Det andra spörsmålet har berörts i några motioner med ett stort antal under-tecknare från alla de fyra demokratiska partierna. Det gäller för det första en undersökning om möjligheterna att lämna statsbidrag till lärarlönerna vid Sköndalsinstitutet. Detta avsnitt behandlas av statsutskottet och kommer upp senare, varför jag nu inte har någon anledning att gå in på frågan. Men den andra delen av motionsyrkandet har

Anslag ur kyrkofonden m. m.

handlagts av tredje lagutskottet. Det gäller här förslaget om bidrag ur kyrkofonden till avlöning av Sköndalsinstitutets föreståndare och direktor. Jag tycker att motiveringen för utskottets avslagsyrkande är något haltande. För det första har föreståndaren redan 2 000 kronor ur fonden som bidrag till sin lön. För det andra är han — och skall enligt stadgarna vara — prästvigd och har i stor utsträckning (liksom de båda andra prästerna) en omfattande pastoralvård med enskild själavård, gudstjänster i Sköndals kyrka, andaktsstunder, församlingsaftnar och konfirmationsundervisning — allt uppgifter som ligger i linje med en kyrklig församlingsvård. Utskottet invänder att direktorn har att öva tillsyn över hela Sköndalsinstitutets vittutgrenade verksamhet. Detta är riktigt. Men i gengäld upptages de båda andra prästmännens tid i avsevärd utsträckning just av samma pastoralvårdande verksamhet.

Yttrandet i remissvaret från kammarkollegium, att det här skulle röra sig om »för fondens hittillsvarande verksamhet i stort sett främmande uppgifter» kan därför knappast anses riktigt. För övrigt förtjänar antecknas, att kammarkollegium 1955, när det gällde en begäran om anslag till löner för föreståndarna vid diakonanstalterna, yttrade att det ur principiell synpunkt inte fanns något att erinra. Då avstyrktes emellertid förslaget av statsfinansiella skäl.

Herr talman! Jag skall för dagen inte ställa något yrkande, men jag uttalar förhoppningen att departementschefen till ett annat år skall finna möjlighet att framlägga förslag i ärendet.

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Bara några ord beträffande det avsnitt i föreliggande utskottsutlåtande, som gäller frågan om anslag ur kyrkofonden till avlöning av Evangeliska fosterlandsstiftelsens sjömanspräst i Hamburg.

Även förra året förelåg i riksdagen motioner i denna fråga, då avseende tjänsterna i såväl Hamburg som i Lübeck och Liverpool. Jag hade redan då tillfälle att här i kammaren uttrycka motionärernas uppskattning av tredje lagutskottets positiva ståndpunkt, som kom till uttryck i dess utlåtande nr 19 år 1960. Jag vill även i år såsom motionär instämma i utskottets utlåtande och dess beklagande av att departementschefen icke funnit möjligt att åtminstone i någon mån tillgodose de av utskottet år 1960 framförda önskemålen.

Utskottet har framhållit att ändamålet i fråga, främjande av sjömansvården, utan tvekan faller inom ramen för de ändamål kyrkofonden anses kunna tillgodose, och det anvisade redan förra året vissa möjligheter att lösa de principiella förutsättningarna för att anslag skulle kunna utgå.

I årets motioner har anspråk ställts endast om anslag till tjänsten i Hamburg. Detta är en av de mest betydelsefulla hamnstäderna för svenskt sjöfolk, och besöksiffran för den där bedrivna verksamheten var år 1960 29 352 personer.

Angelägenhetsgraden bestyrkes dessutom i Svenska sjöfolksförbundets till utskottet avgivna yttrande 1960.

Det kan vidare påpekas, att Svenska sjömansvårdsstyrelsen och Evangeliska fosterlandsstiftelsen icke på något sätt konkurrerar i denna sin verksamhet bland sjömän utan att samarbete upprättats beträffande förläggande av verksamheten. Däremot kan det förhållandet uppstå, att Evangeliska fosterlandsstiftelsen av ekonomiska skäl tvingas nedlägga denna sin verksamhet, som pågått sedan år 1869.

Tredje lagutskottet har i sitt utlåtande nr 11 i år ytterligare framhållit angelägenheten av en positiv lösning av denna fråga och ger samtidigt vissa anvisningar. Tidigare i dag underströk utskottets ordförande i ett anförande i

Anslag ur kyrkofonden m. m.

första kammaren att ett positivt resultat är angeläget.

Herr talman! Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över utskottets redovisade ståndpunkt, och med förhoppning om att ett anslag skall åstadkommas senast i samband med anslagsfrågor under nästa budgetår ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande i denna del.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogos vart för sig tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av motioner om ändring i bestämmelserna angående folkbokföring av patienter i familjevård, och

nr 13, i anledning av motioner om ändrade folkbokföringsregler vid inflyttning i pensionärshem i kommunal regi.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 148, angående ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen;

från bankoutskottet:

nr 147, till fullmäktige i riksgäldskontoret med uppdrag att utreda riksdagsledamöternas bostadsfråga; samt

från andra lagutskottet:

nr 141, i anledning av väckta motio-

ner om skyndsamt förslag rörande möd-
rahjälpen; och

nr 142, i anledning av väckta motioner angående omreglering av vissa livräntor, m. m.

§ 16

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 116, angående vissa organisationsfrågor inom skolväsendet m. m.,

nr 135, med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521),

nr 137, med förslag till lag om ändrad lydelse av 41 § sjömanslagen, och

nr 139, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk.

Dessa propositioner bordlades.

§ 17

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 760, av herr *Svenungsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 70, med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m.,

nr 761, av herr *Hedin m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 70.

Dessa motioner bordlades.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 1.43 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson